

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БАЗИЛЬ СВІТЛАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 001.89:633.5(477)“1944/1989”

ДИСЕРТАЦІЯ

**НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИРОБНИЦТВА ТА
ПЕРВИННОЇ ПЕРЕРОБКИ ЛУБ'ЯНИХ КУЛЬТУР В УРСР У ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ 1940-х – 1980-х РОКАХ**

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів авторів мають посилання на відповідне джерело

С.М. Базиль

Наукові керівники:

Крижанівський Віталій Михайлович,

кандидат історичних наук;

Коваленко Наталія Петрівна,

доктор історичних наук, старший науковий співробітник

Глухів, Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Базиль С.М. Науково-технічний потенціал виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України, Київ, 2020.

Дисертаційна робота присвячена аналізу науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині XX століття на основі результатів досліджень вчених Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (нині – Інститут луб'яних культур НААН).

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження, відображено зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Визначено мету, задачі, хронологічні і територіальні межі, об'єкт, предмет, методологічні основи, наукову новизну, практичне значення одержаних результатів. Наведено особистий внесок здобувача, дані щодо апробації результатів дисертації, кількість публікацій та структуру дисертації.

Історіографічний аналіз засвідчив, що проблема науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках не знайшла комплексного висвітлення у працях дослідників історії науки. Лише у незначній кількості публікацій висвітлено окремі аспекти наукової діяльності вчених інституту. Проте, в них не згадуються напрацювання за окремими напрямками: агротехніки, селекції та насінництва, механізації, міжнародної діяльності установи, а також його

організаційної структури. Серед історичних праць з проблеми дослідження виділено дві групи за хронологічним принципом. До першої з них включено узагальнюючі наукові праці радянської доби. До другої віднесено дослідження періоду незалежності України, яка є найбільш чисельною і змістовною. Заслужують на увагу бібліографічні видання Інституту луб'яних культур НААН і ННСГБ НААН, в яких розкрито життєвий і творчий шлях провідних науковців ВНДІЛК, проте не за всіма науковими напрямами.

Науково-технічний потенціал ВНДІЛК розкрито на основі опублікованих та неопублікованих документів ЦДАВО України, Державного архіву Сумської області, Відомчого архіву Інституту луб'яних культур НААН. У джерельну базу включено наукові праці вчених з вирощування луб'яних культур, періодичні видання та інші матеріали, що сприяли вирішенню поставлених дослідницьких задач. Визначення методології дослідження спільно з аналізом історіографії та джерельної бази зумовили вибір напрямів і шляхів вирішення основних задач дослідження. Сприяли формуванню нових висновків та узагальнень, власній інтерпретації окремих подій і явищ, об'єктивному оцінюванню творчого внеску вчених ВНДІЛК у розвиток виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР.

Виділено чотири періоди розвитку науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках. Упродовж першого періоду (1944–1955) відбулось створення галузевого Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур шляхом об'єднання двох діючих установ. У цей період установа мала найбільшу мережу відокремлених підрозділів і виконувала наукові дослідження з коноплями, льоном-довгунцем та малопоширеними луб'яними культурами. Розпочалось післявоєнне відродження досліджень з селекції і насінництва, агротехніки луб'яних культур, де процеси обробітку ґрунту відбувались вручну. Важливим здобутком стало районування нових

сортів однодомних конопель і малопоширених луб'яних культур. Відбувалось матеріальне укомплектування та будівництво основної бази інституту та його відокремлених підрозділів.

Встановлено, що у другому періоді (1956–1961) здійснено реструктуризацію мережі інституту. Більшу частину його відокремлених підрозділів підпорядкували місцевим відомчим структурам окремих республік СРСР, а деякі взагалі розформували. У цей період науково-дослідну роботу виконували лише з коноплями і кендирем. Здійснювали активну діяльність з відновлення генетичних дослідів з коноплярства. У відділі механізації розпочали активну роботу над створенням коноплезбирального комбайну, який повністю мав замінити ручну працю. Велику увагу приділено ефективному чергуванню луб'яних культур у сівозмінах та раціональному обробітку ґрунту.

Третій період (1962–1969) розкриває роботу у структурі ВНДІЛК Дослідно-виробничого господарства і Золотоніської дослідної станції, де виконували науково-дослідну роботу з коноплями. У цей період в інституті відновив діяльність відділ цитології і генетики, який здійснював дослідження статі конопель. Вченими розроблено нову технологію збирання конопель на волокно і двобічне використання та створений комплекс машин для його здійснення. Опрацьовано і впроваджено у виробництво технологію водно-повітряного мочіння конопель у стаціонарних водоймах, де здійснювалось механізоване завантаження соломи та вивантаження трести з виключенням необхідності викидів відпрацьованої мочильної рідини. Створено досконалу конструкцію комбайну напівнавісного типу.

Упродовж четвертого періоду (1970–1991) відзначено активну науково-дослідну роботу, яку виконували у напрямі створення вискоєфективних, продуктивних та стійких до хвороб і шкідників сортів конопель з мінімальним вмістом наркотичних речовин. Відбувалась міжнародна співпраця вчених інституту з науковцями країн Ради економічної взаємодопомоги. Цей період став розквітом наукової діяльності установи.

Зокрема, вченими районовано більше 10 сортів конопель, вирощування яких забезпечило збільшення їх продуктивності у 2 рази. Вагомим здобутком стало створення самохідного коноплезбирального комбайну, який об'єднав процеси скошування і обмолоту конопель, що значно скоротило час збирання конопель та зменшило обсяг ручної праці.

Встановлено, що науково-технічний потенціал установи постійно змінювався упродовж 1944–1991 рр. Чисельність штату коливалась від 11 до 60 осіб. Основні здобутки і досягнення вчених ВНДІЛК щодо вирощування та первинної переробки конопель і льону-довгунцю зробили установу відомою не тільки в СРСР, а й за кордоном. Велике значення мала робота провідних селекціонерів, які створили нові високопродуктивні сорти дводомних, однодомних, жовтостебельних та швидко досягаючих конопель, а також вивели рослини з повною відсутністю наркотичних речовин. Вчені-генетики здійснили цитоембріологічне дослідження чоловічої і жіночої генеративної системи конопель та вперше виявили дві спадкові форми чоловічої стерильності. Науковцями виведено і районовано 27 сортів конопель. Створено близько 50 машин для одночасного збирання та обмолоту луб'яних культур, що значно підвищило продуктивність праці сільськогосподарських виробників.

Розроблення технології водно-повітряного мочіння та інтенсивної технології виготовлення конопляної трести забезпечували скорочення процесу її вимочення і багаторазове використання мочильної рідини, що значно здешевлювало цей процес. Застосування ресурсозберігаючих технологій вирощування луб'яних культур сприяло зниженню витрат праці, підвищенню урожайності насіння і соломи, забезпечувало охорону навколишнього природного середовища. Опрацьовано засоби боротьби зі шкідниками і хворобами луб'яних культур, що сприяло підвищенню урожайності та зменшенню втрат у полях.

З'ясовано, що науковці ВНДІЛК вирішували проблеми селекції та ефективного вирощування малопоширених луб'яних культур. Зокрема,

кенафу, джуту, рамі, кендірю і канатнику. Завдяки їх зусиллям виведено 12 сортів кенафу. Вони поєднували високу врожайність та скоростиглість. Не мали колючок на стеблах і коробочках, були стійкими до ураження клопами. Виведено два сорти скоростиглих, високоврожайних і посухостійких сортів канатнику з більш м'яким волокном. Встановлено систему агротехнічних заходів вирощування кенафу та канатнику в умовах поливного і неполивного землеробства Середньої Азії та Північного Кавказу.

Визначено, що вчені розробили ефективні агротехнічні заходи вирощування джуту, зокрема обробіток ґрунту, кращі терміни і способи посіву, оптимальне число поливів. Ними опрацьовано методи селекції, виведено перші вітчизняні сорти джуту, які забезпечували вихід волокна до 18–24%. З'ясували шляхи боротьби зі шкідниками та хворобами кендірю і особливо з септорією, розробили засоби механізації найбільш працесемних процесів його виробництва та первинної переробки. Створено 4 сорти-клони вітчизняного рамі, що відрізнялися високою урожайністю і підвищеною чутливістю до живлення.

Досягнення у галузі механізації процесів збирання малопоширених луб'яних культур сприяли підвищенню продуктивності та зменшенню ручної праці. Велике значення мало конструювання м'яльно-тріпальної машини. Вона призначалась для виділення лубу зі свіжозрізаних стебел кенафу, джуту і канатнику та використовувалась також для виділення довгого волокна з трести конопель. Отже, науково обґрунтоване сільськогосподарське виробництво малопоширених луб'яних культур забезпечувало текстильну промисловість для виробництва мішечної і тарної тканини у зростаючій кількості вітчизняної сировини, що замінювала імпортний джут.

Визначено основні напрями та форми міжнародної співпраці вчених ВНДІЛК з науковцями країн РЕВ. Зокрема, з Народною Республікою Болгарією, Польською Народною Республікою, Соціалістичною Республікою Румунією, Угорською Народною Республікою і Республікою Куба. Завдяки спільним зусиллям вчених були районовані місцеві одностовбурні сорти

конопель, придатні для механізованого збирання. Значне місце відводилось створенню жовтостебельних конопель, які відрізнялись високою якістю волокна. Завдяки співробітництву українських і закордонних селекціонерів, було створено низку сортів та гібридів конопель, в яких вміст волокна становив 30%. Здійснення спільної роботи зазначених країн позитивно вплинуло на результати досліджень і забезпечило покращення селекції високопродуктивних сортів конопель.

Сумісна наукова робота мала велике значення для подальшого розвитку льонарства. Українські фахівці використали досвід закордонних вчених з централізованого визначення залишкових кількостей гербіцидів в льонопродукції і навколишньому середовищі, а також здійснювали багаторічний обмін інформацією щодо технологій вирощування, збирання льону-довгунцю, селекції і насінництва конопель, що пришвидшило процес селекції нових сортів луб'яних культур.

Встановлено, що важливим завданням співпраці було розроблення і конструювання машин для ефективного вирощування луб'яних культур. Вчені здійснювали спільні випробування нової сільськогосподарської техніки, досліджували і удосконалювали нові зразки, між країнами здійснювали обмін машин. Це сприяло значному скороченню часу і витрат на збирання луб'яних культур, а також підвищенню її якості. Визначено, що українські вчені отримали можливість знайомитися з новітніми технічними розробленнями закордонних партнерів та використовувати нові технології для створення нових зразків машин. Всі зазначені заходи зміцнили матеріально-технічну базу сільського господарства і підвищили ефективність виробництва та первинної переробки луб'яних культур.

Ключові слова: історія науки й техніки, науково-технічний потенціал, луб'яні культури, коноплі, льон-довгунець, кенаф, канатник, селекція і насінництво, агротехніка, Всесоюзний науково-дослідний інститут луб'яних культур.

ANNOTATION

Basil S.M. Scientific-technical potential of production and primary processing of bast crops in the Ukraine in the second half of the 1940s – 1980s. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

The dissertation for obtaining Doctor of Philosophy degree in specialty 032 – History and Archeology – Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko, Hlukhiv, National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv 2020.

The dissertation is devoted to the study of scientific and technical potential of production and primary processing of bast crops in the Ukraine in the second half of the 20th century based on research by scientists of the All-Union Research Institute of Bast Cultures (now – Institute of Bast Cultures NAAS).

The work consists of an introduction, four chapters, conclusions, a list of sources and appendices. The introduction substantiates the relevance of the dissertation research, reflects the connection with scientific programs, plans, topics. The purpose, tasks, chronological and territorial borders, object, subject, methodological bases, scientific novelty, practical value of the received results are defined. The personal contribution of the applicant, approbation of the dissertation results, the number of publications and the structure of the dissertation are given.

Historiographical analysis showed that the problem of scientific and technical potential of production and primary processing of bast crops in the Ukraine in the second half of the 1940s – 1980s did not find comprehensive coverage in the works of scientists. Only a small number of publications cover certain aspects of the scientific activity of scientists of the institute. However, they do not mention developments in certain areas: agricultural technology, breeding and seed production, mechanization, international activities of the institution, as well as its organizational structure. Among the historical works on the research problem, two groups are distinguished according to the chronological principle. The first of them includes generalizing scientific works of the Soviet era. The

second includes a study of the period of independence of Ukraine, which is the most numerous and meaningful. Noteworthy are the bibliographic publications of the Institute of Bast Crops of NAAS and NSAL NAAS, which reveal the life and career of leading scientists of ARIBC, but not in all scientific fields.

The scientific and technical potential of ARIBC was revealed on the basis of published and unpublished archival documents of the Central State Archives of Ukraine, the State Archives of Sumy region, the Departmental Archives of the Institute of Bast Crops of NAAS. The source base includes scientific works of scientists on the cultivation of bast crops, periodicals and other materials that have contributed to the solution of research problems. Determining the research methodology together with the analysis of historiography and the source base led to the choice of directions and ways to solve the main problems of the subject of research. Contributed to the formation of new conclusions and generalizations, their own interpretation of individual events and phenomena, objective assessment of the creative contribution of scientists ARIBC in the development of production and primary processing of bast crops in the Ukraine.

There are four periods of development of scientific and technical potential of production and primary processing of bast crops in the Ukraine in the second half of the 1940s – 1980s. During the first period (1944–1955), the branch All-Union Research Institute of Bast Cultures was established by merging two existing institutions. During this period, the institution had the largest network of separate divisions and conducted research with hemp, flax and uncommon bast crops. The post-war revival of research on breeding and seed production, agricultural techniques of bast crops began, where tillage processes were carried out manually. An important achievement was the zoning of new varieties of monocotyledonous hemp and rare bast crops. Material staffing and construction of the main base of the institute and its separate subdivisions took place.

It is established that in the second period (1956–1961) the institute's network was restructured. Most of its separate units were subordinated to the local departmental structures of individual republics of the Ukraine, and some were

disbanded altogether. During this period, research work was performed only with hemp and candy. Carried out active work to restore genetic experiments in cannabis. The mechanization department began active work on the creation of a hemp harvester, which was to completely replace manual labor. Much attention is paid to the effective alternation of bast crops in crop rotations and rational tillage.

The third period (1962–1969) reveals the work in the structure of ARIBC Research and Production Farm and Zolotonosha Research Station, where they performed research work with hemp. During this period, the Department of Cytology and Genetics, which studied the sex of cannabis, resumed its activities at the institute. Scientists have developed a new technology for harvesting hemp for fiber and bilateral use and created a set of machines for its implementation. The technology of water-air wetting of hemp in stationary reservoirs was developed and introduced into production, where mechanized loading of straw and unloading of trusts was carried out with the exception of the necessity of emissions of spent wetting liquid. The perfect design of the combine of semi-hinged type is created.

During the fourth period (1970–1991), active research work was carried out in the direction of creating highly effective, productive and resistant to diseases and pests varieties of cannabis with a minimum content of narcotic substances. International cooperation of the institute's scientists with scientists of the countries of the Council for Mutual Economic Assistance took place. This period was the heyday of scientific activity of the institution. In particular, scientists have zoned more than 10 varieties of hemp, the cultivation of which has increased their productivity by 2 times. A significant achievement was the creation of a self-propelled hemp harvester, which combined the processes of mowing and threshing hemp, which significantly reduced the time of harvesting hemp and reduced the amount of manual labor.

It was established that the scientific and technical potential of the institution was constantly changing during 1944–1991. Its number ranged from 11 to 60 people. The main achievements and achievements of ARIBC scientists in the cultivation and primary processing of hemp and flax have made the institution

famous not only in the Ukraine but also abroad. Of great importance was the work of leading breeders, who created new high-yielding varieties of dioecious, monoecious, yellow-stemmed and fast-ripening hemp, as well as bred plants with a complete absence of drugs. Genetic scientists have performed a cytoembryological study of the male and female generative systems of cannabis and for the first time identified two inherited forms of male sterility. Scientists have bred and zoned 27 varieties of hemp. About 50 machines for simultaneous harvesting and threshing of bast crops have been created, which has significantly increased the productivity of agricultural producers.

The development of water-air wetting technology and intensive technology of making hemp trusts provided a reduction in the process of its soaking and repeated use of wetting fluid, which significantly reduced the cost of this process. The use of resource-saving technologies for growing bast crops has reduced labor costs, increased seed and straw yields, and protected the environment. Pest and pest control tools have been developed to increase yields and reduce field losses.

It was found that ARIBC scientists solved the problems of selection and efficient cultivation of rare bast crops. In particular kenaf, jute, ramie, kendyru and rope. Thanks to the efforts of scientists, 12 varieties of kenaf were bred. They combined high yields and precocity. They did not have thorns on the stems and boxes, were resistant to bedbugs. Two varieties of precocious, high-yielding and drought-resistant varieties of rope with softer fiber were bred. A system of agro-technical measures for growing kenaf and rope in irrigated and non-irrigated agriculture in Central Asia and the North Caucasus has been established.

It is determined that scientists have developed effective agronomic measures for growing jute, including tillage, better timing and methods of sowing, the optimal number of waterings. They developed breeding methods, bred the first domestic varieties of jute, which provided a fiber yield of up to 18–24%. We found out ways to control pests and diseases of kendiru and especially septoria, developed tools for mechanization of the most labor-intensive processes of its

production and primary processing. Created 4 varieties-clones of the domestic frame, characterized by high yields and increased sensitivity to food.

Advances in mechanization of the harvesting of rare bast crops have helped increase productivity and reduce manual labor. Of great importance was the design of the grinding machine. It was used to extract bast from freshly cut stalks of kenaf, jute and rope and was also used to extract long fiber from hemp trusts. Thus, scientifically sound agricultural production of rare bast crops provided the textile industry for the production of bag and container fabric in increasing quantities of domestic raw materials, which replaced imported jute.

The fruitful international cooperation of ARIBC scientists with scientists of CMEA countries has been determined. In particular, with the People's Republic of Bulgaria, the Polish People's Republic, the Socialist Republic of Romania, the Hungarian People's Republic and the Republic of Cuba. Thanks to the joint efforts of scientists, local monoecious varieties of hemp suitable for mechanized harvesting have been zoned. A significant place was given to the creation of yellow-stemmed hemp, which was characterized by high fiber quality. Thanks to the cooperation of Ukrainian and foreign breeders, a number of varieties and hybrids of hemp were created, in which the fiber content was 30%. The joint work of these countries has had a positive impact on research results and improved the selection of high-yielding varieties of hemp.

Joint scientific work was of great importance for the further development of flax growing. Ukrainian experts used the experience of foreign scientists in the centralized determination of herbicide residues in flax products and the environment, as well as exchanged information on technologies for growing, harvesting long flax, selection and seed production of hemp, which accelerated the selection of new varieties.

It was established that an important task of cooperation was the development and design of machines for efficient cultivation of bast crops. Scientists carried out joint tests of new agricultural machinery, researched and improved new samples, and exchanged machines between countries. This has significantly reduced the

time and cost of harvesting bast crops, as well as improving its quality. It was determined that Ukrainian scientists had the opportunity to get acquainted with the latest technical developments of foreign partners and use new technologies to create new models of machines. All these measures have strengthened the material and technical base of agriculture and increased the efficiency of production and primary processing of bast crops.

Key words: formation and development, scientific-technical potential, bast crops, hemp, long flax, kenaf, rope, selection and seed production, agrotechnics, All-Union Research Institute of Bast Crops.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Базиль С. М. Наукова діяльність Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (1951–1960 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу: електронне наукове фахове видання*. 2017. №5. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/010baz05.pdf> (дата звернення 11.04.2020).
2. Базиль С. М. Міжнародна співпраця Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур із науковими центрами Республіки Куба у 1960–80-х роках. *Історичні студії суспільного прогресу: електронне фахове видання*. 2018. №6. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/bazyl.pdf> (дата звернення 11.04.2020).
3. Базиль С. М. Наукова співпраця вчених Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур і румунських науковців у 70–80-х роках ХХ століття. *Сіверщина в історії України: наукове видання*. 2019. Вип. 12. С. 357–363.

Стаття у науковому виданні, що включене до категорії «А» переліку наукових фахових видань України, проіндексованих у базі даних

Web of Science Core Collection

4. Базиль С. М., Крижанівський В. М. Співпраця вчених Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур із науковцями Угорської Народної Республіки у другій половині 1970 – 1980-х рр. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. Вип. 48. 2019. С. 171–185. DOI: 10.20535/2307-5244.48.2019.176391 (Внесок дисертантки 65%).

Статті у зарубіжних наукових виданнях

5. Базиль С. М. Научно-организационная деятельность Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур в 1971–1983 годах

XX века. *Научно-методический Вестник Минского городского института развития образования*. Минск. 2019. №4(40). С. 48–55.

6. Базиль С. М. Науково-організаційна діяльність Інституту луб'яних культур у 1970-х – 1980-х роках. *East European Scientific Journal*. Warsaw, Poland. 2020. №1(53). Вип. 6. С. 4–10.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Базиль С. М. Внесок Я. М. Толлочка у повоєнну відбудову Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (1944–1950 рр.). *Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції*. 19 квітня 2017 р. Шостка, 2017. С. 78–82.

8. Bazil S. Professor G. Senchenko and activities of the all-union scientific research Institute of Bast crops (1938–1999). *The 21st century challenges in education and science: матеріали до V науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами*. 20 квітня 2017 р. Глухів, 2017. С. 180–183.

9. Bazil S. Activity of P. Gorshkov at the position of the director of all-union scientific research Institute of Bast crops (1950–1960). *The 21st century challenges in education and science: матеріали до VI науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами*. 18–19 квітня 2018 р. Глухів, 2018. С. 227–231.

10. Базиль С. М. Внесок Галини Хреннікової у наукову діяльність інституту луб'яних культур. *Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції*. 19 квітня 2018 р. Шостка, 2018. С. 36–39.

11. Базиль С. М. Міжнародна співпраця науковців ВНДІЛК і Польської Народної Республіки у другій половині XX століття. *Хімічна технологія: наука, економіка та виробництво: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. 14–16 листопада 2018. Шостка, 2018. С. 222–227.

12. Базиль С. М. Проблема наукового співробітництва ВНДІЛК і Болгарських аграріїв у 80-тих роках ХХ століття. *Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції*. 18 квітня 2019. Шостка, 2019. С. 84–87.

Опублікована праця, яка додатково відображає наукові результати дисертації

13. Базиль С. М. Наукові досягнення співробітників Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур у галузі коноплярства (1944–1991 рр.). *Луб'яні та технічні культури: збірник наукових праць Інституту луб'яних культур*. Вип.7(12). 2019. С. 103–115.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	18
ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	25
1.1. Стан наукового опрацювання проблеми.....	25
1.2. Характеристика джерельної бази.....	45
1.3. Методологія дослідження.....	60
РОЗДІЛ 2. КАДРОВИЙ ТА НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛУБ'ЯНИХ КУЛЬТУР В УРСР.....	73
2.1. Науково-організаційна діяльність.....	73
2.2. Динаміка кадрового та наукового забезпечення.....	100
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРИ ЛУБ'ЯНИХ РОСЛИН В УРСР.....	114
3.1. Основні здобутки і досягнення щодо вирощування та первинної переробки конопель і льону-довгунцю.....	114
3.2. Наукові напрацювання з виробництва та первинної переробки малопоширених луб'яних культур.....	148
РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ВЧЕНИХ УРСР З НАУКОВЦЯМИ КРАЇН РЕВ У 1970-х – 1980-х РОКАХ.....	167
4.1. Співпраця з вченими-аграріями НР Болгарія, СР Румунія, Угорська НР для ефективного вирощування конопель....	167
4.2. Співробітництво з Польською НР та Республікою Куба щодо розвитку льонарства і коноплярства.....	190
ВИСНОВКИ.....	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	212
ДОДАТКИ.....	278

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВНДІКО	Всесоюзний науково-дослідний інститут конопель
ВНДІЛК	Всесоюзний науково-дослідний інститут луб'яних культур
ВНДІНЛК	Всесоюзний науково-дослідний інститут нових луб'яних культур
ВАІЛК НААН	Відомчий архів Інституту луб'яних культур Національної Академії Наук України
ВАСГНІЛ	Всесоюзна академія сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна
ГРСР	Грузинська Радянська Соціалістична Республіка
ДАСО	Державний архів Сумської області
ДВГ	Дослідно-виробниче господарство
ЗКР	Загальний кваліфікаційний рівень
ІВНВ	Інститут вітчизняних натуральних волокон (Польща)
КРСР	Киргизька Радянська Соціалістична Республіка
МСГ СРСР	Міністерство сільського господарства СРСР
МСГ УРСР	Міністерство сільського господарства УРСР
НААН	Національна академія аграрних наук України
НРБ	Народна Республіка Болгарія
ПЕГ	Підсобно-експериментальне господарство
ПНР	Польська Народна Республіка
РЕВ	Рада Економічної Взаємодопомоги
РК	Республіка Куба
СРР	Соціалістична Республіка Румунія
ТГК	Тетрагідроканнабінол
Узб РСР	Узбецька Радянська Соціалістична Республіка
УНР	Угорська Народна Республіка
ЮСО	Південно дозріваючі однодомні коноплі
ЮС	Південно дозріваючі коноплі

ВСТУП

Актуальність теми. За сучасних умов входження України до європейського та світового геополітичного і інтелектуального простору, важливим є перегляд її культурно-просвітницької спадщини, у тому числі критичне переосмислення напрацювань вчених для визначення подальших шляхів її розвитку. Нині в умовах євроінтеграції особливо актуальним постає встановлення попередніх етапів еволюції галузевої наукової думки, що є цінним для ефективного функціонування аграрної галузі країни.

У другій половині ХХ ст. сільське господарство в УРСР було тісно пов'язане з розвитком галузевих наукових досліджень. Вчені науково-дослідних установ створювали високоякісні зразки нової техніки і технологій, високопродуктивні сорти сільськогосподарських культур. Велике значення приділяли ефективному вирощуванню луб'яних культур. Розвиток виробництва та первинної переробки конопель, льону-довгунця і малопоширених луб'яних культур значно залежав від науково-технічного потенціалу єдиної науково-дослідної установи на теренах СРСР – Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (нині – Інститут луб'яних культур НААН).

Вченими ВНДІЛК розроблено інтенсивні та ресурсозберігаючі технології вирощування конопель, льону-довгунцю та малопоширених луб'яних культур. Виведено і впроваджено у виробництво більше 30 унікальних сортів луб'яних культур, включаючи унікальні зразки одностомних конопель із зниженим вмістом наркотичних речовин, які і сьогодні займають основні посівні площі конопель у країні. Науковцями створено більше 50 машин для збирання і первинної переробки луб'яних культур. Актуальність дослідження полягає у тому, що набутий досвід за багаторічну історію ВНДІЛК може бути плідно використаний сучасними вченими-аграріями та практиками для потреб внутрішнього ринку і стабільного експорту продукції луб'яних культур.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження є складовою частиною тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка за темою: «Соціально-економічна історія України (середина XVII – XX століття, 2017–2022 рр.)» (номер державної реєстрації 0117U004389).

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає у здійсненні цілісного комплексного аналізу науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких задач:

- проаналізувати стан наукового опрацювання проблеми, систематизувати її джерельну базу, обґрунтувати методологічні засади дослідження;
- встановити основні періоди розвитку науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР;
- визначити науково-організаційну діяльність та динаміку кадрового та наукового забезпечення Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур у період дослідження;
- систематизувати основні здобутки і досягнення науковців щодо вирощування та первинної переробки конопель і льону-довгунцю;
- охарактеризувати наукові напрацювання вчених з виробництва та первинної переробки малопоширених луб'яних культур;
- з'ясувати особливості міжнародного співробітництва вчених ВНДІЛК з науковцями країн РЕВ.

Об'єктом дослідження є процес становлення та розвитку науково-технічного потенціалу виробництва і первинної переробки луб'яних культур в УРСР.

Предметом дослідження є науково-організаційне, теоретико-методологічне надбання вчених Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур у другій половині 1940-х – 1980-х роках.

Хронологічні межі дослідження окреслюють період з 1944 р. по 1991 р. Нижня межа зумовлена реєвакацією і реорганізацією Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур. Верхня межа символізує розпад СРСР і перепідпорядкування ВНДІЛК Українській академії аграрних наук. Для більш детального розкриття змісту роботи відділів генетики, селекції, механізації та аспірантури в окремих випадках ми виходили за межі окресленого періоду, використовуючи матеріали довоєнного періоду.

Територіальні межі дослідження – визначаються географічною відповідністю зони діяльності ВНДІЛК на теренах СРСР, а саме: УРСР – Сумська область, Полтавська область (з 1954 р. – Черкаська область); РРФСР – м. Краснодар, Горьківська область (з 1990 р. – Нижньогородська область), Новосибірська область, Орловська область; Узбецька РСР – м. Ташкент; Грузинська РСР – м. Наіри; Киргизька РСР – м. Фрунзе. У 4 розділі при розкритті міжнародної співпраці вчених ВНДІЛК з науковцями країн РЕВ територіальні межі дослідження розширено теренами Народної Республіки Болгарія, Польської Народної Республіки, Соціалістичної Республіки Румунія, Угорської Народної Республіки і Республіки Куба.

Методи дослідження. Теоретико-методологічні засади дисертації ґрунтуються на принципах історичного дослідження: історизмі, об'єктивності, системності, комплексності, всебічності, наступності, ієрархічності, які передбачають цілісне, всебічне охоплення найсуттєвіших аспектів зазначеної проблеми. Для вирішення дослідницьких задач використовували загальнонаукові методи: аналіз, синтез, класифікацію, типологізацію. Особливу увагу приділено власне історичним методам наукового пізнання: проблемно-хронологічному, порівняльно-історичному, ретроспективному, періодизації. Застосовували методи історіографічного і джерелознавчого аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що робота є першим в українській історіографії комплексним дослідженням всебічного та об'єктивного висвітлення розвитку науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур упродовж другої половини 1940-х – 1980-х років.

У результаті виконаного дослідження *вперше*:

- проаналізовано літературу з поставленої проблеми, а також напрацювання вчених, які стосувалися становлення і основних напрямів наукової діяльності ВНДІЛК;
- з урахуванням розширеного пласту історичних знань, залученням до наукового обігу широкого кола невідомих і маловідомих документів та фактів, архівних матеріалів сформульовано авторське бачення еволюції виробництва і первинної переробки луб'яних культур в УРСР у період дослідження;
- розроблено періодизацію розвитку науково-технічного потенціалу виробництва і первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках на основі науково-організаційних змін, що відбулися у структурі ВНДІЛК;
- комплексно оцінено наукові досягнення вчених ВНДІЛК щодо розвитку коноплярства, льонарства та малопоширених луб'яних культур;
- охарактеризовано міжнародну співпрацю науковців ВНДІЛК та країн РЕВ.

Узагальнено:

- пріоритетні види наукової діяльності, визначено їх характерні якості та показано роль у розвитку сільськогосподарської науки у період дослідження;
- науковий склад і створений просопографічний портрет колективу.

Поглиблено знання щодо розвитку культури луб'яних рослин як складової вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи.

Набув подальшого розвитку напрям відтворення діяльності вітчизняних галузевих науково-дослідних установ, а також творчої спадщини видатних вчених-аграріїв щодо удосконалення виробництва та первинної переробки конопель, льону-довгунцю і малопоширених луб'яних культур.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для підготовки фундаментальних праць з історії виробництва та первинної переробки луб'яних культур, галузевих науково-дослідних установ. Матеріали дослідження можуть використовуватись у навчальному процесі при викладанні курсів з історії науки й техніки, історії України, історії аграрної науки, а також при підготовці галузевих підручників і навчальних посібників.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому дисертанткою обґрунтовано його наукову концепцію, мету і задачі, джерелознавчі та методологічні засади. Особистим внеском здобувача є формулювання теоретичних і наукових положень дисертаційного дослідження, висновків та авторських тверджень, що виносяться на захист.

Апробація результатів дисертації. Основні результати і висновки дисертаційної роботи оприлюднено на II Всеукраїнській науково-методичній конференції «Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи» (м. Шостка, 19 квітня 2017 р.); V науково-педагогічних читаннях молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами «The 21st century challenges in education and science» (м. Глухів, 20 квітня 2017 р.); VI науково-педагогічних читаннях молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами «The 21st century challenges in education and science» (м. Глухів, 18–19 квітня 2018 р.); III Всеукраїнській науково-методичній конференції «Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи» (м. Шостка, 19 квітня 2018 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Хімічна технологія: наука, економіка та виробництво» (м. Шостка, 14–16 листопада 2018 р.); IV Всеукраїнській науково-методичній конференції

«Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи» (м. Шостка, 18 квітня 2019 р.); обговорені на засіданнях кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Публікації. За основними результатами дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць: 7 статей, з яких 3 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому виданні, що включене до категорії «А» переліку наукових фахових видань України, проіндексованих у базі даних Web of Science Core Collection, 2 – у зарубіжних наукових виданнях, 1 – яка додатково відображає наукові результати дисертації; 6 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій і читань.

Структура та обсяг дисертації відповідає меті і задачам дослідження та побудована за проблемно-хронологічним принципом. Дисертаційна робота складається зі вступу, аналізу історіографії проблеми, характеристики джерельної бази та методології дослідження, викладення результатів власних досліджень, висновків, списку використаних джерел, що містить 721 найменування, 21 додаток. Загальний обсяг дисертації становить 390 сторінок, основний текст викладено на 192 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукового опрацювання проблеми

Науково-технічний потенціал виробництва та первинної переробки луб'яних культур дотепер не стало об'єктом спеціального історичного дослідження. У той же час можна стверджувати, що упродовж другої половини 1940-х років – початку ХХІ ст. були здійснені спроби окреслити, проаналізувати та осмислити окремі напрями науково-дослідної роботи вчених Всеукраїнського науково-дослідного інституту луб'яних культур у радянський період.

Наявні історичні праці ми поділили за хронологічним принципом на два періоди: 1) дослідження радянського періоду (1944–1990); 2) напрацювання доби незалежності України (1991 – дотепер). Вони принципово різняться підходами до дослідження, ідеологічною складовою, положеннями і висновками, оскільки авторам праць довелося працювати у різних суспільно-політичних і соціально-економічних умовах зазначених історичних етапів. Крім того, історичні напрацювання нами розподілено за предметно-тематичним принципом, а саме: історичні праці, які відтворюють становлення і розвиток вітчизняної сільськогосподарської науки щодо вирощування луб'яних культур; еволюцію окремих наукових напрямів: селекції, насінництва, генетики, агротехніки, агрохімії, захисту рослин і економіки; становлення та розвиток вітчизняних галузевих науково-дослідних установ.

У процесі дослідження науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур на території СРСР було проаналізоване коло історичних напрацювань радянського періоду. Встановлено, що наукові дослідження з розвитку коноплярства не були

систематичними і носили спорадичний характер. Перші згадки про створення спеціальної науково-дослідної установи з коноплярства зустрічаємо в однойменній праці «Конопля», яка була видана у 1938 р. під редакцією М.М. Гришка, П.Ф. Панченка, А.С. Хреннікова [675]. У ній зроблено історичний екскурс, наведено характеристики стану науково-дослідної справи з коноплярства у довоєнний період і висвітлені основні проблеми галузі. Відомості про роботу і основні напрями діяльності ВНДІЛК були відображені у праці О.М. Краснощоківа «Новые лубяные культуры и техника их возделывания» (1934) [672]. У книзі наведено історичні відомості про досвід вирощування в СРСР кендірю, рамі, кенафу, канатнику, південних конопель, вказані обсяги посівних площ цих рослин і перераховані сприятливі регіони для їх вирощування.

Зрозуміло, що у другій половині 1940-х – 1960-х роках історія вирощування коноплі не могла окреслитися як окремий об'єкт дослідження, оскільки сама традиція наукових студій у цій сфері нараховувала лише два десятиріччя. Закономірно, що лише у другій половині 1960-х – 1980-х роках починає формуватися, започаткована працівниками інституту спорадична традиція, дослідження окремих аспектів науково-організаційного забезпечення культури луб'яних рослин.

У 1940-х – 1950-х роках вийшли лише поодинокі праці, які ознайомлювали науковців з організаційною структурою і напрацюваннями ВНДІЛК у напрямі дослідження конопляних культур. Так, у 1950 р. вийшла робота Я.М. Толлочка «Лубяные культуры», у якій вперше було надано організаційну структуру інституту [697, с. 3–4], окреслено результати досліджень науковців у сфері коноплярства за період післявоєнної п'ятирічки; прописано перспективні напрями науково-дослідної роботи зазначеної науково-дослідної установи [697, с. 5]. Також до збірки увійшли наукові публікації вчених ВНДІЛК за 1944–1947 рр., які розкривали результати досліджень культури коноплі, канатнику, кенафу, рамі, джуту.

Серед інших робіт заслуговують на увагу праці С.І. Плотникова «Конопля» (1951) [677] і Г.Й. Аринштейн «Выращивание высоких урожаев конопли, кенафа и джута» (1957) [653], в яких фрагментарно без достатньо глибокого аналізу описувався стан коноплярської галузі.

У книзі А.С. Хренникова, Я.М. Толлочка «Коноплеводство» [700], яка побачила світ у 1953 р. також міститься інформація про створення ВНДІЛК, перераховані напрями основної діяльності установи та результати наукових досліджень. Авторами окреслені перспективи майбутніх досліджень інституту.

У 1948, 1952 і 1953 рр. були опубліковані наступні праці вчених ВНДІЛК: перша – М.Г. Городнього та інших «Агротехника конопли» [655], друга – В.Е. Сустрина «Агротехника конопли» [695], третя – під редакцією С.С. Берлянда «Выращивание высоких урожаев конопли» [639]. В них приділено увагу агротехнічному напрямку діяльності ВНДІЛК, основним його досягненням та аналізу перспектив його подальшого розвитку.

На початку 1959 р. вийшли «Труды ВНИИЛК. Выпуск XXIV, посвященный 25-летию со дня основания института», де вперше було здійснено спробу проаналізувати напрями, зміст та результати досліджень вчених інституту за чверть століття [698]. Серед статей цієї збірки, які заслуговують на увагу, можна виділити роботи П.О. Горшкова «Двадцать пять лет Всесоюзному научно-исследовательскому институту лубяных культур», Г.І. Сенченка, Є.С. Гуржій «Сорта конопли селекции Института», Г.Й. Аринштейн, Є.С. Гуржій «Итоги селекции одnodомной конопли», В.О. Невинних «Селекция кенафа в СССР за 25 лет», А.П. Дьомкіна «Итоги научно-исследовательской работы по изучению важнейших вопросов семеноводства конопли», С.Н. Ляшенка «Итоги работы по механизации уборки и обмолота конопли», О.Х. Румянцева «Краткие итоги работ по технологии лубяных культур» [698].

Починаючи з другої половини 1950-х років систематично публікувались наукові праці вчених ВНДІЛК, які були присвячені основним

напрямам роботи і результатам діяльності науково-дослідної установи за певні проміжки часу. Серед них видання, які висвітлювали досягнення у галузі механізації виробництва луб'яних культур: В.І. Буянов, В.В. Сидляренко, С.Н. Ляшенко «Механизация уборки, обмолота и первичной обработки конопли» (1953) [643], В.І. Буянов, С.С. Воловик, Г.І. Гончаров, С.Н. Ляшенко, В.В. Сидляренко «Механизация коноплеводства» (1956) [642], збірник наукових праць з механізації збирання та технологій первинної переробки «Конопля и лубяные культуры» під ред. Б.В. Лесика (1956) [666], С.Н. Ляшенко «Механизация производства льону та конопель» [669].

Висвітленню процесів роботи деяких відокремлених структурних підрозділів ВНДІЛК присвячені наукові праці Є.С. Лукашевича, В.І. Пильника, І.І. Реп'ях «К вопросу освоения джута в Киргизской ССР» [676], В.Т. Лева «Результаты изучения способов основной обработки почвы под кенаф в условиях Узбекской ССР» [667]. Вченими охарактеризовані напрями наукової діяльності Чуйської і Узбецької дослідних станцій, проте у статтях відсутня інформація про організаційну структуру підрозділів, матеріальну базу, склад працівників інституту.

Наприкінці 1950-х – у 1980-х роках у спеціалізованих журналах «Лен и конопля», «Биология, возделывание и первичная обработка конопли и кенафа» почали з'являтися статті науковців інституту Г.І. Сенченка «Новый метод в селекции конопли» [683], «Внедрение достижений науки – важный резерв дальнейшего подъема коноплеводства» [682], «Пути развития производства конопли и других лубяных культур» [681]; В.П. Ляшка, Г.І. Сенченка «Достижение науки – производству» [685]; Є.С. Гуржій, Г.І. Сенченка «Селекционная работа по конопле в Советском Союзе» [684]; А.П. Дьомкіна «Конопля в опытном хозяйстве института» [660]. Зазначені публікації були присвячені аналізу напрямів, змісту, результатів досліджень у галузі селекції коноплярства у післявоєнний період, роботі дослідного господарства ВНДІЛК, окреслено напрями перспективних досліджень у

коноплярстві. Ці роботи включали в себе лише окремі напрями селекції і містили аналіз праць попередників, а також розкривали перспективи подальшого розвитку коноплярства в УРСР. Поряд з тим зазначені статті не мали інформації про організаційну роботу науково-дослідної установи і не розкривали особливості діяльності її наукових підрозділів.

У цей період у журналі «Лен и конопля» з'являються перші статті В.Г. Вировця, П.О. Горшкова, Л.М. Горшкової, Г.І. Сенченка, присвячені аналізу напрямів, змісту міжнародної співпраці українських коноплярів з науковцями країн РЕВ. Ці наукові праці розкривають особливості конопляної галузі Румунії, Угорщини, Польщі, Югославії і Китаю. Містять інформацію про структуру сільського господарства цих країн, провідні наукові установи та вчених, перспективні напрями наукових досліджень та висвітлюють досягнення і недоліки зарубіжних коноплярів. У публікаціях окреслюється коло проблем, які потребують вирішення, і перспективи подальшої співпраці. Статті написані на основі звітів закордонних відряджень співробітників ВНДІЛК і містять інформацію про їх міжнародну співпрацю [649; 650; 651; 656; 657; 686].

У 1971, 1979 рр. вперше на шпальтах журналу «Лен и конопля» з'являються статті, присвячені роботі міжнародних конференцій селекціонерів-коноплярів. Так, у них проаналізовано: склад і кількість учасників конференції, який включав представників країн РЕВ та інших країн світу, а саме: Угорщини, Румунії, Болгарії, Югославії, Польщі, Італії, Франції і Швейцарії. Одна з міжнародних конференцій, що була присвячена вирішенню проблем селекції коноплярства і відбулася у травні 1970 р. в Угорський Народній Республіці (м. Сегед), висвітлена у статті за 1971 р. На цьому заході ВНДІЛК представляв провідний селекціонер установи, доктор сільськогосподарських наук, професор, директор інституту і автор високопродуктивних сортів конопель Г.І. Сенченко. Наступний міжнародний форум відбувся через 8 років – 21–27 серпня 1978 р. і також був проведений в УНР. Робота секцій відбувалась у трьох містах – Сегед, Хдмезевашархед-

Мартей і Надьяк. У відрядження від ВНДІЛК були направлені очільник делегації Г.І. Сенченко, а також О.Г. Бондарева, В.В. Решетило. Зазначені статті написав Г.І. Сенченко, як безпосередній учасник конференцій. У них він висвітлив напрями роботи форуму, доповідачів і стан коноплярства за кордоном. У вищезазначених публікаціях здійснено поверхневий аналіз рівня розвитку коноплярства у Чехословаччині, Польщі, Румунії, Болгарії, Югославії, Італії, Франції і Швейцарії, розкрито аспекти поєднання вагомих теоретичних доповідей з практичним наведенням технологій вирощування, збирання і первинної переробки конопель у кооперативних господарствах і на пенькозаводах УНР. Професор Г.І. Сенченко порівняв успіхи зарубіжних сільськогосподарських виробників з досягненнями вітчизняних коноплярів і прийшов до висновку, що сільськогосподарські галузі цих країн мали багато спільних рис та схожих проблем. Ці наукові статті містять ґрунтовний матеріал, який надав можливість здійснити аналіз міжнародної діяльності ВНДІЛК та її основних напрямів у 1970-х роках [689; 690].

У 1981 р. вийшла брошура авторів В.П. Ляшка, М.М. Сидоренка, Г.І. Сенченка «В тесной связи с производством. Из опыта работы Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур (г. Глухов)». Вона містить історичні відомості про роботу науково-дослідної установи і коротку характеристику її організаційної структури, включаючи структурні підрозділи ДВГ і Золотоніську дослідну станцію [670].

Як найбільш фундаментальну працю варто відзначити колективну монографію «Технічні культури» (1982). У розділі, який написали О.Г. Бондарева, Г.І. Сенченко, А.В. Тарасов найбільш повно відображено багаторічні напрацювання вчених інституту з актуальних проблем коноплярства. Так, у монографії проілюстровано багаторічні дослідження П.Т. Борисенка щодо встановлення ефективного розміщення конопель у сівозмінах; напрацювання Є.Д. Василенко щодо визначення залежності урожайності конопель від глибини зяблевої оранки та дотримання норм внесення добрив. Також у роботі системно представлені результати

досліджень середини 1970-х років А.А. Рябцева, А.В. Тарасова, якими проаналізовано залежності якості стеблостою, урожайності конопель від норми внесення добрив; А.В. Тарасова з проблем ефективності хімічного прополювання насіннєвих широкорядних посівів конопель; А.Д. Бондаренка про співвідношення урожайності однокорисних конопель ЮСО-1 від термінів їх збирання [696, с. 80, 82, 90, 91, 93, 99]. Це видання призначалося як дороговказ для керівників колгоспів та агрономів, тому авторський колектив сконцентрував увагу на описі результатів досліджень конопель, а не на теоретико-методологічних та організаційних проблемах дослідження луб'яних культур.

Науково-дослідна робота вчених-коноплярів знайшла своє висвітлення також на сторінках 26-го тому «Історії міст і сіл Української РСР. Сумська область» (1973). У розділі, присвяченому м. Глухову, авторами якого стали І.Я. Макухін, В.С. Петренко, Г.Т. Петров, В.К. Ткаченко, надано інформацію про створення ВНДІКО, вказано провідних науковців установи, їх досягнення та державні нагороди. У розділі наявні відомості про створення дослідного господарства ВНДІЛК. Представлена інформація носить поверхневий характер, тому у виданні відсутні відомості про організаційну структуру установи, його науковий потенціал, напрями науково-дослідної діяльності [663, с. 214–220].

Короткі відомості про ВНДІЛК містяться у «Великій Радянській Енциклопедії». Так, у 15-му томі наявна стаття «Луб'яних культур інститут», у якій подано короткі відомості про місцезнаходження установи, її структуру – відділи, лабораторії, відокремлені підрозділи, ДВГ, а також перераховано основні районовані сорти конопель, створені упродовж 1960–1970 рр. У той же час у статті відсутня інформація про роботу наукових підрозділів інституту, їх забезпечення, науковий склад, напрями міжнародної співпраці [668, с. 43].

Доречно згадати путівник Г.Т. Петрова «В путешествие по Сумщине» (1984), в якому висвітлено хрестоматійну інформацію про ВНДІЛК: час

створення установи, вказано імена відомих учених, їх здобутки. Зрозуміло, що тип видання не передбачав вагомого аналізу наукових напрямів роботи установи [644, с. 79–80].

Не значна кількість наукових розвідок про науково-технічний потенціал культури конопель дещо компенсувалася системними публікаціями працівників інституту в місцевій пресі. Так, у районній газеті «За Перемогу» упродовж другої половини 1940-х – 1960-х роках у постійній рубриці «Агроконсультація» прописувалися рекомендації колгоспним господарствам, власникам індивідуальних господарств з актуальних напрямів правильного живлення луб'яних культур, підбору оптимальних норм внесення добрив; дотримання спеціальних сівозмін для ефективного вирощування конопель, окреслювалися заходи для збереження необхідної вологи ґрунтів у конопляних посівах [501, с. 3; 535, с. 3; 539, с. 2; 573, с. 2; 601, с. 2; 600, с. 2].

Також на шпальтах місцевої газети «За перемогу» прописувалися заходи удосконалення системи організації праці у колективних господарствах Сумщини та можливості додаткової оплати праці колгоспників [570, с. 3; 571, с. 2]. Із газетних публікації дізнаємося про післявоєнний експеримент з організації роботи колгоспних хат-лабораторій, що давало можливість господарствам освоїти нові способи і методи агротехніки вирощування луб'яних культур, виконувати дослідження способів підвищення урожайності і продуктивності конопель [601, с. 2].

На сторінках газети також зустрічаємо інформацію про участь відомих працівників інституту (П.В. Котюхов, А.С. Хренніков) у виборах до Верховної Ради УРСР. У цих публікаціях надавалися короткі біографічні відомості про кандидатів у депутати [523, с. 3; 503, с. 1; 546, с. 2; 553, с. 1]. Зрозуміло, що такі заідеологізовані агітки не могли розкрити наукові досягнення потенційних народних обранців. У той же час в місцевій періодиці приділяли значну увагу відзначенню працівників інституту державними нагородами. Зокрема, у 1950 р. про лауреатів Сталінської премії

ІІІ ст. С.С. Воловика, Г.І. Гончарова, П.В. Котюхова за створення простої і складної конопляної молотарки [507, с. 1; 525, с. 2; 538, с. 3; 545, с. 3].

У газетах не друкувались статті, що відображали б міжнародну діяльність ВНДІЛК. А публікації про наукові досягнення співробітників установи у сфері селекції, генетики, агротехніки, механізації та економіки, не містили глибокого аналізу і носили лише рекомендаційний характер, оскільки були написані для агрономів радгоспів і колгоспів країни.

Отже, у вищенаведених працях радянської доби проаналізовано здобутки вітчизняних коноплярів, визначено внесок ВНДІЛК у процес вирощування луб'яних культур. Водночас проблемі науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур вченими ВНДІЛК не приділено належної уваги.

Другий період дослідження припадає на роки незалежності України. У цей період істотно збагатилася традиція дослідження науково-організаційного забезпечення культури луб'яних рослин. Праці цього періоду за тематичним наповненням розділено на групи:

1. Праці, присвячені історії сільськогосподарської науки, в яких розкриваються теоретико-методологічні та практичні підходи до дослідження луб'яних культур;
2. Наукові видання, що забезпечують синхронізацію історії ВНДІЛК з історією інших науково-дослідних установ, які працювали у напрямі виробництва та первинної переробки луб'яних культур;
3. Біографічні нариси, присвячені відомим працівникам ВНДІЛК та їхнім досягненням.

Заслуговує на увагу монографія С.Б. Скорченко «Коноплярство в Україні: історичні аспекти розвитку. Погляд у минуле. Проблеми сьогодення. Перспективи» (2002), де зроблено перший екскурс в історію становлення та трансформацію коноплярства як сільськогосподарської галузі від 1906 до 1991 рр. на теренах України. До беззаперечних здобутків дослідниці слід віднести розроблення періодизації вітчизняного промислового коноплярства

у вищезазначений період. На нашу думку, дослідниця не зовсім зуміла виокремити чіткі критерії часового поділу, тому запропонована нею схема є дещо дискусійною. Можливо, четвертий період (1941–1953) доцільно було б розділити [647, с. 40–70].

Інший важливий аспект публікації С.Б. Скорченко полягає у дослідженні наукового забезпечення промислового коноплярства в Україні. На основі представленої джерельної бази вдалося окреслити інституційну еволюцію дослідної справи у галузі коноплярства, а також проаналізувати досягнення науковців ВНДІЛК у напрямі селекції та насінництва луб'яних культур. Крім того, важливі досягнення українських науковців з проблем механізації та агрохімії коноплярства не отримали у роботі належного висвітлення [647, с. 71–105].

Використано напрацювання академіка НААН В.А. Вергунова, які висвітлюють дослідження з проблем історії аграрної науки і техніки України. Серед наукових видань вченого важливе місце посідає праця «Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки», яка вийшла друком у чотирьох частинах. Зміст зазначених збірок має тематичне групування матеріалу: у перших частинах розміщено статті, які присвячені загальним проблемам становлення сільськогосподарської науки і коноплярства в тому числі, характеристиці рівня освіти науковців, галузевих закладів вищої освіти та науково-дослідних установ України [645]. Важливим є наведення ним коротких відомостей про видатних вчених-аграріїв. Проте, вищезазначені наукові видання не відображають організаційної структури, наукового складу та здобутків ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр.

Варто звернути увагу на його монографію «Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект» (2012). У ній розкрито модель становлення та діяльності перших вітчизняних координаційних центрів наукового забезпечення сільського господарства, репрезентовано авторську періодизацію сільськогосподарської дослідної справи на теренах України.

Проте, враховуючи масштаби проблематики, в роботі зміщено акцент на аналізування республіканської науково-дослідної мережі. Тому діяльність Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур окреслена побіжно [648].

Важливим є висвітлення науково-дослідної та організаційної діяльності вчених ВНДІЛК через окремі біобібліографічні розвідки. На початку ХХІ ст. вийшло декілька десятків біобібліографічних нарисів, статей, повідомлень про визначних науковців-аграріїв, які присвятили свою діяльність розвитку коноплярства та льонарства. Проте такий підхід має істотні обмеження, він не забезпечує повною мірою реконструювання науково-технічного потенціалу науково-дослідної установи. Тому у дисертації використано напрацювання українських вчених В.А. Вергунова, В.С. Гончарова, Г.М. Доброва, З.П. Кірпи, В.О. Крутя, К.О. Лузана, В. Тонкаля з проблеми аналізу категорії «науковий потенціал».

Окрему групу праць періоду незалежності України представляють біобібліографічні видання про відомих науковців ВНДІЛК, адже саме в цих збірках чітко простежується еволюція науково-технічного потенціалу інституту, відображенні основні етапи її розвитку. Серед них провідне місце посідає бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур НААН», яка була започаткована науковцями інституту. У межах цієї серії упродовж 2005–2011 рр. вийшло 11 видань, що репрезентують аналіз життєвого й наукового шляху провідних вчених установи. Зокрема, В.Г. Вировця [607], П.А. Голобородька [609], П.О. Горшкова [616], Л.М. Горшкової [610], М.М. Гришка [608], А.П. Дьомкіна [615], О.Г. Жатова [612], М.І. Логінова [613], М.Д. Мигаля [611], В.І. Пильника [606], Г.І. Сенченка [614]. Вони сприяють простеженню історичних змін в організаційній структурі установи. Авторами цих видань стали науковці інституту, що призвело в цих роботах до переваги елемента вимушеної суб'єктивності. Дослідники інституту, що надавали інформацію про своїх колег, друзів, наукових наставників, можливо несвідомо, накладали свій

відбиток у час аналізу життєвого та творчого шляху вчених-коноплярів. У той же час завдяки цій наближеності до портретованих, автори розвідок змогли написати те, що було б недоступне не місцевим вченим.

Слід зазначити, що біобібліографічна серія Інституту луб'яних культур НААН складена на високому професійному рівні. Кожна збірка має єдину структуру, яка включає такі розділи: дитинство й роки навчання; перші трудові роки; науково-дослідна робота в інституті; хронологічний і абетковий покажчики основних наукових праць учених; основні дати життя й діяльності.

Усі видання написані на підставі джерел особового походження, актових, діловодних матеріалів, що зберігаються у Відомчому архіві Інституту луб'яних культур НААН. Крім того, дослідники за можливості використовували історіографічну спадщину вчених-аграріїв. До беззаперечних переваг цієї серії варто віднести те, що вона найбільш повно відображає особисте життя та науковий шлях вчених-аграріїв, який розкривається через осмислення напрямів та змісту науково-технічного потенціалу культури луб'яних рослин упродовж 1940-х – 1980-х років.

Так, у брошурі В.Г. Вировця, О.А. Жуплатової, В.М. Кабанця, В.П. Ситника про доктора сільськогосподарських наук Г.І. Сенченка група співробітників інституту достатньо повно розкрила проблеми методів оцінки селекційних зразків конопель, напрями та результати селекції нових видів високопродуктивних сортів луб'яних культур (2010). Ними вперше реконструйовано склад та проаналізовано напрями досліджень селекціонерів наукової школи професора Г.І. Сенченка [614, с. 10].

У збірці В.Г. Вировця, П.А. Голобородька, О.А. Жуплатової про життєвий і науковий шлях відомого вченого-ботаніка, генетика, педагога та видатного агронома-селекціонера М.М. Гришка системно проаналізовано напрацювання вченого-селекціонера та його історіографічну спадщину (2009). Загальновідомий факт, що у 1931–1940 рр., працюючи у ВНДІКО, М.М. Гришко перший серед вітчизняних науковців разом із Л.М. Делоне

написав «Курс загальної генетики» (1933) та працю «Генетика та селекція конопель» (1937). Вчений зробив вагомий внесок у вирішення проблеми виведення одnodомних конопель. Йому вдалося отримати рослини, що одночасно достигали, але, які, на жаль, виявилися нестійкими за цими ознаками [608, с. 6–9]. І хоча він упродовж 1940-х – 1950-х років працював у м. Києві, проте, як дійсний член Академії наук УРСР, координував наукові напрацювання ВНДІЛК.

За авторства П.А. Голобородька, Л.М. Жуплатової, О.А. Жуплатової, І.М. Лайко у 2008 р. вийшла збірка, присвячена постаті доктора біологічних наук М.Д. Мигаля. Це була перша праця, присвячена науковому та творчому шляху неординарного дослідника-генетика. У короткому, але змістовному нарисі системно окреслено напрями та проаналізовано багаторічні напрацювання співробітника лабораторії генетики та цитології ВНДІЛК з таких проблем: вирішення проблем статевого поліморфізму рослин конопель за фенотипними ознаками, біологія цвітіння статевих типів, цитоембріологія та успадкування ядерних форм чоловічої стерильності та ін. [611, с. 6]. Проте, у виданні не проаналізовано напрацювання учнів вченого – К.І. Бородіної, К.Д. Гончарової з цитоембріології.

Наступна збірка, написана у 2009 р. Л.М. Жуплатовою, О.А. Жуплатовою, В.М. Кабанцем, І.М. Лайко, присвячена постаті доктора сільськогосподарських наук О.Г. Жатова, який у 1966 р. в інституті очолив лабораторію генетики та цитології. Значною мірою ця розвідка уможливилює краще розуміння становлення досліджень з генетики на межі 1960-х – 1970-х років. Авторами видання проаналізовано напрями напрацювань вченого з проблем генетики та селекції конопель упродовж 1960-х – 1970-х років. Зокрема, дослідження ефективності методу системного добору при здійсненні селекції конопель; аналіз впливу хімічних мутагенів на коноплі у першому поколінні та ін. Розвідка про науковий та життєвий шлях О.Г. Жатова значно доповнює видання про М.Д. Мигаля [612, с. 5–6].

Праці, що розкривають життєвий і творчий шляхи доктора біологічних наук Л.М. Горшкової і доктора сільськогосподарських наук В.Г. Вировця побачили світ відповідно у 2007 р. та 2008 р. Авторському колективу (П.А. Голобородько, Л.М. Жуплатова, О.А. Жуплатова, І.М. Лайко) вдалося не тільки окреслити життєпис зазначених вчених, але й системно проаналізувати їхні напрацювання з проблеми виведення сортів конопель із зниженим вмістом канабіноїдних сполук та рослин, що не містять канабіноїдів або мінімальну їх кількість [610, с. 5].

У 2012 р. побачив світ біобібліографічний нарис про наукову діяльність доктора сільськогосподарських наук П.О. Горшкова. Як і попередні видання серії, його підготували співробітники інституту – А.П. Горшков, Л.М. Жуплатова, О.А. Жуплатова. Укладачі видання приділили основну увагу аналізу напрямів наукових напрацювань дослідника упродовж 1930-х – 1950-х років з проблем забезпечення оптимальних моделей живлення луб'яних культур добривами – азотними, фосфорними, калійними [616, с. 10–11]. Варто зазначити, що у виданні проаналізовано досягнення П.О. Горшкова, як директора установи. Автори сконцентрували увагу не тільки на досягненнях селекції конопель, але й на здобутках вчених інституту щодо вирішення проблем механізації коноплярства. Особливу цінність збірці надає те, що під час її написання використано унікальні матеріали особистого архіву родини Горшкових, наприклад, спогади безпосередньо П.О. Горшкова.

У 2005 р. побачив світ нарис В.Г. Вировця, М.М. Сидоренка про вченого-агротехніка, кандидата сільськогосподарських наук В.І. Пильника. У біобібліографічному виданні проаналізовано результати напрацювань вченого з актуальних проблем агротехніки конопель та кенафу: нормування та способів посіву конопель; зрошення насінницьких посівів кенафу тощо. Важливо, що у науковому виданні охарактеризовано життєвий і творчий шлях дружини В.І. Пильника – кандидата сільськогосподарських наук

І.І. Реп'ях, яка в інституті також досліджувала агротехніку вирощування луб'яних культур [606, с. 7–10].

Вчені О.А. Жуплатова, В.М. Кабанець, В.П. Ситник стали авторами десятої збірки серії, яка була присвячена доктору сільськогосподарських наук А.П. Дьомкіну (2011). У ній проаналізовано внесок дослідника у визначення біологічних і господарсько-цінних властивостей сортів конопель та розроблення системи насінництва у 1970 р. У праці автори також навели перелік колишніх аспірантів та послідовників справи вченого, серед яких провідні співробітники ВНДІЛК – А.Д. Бондаренко, І.В. Гапич, І.І. Кацов, В.І. Романенко, М.Г. Росновський, Г.С. Степанов [615, с. 7–9].

У 2009 р. Л.М. Жуплатова, О.А. Жуплатова, І.О. Маринченко опублікували нарис про доктора сільськогосподарських наук М.І. Логінова. З 11-ти збірок серії це єдина, що присвячена проблемам селекції льону-довгунцю. Автори видання охарактеризували внесок М.І. Логінова у встановлення змін величини та взаємозв'язку між господарсько-цінними ознаками і якістю волокна у процесі добору та можливість їх поєднання у межах одного генотипу льону-довгунцю; розроблення єдиної методики селекції та насінництва цієї культури, яка нині впроваджена у всіх науково-дослідних установах, що займаються селекцією і насінництвом льону-довгунцю в Україні [613, с. 8–10].

Заслуговує на увагу збірка, надрукована у 2007 р., яка присвячена діяльності кандидата сільськогосподарських наук П.А. Голобородька. Автори розвідки Л.М. Жуплатова, О.А. Жуплатова, М.Д. Мигаль детально описали життєвий та багаторічний творчий шлях директора установи, заслуженого діяча науки і техніки України, висвітлили основні напрями наукової діяльності вченого. Серед них: вирішення проблеми обробітку ґрунту під льон-довгунець і коноплі, розроблення комплексної системи захисту рослин від бур'янів, технологічні заходи вирощування луб'яних культур, які знайшли широке застосування у практичному виробництві. Укладачі біобібліографічного покажчика стверджують, що саме завдяки дослідженням

П.А. Голобородька доведено можливість заміни оранки дискуванням або застосуванням плоскорізів, відпрацьовано рекомендації щодо впровадження системи диференційованого обробітку ґрунту [609, с. 5].

Науковим досягненням П.А. Голобородька присвячена ще одна праця «За покликом серця», яка була видана до 75-річчя вченого. Написана збірка у науково-популярному стилі, побудована на спогадах про вченого і очолювану ним понад двадцять років установу. Упорядником і редактором видання став колишній очільник відділу кадрів ВНДІЛК В.К. Олексєєнко. Збірка включає розділи, що висвітлюють дитинство, наукову діяльність і період керівництва П.А. Голобородької інституту. Книга містить велику кількість фотоматеріалів, де зображені співробітники ВНДІЛК під час наукових нарад, у процесі роботи та у закордонних відрядженнях [620, с. 3].

Перевагою бібліографічної серії Інституту луб'яних культур НААН є те, що вона включає детальні розвідки про 11 провідних науковців установи, які причетні до генетичних досліджень, створення нових сортів луб'яних культур та втілення провідних заходів з агротехніки і агрохімії. Серед недоліків можна назвати незначну їх кількість, відсутність розвідок, що розкривали б досягнення провідних інженерів-конструкторів установи у створенні нової техніки для обробітку і збирання луб'яних культур.

За період 1944–1991 рр. в інституті працювала велика кількість провідних інженерів і вчених-аграріїв, чия діяльність була визнана на державному рівні шляхом нагородження Державними преміями, відзнаками і медалями виставок та авторськими свідоцтвами. Серед них: Г.Й. Аринштейн, О.Г. Бондарєва, С.С. Воловик, Г.І. Гончаров, П.В. Котюхов, В.О. Невинних, Я.М. Толлочко, А.С. Хренніков, Г.А. Хреннікова та інші. Проте, зазначена інформація не була висвітлена повно і детально.

Заслуговують на увагу історико-бібліографічні праці вчених Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН. Зокрема, видання із серії «Бібліографія вчених-аграріїв України», заснованої директором ННСГБ НААН академіком НААН В.А. Вергуновим у 1998 р. До

цієї серії увійшли видання про висвітлення біобібліографічної інформації вчених, які свій шлях в науці розпочали саме у ВНДІЛК – М.Г. Городнього, Д.Ф. Лихваря. Обидва відомі вчені досліджували селекцію і технології вирощування конопель та мали у своїх здобутках нові виведені сорти луб'яних культур. Слід відзначити, що Д.Ф. Лихвар працював у ВНДІЛК у довоєнні роки, і тому його напрацювання є вагомими для порівняльного аналізу досягнень селекціонерів установи у різні періоди діяльності. Упродовж всього життя Д.Ф. Лихвар підтримував зв'язки з ВНДІЛК, відвідував засідання координаційних рад і надавав консультаційну допомогу у напрямі ефективного вирощування луб'яних культур. Книга, упорядкована В.А. Вергуновим, А.С. Щиголь вийшла у світ у 2002 р. і була написана на основі особистих документів вченого, наукових напрацювань та спогадів його дружини і учнів [617]. Важливим є те, що вона містить перелік основних наукових праць Д.Ф. Лихваря.

Видання, присвячене М.Г. Городньому, опубліковане у 2008 р. Його автори – В.А. Вергунов, М.Я. Дмитришак, С.М. Каленська, Л.П. Полозенко, О.І. Присяжнюк, Н.Б. Щебетюк – на основі архівних документів та спогадів колег і учнів вченого зробили детальний аналіз його наукової діяльності, а також навели повний список наукових праць, молодих науковців, яких підготував до захисту М.Г. Городній. Оскільки перші кроки в науку майбутній вчений робив саме у ВНДІКО, а у післявоєнний період очолював лабораторію агрохімії ВНДІЛК, то зазначена книжка є ваговою у дослідженні аспектів науково-організаційної діяльності установи у період 1944–1950 років [618].

У 2019 р. світ побачила книга зазначеної серії, укладена В.А. Вергуновим, С.В. Дудуковим, Л.А. Кириленко, С.Д. Коваленко, яка присвячена життєвому шляху і науковій діяльності провідного селекціонера ВНДІЛК, доктора сільськогосподарських наук, професора В.Г. Вировця [619]. Матеріали видання базуються на особистих спогадах вченого і містять

інформацію про наукові досягнення інституту. Особливий акцент зроблений на процесі селекції конопель, у тому числі безнаркотичних.

Серед видань доцільно виокремити довідник П.А. Голобородька, Л.М. Жуплатової «Вчені генетики і селекціонери у галузі рослинництва» (2000), який надає стисло інформацію про життєвий шлях та багаторічні наукові напрацювання директора ВНДІЛК Г.І. Сенченка. Інша стаття довідника присвячена постаті відомого селекціонера В.Г. Вировця. Зрозуміло, що запропонований матеріал дещо поступається виданню бібліографічної серії Інституту луб'яних культур НААН: тут представлені короткі відомості, які не містять системного аналізу наукових проблем у галузі коноплярства.

Серед біографічних нарисів доцільно виокремити статтю О.А. Жуплатової про Г.І. Сенченка, яка спробувала проаналізувати внесок ученого в розвиток вітчизняної аграрної науки [544, с. 30–37]. У журналі «Генетичні ресурси рослин» вийшло повідомлення з нагоди 80-річного ювілею В.Г. Вировця. Зрозуміло, що такого типу інформація не забезпечила значного аналізу наукового внеску вченого [517, с. 107–108].

Відомі дослідники інституту відображені у регіональних та всеукраїнських енциклопедіях доби незалежності України. У 2003 р. вийшов енциклопедичний довідник «Сумщина в іменах», в якому надано короткі біографічні довідки про життєвий та науковий шлях вчених-аграріїв, що здійснювали наукову діяльність у напрямі ефективного виробництва та первинної переробки луб'яних культур. Зокрема, В.Г. Вировця, С.С. Воловика, П.А. Голобородька, Г.І. Гончарова, Л.М. Горшкової, М.М. Гришка, А.П. Дьомкіна, О.Г. Жатова, П.В. Котюхова, М.І. Логінова, В.І. Медведка, М.Д. Мигалю, О.Х. Рум'янцеву, Г.І. Сенченка, М.М. Сидоренку, В.П. Ситника, М.О. Тимоніну, А.С. Хреннікову, І.І. Щербаню [694, с. 83, 91, 106, 108, 111, 116, 143, 156, 225, 265, 293, 295, 384, 398, 401, 406, 439, 474, 513]. В іншому енциклопедичному виданні «Хто

є хто в Україні?» (1997) наведено короткі відомості про В.Г. Вировця, П.А. Голобородька, Л.М. Горшкову, М.Д. Мигаля, Г.І. Сенченка [637].

Статті про вчених-коноплярів містяться в Енциклопедії сучасної України: Г.Й. Аринштейн, В.Г. Вировця, М.Г. Городнього, П.А. Голобородька, П.О. Горшкова, Г.І. Гончарова, Л.М. Горшкової, Є.С. Гуржій, О.Г. Жатова, Б.В. Лесика, М.І. Логінова, М.Д. Мигаля, [703; 704; 705; 706; 707; 709; 710; 711; 713; 714; 719; 720]. Проте у цих енциклопедичних виданнях подається однотипна інформація, яка не дозволяє сформулювати комплексне уявлення про науково-організаційну та науково-дослідну роботу співробітників ВНДІЛК у напрямі ефективного виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках.

Історіографія періоду незалежності України щодо науково-організаційної діяльності вчених ВНДІЛК включає також спектр публікацій у всеукраїнських, обласних, районних і міських газетах. Заслуговує на увагу бібліографічна стаття В.Г. Вировця «На вершині творчого злету» у газеті «Народна трибуна», яка присвячена науковим досягненням провідного вченого інституту В.П. Ситника (2009) [511, с. 4]. У ній розглянуто основні етапи життя селекціонера, його наукова діяльність та кар'єрний ріст науковця-конопляра.

Стислі біографічні публікації про вчених-аграріїв ВНДІЛК Г.І. Сенченка, П.А. Голобородька, В. Пильника зустрічаються на сторінках газет: «Глухівщина», «Народна трибуна», «Соборний майдан», «Урядовий кур'єр». Зазвичай зазначені статті стосувались ювілейних дат, некрологів, котрі окрім відомостей про наукову діяльність неодмінно містили основні життєві дати науковців.

Як підсумок, слід відзначити, що бібліографія, присвячена вченим ВНДІЛК, у змістовному сенсі має важливу інформацію про основні віхи життєвого і наукового шляху коноплярів. Адже всі проаналізовані наукові й науково-публіцистичні праці виконані в руслі опису основних здобутків

провідних вчених і містять відомості про досягнення, відзнаки і їхнє кар'єрне зростання [512, с. 2; 559, с. 2; 567, с. 4; 578, с. 2; 581, с. 2; 658, с. 256–258]. Проте, не всім науковцям науково-дослідної установи вдалося бути висвітленими в історіографії. Поза увагою дослідників історії залишилася переважна більшість науковців ВНДІЛК, які працювали в установі упродовж 1944–1991 рр., що дає нам можливість подальшого дослідження цього напрямку.

Друга частина газетних публікацій присвячена здобуткам і перспективам установи у цілому, основним етапам наукової діяльності, що пов'язана з виведенням нових сортів луб'яних культур і процесам механізації їх збирання. У статтях звертали увагу на організацію підготовки наукових кадрів шляхом навчання в аспірантурі інституту. Постійними авторами публікацій у цей період залишались провідні науковці інституту: В.Г. Вировець, Р.Н. Гілязетдинов, П.А. Голобородько, О.А. Жуплатова, В.М. Кабанець, І.М. Лайко, М.М. Сидоренко, В.П. Ситник, К.М. Тищенко та інші [510, с. 17; 518, с. 1; 543, с. 2; 548, с. 1–2; 593, с. 1; 596, с. 1–2; 605, с. 3].

Упродовж 2017–2020 рр. про науково-технічний потенціал виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР автором опубліковано 7 наукових статей, з яких 3 – у наукових фахових виданнях України [628; 630; 632], 1 – у науковому виданні, що включене до категорії «А» переліку наукових фахових видань України, проіндексованих у базі даних Web of Science Core Collection [636], 2 – у зарубіжних наукових виданнях [631; 634], 1 – яка додатково відображає наукові результати дисертації [633]; 6 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій та читань [621–622; 626–627; 629; 635] (дод. А).

Отже, у виданнях радянського періоду науково-технічний потенціал виробництва та первинної переробки луб'яних культур не виокремилось в окремий об'єкт дослідження. Наявні праці упродовж 1940-х – 1980-х років репрезентували досягнення українських коноплярів, але у них не простежувалось висвітлення науково-дослідної та організаційної діяльності

вчених ВНДІЛК у контексті історії сільськогосподарської науки. Якісні зрушення прослідковувались починаючи з 1990-х років, коли з'явилися перші наукові видання, в яких проаналізовано життєвий та творчий шлях відомих вчених-коноплярів України; осмислено їх внесок у становлення вітчизняного коноплярства. Також приділено увагу висвітленню наукової діяльності вчених з вирощування льону-довгунцю. Проте, починаючи з 1991 р. не сформувалася традиція системного аналізу становлення і розвитку науково-дослідної роботи у напрямі виробництва та первинної переробки луб'яних культур у ВНДІЛК, його наукового потенціалу, форм і результатів міжнародної співпраці з вченими країн РЕВ упродовж 1970-х – 1980-х років. Невеликі, як правило, за обсягом, фрагментарні дослідження доби незалежності України були істотно обмежені хронологічними межами і не виділяли науково-організаційне забезпечення культури луб'яних рослин як предмет наукового дослідження.

1.2. Характеристика джерельної бази

Системність дослідження науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках значною мірою залежить від репрезентативності джерельної бази. Адже джерельна база – це сукупність джерел, на які спирається історичне пізнання явищ та процесів минулого [664, с. 85; 715].

Традиційно в українському джерелознавстві прийнято наявну джерельну базу ділити на два рівні: а) первісна, або початкова джерельна база, що сформувалася одночасно з подіями, які стали об'єктом наукового осмислення; б) реальна джерельна база – комплекс документів, що зберігся у період виконання відповідного історичного дослідження. У свою чергу реальна джерельна база ділиться на дві підгрупи: 1) актуалізована джерельна база, тобто той масив документів, що був опрацьований або процитований у відповідних наукових виданнях. Частково актуалізовано діловодні матеріали

(особові справи), що зберігаються у Відомчому архіві Інституту луб'яних культур НААН та джерела усного походження (спогади); 2) потенційна джерельна база – документи, які існують, але невідомі історичній спільноті. Великий масив організаційно-розпорядчої, довідково-інформаційної, звітної документації, документів особового походження на початок ХХІ ст. ще не впроваджено до наукового обігу [664, с. 86–87].

Джерельна база дисертації нараховує 375 документів, проте за способом кодування та відтворення інформації належить до одного типу джерел – словесні (писемні та усні) [664, с. 96]. Тобто дослідження ґрунтується на словесних (вербальних) джерелах, визначальною ознакою яких є слово, що фіксується в усній та писемній формі [664, с. 101].

До наявної сукупності словесних джерел доцільно застосувати певну класифікаційну схему, оскільки класифікація джерел – це один із дослідницьких методів, що має велике значення як для виявлення, дослідження та використання джерел, так і для організації подальшої пізнавальної діяльності дослідника. Визначальним критерієм класифікації джерельної бази є врахування її характеру, змісту та форми [664, с. 101]. Враховуючи вищезазначені критерії, в сукупності словесних джерел ми виокремили такі види: актова та діловодна документація, джерела особового походження, періодична преса та наукова література [664, с. 486; 715].

Документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) представлені фондами: Р-27 «Міністерство сільського господарства УРСР», Р-4861 «Українська академія сільськогосподарських наук МСГ УРСР», Р-5176 «Південне відділення ВАСГНІЛ», які мають значну цінність для дослідження. Зокрема, це звіти про науково-дослідну діяльність ВНДІЛК за різними науковими напрямками: визначення методів селекції та насінництва луб'яних культур, розроблення ефективного чергування культур, обробітку ґрунту та удобрення у сівозмінах з луб'яними культурами тощо.

Значний масив джерельної бази для опрацювання предмету дослідження зберігається в рукописному чи друкованому вигляді у Державному архіві Сумської області (ДАСО). Зокрема, у фондах Р-2011 «Глухівський пенькозавод», Р-2191 «Обласна Надзвичайна державна комісія зі встановлення та розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників та їх спільників і заподіяних ними збитків громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам та установам Сумської області», Р-2308 «Виконавчий комітет Глухівської окружної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів», Р-2322 «Інспектура народної освіти виконавчого комітету Глухівської окружної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів», Р-5483 «Всесоюзний науково-дослідний інститут нових луб'яних культур», Р-5485 «Всесоюзний науково-дослідний інститут луб'яних культур». Там зберігаються річні фінансові і наукові звіти, списки працівників, штатний розпис ВНДІЛК, листування та директивні вказівки МСГ СРСР тощо.

У відомчому архіві Інституту луб'яних культур Національної академії аграрних наук України (ВА ІЛК НААН) за винятком особових справ, інші матеріали діловодства збереглися і уможливають реконструкцію науково-організаційної та науково-дослідної роботи інституту у другій половині 1940-х – 1980-х роках. Проте, діловодна та актова документація довоєнного періоду не збереглася, що не дозволяє зробити якісний порівняльний аналіз наукових здобутків вчених довоєнної та післявоєнної доби.

Документальні джерела – це вид писемних джерел, що виникли у процесі діяльності державних, громадських чи приватних установ, організацій, підприємств тощо. Вони мають діловий офіційний характер, різний зміст, усталену форму і формуляр окремих зразків. Зокрема, це законодавчі акти, організаційно-розпорядча документація установ, організацій, підприємств, звіти, ділове офіційне листування, акти, довідки тощо [661, с. 36]. У дослідженні переважають канцелярські (діловодні)

джерела, що сформувалися й збереглися у ВНДІЛК внаслідок діяльності наукової установи упродовж 1944–1991 рр.

Велику частину джерельної бази складають розпорядчі документи. Це документи, за допомогою яких установчі й виконавчі органи реалізують свої розпорядження, постанови, рішення і накази. Оскільки ВНДІЛК – науково-дослідна установа, яка існувала як самостійна одиниця, то всі вагомі рішення в інституті ухвалювалися й затверджувалися постійно діючою Вченою радою і Координаційною радою інституту. Всі розпорядчі документи оформлювалися у протоколи. Протоколи засідань рад комплектувалися за роками і підшивалися у формі книг. Окрім протоколів також оформлювалися витяги з протоколів, які дуже часто використовувалися в особових справах співробітників інституту.

Оформлення протоколів було чітко структурованим. На титульній сторінці зазначалась назва організації, де відбувалось засідання, назва ради, місце і дата або рік проведення засідання, якщо це стосувалося протоколів Вченої ради інституту. Далі оформлення залежало від виду ради.

У 1945 р. протоколи Координаційної ради мали назву «Материалы сессии Научного Совета ВНИИЛК». Починаючи з 1946 і до 1949 р. – «Труды сессии Ученого Совета института», засідання у цей період відбувалися 2–3 рази у рік. Із 1950 р. засідання стали відбуватися 1 раз на рік, а протоколи стали носити назву: «Протоколы заседаний сессии Ученого Совета ВНИИЛК (Координационного Совета ВНИИЛК)».

У протоколах Координаційної ради ВНДІЛК на другому аркуші зазначили список установ і осіб, яким були надіслані запрошення на сесію. Далі містився список осіб, що прибули до установи. На наступному аркуші перераховували місце проведення, час і дату засідання. Далі йшов список обраних членів президії сесії. Щоразу у час роботи форуму обирали секретаріат, список якого також надавався.

Черговий аркуш містив програму роботи конференції і регламент виступів учасників. Далі наводилися повні тексти виступів та наприкінці друкувалося підсумкове рішення сесії чергового скликання.

Серед проблем, що розглядалися на щорічних сесіях Координаційної ради ВНДІЛК, були завдання селекції і насінництва луб'яних культур, ефективного обробітку ґрунту і живлення рослин, сортозмін під посіви конопель, перспективи механізації сільськогосподарських процесів, що пов'язані з посівом, обробітком і збиранням луб'яних культур. Також на нарадах підводили підсумки роботи відокремлених підрозділів ВНДІЛК та відділів центральної садиби установи. Розглядалися шляхи подальшого розвитку установи і відзначалися досягнення ВНДІЛК за звітний період.

Доповіді, що були представлені у порядку денному, зазвичай супроводжувалися жвавим обговоренням і містили подальші рекомендації дій. Також на засіданнях Координаційної ради ВНДІЛК були присутні представники МСГ і ВАСГНІЛ, які координували роботу науково-дослідної установи й брали активну участь в обговоренні її проблем. Зазвичай Координаційна рада приймала рішення, що стосувались наукової діяльності інституту на найближчий рік чи п'ятирічку, а також готувала необхідні звернення до МСГ або Ради Міністрів УРСР (СРСР) у напрямі деяких змін щодо науково-організаційних проблем виробництва та первинної переробки луб'яних культур. На зазначених засіданнях відбувався обмін досвідом, оскільки у залі засідань збирались вчені з різних наукових установ СРСР, що мали значний досвід виведення перспективних сортів і продуктивного вирощування луб'яних культур.

Протоколи засідань Вченої ради ВНДІЛК мали іншу структуру. На другому аркуші книги розміщувався зміст документа, де перераховувалися протоколи засідань за номерами. Зазвичай за рік їх відбувалося від 14 до 17. На наступних сторінках надруковані протоколи засідань Вченої ради за цілий рік. Структура протоколу складалась із таких складових: зазначення дати проведення засідання, переліку присутніх на нараді постійних членів Вченої

ради інституту і запрошених доповідачів, порядку денного, короткого опису доповідей та запитань до них, а також рішень, які були прийняті. Підписували документи Голова Вченої ради ВНДІЛК (директор установи) і Вчений секретар.

Засідання Вченої ради ВНДІЛК відрізнялись від сесії Координаційної Ради. Порядок денний зазвичай містив доповіді керівників відділів ВНДІЛК, провідних науковців і адміністрації установи. На нарадах в обов'язковому порядку розглядалися проблеми передачі до держсортів випробувань нових сортів луб'яних культур і відсоткової частки авторства, обговорювалися проблеми створення нових сільськогосподарських машин для обробітку конопляних посівів, а також результати випробувань нових зразків техніки. Часто звучала конструктивна критика й ділові зауваження на адресу виконавців цих робіт.

Особливу увагу приділяли вирішенню проблеми підготовки майбутніх наукових кадрів і тому щорічно проводили звітування аспірантів і докторантів установи. Саме рішенням цього колегіального органу молоді вчені переводились на наступний рік навчання або відраховувались з аспірантури у зв'язку з невиконанням навчального плану. Після заслуховування будь-якої інформації, перед прийняттям рішення зазвичай ставили питання доповідачам і проводили обговорення проблеми. У колективі кожен науковець мав право на власну думку, до якої прислуховувалися і яка мала повагу серед колег. Підсумком засідання ставало прийняте рішення з проблеми, що обговорювалася.

Ще одним важливим видом роботи Вченої ради ВНДІЛК було висунення кандидатур на заміщення вакантних посад і присвоєння вчених звань співробітникам установи. Для проведення процедури таємного голосування серед присутніх зазвичай обиралась рахункова комісія, яка здійснювала підрахунок голосів і вносила результати у протокол засідання.

Під час роботи над дослідженням було опрацьовано 36 протоколів сесій Координаційної ради ВНДІЛК і 37 протоколів засідань Вченої Ради

ВНДІЛК. Їх обсяг сягав 120–400 аркушів. Протоколи засідань друкувалися в трьох екземплярах: перший – обов’язково зберігався у Вченого секретаря, другий – у бібліотеці установи, третій – надсилали до Державного архіву Сумської області. Всі копії були відмічені печаткою відділу кадрів ВНДІЛК і мали архівні номери.

Як показує аналіз протоколів засідань Вченої і Координаційної рад ВНДІЛК, вони є комплексним джерелом, яке дає можливість отримання такої інформації: процесу формування посадового складу співробітників, розширення та звуження мережі наукової установи, створення нових сортів луб’яних культур і втілення у виробництво технічних розроблень, огляду міжнародної діяльності та її досягнень і результатів, детальний опис наукових проблем, над якими працювали провідні фахівці ВНДІЛК.

Ще одним важливим джерелом дослідження стали щорічні звіти про наукову діяльність установи у цілому і відділів зокрема. Зазвичай звіти, що складалися відділами, ставали основою для написання загального звіту ВНДІЛК. Усі вони також мають свою структуру оформлення. Такий документ мав форму книги (журналу), де містилася інформація про річну роботу організаційних підрозділів (відділів, лабораторія, ДВГ) і відокремлених підрозділів. На початку документа у доповіді директора установи про підсумки роботи установи наводились статистичні дані, а саме: кількісний склад наукових співробітників (у тому числі кандидатів і докторів наук, молодших і старших наукових співробітників), кількість структурних підрозділів, дані про роботу аспірантури, а також основні досягнення інституту за минулий рік.

Наступні розділи зазвичай містили детальні дані про роботу відділів, лабораторій і ДВГ. Звіти про діяльність установи за різні роки забезпечили аналіз про структурні зміни, що відбувались у ВНДІЛК упродовж періоду дослідження. Крім того, сприяли відстеженню кількості наукових співробітників, які працювали в установі. Саме ці документи містять інформацію про роботу аспірантури інституту, яку неможливо знайти в

інших джерелах, – це загальна кількість аспірантів денної і заочної форм навчання, кількість аспірантів, що вступили на навчання та захистили дисертаційні роботи у поточному році. У звітах детально описуються наукові досягнення установи за поточний рік і можливості їх втілення у виробництво. Під час роботи було опрацьовано 43 звіти ВНДІЛК, які склалися в середньому з 200 аркушів друкованого тексту [17; 18].

Особливе місце у джерельній базі дисертаційного дослідження займають звіти науковців про закордонне відрядження. Зазначені документи містять інформацію про країну, до якої були відряджені фахівці установи, список науковців, що відряджаються та технічне завдання. У детальній формі викладено види робіт, які виконувались у час відрядження, і результати, що досягли науковці під час поїздки. Ці документи містять фотографії, які відображають етапи наукової співпраці, матеріальну базу закордонної установи і світлини співробітників, які супроводжували українських науковців під час відрядження. Якщо фотографії стосувалися технічного оснащення, вони висвітлювали структуру технічного засобу, його принципові відмінності від вітчизняного прототипу і його креслення. Так, наприклад, звіт А.С. Бичка про відрядження до Кубинської республіки, яке відбувалося упродовж року, містить детальний фотозвіт про розроблення методів боротьби із шкідниками у посівах рису та виведення нових стійких до вражень сортів [353; 369]. Саме звіти науковців про закордонні відрядження забезпечують детальний аналіз співпраці вчених ВНДІЛК з іншими країнами, такими, як Румунія, Угорщина, Куба, Польща і Болгарія. У документах перераховуються основні напрями й етапи спільної роботи вчених різних країн, характеризуються досягнення та недоліки, а також вказуються перспективи їхньої подальшої співпраці. Також звіти розкривають дати і терміни відряджень та повний перелік вчених, що були задіяні у міжнародній діяльності.

Проаналізовано велику кількість наказів з організаційної діяльності установи. Вони містять інформацію про створення ВНДІЛК, призначення

керівників, списки наукових співробітників, організацію і облаштування відділів та структурних підрозділів, відрядження і преміювання співробітників. Цінними для дослідження стали накази післявоєнного періоду, які сприяли формуванню списку наукових співробітників інституту у період дослідження, оскільки далеко не всі особові справи збереглися. Розглянуто і проаналізовано накази за 1944–1991 рр., що зберігаються у Відомчому архіві ІЛК НААН [445; 446; 448; 449; 450; 451; 452].

Значне місце серед діловодної документації посідають особові справи наукових співробітників ВНДІЛК, які зберігаються у Відомчому архіві ІЛК НААН. Серед них було розглянуто особові справи всіх керівників установи періоду дослідження: П.А. Голобородька, П.О. Горшкова, Г.І. Сенченка, Я.М. Толлочка [175; 180; 248; 262].

Справи складаються із заяв про прийняття на роботу, особового листка обліку кадрів (з даними про народження, національність, освіту і досягнення), автобіографій, документів, що підтверджують освіту науковця й наукові ступені, витяги з наказів і протоколів, розпоряджень стосовно відряджень та відпусток. Усі справи зшиті у хронологічному порядку й відображають кар'єрне зростання працівника і його наукові досягнення, про що часто свідчать копії нагородних документів, почесних грамот і авторських свідоцтв. Особлива цінність особових справ полягає у високому ступені правдивості, що сприяє уточненню або детальній перевірці опублікованої інформації [158; 162; 164; 165; 166; 168; 170; 171; 172; 175; 177; 178; 181; 183; 184; 189; 190; 191; 193; 196; 203; 206].

У дослідженні вагомий сегмент займають автобіографії науковців. Власноруч написані документи зберігаються в особових справах їх власників. Саме автобіографії сприяють послідовному відтворенню життєвого та творчого шляху і доповнити відомості про наукові здобутки вчених.

Особливо цінними в цьому напрямі потрібно відмітити автобіографії провідних науковців-аграріїв, що мали можливість працювати у ВНДІЛК

упродовж 1944–1991 рр. Серед них: Г.Й. Аринштейн, В.Г. Берлянд, О.Г. Бондарєва, В.Г. Вировець, С.С. Воловик, П.А. Голобородько, Г.І. Гончаров, М.Г. Городній, П.О. Горшков, А.П. Горшков, Л.М. Горшкова, О.Г. Жатов, О.М. Колобов, П.В. Котюхов, Б.В. Лесик, М.І. Логінов, В.О. Невинних, В.І. Пильник, І.І. Реп'ях, Г.І. Сенченко, В.П. Ситник, А.В. Тарасов, М.О. Тимонін, А.С. Хренніков, Г.А. Хреннікова, І.І. Щербань [162; 165; 171; 172; 175; 177; 178; 180; 181; 189; 203; 204; 211; 212; 224; 234; 238; 248; 250; 257; 260; 262; 266; 273]. У них описані основні етапи їх життя, родинні зв'язки, відображено кар'єрне зростання, основні наукові досягнення і надано перелік наукових публікацій. Це забезпечило доповнення дисертаційного дослідження важливою унікальною інформацією.

У дослідженні опрацьовано 172 справи наукових співробітників, які працювали в установі упродовж 1944–1991 рр. Проте, власні документи всіх наукових співробітників не збереглися, тому інформацію про особовий склад інституту знайдено в інших архівних документах. Зокрема, у наказах, що містять списки співробітників та графіки відпусток, протоколи засідань Вченої ради, де розглядалися кандидатури на вакантні посади, накази про відрядження та інші [1; 2; 6; 10; 11; 13; 15; 16; 19; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31].

Цінним для дослідження є листування вчених ВНДІЛК з вищими органами. Під листом розуміють поширений вид документації, один із способів обміну інформацією. Службові листи належать до основних засобів встановлення та підтримання офіційних, службових контактів між підприємствами, організаціями та установами.

У системі службового листування ВНДІЛК вагоме місце посідає ділове. Адміністрація інституту здійснювала поштовий документообіг із Всесоюзною академією сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна (ВАСГНІЛ), яка координувала його наукові розроблення. Її представники були постійними членами Координаційної ради ВНДІЛК. У різні роки інститут підпорядковувався декільком головним організаціям і залежно від цього вів листування з ними: з 1944 р. – по 1946 р. – з Народним

Комісаріатом Землеробства СРСР (фонди ДАСО: Р-5483, Р-5485) [12; 15]; з 1946 р. – по 1947 р. – з Міністерством сільського господарства СРСР (фонд ДАСО: Р-5485) [51; 54]; з 1947 р. по 1991 р. – з Міністерством сільського господарства СРСР і Радою Міністрів СРСР (фонд ДАСО: Р-5485) [12; 14; 59; 61].

Листування вчених ВНДІЛК також зберігається у Відомчому архіві ІЛК НААН. Певну кількість у системі ділового листування інституту і вищими органами становлять циркулярні листи, які направлялися з одного джерела на кілька адрес, як правило, підпорядкованих інстанцій (організацій). Такі листи стосувалися процедур запровадження нових форм оформлення документації, директивних вказівок профільним науковим установам і повідомлень про зміни у законодавчій базі.

Звичайні листи надсилалися на одну адресу і в основному стосувалися таких проблем:

1) організація сесій Координаційної ради ВНДІЛК, уточнення часу проведення, місця, основного переліку питань порядку денного. Зворотнім листуванням направлялись копії протоколів та рішень засідань Координаційної ради;

2) погодження термінів і умов проведення випробувань нових сортів луб'яних культур і сільськогосподарської техніки, створених у ВНДІЛК [51; 53; 59];

3) формування керівних органів (затвердження директора, заступника директора і Вченого секретаря) та штату наукових співробітників, а також структурного складу інституту [21; 23; 26; 27; 46];.

4) погодження і затвердження складу і завдань делегацій у закордонні відрядження. Від наукової установи зворотні звіти співробітників ВНДІЛК про відрядження і основні результати роботи [57; 377; 378; 383; 384; 387; 388; 393];

5) листи про нагородження наукових співробітників за дослідження у сфері вирощування луб'яних культур [70; 66; 61];

б) листи-довідки про роботу ВНДІЛК за певний період із вказівкою про основні результати [59; 113; 331; 332; 333; 334; 335; 346].

У свою чергу інститут інформував директивні установи про результати випробувань і економічний ефект від них. Надавав для узгодження і затвердження списки співавторів наукових розроблень.

Адміністрація ВНДІЛК здійснювала листування з відокремленими структурними підрозділами, які підпорядковувались центральній установі й науковими співробітниками інституту. Серед обсягу листів траплялись циркулярні, які містили інформацію, що стосувалась всіх підрозділів без винятку: організаційної роботи, повідомлень про засідання Координаційної ради, до якої входили директори станцій і дослідних полів, а також запити на надання звітів про роботу підрозділів.

Оскільки мережа ВНДІЛК, особливо упродовж 1944–1956 рр., була достатньо розгалуженою і відокремлені підрозділи розміщувались в різних частинах СРСР, де не було телефонного зв'язку, то листування було одним з основних видів передавання інформації. Тому у внутрішньомережевому діловому листуванні окрім призначень на посади, зустрічались листи про вирішення трудових спорів. Так, наприклад, у листах МСГ СРСР і Золотоніської дослідної станції та у відповіді на них розглядалась скарга наукового співробітника І.І. Кацова про порушення під час проведення Вченої ради ВНДІЛК процесу голосування на вакантні посади [416; 421; 424]. У листуванні ВНДІЛК із МСГ СРСР і М.І. Тараканом вирішувалось питання трудового спору про невідповідність науковця посаді і необрання його на черговий термін [437; 438]. Від охочих працювати в установі надходили листи з проханням прийняти на роботу, перевести з одного структурного підрозділу до іншого, а також запити від закладів вищої освіти на працевлаштування випускників.

Всі вищеперераховані документи були надруковані на офіційних бланках і мали типову структуру, яка складалася з таких елементів: вказування назви організації, довідкових відомостей про неї, дати документа,

реєстраційного номера документа, посилання на номер і дату вхідного документа, адресата, основного тексту документа, підпису і відмітки про виконавця.

У дослідженні опрацьоване листування ВНДІЛК за 1944–1991 рр., яке сприяло визначенню основних напрямів його співпраці з ВАСГНІЛ, а також аналізуванню деталей директивних вказівок, які стосувалися наукової установи. У листах знайдено інформацію про міжнародну співпрацю вчених ВНДІЛК, її періодичність і склад делегацій, що забезпечило заповнення прогалин у цьому напрямі роботи.

Ще одним джерелом інформації стали обліково-статистичні документи. Серед них основні – списки наукових співробітників ВНДІЛК. Список – це документ інформативного характеру, який містить перелік осіб, предметів і складається з метою інформації або реєстрації. Ми дослідили декілька видів списків. Перші з них були написані у період 1944–1960 рр. і мали характер додатків до наказів з основної діяльності інституту. Серед них:

- 1) списки, що включають дані про співробітників установи й структурної мережі за певний період часу [35; 62; 68; 73; 141; 456; 484];
- 2) списки, що містять інформацію про графік відпусток співробітників інституту й мережі [453];
- 3) списки з даними про преміювання провідних співробітників ВНДІЛК [30; 37; 52; 55; 58; 66];
- 4) списки, що містять дані про заробітну плату науковців [17; 35; 79; 82; 83].

Усі додатки оформлено на друкарській машинці у вигляді таблиць і містять від 3 до 5 стовпчиків, залежно від потрібних даних: порядковий номер; прізвище, ім'я і по батькове співробітника; дату народження; національність; відділ (структурний підрозділ) / посаду; місяць відпустки чи розмір преміювання. Наприкінці документа міститься підпис директора ВНДІЛК і дата оформлення списку.

Починаючи із 1960-х років, основні відомості про співробітників стали заносити до «Журналу обліку співробітників ВНДІЛК», де інформація розподілялася на прийнятих на роботу і звільнених. Журнал заповнювався рукописним шрифтом і включав розміщені в 6 колонках дані: порядковий номер; прізвище, ім'я, по батькове співробітника повністю; дату зарахування / звільнення; назву відділу, до якого зарахований (звільнений) співробітник; посаду, яку обіймав науковець; наказ про зарахування / звільнення співробітника. Інформація в журналі розташовується за роками [493].

У дисертації розглянуто списки наукових співробітників ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр., які надали можливість частково доповнити інформацію про їхній склад, оскільки особові справи вчених не збереглися у повному обсязі. Списки наукових співробітників також сприяли відстеженню національності працівників, роки роботи й посади, які обіймали науковці упродовж своєї діяльності в інституті.

До усних джерел віднесено такий вид передачі інформації, як інтерв'ю, яке використовувалось у межах усної історії для отримання усних свідчень щодо подій минулого або спогади певних осіб, які були учасниками відповідних подій і зробили свій внесок у їх розвиток. У дисертаційному дослідженні застосовано такий різновид інтерв'ю як напівструктуроване, яке складене з певних тематичних блоків і містить список питань, на які необхідно отримати інформацію. У межах виконання дослідження було проведене інтерв'ю з респондентом – доктором сільськогосподарських наук, професором В.Г. Вировцем, який упродовж 56-ти років працює в установі і є співавтором багатьох високопродуктивних сортів конопель, у тому числі й безнаркотичних. Ця інформація надає нам можливість більш детально розкрити наукову діяльність ВНДІЛК у другій половині ХХ ст., а саме роботу відділу селекції і насінництва конопель, який упродовж 30-ти років очолював вчений. Опитувальник розміщений у дод. Б, текст інтерв'ю зберігається в особистому архіві на відеоносії.

У дослідженні використано невелику кількість наративних джерел. До опрацьованих наративних джерел належать документи особового походження, або, якщо користуватися сучасною західноєвропейською термінологією, его-джерела.

Важливе значення в дисертаційному дослідженні приділено періодичним виданням, які оперативно і вчасно висвітлювали актуальні напрями, що стосувались проблем виробництва і первинної переробки луб'яних культур. Зокрема, використано наступні періодичні видання: «Глухівщина», «За Перемогу», «Лен и конопля», «Народна трибуна», «Соборний майдан», «Сумщина», «Урядовий Кур'єр».

Як джерела дослідження використано міжвідомчі тематичні наукові збірники. Серед їх переваг можна виділити періодичність видань, вузькопрофільне направлення, залучення до складу редакційних колегій провідних учених-аграріїв, що сприяло висвітленню актуальних проблем коноплярства, льонарства та малопоширених луб'яних культур.

На особливу увагу заслуговують наукові збірники науково-дослідних установ: «Труды ВНИИЛК», «Конопля и другие лубяные культуры», «Конопля и лубяные культуры. Вопросы механизации», «Биология, возделывания и первичная обработка конопли и кенафа».

У цій групі джерел виокремлено науковий спадок учених ВНДІЛК та інших дослідників, які свої теоретичні та дослідницькі напрацювання впроваджували у практику сільського господарства УРСР. Ґрунтовно досліджені праці В.Г. Вировця, С.С. Воловика, П.А. Голобородька, П.О. Горшкова, Л.М. Горшкової, М.М. Гришка, А.П. Дьомкіна, О.Г. Жатова, М.І. Логінова, С.Н. Ляшенка, М.Д. Мигаля, В.О. Невинних, В.І. Пильника, Г.І. Сенченка, Я.М. Толлочка, які стали знаковими постатями у напрямі ефективного вирощування та первинної переробки луб'яних культур в УРСР.

Отже, типолого-видова класифікація джерел забезпечує встановлення особливостей і змісту, який несуть документи різних типів, визначення їх місця у комплексі джерел, що були використані у дослідженні науково-

дослідної та організаційної діяльності ВНДІЛК упродовж другої половини 1940-х – 1980-х років.

Можна зробити висновок, що джерельна база дослідження є досить репрезентативною і сприяє докладному аналізуванню й розкриттю всіх особливостей науково-дослідної та організаційної діяльності вчених ВНДІЛК у напрямі наукового забезпечення вирощування та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині ХХ ст. Визначити внесок вчених науково-дослідної установи, яка була і залишається єдиною в Україні, що забезпечує наукові дослідження для розвитку коноплярства, льонарства та малопоширених луб'яних культур у період дослідження. Вперше на основі розглянутих джерел охарактеризовано науковий склад інституту і створено просопографічний портрет колективу.

1.3. Методологія дослідження

Для понятійного апарату дисертаційного дослідження використані як суто історичні методи, так і запозичені з інших гуманітарних наук, зокрема наукознавства. Розглянемо ключові поняття – «науково-організаційне забезпечення», «науковий потенціал», «загальний кваліфікаційний рівень», «науково-дослідний інститут», «дослідна станція», «дослідне поле», «лабораторія», «відділ», «опорний пункт», «наукові співробітники».

У роботі ми послуговуємося поняттям «науково-організаційне забезпечення», яке представляє собою сукупність похідних нормативно-правових, методолого-теоретичних, кадрових, матеріально-технічних підстав, умов і чинників, необхідних для організації та законодавчо-правового здійснення науково-дослідної діяльності. Це поняття складається з двох частин: наукової і організаційної, які сприяють більш повному розкриттю структурної і наукової складової діяльності вчених ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр. Адже наукова складова включає в себе комплекс наукових, науково-технічних, організаційних та інших заходів, що

направлені на отримання (розроблення) і ефективно втілення нових знань, техніки та технологій для вирішення проблем у сільському господарстві, у тому числі у напрямі вирощування та первинної переробки луб'яних культур. Організаційна складова є формою поєднання ресурсів, необхідних у науковому процесі, з метою здійснення науково-дослідної діяльності. За визначенням Л.С. Бляхмана – організаційна складова є формою поєднання кадрів, матеріально-технічної бази та інформації як основних передумов розвитку науки і техніки [641, с. 19–22].

Термін «науковий потенціал» був введений у вітчизняну наукову літературу на початку 1960-х років, у 1970-х роках широко використовувався у працях Київської школи наукознавства, у низці публікацій сибірських і литовських науковців.

У дисертації ми користуємося визначенням «наукового потенціалу», яке запропонував український вчений Г.М. Добров. Відповідно до запропонованої дефініції під поняттям «науковий потенціал» розуміємо комплекс параметрів, що характеризують здатність наукової системи вирішувати подальші проблеми науково-технічного розвитку [646, с. 14]. До зазначених параметрів вчені зараховують такі: загальну чисельність наукового персоналу; кваліфікований склад наукових працівників; галузеву структуру вчених; віковий склад наукових працівників; резерв наукових кадрів; організаційну структуру наукових колективів, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення науки.

Аналізуючи науковий потенціал ВНДІЛК упродовж другої половини 1940-х – 1980-х років, нами сконцентровано увагу на дослідженні кадрової, організаційної та науково-дослідної складової [646, с. 17]. Щодо «кадрового потенціалу» установи, ми використали напрацювання українських вчених – І.О. Булкіна, О.П. Костриці, О.С. Поповича, які розробили емпіричні формули для аналізу кадрового потенціалу, підходи до дослідження вікової та гендерної структури наукових спільнот [672]. Не менш важливими є

напрацювання вчених НААН, які розробили методики аналізу наукового потенціалу зазначеної академії [646, с. 44–50].

Сучасна методика оцінювання наукового потенціалу враховує співвідношення ієрархічних цінностей наукової кваліфікації: спеціаліста без ступеня, кандидата і доктора наук, що відповідає пропорції 1:2:3. Її врахування зумовлює використання семиваріантної структури оцінювання кількісного виміру наукової кваліфікації. Потрібно також враховувати закон розподілу сукупності маси наукових знань за їх класами, згідно з яким у діючий системі рівнів наукової кваліфікації до виняткової компетенції «докторського рівня» належить половина всієї сукупної маси наукових знань, а послідовне зменшення її другої половини на одну третину визначає науково-кваліфікаційну компетентність «кандидатського» і «безступеневого» рівнів. Тому ми послуговувались формулами, за якими «загальний кваліфікаційний рівень» кадрового наукового потенціалу може у спрощеному вимірі визначатись як сума трьох основних складових:

$$ЗКР = Б + 2К + 3Д,$$

де: ЗКР – загальний кваліфікаційний рівень;

Б – «безступеневі» носії;

К – кандидати наук;

Д – доктори наук.

За даними Української Радянської енциклопедії визначення «науково-дослідний інститут» – це державна установа, де виконують основні наукові дослідження і підготовку наукових кадрів для різних галузей науки, техніки і виробництва. Науково-дослідні інститути в СРСР здійснювали фундаментальні дослідження в галузі природничих і суспільних наук, підпорядковувались АН СРСР і академіям союзних республік. Дослідження в окремих галузях народного господарства здійснювали галузеві науково-дослідні установи, які підпорядковувались відповідним галузевим міністерствам і відомствам. Деякі міністерства і відомства СРСР мали у своєму підпорядкуванні галузеві академії наук. Так, Міністерству сільського

господарства СРСР підпорядковувалась ВАСГНІЛ [699, с. 189]. ВНДІЛК підпорядковувався Міністерству сільського господарства СРСР, проте координував наукові дослідження з ВАСГНІЛ (з 1969 р. – з Південним відділенням ВАСГНІЛ, центральний офіс якого розміщувався у м. Києві).

У Статуті ВНДІЛК визначення науково-дослідного інституту трактується, як самостійна установа, створена організовувати наукові дослідження та виконувати дослідно-конструкторські роботи. Основними структурними підрозділами інституту є відділи, сектори, лабораторії та відокремлені підрозділи: дослідна станція, дослідне поле, опорний пункт. Галузева дослідна станція здійснює наукове забезпечення розвитку відповідної галузі агропромислового комплексу. Дослідні поля, опорні пункти та інші підприємства й організації є експериментально-виробничою базою для виконання досліджень, випробувань і доопрацювання наукових розроблень. Крім того, зазначені підприємства та організації забезпечують сільськогосподарське виробництво елітним та репродуктивним насінням, садивним матеріалом, племінною продукцією тощо.

Наукові дослідження в Інституті здійснюють наукові працівники – спеціалісти, що виконують дослідження з наукових проблем або окремих напрямів тієї чи іншої галузі знань у науково-дослідних установах, куди вони вступають на роботу за конкурсом. Рівень кваліфікації наукового співробітника як правило, визначається званнями і вченими ступенями [699, с. 195].

Методологія дисертаційного дослідження визначалась специфікою його об'єкта і предмета, метою і задачами. Аналіз науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині ХХ ст. був можливий за умови його дослідження у відповідних історичних взаємовідносинах, які відзначались на різних етапах розвитку суспільства. Це вимагало застосування принципу історизму, який у наукових дослідженнях ґрунтується на притаманних йому перевагах: універсальності, зручності та доступності.

Використання принципу історизму сприяло дослідженню етапів розвитку наукової діяльності у напрямі селекції і вирощування луб'яних культур у процесі історичних зв'язків внутрішніх складових та виявлення якісних змін у їх структурі. Закономірностей етапів переходу від одного якісного складу до іншого. Це сприяло виділенню основних періодів розвитку, здійсненню детального аналізу впливу соціально-економічних, суспільно-політичних, науково-технічних та інших чинників на стан і характер досліджень в галузі коноплярства, льонарства і малопоширених луб'яних культур.

Застосування принципу історизму зумовлювалось також вимогою врахування історичних фактів у певних соціальних умовах. Шлях розвитку науково-дослідної діяльності вчених інституту був розглянутий у контексті європейського коноплярства, у тому числі країн РЕВ. Принцип історизму використовували поряд з принципами об'єктивності, системності, комплексності, науковості, всебічності, наступності та еволюційної взаємозалежності [640, с. 18–19]. На підґрунті цих принципів нами було відтворено еволюцію наукових знань щодо вирощування луб'яних культур, здійснено ґрунтовний аналіз наукових здобутків кількох поколінь вчених, окреслено перспективи розвитку, зазначено напрями подальших досліджень у ВНДІЛК.

Принцип об'єктивності потребував неупередженості та незалежності оцінювання наукових процесів від суспільно-політичного орієнтування [623, с. 15]. Об'єктивність дослідження полягає не у відкиданні критичного оцінювання, а саме у відображенні реальних процесів, які відбувались у науково-дослідній установі і за її межами у період дослідження. Зазначений принцип застосовували з метою дотримання основних правил опрацювання джерел та їх критичного аналізу. Велика кількість першоджерел, визначення їх достовірності та співзвуччя часу, а також відтворення історичних подій, потребували знання теоретико-методологічних основ історії науки.

Використання принципів системності та комплексності зумовлювалось необхідністю ґрунтовного дослідження окремих явищ, а також їх цілісного висвітлення. Системний підхід забезпечив формування цілісного уявлення про предмет дослідження та поглиблення у напрямі охоплення історичної реальності [678, с. 310]. Адже визначення еволюції наукових основ виробництва і первинної переробки луб'яних культур вимагало з'ясування складових частин з характерними специфічними рисами. Системний підхід застосовували у час встановлення діяльності відокремлених підрозділів ВНДІЛК і дослідно-виробничого господарства.

Принцип всебічності сприяв аналізуванню явищ, процесів та подій у взаємодії з іншими явищами та забезпечив повноту їх дослідження. Завдяки принципу всебічності створювалась система наукових знань, в якій відображено об'єктивні дані про реальну їх дійсність.

Важливим для дослідження є принцип наступності, який забезпечив аналізування наукових напрацювань вчених ВНДІЛК у порівнянні з досягненнями його попередників – науковців ВНДІКО. Здійснений аналіз наукових здобутків попередників і вчених, які працювали у другій половині ХХ ст. щодо наукового забезпечення ефективного вирощування луб'яних культур. Детально проаналізовано наукові досягнення провідних вчених ВНДІЛК, які примножили здобутки для підвищення урожайності луб'яних культур і значно скоротили витрати ручної праці під час їх вирощування. Особливу увагу зосереджували на дослідженні наукових напрацювань Г.Й. Аринштейн, В.Г. Вировця, С.С. Воловика, Г.І. Гончарова, П.О. Горшкова, Л.М. Горшкової, М.М. Гришка, А.П. Дьомкіна, С.Н. Ляшенка, М.Д. Мигаля, В.І. Пильника, І.І. Реп'ях, Г.І. Сенченка, А.С. Хреннікова та інших.

Принцип еволюційної взаємозалежності забезпечив детальне дослідження розвитку науково-технічного потенціалу культури луб'яних рослин як цілісної системи. У ній всі компоненти знаходились у взаємозв'язку та характеризувались певною структурою. Це сприяло більш

повній реалізації принципу історизму, згідно якого цілісна система проходила закономірні етапи свого розвитку.

Наукові досягнення вчених ВНДІЛК у галузі вирощування луб'яних культур досліджували як складну систему, яка складається із структурних елементів, що пов'язані між собою і мають певні функції. Саме тому були застосовані методологічні принципи, які забезпечили системний напрям дослідження.

Принцип ієрархічності використовували для дослідження залежності систем нижчого рівня від вищих (Центральна база ВНДІЛК (Глухів) – відокремлені підрозділи: дослідні станції, дослідні поля, ДВГ). Принцип структурованості сприяв встановленню зв'язків між частинами цілого та специфіку їх внутрішньої будови, що забезпечило комплексне дослідження діяльності всіх відокремлених підрозділів інституту.

Поряд із використаними принципами застосовували методи, що визначалися метою, задачами, джерельною базою, методологічною основою наукового пізнання. Для вирішення поставлених задач використовували наукові праці В.Г. Горохова, Л.Г. Дротянко, В.В. Степіна, М.А. Розова, В.А. Рижка. Так, проблемно-хронологічний і порівняльно-історичний методи сприяли синтетичному осмисленню еволюції галузевої наукової думки, можливості дослідження окремих процесів у загальному розвитку [693, с. 101].

Проблемно-хронологічний метод сприяв аналізуванню наукових явищ у часовій послідовності, виділенню з широких проблем відносно вузьких, розгляду кожної з них у хронологічній послідовності та динаміці, здійсненню їх теоретичного узагальнення. Це сприяло виділенню важливих подій, які були пов'язані із науковим забезпеченням культури луб'яних рослин упродовж 1944–1991 рр.

За допомогою історико-порівняльного методу розкрито чинники і закономірності розвитку наукових досліджень у напрямі ефективного вирощування та первинної переробки луб'яних культур у період

дослідження, виявлені їх важливість і значимість. Цей метод також сприяв характеристиці і розгорнутому аналізу різних періодів розвитку наукових досягнень з ефективного вирощування луб'яних культур. Забезпечив визначення важливості структурних підрозділів ВНДІЛК у науково-організаційному забезпеченні культури луб'яних рослин [662, с. 82–84].

Застосовувався історико-системний метод, який сприяв розкриттю повної картини об'єкта дослідження – науково-дослідної установи, структурні елементи якої співпрацювали між собою, акумулюючи нову сукупність знань. Зокрема, удосконалення наукових поглядів вчених-аграріїв щодо ефективного вирощування і первинної переробки луб'яних культур.

Ефективним для аналізу матеріалів дослідження є метод періодизації. Його застосування сприяло детальному аналізуванню еволюції науково-організаційного забезпечення культури луб'яних рослин упродовж 1944–1991 рр. у цілому та в окремі його періоди, зробити ґрунтовний аналіз предмета дослідження, що сприяло якісному розгляду динаміки наукових змін у різні історичні періоди.

Застосування методу періодизації забезпечило можливість виділення основних періодів розвитку науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках. В основі поділу були враховані організаційні зміни, що відбулися у структурі ВНДІЛК, а також закономірності розвитку науки, її методології із врахуванням соціально-економічних та науково-технічних чинників:

Перший період (1944–1955 рр.) – на початку цього періоду відбулось створення галузевого Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур шляхом об'єднання двох діючих установ: Всесоюзного науково-дослідного інституту конопель (м. Глухів) і Всесоюзного науково-дослідного інституту нових луб'яних культур (м. Москва). У ці роки установа мала найбільшу мережу відокремлених підрозділів і виконувала наукові дослідження з коноплями, льоном-довгунцем та малопоширеними луб'яними

культурами. Розпочалось післявоєнне відродження досліджень з селекції і насінництва, агротехніки луб'яних культур, де процеси обробітку ґрунту відбувались вручну. Важливим здобутком стало районування нових сортів однодомних конопель і малопоширених луб'яних культур. Відбувалось матеріальне укомплектування та будівництво основної бази інституту та його відокремлених підрозділів.

Другий період (1956–1961 рр.) – на початку зазначеного періоду здійснено реструктуризацію мережі ВНДІЛК, більша частина відокремлених підрозділів якого була перепідпорядкована місцевим відомчим структурам окремих республік СРСР, а деякі взагалі розформували. Науково-дослідну роботу виконували лише з коноплями і кендирем. Здійснювали активну діяльність з відновлення генетичних дослідів з коноплярства. У відділі механізації розпочато активну роботу над створенням коноплезбирального комбайну, який повністю мав замінити ручну працю. Велику увагу приділено ефективному чергуванню луб'яних культур у сівоzmіах та раціональному обробітку ґрунту.

Третій період (1962–1969 рр.) – з 1962 р. у структурі ВНДІЛК працювали Дослідно-виробниче господарство і Золотоніська дослідна станція, де виконували науково-дослідну роботу з коноплями. У цей період в інституті відновив діяльність відділ цитології і генетики, який здійснював дослідження статі конопель. Вченими розроблено нову технологію збирання конопель на волокно і двобічне використання та створений комплекс машин для його здійснення. Опрацьовано і впроваджено у виробництво технологію водно-повітряного мочіння конопель у стаціонарних водоймах, де здійснювалось механізоване завантаження соломи та вивантаження трести з виключенням необхідності викидів відпрацьованої мочильної рідини. Створено досконалу конструкцію комбайну напівнавісного типу ККП-1,8.

Четвертий період (1970–1991 рр.) – відзначився активною науково-дослідною роботою, яку виконували у напрямі створення високоефективних, продуктивних та стійких до хвороб і шкідників сортів конопель з

мінімальним вмістом наркотичних речовин. Відбувалась міжнародна співпраця вчених інституту з науковцями країн РЕВ. Цей період став розквітом наукової діяльності установи. Зокрема, вченими районовано більше 10 сортів конопель, вирощування яких забезпечило збільшення їх продуктивності у 2 рази і отримання 1,2–1,4 т/га волокна та 0,8–1,0 т/га насіння. Вагомим здобутком стало створення інженерами ВНДІЛК самохідного коноплезбирального комбайну ККП-1,8, який об'єднав процеси скошування і обмолоту конопель, що значно скоротило час збирання конопель та зменшило обсяг ручної праці.

Використання статистичного методу вирішує проблему систематизації надмірно великої кількості фактів і статистичних даних. За його допомогою вдалося систематизувати дані щодо чисельності наукових співробітників та з'ясувати еволюцію наукового і кадрового потенціалу ВНДІЛК у період дослідження [665, с. 296]. Біографічний метод сприяв аналізуванню внеску окремих вчених у науково-організаційне забезпечення вирощування та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині ХХ ст. [671, с. 56; 692, с. 62].

Отже, із залученням сукупності вищеназваних методів постала можливість і потреба дослідити науково-технічний потенціал виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР упродовж 1944–1991 рр. Враховуючи зовнішні і внутрішні чинники, що сприяли розвитку ВНДІЛК, що був єдиною галузевою науково-дослідною установою, визначити внесок науковців інституту у покращення культури луб'яних рослин.

Теоретико-методологічною основою дослідження є ґрунтовні теоретичні розроблення про методи і принципи історичного пізнання, завдяки яким було систематизовано широку джерельну базу та узагальнено основні висновки дисертаційного дослідження. Принципи і методи дослідження сприяли дослідженню, систематизації та формуванню загальних висновків щодо розвитку науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х –

1980-х роках на основі науково-дослідної діяльності вчених ВНДІЛК. Дисертаційне дослідження носить комплексний і міждисциплінарний характер. Його концептуальні засади ґрунтуються на основі знань з історії, джерелознавства, історіографії, історії науки й техніки, методології, сільського господарства, міжнародної економіки, статистики тощо.

Висновки до розділу 1

Огляд історіографії засвідчив, що проблема науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках не знайшла комплексного висвітлення у працях дослідників історії аграрної науки. Дослідження історіографічних напрацювань, які присвячені досягненням ВНДІЛК, спираючись на хронологічний принцип, поділено на періоди: напрацювання радянського періоду (1944–1990), публікації доби незалежності України (1991 – дотепер).

Серед найбільш знакових робіт першого періоду відзначено колективну працю «Лубяные культуры» (1950 р.) і видання, присвячене 25-річчю з дня заснування інституту, в яких вперше були окреслені результати досліджень науковців у галузі вирощування луб'яних культур та зроблена спроба аналізу окремих напрямів їх роботи. У 1960-х – 1970-х роках вийшли з друку статті Г.І. Сенченка, в яких автор вперше аналізує міжнародну співпрацю ВНДІЛК та досягнення селекції і насінництва конопель.

З'ясовано, що вагоме значення належить колективній монографії «Технічні культури» (1982), в якій відображено багаторічні напрацювання вчених ВНДІЛК з актуальних проблем коноплярства, зокрема: селекції, насінництва, агрохімії, агротехніки і технології переробки сировини. Визначено, що цінними історіографічними напрацюваннями стали системні публікації працівників інституту на шпальтах районної газети «За Перемогу», де сільськогосподарським виробникам рекомендувались ефективні заходи для вирощування луб'яних культур.

Продуктивним для різновекторного студіювання напрацювань із коноплярства став другий період дослідження. У цей час істотно збагатилась

традиція дослідження науково-організаційного забезпечення культури луб'яних рослин. Праці цього періоду були розподілені за предметно-тематичним принципом: напрацювання, присвячені історії сільськогосподарської науки; видання, що стосуються відомих вчених ВНДІЛК.

З'ясовано, що у 1991 р. дослідники історії аграрної науки розпочали публікацію робіт, які характеризували сільськогосподарську галузь у цілому і коноплярство зокрема. Наукова література і періодична преса наповнилася біографічними нарисами, присвяченими провідним вченим науково-дослідної установи. Досягненням періоду незалежності України стало створення співробітниками Інституту луб'яних культур НААН біобібліографічної серії «Учені Інституту луб'яних культур НААН України», в якій упродовж 2005–2011 рр. було охарактеризовано життєвий і науковий шлях одинадцяти відомих вчених установи. Розвідки про науковців установи містить також серія «Біобібліографія вчених-аграріїв України», започаткована у 1998 р. академіком НААН В.А. Вергуновим у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН.

Джерельна база дослідження відзначається репрезентативністю і складається зі значної кількості архівних документів ЦДАВО України, Державного архіву Сумської області, Відомчого архіву ІЛК НААН. Загалом використано 490 справ 18 описів 10 фондів 3 архівів України. Вагома частина архівних документів у кількості 375 одиниць є нововинайденою і впроваджується у науковий обіг уперше. У джерельну базу включено опубліковані матеріали наукових видань; газетні публікації; інтерв'ю. У сукупності вони сприяють докладному аналізуванню і розкриттю особливостей дослідної і організаційної діяльності вчених ВНДІЛК у напрямі наукового забезпечення вирощування луб'яних культур в УРСР у другій половині ХХ ст. Забезпечують визначення внеску вчених ВНДІЛК, який був і залишається єдиним в Україні у напрямі ефективного вирощування луб'яних культур на науковому підґрунті для розвитку коноплярства, льонарства та

малопоширених луб'яних культур у країні. Вперше на основі розглянутих джерел охарактеризовано науковий склад інституту і створений просопографічний портрет колективу.

Для комплексного дослідження у дисертаційній роботі використані наступні поняття: «науково-організаційне забезпечення», «науково-дослідний інститут», «науковий потенціал», «загальний кваліфікаційний рівень», «дослідна станція», «дослідне поле», «лабораторія», «відділ», «опорний пункт», «науковий співробітник». Всебічне і об'єктивне висвітлення проблеми дослідження вимагало застосування відповідних методологічних принципів: історизму, об'єктивності, системності та комплексності, всебічності, наступності, еволюційної взаємозалежності, ієрархічності джерел. Основоположними у дослідженні стали власне історичні методи: проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, історико-системний, періодизації, статистичний, біографічний. Поєднання вищеперерахованих принципів та методів забезпечило ефективне використання джерельної бази, поступове і логічне викладення матеріалу, наукову достовірність результатів дослідження.

Таким чином, сучасна система загальнонаукових і спеціальних методів досліджень включає найрізноманітніші засоби пошуку наукової істини. У процесі дослідження науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках застосована сукупність методів і принципів забезпечила найповніше досягнення поставленої мети.

РОЗДІЛ 2

КАДРОВИЙ ТА НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛУБ'ЯНИХ КУЛЬТУР В УРСР

2.1. Науково-організаційна діяльність

Постановою Народного Комісаріату землеробства СРСР (Наркомзем СРСР) від 12 жовтня 1931 р. на основі Української дослідної станції прядивних культур у м. Глухові створений Всесоюзний науково-дослідний інститут конопель (ВНДІКО), який мав здійснювати науково-організаційне забезпечення культури луб'яних культур. На користь провінціального м. Глухова зіграло його географічне розташування, оскільки містечко розташовувалося у центрі коноплесійних регіонів СРСР. Також у районному центрі розміщувався конопляний навчально-дослідний радгосп, який об'єднував зональну дослідну станцію, і радгосп, що висівав коноплі на площі біля 1 тис. га.

Відповідно до постанови Наркомзему СРСР Глухівський навчально-дослідний радгосп розділявся на 3 частини: перша, власне радгосп, друга – ВНДІКО, третя – навчальна частина, яка була представлена Глухівським сільськогосподарським технікумом механізації [413, арк. 12]. Відповідна організація роботи навчально-дослідного радгоспу зберігалася до початку 1940-х років. Плідна робота ВНДІКО була перервана у 1941 р. з початком наступу німецько-фашистських загарбників на СРСР. Основні наукові кадри інституту на чолі з директором М.Ф. Панченком воювали на фронті, 24 з них не повернулись. Чоловіки похилого віку, жінки, майно інституту були евакуйовані на чолі з Є.С. Гуржій, О.К. Халявіним, А.С. Хренниковим на Починківське дослідне поле Горьківської області (РРФСР). У важких умовах вони продовжили науково-дослідну діяльність, підтримуючи зв'язок із коноплярами у районах коноплесіяння СРСР. Роботу на дослідному полі співробітники інституту розпочали 27 вересня 1941 р. [153, арк. 6].

Евакуація селекційного матеріалу з м. Глухова у м. Починки зумовила у 1942 р. започаткуванню під керівництвом Є.С. Гуржій планомірної селекційної роботи з однодомними коноплями і організації первинного насінництва з виведенням у довоєнний період сортом двудомних конопель ЮС-1. Після повернення установи до м. Глухова дослідження з однодомними коноплями продовжились.

Восени 1943 р. м. Глухів було зайняте радянськими військами, а у 1944 р. ВНДІЛК був реєвакуйований з м. Ташкенту (Узбецька РСР) і м. Починки (РРФСР). Проте організаційно це вже була інша установа, оскільки 5 квітня 1944 р. рішенням уряду СРСР було об'єднано ВНДІКО із Всесоюзним науково-дослідним інститутом нових луб'яних культур (ВНДІНЛК) у Всесоюзний науково-дослідний інститут луб'яних культур (ВНДІЛК) [177, арк. 21]. Упродовж 1944–1946 рр. установа підпорядковувалась Комісаріату землеробства СРСР, у період 1946–1947 рр. – Міністерству технічних культур СРСР, а з 1947 р. по 1991 р. – Міністерству сільського господарства СРСР [645, ч. 3, с. 384].

Інститут був головною галузевою науково-дослідною установою у системі Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна, яка керувала науково-дослідними роботами з проблем коноплярства. Нову установу очолив доктор сільськогосподарських наук, професор Я.М. Толлочко. У 1930 р. він одразу після закінчення Московського механічного інституту ім. М.В. Ломоносова розпочав трудову діяльність в ВНДІНЛК. Саме на цей період припадає початок його наукової роботи у напрямі досліджень фізико-математичних якостей луб'яних рослин, що зумовило відкриття нових технологічних рішень для переробки лубо-волокнистих рослин і створення нових конструкцій сільськогосподарських машин. У цей період під його керівництвом було сконструйовано низку машин для коноплярства.

У 1932 р. Я.М. Толлочко був призначений завідувачем конструкторського відділу, у 1933 р. – технічним директором Всесоюзного

науково-дослідного інституту механізації сільського господарства. У 1935 р. йому присудили вчений ступінь кандидата сільськогосподарських наук, у 1937 р. – був затверджений членом секції механізації ВАСГНІЛ, призначений керівником лабораторії механізації первинної переробки при ВНДІНЛК. У 1937 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Механизация уборки и обработки грубоволокнистых лубяных культур». У 1940 р. йому присвоїли вчене звання професора за спеціальністю: «Механізація сільського господарства» [262; 627, арк. 78–79]. У 1942 р. був призначений директором ВНДІНЛК, у 1944 р. – директором новоствореного ВНДІЛК.

Розширення роботи ВНДІЛК розпочалося з відновлення його науково-виробничої бази. Після реевакуації установі була передана будівля Глухівського сільськогосподарського інституту. У короткий термін керівництву вдалося не тільки відремонтувати головну й допоміжні будівлі ВНДІЛК, але й забезпечити житлом всіх співробітників. Упродовж 1947–1948 рр. у власність інституту передали електростанцію, яка потребувала значних капіталовкладень на відбудову (90 тис. крб.). Її реконструкцію відклали на 1949–1950 рр. Важливим було те, що інститут отримав обладнання заводу первинної переробки конопель [274, арк. 7].

Робота інституту в роки першої післявоєнної п'ятирічки ускладнювалась відсутністю необхідного водопостачання, газу, електронагрівачів. Вегетаційні сосуди були застарілими. Виникали проблеми із сільськогосподарським інвентарем, особливо сіялками, які були зношені. Відсутніми були плуги, без яких нівелювалася дослідна робота з впровадження травопільної системи землеробства. Коноплярство переживало важкий післявоєнний стан, який поглибила у 1946 р. велика посуха.

В історії організаційного розвитку ВНДІЛК доцільно виокремити 4 періоди. Перший період охоплював 1944–1955 рр., коли структура науково-дослідної установи була достатньо розгалуженою. Так, у 1945 ВНДІЛК мав зональну мережу дослідних установ, що розміщувалися в основних районах вирощування луб'яних культур:

- 1) Північнокавказька дослідна станція (РСРФРР, м. Краснодар) спеціалізувалася з вирощування конопель, кенафу, канатнику, кендірю і джуту;
- 2) Узбецька дослідна станція (УзбРСР, м. Ташкент) – джуту, кендірю та кенафу;
- 3) Закавказька дослідна станція (Грузинська РСР, м. Насири) – рамі;
- 4) Чуйська дослідна станція (Киргизька РСР, м. Фрузе) – кендірю, кенафу, джуту і конопель;
- 5) Починківське дослідне поле (РРФСР, Горьківська область) – конопель та канатнику;
- 6) Золотоніський опорний пункт (УРСР, Полтавська область (з 1954 р. Черкаська область) – конопель, кенафу і канатнику;
- 7) Тогучинський опорний пункт (РРФСР, Новосибірська область) – конопель;
- 8) Експериментальна база інституту (УРСР, м. Глухів) – конопель, канатнику та кендірю [275, арк. 5; 287, арк. 13–17; 289, арк. 10–12].

З'ясовано, що інститут не мав дослідних підрозділів в інших регіонах УРСР, БРСР, МолРСР, КазРСР, ТадРСР, Повож'ї РРФСР, хоча в цих районах були передумови для ефективного вирощування конопель, кенафу, канатнику, новозеландського льону, юки та інших луб'яних культур [275, арк. 3–4].

У 1945 р. на експериментальній базі ВНДІЛК працювали такі відділи і лабораторії:

а) Відділ агротехніки, до якого входила агрохімічна лабораторія (штат: в.о. завідувача відділу, 1 молодший науковий співробітник, 1 лаборант). Співробітники відділу відновлювали наукову роботу, облаштували лабораторію агрохімії, яка була створена тільки у 1944 р. До липня 1944 р. співробітники агрохімічної лабораторії займалися її ремонтом, облаштуванням; працювали над дослідною тематикою, що розроблялася на Узбецькій дослідній станції. Штат лабораторії включав: 1 завідувача,

1 старшого наукового співробітника, 1 молодшого наукового співробітника і 1 лаборанта).

б) Лабораторія захисту рослин у складі 1 молодшого наукового співробітника, 1 лаборанта. Її наукові працівники займалася розробленням ефективних методів (бактеріологічного, паразитарного, хімічного) для боротьби з шкідниками та хворобами луб'яних культур [274, арк. 15–16; 283, арк. 44–45].

в) Відділ селекції і насінництва через воєнні дії був зруйнований. Повністю було відсутнє обладнання, відчувалася нестача інвентарю, матеріалів, робочої, тягової сили. До штату відділу входили: 1 завідувач, 2 старших наукових співробітників, 3 молодших наукових співробітників, 3 лаборанти [274, арк. 26–27].

г) Відділ економіки і організації праці розпочав свою роботу в складі 1 молодшого наукового співробітника. Цей підрозділ мав працювати над вирішенням проблеми економічного стимулювання праці колгоспників, працівників дослідних господарств, а також над організацією роботи конопляної дослідно-показової МТС та колгоспів. Відділ також займався раціональною організацією праці та управління для ефективного вирощування луб'яних культур.

д) Відділ механізації інституту упродовж 1944–1945 рр. відчував значну нестачу кадрів та науково-виробничої бази (майстерень, обладнання, інструментів). У період окупації було втрачено креслення новостворених у 1940–1941 рр. технічних засобів. Зокрема, двох перших коноплерозстилочних машин КР-2 і КР-2,7. До кінця 1944 р. відділ не мав керівника і працював у складі 1 старшого наукового співробітника, 1 молодшого наукового співробітника. Наприкінці 1944 р. повернулися заввідділу О.О. Воронін та ще 1 молодший науковий співробітник. Інженери ВНДІЛК розпочали відновлення зазначених креслень і макетів машин. Але через перераховані проблеми ще декілька років відділ механізації був найслабшим у структурі науково-дослідної установи [274, арк. 53].

е) Лабораторія первинної переробки займалася дослідженням механізації первинної переробки і вимочування конопляної сировини. У роки окупації м. Глухова було знищено майже всі засоби механізації первинної переробки та обладнання м'яльно-тріпальних пунктів, у тому числі й сушарки. Вцілілі машини нараховувалися одиницями, водойма була занедбана і вийшла з ладу. Крім того, під час війни коноплі і південні луб'яні культури було частково розміщено в районах, де вони раніше не культивувалися та де, природно, не існувало механізованої первинної переробки. Під час евакуації науково-дослідних інститутів загинули креслення майже всіх машин первинної переробки та була повністю знищена матеріально-технічна база для виконання науково-дослідних робіт. Тому відділ був змушений заново створювати умови для науково-дослідної і конструкторської роботи, а також опорні пункти для експериментальних робіт: для вирощування конопель – в інституті, південних луб'яних культур – на Узбецькій дослідній станції. Штат лабораторії на початок 1945 р. також не був укомплектований повною мірою [274, арк. 63–64].

є) Лабораторія технології інституту не мала свого хімічного обладнання, тому у 1944 р. її співробітники користувалися засобами лабораторії відділу агрохімії. У другій половині 1944 р. працівники цього підрозділу брали участь у відновленні роботи лабораторії технічного аналізу луб'яних культур на основі колишньої лабораторії технічного аналізу конопель, що була зруйнована і розграбована у період окупації німецько-фашистськими загарбниками. Штат технологічної лабораторії поступово розширювався. Якщо на початку 1944 р. в ній працювали 1 старший науковий співробітник і 1 лаборант, то вже в другому півріччі лабораторія мала: 2 старших наукових співробітники, 1 молодшого наукового співробітника, 1 лаборанта і 1 технік [274, арк. 65].

Загалом до кінця 1946 р. виникали системні складнощі із запуском роботи відділу первинної переробки, відділу механізації, майстерні та

лабораторії технологій, оскільки необхідно було відновити окремі будівлі, придбати верстати, відновити машинне обладнання [275, арк. 6].

З метою підвищення теоретичного та практичного рівня досліджень з фізіології кореневого живлення луб'яних культур з розширеним використанням обладнання агрономічної лабораторії всіма науковими співробітниками ВНДІЛК, у 1946 р. на Вченій раді установи було прийняте рішення – виділити з дійсної агрономічної лабораторії дві самостійні структурні одиниці: лабораторію кореневого живлення луб'яних рослин та контрольно-аналітичну лабораторію. Адміністрація установи повинна була забезпечити робочим місцем і обладнанням всіх наукових працівників інституту, які виконували дослідження зазначеними методами, а також відповідні контрольні аналізи на завдання інших відділів [283, арк. 81].

До системи інституту планувалося залучити Сталінградський опорний пункт, який досліджував ефективність вирощування канатнику і кенафу на базі ділянки Сталінградського сільськогосподарського інституту згідно з домовленістю із кафедрою селекції і насінництва цієї установи. Тому в грудні 1946 р. Вчена рада ВНДІЛК прийняла рішення про клопотання до Міністерства технічних культур СРСР про організацію у 1947 р. чотирьох опорних пунктів: 1 – безпосередньо у системі наукової установи та 3 – у системі Північнокавказького філіалу ВНДІЛК [275, арк. 12–14].

У 1947 р. до Північнокавказького філіалу ВНДІЛК планувалося долучити Ставропільський опорний пункт, який працював над виведенням і покращенням сортів південних конопель у колгоспі ім. Й. Сталіна Лібкнехтовського району. Чехракський опорний пункт, що мав досвід у роботі з коноплями та кенафом і працював при лубрадгоспі «Чехрак» МТК РРФСР Дондуковського району Адигейської автономної області. А також Дагомисовський опорний пункт, який досліджував листові волокнисті рослини у м. Сочі Краснодарського краю спільно з опорним пунктом, що займався цитрусовими [275, арк. 15]. Відокремлені підрозділи мали свою структуру і працювали за відповідними науковими напрямками досліджень.

Північнокавказька дослідна станція здійснювала наукове обслуговування районів вирощування південних конопель, кенафу і канатнику в Краснодарському і Ставропольському краях Грозненської області, Північно-Осетинської, Кабардинської та Дагестанської АРСР. За постановою Ради Міністрів СРСР і ЦКВКП(б) від 17 червня 1949 р. «О мерах по восстановлению и дальнейшему развитию производства лубяных культур» із 1952 р. у Ростовській області у зв'язку із впровадженням в експлуатацію Волго-Донського каналу планувалося виконати посіви кенафу на поливних землях. Серед проблем, що мали актуальне теоретичне і народногосподарське значення з виробництва луб'яних культур для вищезначеної зони СРСР, були: 1) створення вітчизняних південних високоврожайних сортів конопель, придатних як насіннева база для зеленцевих посівів у середній полосі країни; 2) створення високоврожайних вітчизняних сортів кенафу і канатнику для поливного та неполивного землеробства південноєвропейської частини СРСР; 3) розроблення агротехнічних заходів отримання високих врожаїв луб'яних культур на основі застосування травопільної системи землеробства [283, арк. 87; 287, арк. 43].

Упродовж 1944–1951 рр. у складі Північнокавказької дослідної станції працювали 2 відділи: агротехніки, хімізації; селекції і насінництва; лабораторії: захисту рослин, агрохімії, технології та механізації. Після скорочення штату в 1951 р. ліквідували лабораторію агрохімії [283, арк. 89; 287, арк. 45–46]. У 1953 р. було відновлено роботу агрохімічної лабораторії. На станції працювали 15 наукових співробітників, у тому числі 6 кандидатів сільськогосподарських і біологічних наук, 5 – в.о. старшого наукового співробітника і 4 – молодших наукових співробітників. У 1954 р. загальний штат станції складав 120 осіб (робітники, технічний персонал, службовці) [292, арк. 28; 294, арк. 41–42].

На початку 1955 р. структура дослідних станцій ВНДІЛК зазнавала деяких змін, у результаті чого Північнокавказька станція залишилася у складі

відділу агротехніки і добрив, відділу селекції та насінництва і лабораторії технології. З 14 штатних одиниць наукових співробітників 8 місяців фактично працювало 11 осіб, що створювало додаткові складнощі у роботі установи [294, арк. 74–75; 299, арк. 60–73]. У 1955 р. контрольно-технологічна лабораторія станції була недостатньо технічно облаштована. Відсутність приміщення і обладнання для теплового мочіння, сушіння конопель, збереження матеріалів створювало надзвичайно важкі ускладнення у діяльності лабораторії і не давало можливості виконувати науково-дослідну роботу в повному обсязі та у потрібний термін [294, арк. 77–81].

У 1951 р. сорти луб'яних культур, створені та покращені співробітниками станції, займали у колгоспах і радгоспах СРСР значні площі висіву: Південні Краснодарські коноплі – 60 тис. га, кенаф (сорт 21) – 22 тис. га, канатник №091 в Ставропольському краї – 1 490 га. Новий, виведений у післявоєнні роки сорт кенафу 3233 призначався для вирощування у Краснодарському краї [287, арк. 66].

У 1952 р. для дослідної роботи станція мала облаштовані, достатньо великі поля із загальною площею – 412,5 га, орною – 272,15 га. У 1954 р. 397 га експериментально-підсобного господарства Північнокавказької дослідної станції було повністю освоєно і використовувалося за призначенням [143, арк. 40–41]. У задовільному стані був автотракторний парк, були в наявності потрібні сільськогосподарські машини: самохідний комбайн, гусеничний трактор ДТ-54 [294, арк. 41–42]. Проте, наукові відділи і лабораторії розміщувалися в одному невеличкому житловому будинку, не пристосованому для роботи. Станція не мала наукового корпусу, в якому можна було б налагодити якісну дослідну роботу. У лабораторіях не було газу, водопроводу, електроенергії та електроприладів, вони не були відповідно обладнані.

Установа не мала пункту первинної переробки стебел і устаткування для теплового мочіння конопель, не було теплиці [287, арк. 69; 289, арк. 27–29]. У 1953 р. експериментально-підсобне господарство мало 20 житлових

будинків, серед яких тільки 4 перебували у задовільному стані, інші 16, де розміщувалася основна маса працівників із родинами (223 особи), були непридатними до житла. Відчувалася нестача в допоміжних службових будівлях: зерно- і овочесховищ, навісу для збереження машин, інвентарю, добрив, приміщення для розбірки дослідного матеріалу, комір наукових відділів, теплового мочіння дослідного матеріалу. На станції не було механічної майстерні, що ставило у складне становище господарство під час здійснення ремонту автомашин, тракторів і причіпного сільськогосподарського інвентаря [287, арк. 60; 292, арк. 69].

Незважаючи на суттєві зміни, установа і надалі потребувала значного покращення своєї матеріально-технічної бази, особливо будівництва житла, насіннесховища, навісів, організації теплового мочіння дослідних снопів луб'яних культур [294, арк. 82]. Упродовж декількох років на станції не було закінчене будівництво вегетаційного будиночку і не були застосовані в наукових дослідженнях вегетаційні методи [294, арк. 80].

У структуру ВНДІЛК також входила Узбецька дослідна станція, яка до 1950 р. займалася виключно вирощуванням кенафу. З 1952 р. почали вирощувати джут [292, арк. 152]. До початку 1951 р. в установі працювало 12 наукових співробітників, з 1952 р. – 11 наукових співробітників і 7 лаборантів. На станції відчувалась постійна нестача працівників, тому її адміністрація вважала за потрібне звернутися до керівництва ВНДІЛК із проханням передбачити штатним розкладом на 1954 р. 2 молодших наукових співробітників для роботи в експериментальному господарстві, а також збільшити кількість штатних працівників до 4 осіб [294, арк. 113]. У 1953 р. Узбецька дослідна станція працювала в складі двох відділів – селекції і агротехніки та лабораторії технології. Для більш повної роботи не вистачало ще двох відділів – механізації і захисту рослин від хвороб та шкідників. Тому у 1952 р. активну допомогу у дослідженні шкідників і хвороб установи надавала Середньоазійська станція захисту рослин [292, арк. 152].

У 1952 р. станція не мала машин і обладнання для посіву, міжрядкового обробітку, збирання, обмолоту та очищення насіння луб'яних культур. Посів кенафу і джуту виконували пристосованими зерновими, буряковими і бавовняними сіялками [292, арк. 153–156; 294, арк. 58, 82; 297, арк. 65–67; 299, арк. 85]. Вже у 1955 р. здійснили капітальну роботу із заглиблення скидних колекторів загальним обсягом 9000 м², що сприяло більш раціональному використанню раніше заболочених земель. Значно зросла оснащеність станції транспортом, тракторами і сільськогосподарськими машинами: господарство отримало легкову машину ГАЗ-69, два просапних трактори У-2, У-3 і дощувальний пристрій. Здійснено капітальний ремонт просапного трактору У-1, приведено до ладу автогосподарство і гужовий транспорт [294, арк. 83; 299, арк. 113].

Лабораторія агрохімії станції обслуговувалась лише одним науковим співробітником і не могла забезпечити якісне та своєчасне виконання аналізів наукових досліджень. До 1954 р. на станції не виконували роботу з пошуку способу боротьби з бур'янами, що призводило до значного зниження урожайності луб'яних культур. Через відсутність спеціаліста з механізації не узагальнювався досвід використання існуючих машин для догляду і обробітку посівів кенафу та джуту. Були відсутні сільськогосподарські машини, необхідні для міжрядного обробітку ґрунту і посіву. Також була відсутня теплиця й мочильне господарство, що було край необхідним для поглибленої роботи з селекції та агротехнологій [298, арк. 84].

У 1947 р. до складу інституту була повернута Чуйська дослідна станція, що забезпечила наукове обслуговування виробництва луб'яних культур у Киргизії і Казахстані [279, арк. 21–22]. У 1948 р. станція працювала у складі 2 відділів – агротехніки та селекції; 2 лабораторій – агрохімії і технології. Установа надавала наукову допомогу господарствам, що вирощували луб'яні культури, а саме радгоспам: Нижньочуйському, Джанги-Лахта, Джанги-Джер, Василевському, Георгіївському, Кирлубтресту і Лубзаводу Джанги-Джер [280, арк. 27].

На Чуйській дослідній станції працювали над виведенням якісних і високопродуктивних сортів кенафу та південних конопель. У зв'язку з постановою Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) від 17 червня 1949 р. «О мерах по восстановлению и дальнейшему развитию производства лубяных культур – джута, кендыря, кенафа и канатника» станція перебудувала свою наукову роботу і з 1950 р. до тематичного плану було включено завдання розроблення агротехніки вирощування кендірю і джуту в умовах Чуйської долини.

У напрямі дослідження кендірю на станції отримували результати досліджень ще довоєнного періоду, які після їх перевірки могли бути використані для рекомендації тих чи інших агротехнічних заходів у практичному виробництві. Науково-дослідна робота з вирощування джуту в Киргизії виконувалась вперше. Тому для зазначених нових досліджень на станції необхідні були висококваліфіковані наукові кадри [287, арк. 112–113]. Поступово станція припинила розроблення неактуальних питань, таких як селекція і агротехніка кендірю і у 1954 р. скоротила до мінімуму науково-дослідну роботу з селекції джуту. Основна увага вчених приділялась опрацюванню системи обробітку ґрунту, підбору різних бобово-злакових трав у сівозмінах з луб'яними культурами, селекції кенафу та способам вирощування, селекції і насінництва конопель.

У 1954 р. був затверджений штат станції у кількості 9 наукових співробітників, серед яких економіст, директор станції О.І. Бородаєв. З 8 наукових співробітників був 1 кандидат сільськогосподарських наук, 3 особи закінчили у попередні роки аспірантуру ВНДІЛК [297, арк. 87]. У 1955 р. штат установи був скорочений на 1 особу – спеціаліста із захисту рослин, тим самим робота із захисту рослин від хвороб та шкідників не виконувалась. Науково-дослідну роботу двох основних луб'яних культур: конопель і кенафу, що вирощувалися в Киргизії, здійснювали у трьох розділах: агротехніки, селекції і технології. У штатному розписі була істотна нестача лаборантів. Зокрема, на 8 наукових співробітників було всього

5 лаборантів, хоча на кожного співробітника повинно бути по 1 лаборанту [297, арк. 118; 299, арк. 131–133].

На початку 1950-х років ПЕГ станції перебувала у занедбаному стані. Травопільну систему землеробства було освоєно, хоча потрібного поливу земель співробітники установи не змогли організувати через нестачу фінансових можливостей. Станція потребувала коштів на планування земель і на меліоративні роботи [292, арк. 169].

На її роботу впливало погане забезпечення вугіллям, адже заявка установи на постачання палива задовольнялася тільки на 30%. У зимовий період у кабінетах було холодно, взагалі не було налагоджено постачання наукового обладнання, необхідних предметів для науково-дослідної роботи, таких, як ґрунтовий бур, вегетаційний посуд тощо [297, арк. 96; 299, арк. 122].

Закавказька дослідна станція, що розміщувалася у м. Насири (Грузія), у післявоєнні роки взагалі не мала своєї власної земельної території, службових, житлових та господарських приміщень. Всі вони були зайняті держрозплідником цитрусових культур, і упродовж 1944–1947 рр. станція виконувала дослідну роботу за скороченою тематикою в обсязі, що межував з фактичною ліквідацією цінних досліджень вирощування рамі і листових луб'яних культурах в умовах Східної і Західної Грузії [279, арк. 23–24; 278, арк. 61–63].

Станція була заснована у 1930 р., упродовж всього періоду своєї діяльності займалася проблемами агротехніки, селекції і механізації рамі. У 1944 р. науковці виконували дослід з проблем агротехніки у напрямі відновлення старовікових плантацій рамі. Адже основною проблемою цих насаджень було те, що на ділянці змикалися міжряддя, і здійснення агротехнічних заходів ставало неможливим, через що відбувалося зниження урожайності цієї культури. Поступове відновлення міжрядь дозволяло вносити мінеральні добрива, що забезпечувало збереження високої

продуктивності старих плантацій упродовж багатьох років [274, арк. 99; 275, арк. 32–33].

Норми внесення та співвідношення основних поживних елементів для плантацій рамі розраховували на основі відходів від зеленої декорткації і без них. Крім того, науковці вирішували завдання впливу норм внесення мінеральних добрив на нагромадження волокна. Відходи від обробітку зеленого стебла без попереднього компостування науковці могли вносити під час закладення нових плантацій. На станції також розміщувалися декоративні насадження юки. Саме волокно, отримане з юки, за якістю значно перевищувало волокно, отримане з новозеландського льону, було більшим і м'якшим.

Наукові співробітники станції успішно здійснювали селекційну роботу з рамі. Перед ними стояло завдання виведення більш врожайних сортів з більшим відсотком виходу «чайна-грасс». Селекційну роботу розпочали у час воєнних дій Другої світової війни ще у 1942 р., проте у зв'язку з малою кількістю матеріалу дослідження майже не виконували. Вони вважалися безперспективними через відсутність достатньої кількості площ для селекційних розсадників.

Упродовж 1944–1947 рр. штат Закавказької дослідної станції складався лише з 3 наукових співробітників, що було замало для виконання дослідної роботи і експериментів [274, арк. 100–106]. У 1950 р. дослідна станція була ліквідована, а всі її резерви передано держрозпліднику цитрусових культур.

Починківське дослідне поле, яке розташовувалося в Горьківській області, не припиняло своєї наукової діяльності у роки воєнних дій з німецько-фашистськими загарбниками. Саме у м. Починки був евакуйований ВНДІКО. Наукові співробітники інституту на чолі з професором А.С. Хренніковим здійснювали селекційну роботу з коноплями у складних умовах. У 1944 р після реєвакуації і об'єднання двох наукових установ, Починківське дослідне поле продовжило наукову діяльність. У 1945 р. відокремлений підрозділ не мав достатньої кількості фахівців з селекції. Безпосередньо дослідна станція

потребувала ремонту будівель і закупівлі нових сільськогосподарських машин та обладнання, а також, як і в інших установах, будівництва житлових приміщень для співробітників [276, арк. 112].

Наприкінці 1940-х років співробітники Починківського дослідного поле працювали над підбором травосумішок для вирощування у сівозмінах з луб'яними культурами у зональному розрізі. Розробляли ефективну систему живлення рослин, що висівали у конопляних сівозмінах, впроваджували скоростиглі сорти конопель з підвищеним рівнем волокна і насіння у різних зонах коноплярства СРСР [283, арк. 108–109]. У 1954 р. науково-дослідна робота в установі здійснювалась трьома науковими співробітниками і двома техніками, чого значно не вистачало для виконання повноцінних наукових експериментів [294, арк. 114].

У 1951 р. дослідне поле розпочало роботу з кендирем. Наукові співробітники досліджували глибину висадження кендирю, ефективні способи висадження і оброблення конопель, агрохімічні засоби, виведення скоростиглих та високоефективних сортів конопель і канатнику. За цими напрямками співробітники Починківського дослідного поля плідно співпрацювали з елітними господарствами Починківської, Перевозської, Альметіївської і Белобєєвської конопляно-насінневих станції [294, арк. 114]. Починаючи із 1955 р. Починківське дослідне поле розпочало роботу з встановлення ефективності агротехнічних заходів і селекції конопель, а також з надання допомоги виробництву у використанні досягнень науки та провідного досвіду в коноплярстві [436, арк. 148–149].

На початку 1951 р. ПЕГ дослідного поля мало найвідсталішу технічну базу з усієї мережі підрозділів ВНДІЛК. Воно відрізнялося вкрай малою територією, що становила лише 83 га всієї землі. Це ускладнювало його організацію і втілення повної механізації сільськогосподарських процесів [287, арк. 122].

Тугучинський опірний пункт, як і Закавказька дослідна станція не мав власної земельної площі, тому всі його досліді розміщувалися на колгоспних

полях. Робота установи була спрямована на дослідження застосування гранульованих азотних добрив під луб'яні культури. Дослідження виконували на одному з полів колгоспу «Путь к социализму». Другим провідним напрямом роботи опорного пункту була селекція і покращення існуючих сортів конопель. Посіви еліти і супереліти було розміщено в колгоспі «Знамя коммунизма». Науковцями пункту був виведений новий селекційний сорт конопель Тогуцинські-1. Селекційна робота з цим сортом була розпочата у 1941 р., у селекційному сортовипробуванні він перебував з 1947 р. Нові рослини були виведені методом гібридизації географічно віддалених форм: Омської і Куйбишевської, які майже не відрізнялися за основними господарсько-цінними ознаками одна від одної. Сорт поєднував у собі підвищену врожайність волокна та насіння і відрізнявся скоростиглістю. Зазначену дослідну роботу виконували наукові співробітники опорного пункту – Т.І. Волков, А.Ф. Волкова, які і стали авторами новоствореного сорту конопель [291, арк. 66].

Оскільки робота установи відбувалась у тісній співпраці з колгоспами, їхні фахівці зверталися до пункту за рекомендаціями щодо ефективної агротехніки і технологій вирощування конопель. Проте, ці проблеми не вирішувались через те, що в Сибіру працював тільки один представник інституту, завідувач опорного пункту, він же і науковий співробітник – Т.І. Волков. Новостворений сорт Тогуцинські-1 був переданий конопленасіннєвій станції, де не було жодного агронома [291, арк. 146, 190; 290, арк. 32–36].

У 1950 р. новим директором інституту призначили П.О. Горшкова [180]. У 1930 р. він закінчив Саратовський сільськогосподарський інститут і став аспірантом кафедри загального землеробства. Проте, через хворобу упродовж 1931–1934 рр. його відрядили працювати на дослідну станцію навчально-дослідного радгоспу №1 (станція Тогузак Карабаліського району Кустанайської області), де він пройшов шлях від наукового співробітника до

заступника директора з наукової частини, встановив ефективність агротехнічних заходів для вирощування ярої пшениці [621, арк. 228].

У 1934 р. його перевели на Сумщину, де він продовжив займатися науковою діяльністю на Сумській дослідній станції, підпорядкованій Всесоюзному науково-дослідному інституту добрива, агротехніки і ґрунтознавства. У період з 1934 р. по 1936 р. він займав посаду заступника директора, а з 1936 р. по 1938 р. – директора цієї установи.

З 1938 р. вченого направили працювати на Воронізьку обласну дослідну станцію, де він став заступником директора з наукової роботи. У 1940 р. П.О. Горшков у Всесоюзному науково-дослідному інституті добрив, агротехніки та ґрунтознавства захистив кандидатську дисертацію на тему: «Співвідношення органічних та мінеральних добрив у сівозмінах» [180]. З початком воєнних дій вчений виконував обов'язки політрука, а з 1942 р. був Начальником штабу Ертильського збірного пункту Воронізької області. Також працював інструктором сільськогосподарського відділу Воронізького обкому ВКП(б). На початку 1943 р. розпочав роботу старшим науковим співробітником у Всесоюзному науково-дослідному інституті бурякового рільництва (землеробства). Упродовж 1943–1947 рр. його відрядили старшим радником радянського посольства до Ірану для налагодження закупівлі продовольчих товарів у місцевого населення.

Після повернення в УРСР П.О. Горшкова направили працювати у Всесоюзний науково-дослідний інститут добрив, агротехніки та ґрунтознавства, згодом – завідувачем відділу агротехніки і заступником директора з наукової частини Сумської дослідної станції. У 1950 р. його призначили директором ВНДІЛК, яким він керував упродовж 10 років [621, арк. 229].

У 1956 р. відбулися важливі зміни у структурі ВНДІЛК. Уся дослідна мережа інституту була ліквідована, окрім Золотоніського опорного пункту. Всі його підрозділи були передані місцевим зональним науково-дослідним інститутам. Північнокавказька і Узбецька дослідні станції луб'яних культур

реорганізували у відділи, і обсяг роботи з кенафом та джутом різко скоротився. Оскільки на висококваліфікованих працівників цих установ було покладено виконання досліджень з іншими культурами – цукровими буряками, бавовною, олійними культурами [436, арк. 1–2]. Чуйська дослідна станція збереглась як самостійна одиниця у складі Киргизького науково-дослідного інституту землеробства. Однак дослідження розширились у напрямі зростання урожайності цукрових буряків та інших культур, що призвело до різкого скорочення обсягу робіт з луб'яними культурами – кенафом і південними коноплями.

У 1958 р. відокремлені підрозділи ВНДІЛК мали такий вигляд: Орловська дослідна станція, Золотоніський опорний пункт (Черкаська область), Дмитровський опорний пункт на торф'яній заплаві (Орловська область) [306, арк. 19].

Відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР №454 від 10 квітня 1957 р. «Об улучшении работы Всесоюзной ордена Ленина академии сельскохозяйственных наук им. В.И. Ленина» у складі ВНДІЛК для роботи з коноплями була організована Орловська дослідна станція [40, арк. 2; 300, арк. 41]. Починаючи з 1958 р. наукова діяльність в установі здійснювалась такими відділами: агротехніки добрив, селекції та насінництва, механізації і технології та економіки. Дослідною роботою займалися 10 наукових співробітників [306, арк. 34–39; 305, арк. 101–102]. У 1959 р. в установі організували новий відділ картоплі, у зв'язку з чим для виконання досліджень додали три наукових співробітники.

Аналіз урожайних даних селекційного сортовипробування дозволив зробити висновок, що сорт ЮС-1 в умовах Орловської області був найбільш ефективним як на двобічне використання, так і на зеленець з утворенням власної бази. Із групи середньоруських сортів перспективними були одностомні сорти, особливо Бернбурзька, Глухівська 1 та Гібрид 6, які за урожайністю насіння і волокна перевищували стандарт та мали менший вегетаційний період [306, арк. 40].

Дослідне господарство станції розширилося у 1958–1959 рр. у зв'язку з передачею земель від Орловської біофабрики. За дослідною станцією було закріплено 1 696,8 га земель, у тому числі ріллі – 1 192,2 га [306, арк. 41]. Дослідне господарство станції виконувало плідну роботу з встановлення ефективності попередників конопель. Так, у 1959 р. у сівозмінах коноплі висівали після 11 попередників, у 1960 р. – після 14. Дослідження попередників здійснювали у двох фонах удобрення – із внесенням органо-мінеральних і мінеральних добрив. Кращими попередниками, що забезпечили найвищу врожайність конопель були чисті пари і люпин. Після цукрових буряків отримали найнижчий результат [309, арк. 69]. У 1961 р. через чергову реорганізацію Орловська дослідна станція вийшла зі складу ВНДІЛК.

Дмитровський опорний пункт декілька років працював у структурі ВНДІЛК. У 1960 р. у ньому налічували 2 наукових співробітники, 1 лаборанта і 2 працівників. Для підвищення урожайності конопель співробітники досліджували ефективність систем удобрення під луб'яні культури і спеціалізовані сівозміни. Визначали вплив органічних і мінеральних добрив та їх поєднання на урожайність луб'яних культур і родючість ґрунту. Здійснювали порівняльне оцінювання спеціалізованих сівозмін з різним ступенем насиченості луб'яними культурами. Вагоме значення приділяли розробленню хімічних засобів боротьби з бур'янами у посівах конопель [309, арк. 119–120; 310, арк. 39–41]. Дмитровський опорний пункт не мав своєї наукової бібліотеки і агрохімічної лабораторії, що гальмувало роботу над основними науковими завданнями.

Дослідне господарство пункту було досить слабо укомплектоване необхідними сільськогосподарськими машинами і обладнанням для вирощування працесмних культур. У 1961–1962 рр. господарство не мало власної вантажівки та автовагів. Було відсутнє мочильне господарство [311, арк. 59–60]. У 1962 р. Дмитровський опорний пункт вийшов зі складу ВНДІЛК.

У 1962 р. у мережі ВНДІЛК залишився лише Золотоніський опорний пункт, який розміщувався у м. Золотоноші Черкаської області. Починаючи з 1944 р. його співробітники плідно досліджували коноплі у структурі ВНДІЛК. Одним з основних напрямів його діяльності було виведення нових сортів конопель, що забезпечували одноразове механізоване збирання. Приділено увагу виведенню скоростиглих сортів конопель з підвищеною урожайністю волокна і насіння для різних зон коноплярства у країні [309, арк. 108–109; 310, арк. 115–116].

На початку 1960-х років штат співробітників пункту складався з 2 наукових співробітників, 2 лаборантів, 2 виробничих працівників [309, арк. 109]. Упродовж 1954–1964 рр. науковці створили і передали у державне сортовипробування три сорти конопель, що забезпечували одноразове механізоване збирання: Золотоноська 1 (отримана шляхом схрещення географічно віддалених форм південних чуйських та південних однодомних конопель), Однодомна Золотоноська (у результаті гібридизації південних однодомних конопель і однодомних середньоруських), Золотоноська 2 (шляхом акліматизації та направленою виховання південних однодомних конопель) [316, арк. 76–77; 314, арк. 175]. Вищезазначені сорти за даними низки державних сортоділянок не поступалися стандартному ЮС-84 за урожайністю волокна і насіння [309, арк. 110].

Науковці продовжували роботу над 5 селекційними сортами конопель, а експериментальна ділянка пункту мала всього 23 га, що не забезпечувало навіть просторової ізоляції посівів. Організація ділянок у колгоспах наражалася на великі складнощі, оскільки колгоспи виділяли землю неохоче. Черкаський облвиконком ухвалив рішення про виділення пункту 70 га землі з колгоспу «Україна», але колгосп відмовився надавати ділянку [309, арк. 117–118].

На початку 1970-х років у Золотоніському опорному пункті площа сільськогосподарських угідь складала 1 689 га, у тому числі ріллі – 1 344 га [316, арк. 63–65; 314, арк. 51]. На початку 1974 р. на основі опорного пункту

була створена Золотоніська дослідна станція, яка залишилась єдиною в інституті та повинна була забезпечувати виведення сортів і розроблення технологій вирощування конопель у лісостеповій зоні УРСР [436, арк. 2].

Співробітники ВНДІЛК виконували науково-дослідну роботу разом із співвиконавцями: Краснодарським науково-дослідним інститутом сільського господарства, Синельниківською селекційно-дослідною станцією Всесоюзного науково-дослідного інституту кукурудзи, Полтавським сільськогосподарським інститутом, Пензенською обласною сільськогосподарською дослідною станцією, Середньоазійським інститутом механізації і електрифікації, Костромським технологічним інститутом. З проблем агротехніки і застосування добрив під коноплі виконували дослідження на Понирівському дослідному полі Курської обласної сільськогосподарської дослідної станції [316, арк. 41–43; 314, арк. 60].

Через відсутність штату і спеціальних лабораторій інститут у 1950-х роках майже не виконував дослідження з фізіології рослин. У недостатньому обсязі проводилася боротьба зі шкідниками і хворобами луб'яних культур. Тому з метою посилення науково-дослідної роботи у цьому напрямі у 1958 р. було створено спеціальні відділи і лабораторії з фізіології та захисту рослин [306, арк. 40]. Для покращення науково-дослідної роботи з розроблення технологій вирощування лабораторію облаштували новим обладнанням виробничого характеру, а саме: заводськими машинами з первинної переробки конопель; пропарювальним автоклавом заводського типу для пропарювання соломи луб'яних культур та лубу з метою отримання трести і волокна прискореними методами для розроблення нової технології та подальшого її застосування у колгоспах. У механічних майстернях організовано виготовлення нових дослідних зразків приладів [300, арк. 40].

Починаючи з 1959 р. в інституті діяли відділи: агротехніки, селекції і насінництва, механізації та економіки; лабораторії: агрохімії і фізіології рослин, технології луб'яних культур, захисту рослин та контрольно-технічного аналізу [305, арк. 18–20; 306, арк. 32–34].

У 1958–1960 рр. планувалось організувати пункти первинної переробки конопель у колгоспах Білоруської РСР, Татарської і Чуваської АРСР, Полтавської, Черкаської і Станіславської областей УРСР на основі машин, створених інститутом [306, арк. 20–21].

У 1960 р. новим керманичем інституту став Г.І. Сенченко [248, арк. 4; 622, арк. 180]. У 1938 р. він закінчив Глухівський сільськогосподарський інститут, отримавши диплом агронома-рільника з відзнакою. Одразу після його закінчення працював у ВНДІКО на посаді старшого лаборанта, у 1939 р. вступив в аспірантуру. Під час воєнних дій був мобілізований до лав Червоної армії [614, арк. 2–3]. У 1945 р. його зарахували у відділ селекції ВНДІЛК на посаду в.о. старшого наукового співробітника, де під керівництвом Є.С. Гуржій він вирішував проблеми зростання урожайності волокна сортів середньоросійського типу за рахунок підвищення його вмісту в стеблах.

У 1952 р. у Харківському сільськогосподарському інституті ім. В.В. Докучаєва захистив кандидатську дисертацію на тему: «Вплив добору на підвищення вмісту волокна в стеблах конопель». Упродовж 1953–1959 рр. очолював відділ селекції конопель, у 1960 р. був призначений директором ВНДІЛК [248, арк. 101]. У 1965 р. виконував науково-дослідну роботу у напрямі створення нових високопродуктивних сортів конопель і в Інституті рослинництва ім. М. І. Вавилова захистив докторську дисертацію на тему: «Високоволокнисті сорти конопель і методи їх створення». У 1968 р. йому було присвоєно вчене звання професора [614, арк. 7–8].

Починаючи з 1960 р. в інституті, спираючись на рішення ЦК КПУ, працювали над темою: «Організація насінництва зернових культур, трав і картоплі в колгоспах поліської та перехідної зони Сумської області і в дослідному господарстві інституту». З 1975 р. МСГ УРСР зобов'язало працювати над селекцією і насінництвом льону-довгунцю у лівобережній частині поліської зони країни [425, арк. 1]. У зв'язку з цим у ВНДІЛК в черговий раз відбулась реструктуризація відділів і лабораторій. Починаючи з

1960 р. у складі ВНДІЛК була створена лабораторія насінництва і зернових культур, картоплі і багаторічних трав. У складі цієї лабораторії працювали 4 наукові співробітники і 4 лаборанти. Вчені здійснювали дослідження первинного насінництва районованих сортів зернових культур, картоплі та багаторічних трав. Контролювали виробництво елітного насіння цих культур у дослідному господарстві, застосування сортозміни у господарствах шести районів Сумської області.

З 1966 р. розпочала свою наукову роботу лабораторія генетики і цитології, організаторами якої стали О.Г. Жатов, М.Д. Мигаль. Лабораторія у складі 4 наукових співробітників і 2 лаборантів працювала за такими науковими напрямками: цитогенетична характеристика різних форм, сортів і статевих типів конопель; опрацювання методів експериментальної поліплоїдії і радіаційного мутагенезу з метою створення нового похідного матеріалу; макро- і мікроспорогенез у конопель [419, арк. 4–5].

Наприкінці 1969 р. ВНДІЛК як установа, що знаходилась на території УРСР, перейшла у підпорядкування новоствореного Південного відділення ВАСГНІЛ [645, ч. 3, С. 426–429]. Її науково-організаційна діяльність позитивно вплинула на розширення наукових досліджень в інституті. Вже у 1970 р. було організовано новий відділ патентних, науково-інформаційних досліджень і впровадження. Починаючи з 1971 р. розпочали роботу з комплектування патентного фонду з луб'яних культур. У 1973 р. патентний фонд нараховував 350 вітчизняних і закордонних патентів та авторських свідоцтв. Упродовж 1971–1973 рр. науковими співробітниками ВНДІЛК було підготовлено і відправлено у Всесоюзний науково-технічний інформаційний центр 22 звіти про результати закінчених наукових тематик [334, арк. 44]. Співробітники відділу патентних, науково-інформаційних досліджень і впровадження склали та систематизували картотеку «Зарубіжна інформація», що налічувала 8 розділів. До неї було включено більше 800 назв джерел, які мали наукове значення і використовувалися співробітниками ВНДІЛК у повсякденній роботі. Був упорядкований об'ємний бібліографічний матеріал

з проблем коноплярства у різних країнах Європи і Азії. Підготовлені два короткі огляди іноземної інформації про стан розвитку луб'яних культур у КНР, Угорщині, Франції, Японії [385, арк. 15–18; 413, арк. 12–13].

За 1965–1975 рр. зміцнено матеріальну базу інституту. Зокрема, побудований новий лабораторний корпус загальною площею 3 800 км. м; експериментальні майстерні, в яких виготовляли робітничі органи і перші експериментальні зразки машин; відкрито контрольно-технологічну лабораторію за типом пенькозаводу [334, арк. 5–7; 341, арк. 51]. У 1978 р. організовано спеціальну лабораторію селекції і насінництва льону-довгунцю у складі 12 осіб.

Упродовж 1976–1980 рр. під керівництвом ПВ ВАСГНІЛ співробітники ВНДІЛК разом із науковцями Українського науково-дослідного інституту землеробства (УНДІЗ) виконували науково-дослідну роботу за темою: «Підвищення урожайності, покращення якості і збільшення виробництва льону і коноплі» [10, арк. 107]. Вченими виведено високопродуктивні сорти льону-довгунцю із вмістом волокна у стеблах 28–30%, урожайністю волокна 1,5–1,8 т/га та насіння 0,8–1,0 т/га, якістю тіпаного волокна 14–16 номерів. Удосконалено технологію, систему машин і технічних засобів для вирощування, збирання та первинної переробки льону-довгунцю, що дозволило отримати чистий від бур'янів і придатний для механізованого обробітку льон. Зазначені заходи гарантували урожайність волокна не менше 1,4 т/га, що забезпечувало зниження витрат праці при вирощуванні льону [10, арк. 108]. Науковці створили високоврожайні сорти і гібриди однодомної коноплі з урожайністю волокна 1,5–1,8 т/га, насіння 1,0–1,2 т/га та складом волокна 25–30%. Розроблено технологію вирощування, збирання і первинної переробки коноплі, що забезпечувало зниження витрат праці при її вирощуванні. Удосконалено методи селекції і насінництва коноплі [10, арк. 109]. Визначено ефективні системи агротехнічних та хімічних заходів, а також нових перспективних пестицидів проти шкідників, хвороб і бур'янів льону-довгунцю та конопель [10, арк. 200 зв].

Бібліотечне обслуговування співробітників інституту здійснювали у постійному режимі. Упродовж 1970–1990 рр. співробітники бібліотеки організували близько 100 виставок провідної наукової літератури; розповсюджували і реалізовували наукові праці вчених інституту та контролювали надходження нових книг і періодичних видань. Одним із основних видів діяльності бібліотеки була організація міських і районних виставок та представлення досягнень ВНДІЛК на ВДНГ СРСР і УРСР [413, арк. 14–15].

У 1987 р. на посаду директора установи призначили провідного вченого ВНДІЛК П.А. Голобородька [469, арк. 1; 490]. У 1967 р. він закінчив агрономічний факультет Української сільськогосподарської академії, у 1977 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Хімічна дефоліація і десикація конопель» за спеціальністю «Загальне землеробство», з 1974 р. працював в інституті завідувачем лабораторії агротехніки [175, арк. 6, 11].

У другій половині 1980-х років інститут мав розширену структуру: відділ селекції і насінництва конопель (лабораторії: селекції і генетики конопель та насінництва і насіннєзнавства конопель); відділ селекції льону та насінництва зернових культур, картоплі і трав (лабораторії: селекції і насінництва льону та насінництва зернових культур, картоплі і трав); відділ технології вирощування конопель (лабораторії: агротехніки, агротехніки і фізіології рослин та захисту рослин); відділ механізації збирання конопель (лабораторії: коноплезбиральних машин та механізації післязбиральних процесів в коноплярстві), відділ технології і стандартизації в коноплярстві (лабораторії: технології первинної переробки та стандартизації), відділ економіки і енергозберігаючих ресурсів коноплярства (сектор економіки і організації та група енергозберігаючих ресурсів), відділ патентних, науково-інформаційних досліджень і впровадження [390, арк. 2–4; 385, арк. 42–44; 411, арк. 11; 412, арк. 11–13].

Дослідно-виробниче господарство ВНДІЛК (ДВГ ВНДІЛК), яке розміщувалося у передмісті м. Глухова, було створене у 1945 р. для

виконання дослідів та вирощування насіння елітних сортів луб'яних культур. У 1980-х роках воно мало 3 відділення, які зосереджувалися у 7 населених пунктах із центром у м. Глухові. Упродовж цих років площа сільськогосподарських угідь у господарстві збільшилась із 150 га до 5,5 тис. га. У рослинництві воно спеціалізувалося з виробництва елітного насіння зернових культур, картоплі, багаторічних трав і продукції коноплярства. У тваринництві основним був м'ясо-молочний напрям.

У 1980-х роках у господарстві працювало 1 040 працівників і інженерно-технічних фахівців, серед яких 118 механізаторів і 200 тваринників. Гараж ДВГ ВНДІЛК укомплектовувався 107 тракторами різних марок, 68 вантажівками, 26 зернозбиральними комбайнами та іншими технічними засобами. У розрахунку на 1 середньорічного працівника його енергоозброєність складала 25,2 л. с.

Господарство мало значні успіхи у вирощуванні рослинницької продукції, а саме зернових культур, овочів, кормових коренеплодів та кукурудзи [441, арк. 1–4]. Упродовж 1980-х – 1990-х років працівники ДВГ ВНДІЛК виконували завдання виробництва та реалізації елітного насіння районованих і перспективних сортів зернових культур, картоплі та багаторічних трав. У структурі посівних площ господарства луб'яні культури (льон і коноплі) займали близько 400 га і приблизно 10% від площі орних земель. Упродовж 1980-х – 1990-х років ДВГ ВНДІЛК щорічно отримувало 0,8–1,0 т/га конопель і льону, 0,7–0,9 т/га насіння конопель, 0,7–0,8 т/га насіння льону [413, арк. 20–21].

Починаючи з 1982 р., насіннєві посіви і посіви на волокно збирали механізованим способом за допомогою техніки. Застосування комплексу коноплезбиральних машин забезпечило у подальшому своєчасне збирання врожаю і в рік вирощування здавати всю конопляну продукцію на пенькозаводи [429, арк. 5].

Виконання річного плану виробництва луб'яних культур у 1990 р. склало: льонотрести – 173,4%, льононасіння – 149,5%, конопленасіння –

135,4%, коноплесоломи – 133,3%. Рівень рентабельності у господарстві в середньому за 1986–1990 рр. становив 44%, чистий прибуток – 1,9 млн. крб. У 1990 р. отримали чистого прибутку у розмірі 2 563 тис. крб.

Упродовж 1985–1990 рр. було витрачено 6 280 тис. крб. капітальних вкладень, у тому числі 2 912 тис. крб. на будівельно-монтажні роботи. Значно підвищилась матеріально-технічна база установи, прокладено 2,8 км автодороги, побудовано 14 двоквартирних будинків, зерносклад на 1 500 т, 3 підлогові зерносушарки, 2 криті токи, бригадний будинок з клубом, 2 медичні пункти, автогараж та інші об'єкти. Майже повністю було закінчене будівництво вегетаційного будиночку з теплицею для здійснення робіт у напрямі біотехнології [429, арк. 21].

Отже, організаційна структура ВНДІЛК змінювалась упродовж всього періоду дослідження. Найбільшою мережа дослідних підрозділів ВНДІЛК була у першому та другому періоді (1944–1961) коли в структуру установи входило п'ять дослідних станцій, три опорних пункти, одне дослідне поле і ДВГ. Упродовж 1956–1961 рр. вчені ВНДІЛК розширили науково-дослідну роботу з коноплями та малопоширеними луб'яними культурами (канатник, кунжут, джут, рамі, кендир, кенаф). У цей період в інституті була найбільша чисельність наукових співробітників.

У третьому та четвертому періоді (1962–1991) значно скоротилась мережа відокремлених підрозділів і в системі ВНДІЛК залишились працювати Золотоніський опорний пункт (з 1974 р. дослідна станція) і ДВГ. Зменшилась також і кількість рослин, дослідженням яких займались науковці. Упродовж 1970–1991 рр. виконували актуальні дослідження з вирощування конопель та льону-довгунцю, які чергувались у сівоzmінах із зерновими культурами. Цей період можна вважати найбільш прогресивними для розвитку науково-дослідної установи, адже саме в цей час значно покращилась матеріальна і технічна база інституту, активно працювала аспірантура, яка готувала майбутніх науковців до дослідницької діяльності. Впроваджувались високоефективні сорти однодомних і дводомних конопель та рослин з

мінімальною кількістю наркотичних речовин, які сприяли вчасному вирішенні проблеми із вживанням наркотичних речовин в СРСР.

2.2. Динаміка кадрового та наукового забезпечення

Серед важливих показників наукового-технічного потенціалу ВНДІЛК є динаміка його кадрового та наукового забезпечення. Під динамікою кадрового та наукового забезпечення розуміли кількісні та якісні зміни, що відбувались у загальній структурі наукових працівників установи. Кількісні показники лише поверхово розкривали науковий потенціал колективу, цей маркер професійної підготовки колективу інституту значною мірою залежав від реорганізації установи (дод. В₃, В₄).

Зрозуміло, що у період відкриття установи (1944), працювали лише 11 наукових співробітників (1 доктор наук, 2 професори, 8 кандидатів наук). Через два роки – 22 особи (1 доктор наук, 2 професори і 19 кандидатів наук). Наприкінці 1940-х років в інституті і його відокремлених підрозділах працювало 106 наукових працівників [18, арк. 1–15; 277, арк. 23–25; 279, арк. 76–78].

Проте у зв'язку з ліквідацією відокремлених підрозділів інституту штат наукових працівників у 1960 р. зменшився до 41 особи. Хоча у 1966 р. він розширився до 66 осіб, а у 1970 р. сягнув 70 осіб. Пік припав на 1978 р., коли в інституті працювало 78 наукових співробітників. Проте у 1980 р. відбулось їхнє зменшення до 71 особи, а після 1987 р. в інституті відбулося подальше скорочення до 60 наукових штатних одиниць [35, арк. 1–19; 62, арк. 1–29; 68, арк. 1–13; 73, арк. 1–2; 141, арк. 1–23; 146, арк. 1–23; 308, арк. 7; 309, арк. 5; 311, арк. 11; 313, арк. 9; 314, арк. 7; 318, арк. 10; 74]. Більш показовою є якісна динаміка, яка відображає віковий, кваліфікаційні (освіта), гендерні, міграційні показники (дод. В₁) [625, арк. 145].

Відповідно до запропонованої моделі проаналізували динаміку зміни чисельності наукових кадрів ВНДІЛК упродовж другої половини 1940-х –

1980-х років. Відомо, що наукова активність ученого зазнає динамічних змін упродовж його життя. За підрахунками Г. Джахії, найбільш продуктивний вік вчених-природознавців – 30–35 р., а вчених-гуманітаріїв – 40–45 р. Дослідження іншого вченого Г. Лемана засвідчує, що у науковця може бути «перша молодість», пік якої припадає на 37 р., та «друга молодість» у 60–70 р. [625, арк. 70].

При вивченні вікової структури в сучасному наукознавстві прийнято розділяти науковий колектив від 3 до 11 груп [638, арк. 78]. На нашу думку, при вивченні колективу ВНДІЛК доцільно виокремлювати 3 вікові групи. Хронологічні межі цих вікових груп викликають змістовні дискусії у науковому співтоваристві. Деякі дослідники до категорії молодих вчених зараховують осіб у віці від 22 р. до 29 р., 33 р. та навіть – 35 р. У роботі ми орієнтувалися на хронологічні межі у 22–29 р., коли починає відбуватися адаптація нещодавнього студента у науковому середовищі [624, арк. 71]. До науковців середнього віку зараховували осіб у віці від 30 р. до 49 р., а до старшого віку – від 50 р. [625, арк. 147].

При аналізі змін наукового потенціалу ми оперували не щорічними даними про відповідну вікову групу, а даними, що репрезентують працівників відповідної вікової групи за певний період (своєрідні «п'ятирічки»): 1944–1950, 1951–1955, 1956–1960, 1961–1965, 1966–1970, 1971–1975; 1976–1980, 1981–1985, 1986–1991. Зрозуміло, що за необхідності аналізувались дані за певні роки, які краще розкривають динаміку в межах п'ятирічних циклів.

Упродовж другої половини 1940-х – 1980-х років найменша кількість молодих вчених у складі колективу ВНДІЛК припадала на 1950–1955 рр. – 5% (дод. В₅). Такий демографічний спад зумовлювався тим, що у цей період «молодими вченими» мали бути особи, які народилися у 1921–1926 рр. Саме чоловіки цієї вікової групи зазнали найбільших втрат у роки німецько-фашистської окупації. Адже до військових дій упродовж 1940–1941 рр. у ВНДІКО та ВНДІЛК працювало більше 70 наукових співробітників, у тому

числі 6 професорів (серед них 5 докторів наук), 28 кандидатів наук і більше 25 – в.о. старших наукових співробітників.

За період військових дій у Другій світовій війні на фронт пішли 52 наукові співробітники, у тому числі 23 кандидати наук. У час створення ВНДІЛК (1944) працювали лише 11 наукових співробітників. Ситуація почала істотно покращуватися у другій половині 1950-х років, коли частка молодих вчених зросла до 24% (1956–1960). Зрозуміло, що до інституту прийшло покоління 1927–1938 років народження, яке пережило німецько-фашистську навалу та уникло загибелі на фронті. У 1966–1970 рр. частка молоді зросла до 31%. Проте на межі 1960-х – 1970-х років склад інституту стабілізувався і відбувся закономірний процес «старіння» його кадрів. Якщо у 1966 р. частка осіб до 29 р. становила 35,9% (23 особи), то у 1970 р. вона зменшилась до 20% (14 осіб), а в 1972 р. – до 14% (10 осіб). З'ясовано, що скорочення першої вікової групи відбулося у зв'язку з тим, що молодь інституту на межі 1960-х – 1970-х років перейшла до старшої вікової групи. Так, якщо у 1966 р. частка науковців від 30 р. до 49 р. становила 39% (25 осіб), то у 1972 р. – 76% (54 особи). Процес «старіння» продовжувався до середини 1970-х років. У другій половині 1970-х років у зв'язку зі збільшенням відділів в інституті зросла не тільки загальна кількість працівників до 78, але й відбулося зростання частки молодих вчених до 26%. Тому упродовж 1976–1980 рр. частка молодих вчених зросла до 25%, 1981–1985 рр. – до 26%, 1985–1991 рр. – до 28%. Проте остання п'ятирічка (1985–1991) відзначилася значною динамічністю. Якщо у 1987 р. частка молодих вчених зросла до 48% (29 осіб), то у 1989 р. вона знизилась до 26,2 % (16 осіб), у 1991 р. – до 21,6% (13 осіб). Саме у період 1986–1991 рр. відбулась швидка зміна молодого складу науковців (22 особи) (дод. В₂₀). Молоді вчені працювали у ВНДІЛК упродовж 0,5–5,0 р. та змінювали місце роботи через наступні чинники: жінки виходили заміж і переїздили до місця роботи (служби) чоловіка, чоловіки набували першого досвіду після навчання і шукали більш престижну та високооплачувану роботу. Тому,

незважаючи на значну кількість працюючих упродовж п'ятирічного періоду (1986–1991), в окремі роки в установі відчувалась нестача молодих фахівців [14, арк. 10–11; 18, арк. 1–26; 35, арк. 1–19; 62, арк. 1–29; 68, арк. 1–13; 73, арк. 1–2; 78, арк. 9–13; 81, арк. 11–18; 83, арк. 8–14; 87, арк. 9–11; 93, арк. 4–9; 95, арк. 8–14; 97, арк. 12–16; 98, арк. 11–15; 100, арк. 8–14; 101, арк. 7–16; 105, арк. 13–19; 107, арк. 7–15; 111, арк. 9–16; 114, арк. 10–14; 116, арк. 11–15; 117, арк. 9–16; 120, арк. 12–17; 123, арк. 12–18; 126, арк. 11–16; 128, арк. 8–15; 134, арк. 1–13; 141, арк. 6–12; 142, арк. 1–23; 146, арк. 7–18; 147, арк. 6–17].

Зазначені статистичні дані не накладаються на загальносоюзну статистику представництва молоді у науковому співтоваристві. Якщо загалом у науковому середовищі СРСР пік молодих вчених припадав на 1966 р. – 23%, у подальшому відбулося зниження до 16% (1972) та до 12% (1987). У ВНДІЛК за роками молоді вчені становили : у 1966 р. – 35,9%, 1970 р. – 20,0%, 1972 р. – 14,1%, 1980 р. – 29,5%, 1985 р. – 36,8%, 1987 р. – 48,3%, 1991 р. – 21,6% Таким чином, завдяки власній аспірантурі в інституті представництво молодих вчених було вищим за загальносоюзні показники на 8–14% (дод. В₂).

Динамічні зміни простежуються також у середній віковій групі від 30 до 49 років (дод. В₆). Саме ця вікова група становила основу наукового штату установи. За винятком окремих років (1966 р. – 39%, 1985 р. – 39,5%, 1987 р. – 45%), представники цієї вікової категорії завжди становили більше ніж 50% працівників. У 1972 р. частка науковців цієї вікової групи набула стрімкого зростання до 76% (54 особи).

Науковців середнього віку (30–49 рр.) при аналізі також розділили на 2 групи: від 30 р. до 39 р. та від 40 р. до 49 р.. Упродовж 1960–1980 рр. простежується певне співвідношення між науковцями цих двох вікових груп. Так, у 1966 р. та 1972 р. науковців у віці від 30 р. до 39 р. було вдвічі більше за науковців у віці від 40 р. до 49 р. (відповідно 41,0% та 20,6%; 46,0% та 24,7%). Проте у 1987 р. між цими двома групами настає своєрідний паритет –

відповідно 33,4% та 31,9%. Серед наукових працівників ВНДІЛК спостерігається подібна ситуація. У 1944–1950 рр., 1951–1955 рр. частка науковців у віці від 30 р. до 39 р. була відповідно вдвічі та на третину більшою за науковців віком від 40 р. до 49 р. У 1961–1965 рр. між двома віковими групами настав паритет, 28% (30–39) та 24% (40–49). Проте в наступні три п'ятирічки відбулося омолодження науковців і частка осіб віком 30–39 рр. переважала у 2–3 рази (1966–1980). Своєрідне омолодження пояснюється тим, що у 1960-х роках в інституті частка молодих вчених зросла до 30–35%. Тому в другій половині 1960-х, а особливо у 1970-х роках., відбувся закономірний процес істотного омолодження науковців у віці від 30 р. до 49 р. за рахунок осіб у віці від 30 р. до 39 р. Зрозуміло, що у 1980-х роках ці вчені перейшли до когорти 40–49 рр., тому між вченими двох вікових груп (30–39, 40–49) у 1985–1991 рр. настав паритет: відповідно 30% та 24%.

Старша вікова група науковців (50 р.) у 1966 р. становила 15,3%, у 1972 р. – 12,7%, 1987 р. – 22,7%. Тобто відзначимо «омолодження» науки на початку 1970-х років та її своєрідне старіння у 1987 р. На відміну від загальносоюзної статистики, для цієї вікової групи у ВНДІЛК не були притаманні такі істотні коливання (дод. В₇). У 1951-х – 1980-х роках у середньому частка цієї вікової групи в колективі науковців коливалася у межах 16–23%.

З відповідними піками «старіння» до 23% відбулось у 1956–1960 рр. Проте приплив молодих кадрів у 1951–1960 рр. та вихід на пенсію відомих науковців О.Г. Бондаревої, П.Т. Борисенка, Є.Д. Василенко, І.В. Гапича, Т.М. Головій, П.А. Горбенко, І.Л. Нечипоренко, О.С. Нечипоренко, В.О. Печеної, В.І. Пильника, В.П. Ситника, П.П. Ткалича, В.Я. Туголукової у 1987–1988 рр. сприяв омолодженню колективу. Наприкінці 1980-х років частка осіб віком понад 50 р. відповідно зменшилась до 20% [162; 163; 167; 169; 174, арк. 54; 176; 177; 227; 226; 231; 232; 250, арк. 115]. Зазвичай до цієї вікової групи входили провідні науковці установи, які керували процесами

створення нових сортів луб'яних культур, дослідженнями у напрямі насінництва, агротехніки та агрохімії, а також брали безпосередню участь і корегували процеси створення нових зразків техніки, тим самим навчаючи молодих науковців дослідній справі і передаючи їм свій досвід роботи.

У роки дослідження простежується співвідношення між трьома віковими групами (22–29, 30–49, від 50). Якщо у 1966 р. це співвідношення відповідно становило 23,0%:61,6%:15,3% (1:2,65:0,65), то у 1972 р. – 16,3%:70,7%:12,7% (1:4,3:0,7); у 1987 р. – 12,0%:65,3%:22,7% (1:5,4:1,9) [187, арк. 72]. То для ВНДІЛК у ці роки співвідношення було іншим: у 1966 р. – 35,9%:39,5%:25,0% (0,9:1:0,63), у 1972 р. – 14,0%:76,0%:9,8% (1:5,4:0,7), у 1985 р. – 36,8%:39,5%:23,7% (0,93:1:0,6), у 1987 р. – 48,0%:45,0%:6,6% (1:0,9:0,13). Порівняння цих співвідношень свідчить про те, що в інституті молоді вчені та вчені середнього віку становили серцевину наукових кадрів. На відміну від загальносоюзної картини, між молодими вченими та вченими середнього віку зберігався паритет, або дисбаланс не був таким істотним як у науковому середовищі СРСР загалом. У той же час, на відміну від загальносоюзної ситуації, в інституті у результаті виходу на пенсію старих кадрів у другій половині 1980-х років відбувся процес омолодження колективу. Потрібно враховувати, що омолодження відбулося не тільки за рахунок нещодавніх випускників, але й за рахунок того, що в інституті частка молодих науковців та науковців середнього віку була істотною.

Упродовж 1950–1960 рр. відбулася фемінізація науки, тобто масовий похід жінок у науку, який був пов'язаний з прискореним формуванням і розвитком широкої мережі нових науково-дослідних установ, що нараховували понад 1 тис. робочих місць [624, арк. 83–84]. У післявоєнні роки частка жінок-науковців, що працювали у ВНДІЛК, складала 26% (дод. В₈). Упродовж 1951–1965 рр. їх чисельність зросла у 1,5 рази порівняно з 1940-ми роками і склала 40% від загальної кількості наукових

співробітників. У подальші роки ця частка знижувалась не суттєво і перебувала на рівні 35–38%.

З'ясовано, що починаючи з 1944–1950 рр. збільшення частки жінок мало еволюційний характер і становило у 1944–1950 рр. – 26%, 1961–1965 рр. – 40%. То з 1966–1970 рр. воно перебувало майже на одному рівні, склавши на початку 1990-х років 38%. Показник фемінізації науки мав тенденцію до «омолодження», тобто у період 1950-х – 1960-х років більша кількість жінок ставала випускницями закладів вищої освіти і продовжувала свою діяльність у наукових установах. Жінки, як і чоловіки, які працювали у ВНДІЛК, були найкраще представлені у молодшій і середній вікових групах.

Загальна тенденція до фемінізації вітчизняної науки проявлялася також у межах підготовки наукових кадрів високої кваліфікації – кандидатів і докторів наук. Так, у період 1944–1991 рр. у ВНДІЛК працювали жінки, що мали наукові ступені (дод. В₉). Серед всієї кількості жінок, що працювали в установі, мали науковий ступінь (дод. В₁₀). Можна зробити висновок, що зростання чисельності жінок-науковців, що мали науковий ступінь доктора і кандидата наук, відбувалося хвилеподібно (дод. В₁₁). Упродовж 1950–1965 рр. велика кількість жінок захистила кандидатські дисертації, а також ступінь доктора сільськогосподарських наук у 1965 р. отримала Г.Й. Аринштейн [158]. У 1970 р. в інституті частка жінок, що мала науковий ступінь, знизилась до 17,4% і у подальших періодах поступово збільшувалась, склавши у 1991 р. 30,5%. Отже, серед науковців ВНДІЛК, що мали наукові ступені доктора і кандидата наук, жінки становили більше ніж третину кадрів.

Однак рівні права з чоловіками «мирно» співіснували із феноменом дискримінації, обмеженого представництва жінок в органах управління наукою, зокрема науковими установами. Як приклад можна навести керівний склад ВНДІЛК (директорів і заступників директорів), в якому за 1944–1991 рр. не було жодної жінки. З'ясовано, що серед завідувачів відділів і лабораторій інституту за період дослідження було 8 жінок, серед яких:

Г.Й. Аринштейн, О.Г. Бондарєва, Є.С. Гуржій, Л.М. Жуплатова, Л.М. Клещенко, Л.О. Лата, В.О. Печена, І.І. Реп'ях. Це становить вкрай низький показник, зважаючи на те, що жінки складали третину наукового колективу установи і велика їх кількість мала наукові ступені кандидатів сільськогосподарських, хімічних, біологічних, технічних і економічних наук [158; 162; 183; 191; 205; 208; 234; 238, арк. 7, 40, 120].

Важливим є з'ясування кадрового потенціалу ВНДІЛК. Вітчизняними науковцями розроблені формули, які відображають динаміку захисту кандидатських (2.1) та докторських (2.2) дисертацій. Відповідно до першої формули у середньому кожний третій співробітник через чотири роки наукової кар'єри захищав кандидатську дисертацію. За другою формулою кожний одинадцятий кандидат наук через чотири роки після захисту кандидатської захищав докторську дисертацію.

$$K(t) = \frac{N(t-4)}{3} \quad (2.1)$$

де $K(t)$ – чисельність кандидатів наук;

$N(t)$ – загальна чисельність наукових працівників;

t – час у роках.

$$D(t) = \frac{N(t-4)}{11} \quad (2.2)$$

де $D(t)$ – чисельність докторів наук [646, арк. 22].

Використовуючи вищезазначені формули для аналізу наукового потенціалу колективу ВНДІЛК ми отримали дані розміщені у дод. В₁₂, В₁₃. Зокрема, що кількість захищених кандидатських дисертацій була найближчою до запропонованої формули (2.1): у 1956–1960 рр., 1976–1980 рр., 1981–1985 рр. Докторських до формули (2.2): у 1944–1950 рр., у 1976–1991 рр. [172; 173, арк. 190; 178; 181; 183; 184; 189, арк. 25; 211, арк. 39; 212; 221; 231, арк. 87; 248, арк. 102; 260, арк. 146].

Важливо проаналізувати загальний кваліфікаційний рівень роботи колективу ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр. за формулою:

$$ЗКР = Б + 2К + 3Д \quad (2.3)$$

де ЗКР – загальний кваліфікаційний рівень;

Б – «безступеневі» носії;

К – кандидати наук;

Д – доктори наук [646, арк. 48].

Проаналізувавши періоди зростання ЗКР встановлено, в які саме роки кількість кандидатів і докторів наук була найбільшою (дод. В₁₄). Так, починаючи з 1966 р. розпочалося зростання ЗКР колективу (86) і, як показує підрахунок, збільшення вчених з науковими ступенями відбувалося поступово (дод. В₂₁). Максимальної кількості це значення набуло у 1980-ті роки (145) і в подальшому поступово знижувалось. Ці зниження були пов'язані з виходом на пенсію або зміною місця роботи провідних науковців інституту, докторів наук: Г.Й. Аринштейн, О.Г. Жатова, А.П. Дьомкіна, М.С. Жукова, Б.В. Лесика, М.О. Тимоніна, а також частою зміною робочих місць молодими науковцями установи [189, арк. 26; 260, арк. 156; 211, арк. 40; 158; 184].

Що стосувалося освіти науковців ВНДІЛК, то в основному вчені навчалися у середньотехнічних і закладах вищої освіти різних напрямів. Найбільшою популярністю користувалися сільськогосподарські заклади вищої освіти, де навчали майбутніх селекціонерів-насіннєзнавців, агрономів-рільників, зоотехніків тощо. Велика кількість фахівців були випускниками технічних, класичних і навіть педагогічних закладів вищої освіти.

Їх аналіз та кількість випускників, які працювали у ВНДІЛК у період дослідження, представлений у дод. В₁₅. З'ясовано, що більшість серед закладів вищої освіти становили сільськогосподарські. Зокрема, упродовж 1944–1955 рр. – Глухівський сільськогосподарський інститут (23% випускників). Поступово частка випускників закладу скорочувалась, оскільки інститут був закритий у 1941 р. і після закінчення Другої світової війни він не відновив свою роботу. Тому у 1956–1960 рр. його випускники становили вже 18%, 1961–1965 рр. – 10%, 1966–1970 рр. – 9%, 1971–1975 рр. – 4%, 1976–1980 рр. – 3%, 1981–1991 рр. – лише 2%. На другому місці за

кількістю випускників була Московська сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва. Частка випускників цього закладу вищої освіти трималася у ВНДІЛК майже на одному рівні і становила: у 1944–1955 рр. – 8%, 1956–1960 рр. – 10%, 1961–1965 рр. – 7%, 1966–1975 рр. – 6%, 1976–1980 рр. – 5%, 1981–1985 рр. – 6%, 1986–1991 рр. – у зв'язку з процесами розпаду СРСР скоротилася до 1%. Часто як перше місце роботи у ВНДІЛК обирали молоді фахівці Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва: у 1944–1960 рр. – 5%, 1961–1965 рр. – 9%, 1966–1970 рр. – 11%, 1971–1975 рр. – 14%, 1975–1985 рр. – 12%, 1986–1991 рр. – 11%. У різні періоди у ВНДІЛК працювала велика кількість випускників Української сільськогосподарської академії (1976–1980 рр. – 14%), Київського сільськогосподарського інституту (1956–1960 рр. – 5%), Житомирського сільськогосподарського інституту (1966–1970 рр. – 6%), Сумського філіалу Харківського сільськогосподарського інституту (1966–1970 рр. – 11%) та інших галузевих закладів вищої освіти.

Вагому роль у науково-дослідній роботі ВНДІЛК відігравали випускники технічних закладів освіти: інженери-конструктори, інженери-механіки та ін. Таких фахівців для науково-дослідного інституту в достатній кількості випускали місцеві технікуми: Глухівський технікум механізації сільського господарства, Глухівський технікум гідромеліорації і електрифікації. Частка випускників цих закладів складала: у 1944–1950 рр. – 10%, 1951–1955 рр. – 10%, 1956–1960 рр. – 13%, 1961–1965 рр. – 10%, 1966–1970 рр. – 8%, 1971–1975 рр. – 7%, 1976–1980 рр. – 6%, 1981–1985 рр. – 5%, 1986–1991 рр. – 3%. Розподіляли до інституту також випускників інженерно-механічних вузів м. Харкова: Харківського інституту механізації сільського господарства, Харківського механіко-машинобудівного інституту. Їх частка у колективі ВНДІЛК у різні роки коливалась від 5 до 9%.

Класичні заклади освіти готували фахівців різних напрямів: економістів, фінансистів, статистів, обліковців та ін. Серед наукових працівників ВНДІЛК були випускники Київського державного університету

ім. Т.Г. Шевченка, Харківського державного університету ім. О.М. Горького, Горьківського політехнічного інституту ім. О.О. Жданова, Всесоюзного інституту заочної освіти.

У дод. В₁₆ наведено, що кількість випускників сільськогосподарських закладів освіти, що працювали у ВНДІЛК, постійно зростала і упродовж 1944–1991 рр. збільшилась у 3,5 раза: з 25 до 88 осіб. Збільшувалась і кількість випускників технічних закладів вищої освіти, яка зросла у 6 разів: з 3 до 19 осіб. Хвилеподібно змінювалась кількість вихованців класичних університетів: у 1944–1955 рр. їх було 7, 1956–1960 рр. у зв'язку зі зміною структури установи і зменшенням наукових співробітників – 4, 1961–1965 рр. – 8, 1966–1975 рр. – 12, 1976–1980 рр. – 14, 1981–1985 рр. – 13, 1986–1991 рр. у зв'язку зі скороченням штату і виходом на пенсію провідних науковців установи – 9. Поступово збільшувалась кількість випускників інших закладів вищої освіти: педагогічних, хімічних, хіміко-технологічних, текстильних. Упродовж періоду дослідження їх кількість збільшилась з 4 до 24 осіб.

Встановлено, що вчені здобували вищу і середню технічну освіту не тільки у закладах освіти, що знаходились в УРСР і РРФСР, а й у інших республіках СРСР, перелік яких наведено у дод. В₁₇. Тенденція до вступу була такою: в основному абітурієнти вступали до інститутів і технікумів, які розміщувались не далеко від їх місця народження, проживання чи служби в армії, або цілеспрямовано обирали певний заклад вищої освіти для отримання спеціальності.

З'ясовано, що вчені ВНДІЛК навчались у 44 (50%) закладах вищої освіти, які розміщувались на території УРСР, 34 (39%) – у РРФСР, 10 (11%) – в інших республіках СРСР: Білорусі, Узбекистані, Мордовській АРСР, Дагестанській АРСР, Чуваській АРСР (дод. В₁₈). Оскільки інститут мав статус Всесоюзного, до нього для наукової роботи направляли випускників провідних закладів вищої та середньотехнічної освіти СРСР. Через це серед них зустрічались представники різних національностей. Переважну більшість національного складу науково-дослідної установи складали українці.

Упродовж різних періодів їх кількість коливалась від 30 до 70% (дод. В₁₉). На початку періоду дослідження (1944–1950) росіяни складали 54%, і упродовж п'ятдесяти років їхня частка зменшувалась до 28% у 1991 р. Це є цілком закономірним, адже на початку 1990-х років відбувся розпад СРСР на 15 окремих незалежних країн. У післявоєнний період у ВНДІЛК працювало 11% євреїв, і їх кількість поступово зменшувалась. Упродовж 1986–1991 рр. представники єврейської національності в інституті взагалі були відсутні. Осіб інших національностей, починаючи з 1961–1965 рр., в установі працювало по одному представнику: чувашів, татар, уйгурів і мордвинів.

Можна зробити висновок, що упродовж періоду дослідження відбувались динамічні зміни кадрового та наукового складу інституту. Завдяки плідній роботі аспірантури колектив науковців установи постійно оновлювався і поповнювався молодими вченими, що тримало рівень їх середнього віку у межах 37,–41,5 рр. Провідні вчені ВНДІЛК постійно підвищували свій рівень, захищаючи докторські дисертації. Вагому роль у науковій роботі інституту відігравали жінки, чисельність яких упродовж 1944–1991 рр. постійно збільшувалась.

З'ясовано, що серед наукових працівників інституту зустрічались представники різних національностей, серед яких більшість складали українці і росіяни. Оскільки установа мала всесоюзне підпорядкування і її структурні підрозділи розташовувались у декількох республіках СРСР, то випускники різних закладів вищої освіти країни отримували розподілення до ВНДІЛК, що забезпечувало можливість установі формувати потужний кадровий і науковий склад та забезпечувати наукові дослідження на високому теоретичному, методологічному і практичному рівні.

Висновки до розділу 2

Отже, наукова робота ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр. була плідною і різноплановою, хоча наукові підрозділи інституту розташовувались у різних республіках СРСР та їх кількість поступово зменшилась. Упродовж 1944–1956 рр. матеріально-технічна база науково-дослідних станцій і штат

наукових співробітників через низьке фінансування, особливо у післявоєнний період, не відповідали вимогам, що значно гальмувало робочий процес. Не зважаючи на складні умови роботи, структура інституту була найбільш розгалужена. Вчені ВНДІЛК здійснювали дослідження з найбільшою кількістю рослин, оскільки роботу з малопоширеними луб'яними культурами виконували на дослідних станціях Центральної Азії і Північного Кавказу. У 1960-х роках відбулось скорочення мережі інституту, у структурі якого залишилась працювати лише Золотоніська дослідна станція. Відповідно залишили дослідження з коноплями і льоном, а з малопоширеними луб'яними культурами скоротили.

На експериментальній базі у м. Глухові упродовж періоду дослідження відбувались значні зміни. У післявоєнні роки установа відбудовувалась і нарощувала матеріальну базу. Поступово, зростала кількість її відділів і лабораторій та розширювались напрями досліджень. Так, упродовж 1944–1991 рр. експериментальна база ВНДІЛК збільшилась на 4 нові лабораторії і 3 відділи.

Постійно відбувалась зміна наукового складу інституту. Так, чисельний склад співробітників установи у 1944 р. і 1991 р. був найбільшим, і становив відповідно 107 і 109 осіб. У 1956 р. відбулось скорочення структури ВНДІЛК, що призвело зменшення штату працівників до 71 особи. Чисельність наукових кадрів коливалась від 11 до 60 осіб.

Вікова структура науковців ВНДІЛК упродовж періоду дослідження постійно оновлювалась молодими вченими. Особливо проблема нестачі молоді постала у 1951–1955 рр. (5%), адже особи цієї вікової категорії понесли найбільші втрати у роки війни з німецько-фашистськими загарбниками. Найбільша кількість молодих фахівців у ВНДІЛК налічувалась у період 1986–1991 рр. (28%). Динамічні зміни простежувались і в середній віковій групі від 30 р. до 49 р., яка склала основу наукового штату установи. За винятком окремих років (1966 р. – 39,0%; 1985 р. – 39,5%; 1987 р. – 45,0%), представники цієї вікової групи становили понад 50%.

Найбільша їх кількість – 54 особи (76%) була у 1972 р. Кількість наукових співробітників віком старше 50 р. коливалась у межах 16–23%. Піки старіння постійно змінювались омолодженням колективу після надходження молодих кадрів. Середній вік колективу упродовж 1944–1991 рр. коливався від 37,0 р. до 41,5 р. Найвищим цей показник був у 1951–1955 рр., який становив 41,6 р.

Значну кількість серед науковців ВНДІЛК у період дослідження складали жінки, їх частка зазнавала динамічних змін у межах 26–40%. Частка жінок-науковців, що мали наукову ступінь кандидата наук постійно збільшувалась і упродовж 1944–1991 рр. зроста вдвічі від 5 до 11 осіб. З'ясовано, що докторську ступінь у період 1966–1970 рр. присуджено лише одній жінці.

Встановлено, що вчені ВНДІЛК навчалися у закладах вищої і середньо-технічної освіти різних напрямів. Серед них найбільш популярними були сільськогосподарські, де готували селекціонерів-насіннезнавців, агрономів-рільників, зоотехніків. Деяка частка фахівців навчалась у технічних, класичних і педагогічних закладах вищої освіти. З'ясовано, що 50% вчених закінчили їх на території УРСР, 39% – РРФСР, 11% – інших республік СРСР. Упродовж 1944–1991 рр. у ВНДІЛК працювали представники різних національностей, серед яких переважну кількість склали українці, дещо менше – росіяни, незначну кількість – євреї, уйгури, татари і мордва.

Отже, упродовж 1944–1991 рр. ВНДІЛК пройшов нелегкий та вагомий шлях розвитку і удосконалення, під час якого в установі був сформований потужний науковий колектив, здатний створювати наукові здобутки і досягнення, а також підвищувати ефективність вирощування луб'яних культур у країні.

РОЗДІЛ 3

НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРИ ЛУБ'ЯНИХ РОСЛИН В УРСР

3.1. Основні здобутки і досягнення щодо вирощування та первинної переробки конопель і льону-довгунцю

У 1944 р. як спеціальна науково-дослідна установа для одночасної селекційної роботи з коноплями і малопоширеними луб'яними культурами був створений ВНДІЛК [3, арк. 3]. З 1960 р. вчені інституту виконували наукову роботу з насінництва зернових культур, багаторічних трав і картоплі, а починаючи з 1974 р. МСГ УРСР зобов'язало установу опрацювати селекцію і насінництво льону-довгунцю у лівобережній частині поліської зони [27, арк. 6; 463, арк. 1].

Розвиток виробництва сировини для кручених і тарних виробів був вкрай важливим для СРСР. Оскільки у першій половині ХХ ст. сировинна база сувороволокнистих культур в основному базувалася на волокнах середньоросійських конопель, яке неможливо було використовувати у виробництві тарної тканини, мішків і снопов'язального шпагату. Тому сировину малопоширених луб'яних культур: джуту, кенафу, манільської пеньки та новозеландського льону завозили з-за кордону [425, арк. 1; 428, арк. 1–2].

Вирішення господарських завдань, пов'язаних зі створенням сировинної бази суворого волокна як за асортиментом, так і за якістю сировини, було на рахунку вітчизняних вчених науково-дослідних установ і в першу чергу ВНДІЛК. Інститут був єдиною науково-дослідною установою СРСР, що всебічно досліджувала ефективність виробництва і первинної переробки луб'яних культур: конопель, льону, кенафу, канатнику, кендірю, джуту, рамі, юки, новозеландського льону та мала розгалужену мережу відокремлених дослідних станцій [280, арк. 11–15].

Починаючи із 1931 р., основною проблемою селекції було створення високопродуктивних сортів конопель, які б зменшили ручну працю під час вирощування, обробітку і збирання рослин, а також забезпечили однократне механізоване збирання. Як вихідний матеріал у селекції було використано кращі місцеві сорти народної селекції або кряжі, які попередньо пройшли селекційне випробування. Підвищення урожайності волокна передбачалось здійснити шляхом збільшення його вмісту в стеблах і зростання урожаю соломи. Як спосіб порівняно швидкого досягнення поставленої мети було використано акліматизацію південних сортів італійських конопель, що забезпечували високий урожай соломи (стебел) [2, арк. 8].

Створення нової форми конопель, придатної для механізованого збирання, здійснювали декількома шляхами. Одним із них було виведення одночасно дозріваючих рослин [614, арк. 4–5]. Цей напрям селекції у довоєнний період розробляли академік М.М. Гришко і науковий співробітник В.І. Левченко. Саме вони вперше в історії селекції довели можливість переробки природи статі конопляних рослин і створили перші сорти одночасно дозріваючих конопель. Вони хоча і не отримали розповсюдження у зв'язку з нестійкістю за основними ознаками, але стали похідним матеріалом для виведення більш стійких сортів однодомних конопель [283, арк. 21–23].

Процес створення одночасно дозріваючих конопель на прикладі сорту ОСО-72 М.М. Гришко у співавторстві з Л.М. Делоне описав у підручнику для студентів сільськогосподарських закладів вищої освіти «Курс загальної генетики». Одним з перших його читачів був його аспірант Г.І. Сенченко. У виданні наведено основи класичної генетики, незважаючи на утиски і напади деяких представників «лисенківщини». Викладені у підручнику положення є актуальними і дотепер [614, арк. 5].

У 1942 р. у м. Починках у період евакуації ВНДІЛК вчена Є.С. Гуржій розпочала планомірну селекційну роботу зі створення однодомних конопель. Починаючи з 1949 р. цю роботу продовжили науковці відділу селекції під

керівництвом Г.Й. Аринштейн. У 1946 р. на Північнокавказькій дослідній станції виведенням сортів однодомних південних конопель займався В.О. Невинних [17, арк. 13]. У 1961 р. селекційна робота Г.Й. Аринштейн, Г.А. Хреннікової у цьому напрямі забезпечила створення і впровадження у виробництво сорту однодомних конопель ЮСО-1 [626, арк. 36–37]. Цей сорт поєднував високу однорідність стеблостою за статевими ознаками та урожай соломи і насіння, був придатний до механізованого збирання. Вже наприкінці 1970-х років цей сорт було висіяно на близько 47% конопляних посівів у країні [312, арк. 35–36].

Поряд із селекцією одночасно дозріваючих і однодомних конопель здійснювали роботу з виведення сортів дводомних конопель. Завдяки використанню методів акліматизації і відбору, у довоєнні та перші роки післявоєнного періоду було створено серію селекційних сортів південних дозріваючих і південних конопель таких як ЮС-1 (К.В. Малуша), ЮС-58 (Д.Ф. Лихварь), ЮС-84 (М.Г. Карпенко, М.І. Кришталь), Південні краснодарські (В.О. Невинних), Південні павлоградські (Р.І. Каплунова, Ю.М. Онищенко), Південні черкаські, Південні великописарівські (О.Г. Гараганенко, А.П. Дьомкін). У цей період на Пензенській дослідній станції М.Ф. Каниськін вивів сорт середньоросійських конопель – Старооскольські поліпшені (СОУ) [413, арк. 9–10].

Тривалий час селекціонери використовували непрямі методи оцінювання стебел за вмістом волокна, які не забезпечували суттєвого його зростання. Для отримання потомства з підвищеним вмістом волокна відбирались високі і тонкі рослини. Але в однакових за висотою та діаметром стеблах з близькими показниками відмінності та збігу у місцевих сортах (Новгород-Сіверські, Проскурівські, Тугучинські) виявляли різний вміст волокна. У цей період Г.І. Сенченко активно працюючи у цьому напрямі, розробив метод оцінювання рослин за їх прямими ознаками. На основі виконаних досліджень було виявлено широку мінливість ознаки вмісту волокна. Науковець встановив, що вміст волокна у стеблах сорту Новгород-

Сіверські коливається у межах 8,5–27,4% [614, арк. 5]. Перший високоволокнистий сорт конопель Глухівська 1 був районований у 1956 р. (автори К.С. Гуржій, Г.І. Сенченко) [299, арк. 28].

У 1950-ті роки особлива увага приділялась залученню до гібридизації географічно-віддалених форм рослин. У цей час у ВНДІЛК такі дослідження розпочали з коноплями [1, арк. 7]. Основною їх метою було підвищення урожайності та покращення господарсько-цінних ознак цієї культури, адже у деяких ґрунтово-кліматичних зонах УРСР її посіви значно потерпали від пошкодження конопляною блохою та гіллястим вовчком.

Використавши для гібридизації географічно-віддалені та пізньостиглі форми, зокрема Південні краснодарські, Південні чуйські і Південні американські, з місцевими скоростиглими північними коноплями з Архангельської області, Г.І. Сенченко разом з колегами отримав низку гібридів, які успадкували високий урожай стебел південних конопель і стійкість до пошкодження конопляною блохою, наближаючись за вегетаційним періодом до скоростиглої форми [614, арк. 6–7]. Завдяки методу гібридизації географічно віддалених форм із наступним безперервним відбором на волокнистість були створені скоростиглі високоврожайні за урожаєм волокна і насіння сорти ЮС-6 (Г.І. Сенченко), ЮС-9 (О.Г. Жатов, Г.І. Сенченко). У 1963 р. сорт ЮС-6 займав більше 40% всіх посівів конопель у країні [314, арк. 17–20].

Велика увага приділялась дослідженням зі встановлення впливу норм, термінів сівби, площ живлення, добрив та вологи на продуктивність конопель, а також інших сільськогосподарських культур. Наукові дослідження О.Г. Жатова забезпечили вагомий внесок у вирішення проблеми застосування ефективної методики одержання вихідного матеріалу для селекції конопель. Його напрацювання стали основою кандидатської дисертації на тему: «Вплив умов вирощування на формування господарсько-цінних ознак конопель», яку вчений захистив у 1962 р. [612, арк. 5].

У 1960 р. розпочався новий період розвитку генетики в УРСР, під час якого відбувалися процеси відродження генетичних досліджень і організація у науково-дослідних установах генетичних відділів. Генетична наука у на теренах СРСР у цілому і у ВНДІЛК зокрема, розвивалась за трьома основними періодами. Перший (1900–1929) – пов’язаний з науковою діяльністю академіка М.М.Гришка, який виконував дослідження, що стосувалися генетики конопель. Завдяки цим експериментам були створені перші форми однодомних конопель і виведені форми з одночасним дозріванням рослин обох статей. Проте, у 1930 р. в СРСР розпочався другий період, під час якого класична генетика зазнала утиску з боку лжевчених і політиків. Основним апологетом нового напрямку науки став Т.Д. Лисенко, який повністю відкинув вчення про цитогенетичний механізм визначення ознак рослин, тобто генно-хромосомний апарат спадковості. Взамін він запропонував теорію «виховання організмів» шляхом створення сприятливих умов для їх росту і розвитку [680, арк. 11–12].

До Т.Д. Лисенка долучилися керівники держави. Вчені-генетики були позбавлені роботи і розігнані, багато хто з них загинув у тюрмах. У закладах вищої освіти студентів навчали за програмою так званої «мічурінської генетики», що ґрунтувалася лише на єдності організму і навколишнього середовища, на вихованні рослин та тварин за певних умов вирощування. Цитогенетику було віднесено до ворожої буржуазної ідеології, несумісної зі світоглядом марксизму-ленінізму. Класичну генетику заборонили і глузливо назвали вейсманізмом-менделізмом-морганізмом (від імен основоположників генетики).

Тільки у 1960-х роках почала з’являтися інформація про висланих до Новосибірська генетиків та сучасну цитогенетичну науку, її досягнення і перспективи. З’ясувалося, що лисенківщина виявилася гальмом у розвитку біологічної науки. Генетику було поступово реабілітовано. Генетичний напрям досліджень став актуальним. У науково-дослідних установах почали організовувались відділи та лабораторії генетики і цитології [611, арк. 5].

На початку 1960-х років дослідження науковців ВНДІЛК стосувалися генетики конопель, зокрема проблема статі. Починаючи з 1966 р., лабораторія генетики і цитології розпочала свою роботу і у ВНДІЛК. Першим її завідувачем став О.Г. Жатов. Науковці лабораторії займалися різноплановими дослідженнями біології конопель та створенням нового селекційного матеріалу. Разом із М.Д. Мигалем науковці опрацьовували генетику майже з нуля. Те, що було заборонено як реакційне, стало основою наукової програми. Вчені почали виконувати дослід з коноплями. Підґрунтям для початку їх діяльності стали напрацювання академіка АН УРСР М.М. Гришка. Ще у 1931 р. він очолював відділ генетики і селекції ВНДІКО та встановив мінливість репродуктивних органів, значне варіювання ступеня однодомності, дав класифікацію поліформізму однодомності у конопель. Вчений вперше довів успадкування однодомності, що було підтверджено дослідом у 1932–1934 рр. на масовому матеріалі. За допомогою гібридизації різних типів однодомних та самозапилення окремих однодомних рослин одержали вихідні форми для створення нових сортів. Одночасно розпочато дослідження природи статевих протилежностей конопель [608, арк 23].

З цією метою М.Д. Мигаль разом із іншими науковцями установи працював над визначенням важливих біологічних і генетичних проблем: статевий поліформізм рослин конопель за фенотиповими ознаками; біологія цвітіння статевих типів; цитоембріологія та успадкування ядерних форм чоловічої стерильності; генотипове визначення та успадкування ознак статі конопель; онтогенетичний та філогенетичний розвиток статевих типів конопель; експериментальна зміна конопель; вплив хіммутагенів на зміну кількісних і якісних ознак конопель; морфологія рослин конопель у зв'язку з ідентифікацією сортів; анатомія стебла конопель як луб'яної культури і біологічні особливості формування складових продуктивності рослин конопель за волокном і насінням [8, арк. 11].

Вчені звернули увагу на наявність різноманіття статевих типів у популяціях дводомних, одночасно досягаючих і однодомних форм конопель. Існуючі у середині ХХ ст. класифікації статевих типів були достатньо громіздкими та недостатньо обґрунтованими наукою. Тому М.Д. Мигаль на основі аналізу наукових напрацювань за фенотиповою і генотиповою мінливістю рослин конопель розробив спрощену і водночас науково обґрунтовану систему статевих типів, яка об'єднала теорію із селекційною практикою [611, арк. 5–7].

Дослідження пилку конопель, як вітрозапильної культури, мало важливе значення для її селекції та насінництва. З цією метою М.Д. Мигаль, узагальнивши матеріали попередників, значно розширив експериментальну роботу у цьому напрямі. Він вперше детально описав морфологічну будову пилкових зерен, виконав порівняльні дослідження дводомних і однодомних конопель з фізіології проростання пилку. Ним встановлено, що показники життєдіяльності пилку і швидкості росту пилкових трубок на штучному живильному середовищі у дводомних конопель вищі, ніж в однодомних. А отже, пилкок плосконі фізіологічно більш конкурентоздатний порівняно з пилком однодомних рослин, що важливо враховувати у селекційно-насінницькій роботі [717].

Для отримання вихідного матеріалу вчені-селекціонери під керівництвом О.Г. Жатова використовували різні чинники зовнішнього та внутрішнього впливу – хімічний та радіаційний мутагенез, експериментальну поліплоїдію, ультразвук, магнітне та електричне поле тощо. У результаті тривалих досліджень вони встановили, що дія хімічних мутагенів на коноплі у першому поколінні поряд із змінами морфологічних ознак рослин, порушенням процесів утворення мікроспор, значною мірою поширювалася й на кількісні ознаки. Зміна кількісних ознак у першому поколінні відбувалася у бік зменшення, проте у другому та наступних поколіннях з'являлися окремі рослини, що відзначалися окремими ознаками підвищеної або високої

продуктивності. Саме такі рослини могли у подальшому бути використані в селекційному процесі [7, арк. 7].

Результати досліджень лабораторії цитології і генетики становили основу двох дисертацій: кандидатська М.Д. Мигаля на тему «Вивчення морфологічних і фізіологічних особливостей пилку конопель у зв'язку з питаннями гібридизації» (1968); докторська О.Г. Жатова на тему «Методи отримання вихідного матеріалу у селекції конопель» (1975), що узагальнила досвід зарубіжних фахівців з проблем генетики та селекції конопель, а також наповнилась власним вітчизняним досвідом [221; 611, арк. 7; 612, арк. 5].

У результаті поглибленого цитоембріологічного вивчення чоловічої і жіночої генеративної системи конопель вперше виявлено дві спадкові форми чоловічої стерильності. В однодомних коноплях виділено рослини, в яких замість чоловічих квіток утворювалися інтерсексуальні квітки (двостатеві із стерильним андроцеєм і гінецеєм), а потенційні жіночі квітки в тому ж суцвітті нормально розвивалися та плодоносили. У дводомних і однодомних коноплях чоловіча стерильність проявлялася також у тому, що бутони чоловічих квіток, не розкрившись, осипалися на різних стадіях розвитку. Вчені ВНДІЛК встановили, що обидві форми чоловічої стерильності контролювалися одним рецесивним ядерним геном *ms*. Одержані чоловічостерильні лінії однодомних конопель використовувалися в селекції як материнська форма, яка не потребувала працесмної ручної кастрації численних чоловічих квіток, що розкривалися упродовж тривалого періоду [9, арк. 15].

Група вчених під керівництвом О.Г. Жатова продовжила дослідження в цьому напрямі. Найскладнішим виявилось розроблення теорії генотипового визначення ознак статі дводомних і однодомних конопель, від якої значною мірою залежало установлення чинників нестабільності ознаки однодомності. У результаті аналізування фенотипових ознак статевого поліморфізму конопель виявлено низку спонтанних мутантних форм конопель (статевих мозаїків), котрі показали напрям і частоту мутаційної мінливості рослин за

ознаками статі, їх домінантність і рецесивність. Встановлено, що співвідношення статевих типів дводомних конопель за габітусом у кількості 1:1 визначалося за простою схемою взаємодії домінантних генів плосконі та рецесивних генів матірки, локалізованих відповідно в Y- і X- хромосомах, а формування чоловічих і жіночих квіток – складною взаємодією генів-реалізаторів статевих хромосом та генетичних чинників аутосом.

Основним здобутком вчених ВНДІЛК стало встановлення принципової відмінності однодомних статевих типів від дводомних за генотиповим контролем ознак статі. Виявилося, що в однодомних рослин порівняно із дводомними гени статевих хромосом розпадалися на серію алелей, які за своєю природою були нестабільними. Алелі могли легко мутувати одне в одного, чим і пояснювалося наявність рослин з ознаками статевого поліморфізму як за габітусом, так і за співвідношенням чоловічих та жіночих квіток у суцвітті.

Підсумки досліджень фенотипових і генотипових ознак статі конопель у 1992 р. узагальнив М.Д. Мигаль у монографії «Генетика пола конопель» та докторській дисертації за спеціальністю «Генетика» [221; 611, арк. 8].

Вагомим завданням для коноплярів-селекціонерів було підвищення продуктивності конопляної продукції. Тому вчені відділу селекції і насінництва працювали над створенням нових високопродуктивних сортів конопель. Для його вирішення під керівництвом Г.Й. Аринштейн, Г.І. Сенченка визначали якість різних репродукцій насіння конопель. Ці дослідження стали основою кандидатської дисертації В.Г. Вировця на тему: «Вивчення продуктивності різних репродукцій насіння конопель» (1971 р.) [172; 607, арк. 7].

Із середини 1970-х років з метою вирішення загальнодержавної проблеми боротьби із вживанням наркотиків в СРСР, в інституті почав розвиватися новий напрям селекції конопель – створення сортів, що не містять наркотичних сполук. Під керівництвом В.Г. Вировця, Г.І. Сенченка вчені Л.М. Горшкова, І.М. Лайко, М.М. Орлов, І.І. Щербань розробили новий

у світовій практиці напрям селекції з метою зниження вмісту каннабаноїдних сполук, що викликали наркотичне збудження. Науковці установи проявили не тільки здібності дослідників, але й певну мужність, беручись за виконання роботи, яка не мала аналогів у світі [105 арк. 11; 107, арк. 46; 111, арк. 97–98]. У процесі селекційної роботи перед науковцями ставилося завдання, не тільки знизити вміст каннабіноїдів і підвищити продуктивність однодомних конопель, а й зберегти їх стійкість до ураження шкідниками й хворобами на рівні сортів, з якими не виконували селекційну роботу в цьому напрямі [718].

Вперше у світовій практиці досліджено біологічні особливості нагромадження наркотичних речовин та світову колекцію зразків конопель. Встановлено, що всі їх форми містили наркотичні сполуки, найбільш небезпечними з яких є тетрагідроканнабінол (ТГК), а також перспективи і напрями селекції з метою зниження їх вмісту. Вчені встановили успадкування ознаки вмісту ТГК, розробили методи виявлення наркотичних сполук і селекційно вирішили проблеми їх зниження у нових сортах конопель. Дослідження світової колекції зразків конопель детально здійснили провідні науковці відділу селекції і насінництва Л.М. Лайко, М.М. Орлов. Їх результати висвітлено у кандидатських дисертаціях: «Вивчення біологічних і господарських ознак і засобів нових сортів та сортозразків конопель з селекційною метою», «Використання фізіологічно активних речовин при отриманні похідного колекційного матеріалу конопель».

Вчені ВНДІЛК з'ясували, що нагромадження фенольних сполук у рослинах конопель здійснюється у вигляді кислот. Ними доведено, що каннабіноїдні кислоти є нестійкими сполуками, про що свідчило їх перетворення під дією багатьох чинників, особливо температури. Встановлено, що такі сполуки як каннабідіол (КБД), тетрагідроканнабінол (ТГК) і каннабінол (КНБ) утворюються у рослинах під впливом фізико-хімічних чинників, що викликано перетворенням кислот до повної їх елімінації [172; 607, арк. 6].

Разом із колегами Л.М. Горшкова визначила й описала морфологічні ознаки залозистих волосків на сортах дводомних та одностомних конопель за класифікацією С. Hammand, R. Mahlberg, а також розробила методи селекції на зниження вмісту каннабіноїдів. Вченими вперше виявлено та охарактеризовано нові групи головчасто-стеблових залозистих волосків, які раніше не зустрічалися. На одностомних рослинах нового сорту конопель ЮСО-45 вперше було зафіксовано оцвітину без залозистих волосків, що зумовило відсутність КНБ сполук. На основі залежності КНБ сполук від групи залозистих волосків для селекційної роботи розробили метод відбору окремих рослин, що взагалі не містять КНБ, або містять їх мінімальну кількість. Вирощування південних і південнодозріваючих сортів конопель у різних ґрунтово-кліматичних зонах дозволило встановити, що за мірою їх розповсюдження з північного заходу на північний схід спостерігалось збільшення вмісту сполук більш наркотично активної тетрагідроканнабіолової групи ТГК і ТГКК. Виявлені якісні і кількісні перетворення фенольних сполук (кислот КБД і ТГК) у рослинних зразках під впливом температури та інших чинників використані для удосконалення методу тонкошарової хроматографії.

Завдяки науковим дослідженням Л.М. Горшкової розроблено експрес-методи виявлення КНБ сполук, що базувалися на їх здатності розчинятися в спиртах, хлороформі і розчині КОН. Розроблені та апробовані в селекційній практиці методи забезпечували у польових умовах, не пошкоджуючи рослин, упродовж 1–2 хвилин визначати наявність КНБ. Запропоновані методи визнані винаходом, про що свідчить Авторське свідоцтво №1188926 [181; 610, арк. 4–6].

У 1980 р. були районовані перші сорти одностомних конопель зі зниженим вмістом ТГК: ЮСО-14, ЮСО-16 та Дніпровські одностомні 6 (автори В.Г. Вировець, Л.М. Горшкова, Р.І. Каплунова, Г.І. Сенченко, В.П. Ситник, Г.С. Степанов, Г.А. Хреннікова, І.І. Щербань). У 1984 р. – Золотоноська ЮСО-11, 1986 р. – Золотоноська 13, 1987 р. – ЮСО-31, 1989 р.

– Зіниця (автори В.Г. Вировець, Л.М. Горшкова, В.П. Німченко, М.М. Орлов, Л.Г. Орлова, Г.І. Сенченко, Т.І. Сухорад, І.І. Щербань).

Наступним етапом наукового пошуку вчених під керівництвом кандидата наук В.Г. Вировця стало створення нового покоління сортів з практично повною відсутністю КНБ сполук, зокрема таких як Глухівські 33, Глухівські 46 та Глера [721]. Ці та інші дослідження були основою двох докторських дисертацій: В.Г. Вировця на тему «Створення високопродуктивних сортів конопель, що не мають наркотичної активності» (1992); Л.М. Горшкової на тему «Біологічні основи формування каннабіноїдних сполук у коноплях та розробка методів виявлення їх вмісту в селекційних цілях» (1994) [610, арк. 6; 607, арк. 6–7].

У результаті цілеспрямованої інтенсивної роботи селекціонерів інституту шляхом використання методів родинно-групового відбору і направленої перекрестної запилювання рослин за короткий період створено низку високопродуктивних сортів однодомних конопель, що знайшли широке застосування у вітчизняному виробництві та за кордоном – у США, Німеччині, Франції, Австралії, Китаї та країнах ближнього зарубіжжя [614, арк. 9].

Для виконання рішення Ради Міністрів СРСР, Міністерства охорони здоров'я СРСР і МВС СРСР вчені ВНДІЛК створили соціально безпечні сорти конопель. Зокрема, під керівництвом Г.І. Сенченка науковці В.Г. Вировець, Л.М. Горшкова, М.М. Орлов, М.М. Сажко, В.П. Ситник І.І. Щербань спільно з працівниками ВНДІ МВС розробили методику визначення ТГК у селекційних зразках, у тому числі й експресним методом [248, арк. 137].

Відома наукова школа з селекції і насінництва луб'яних культур, започаткована професором Г.І. Сенченком (рис. 3.1). Завдяки його наполегливій праці підготовлені висококваліфіковані селекціонери, доктори наук, професори В.Г. Вировець, Л.М. Горшкова, О.Г. Жатов; кандидати наук В.І. Ізмалков, М.І. Логінов, М.П. Мигун, В.П. Ситник, І.І. Щербань. Вони,

закріплюючи кращі традиції селекції, на початку ХХІ ст. продовжили справу вченого, працюючи над створенням нових високопродуктивних безнаркотичних сортів конопель, розширюючи їх потенційні господарські ознаки. Підсумком наполегливої праці стало отримання у 1990 р. зразків конопель, що не містять каннабіноїдів, які в подальшому були включені до селекційного процесу.

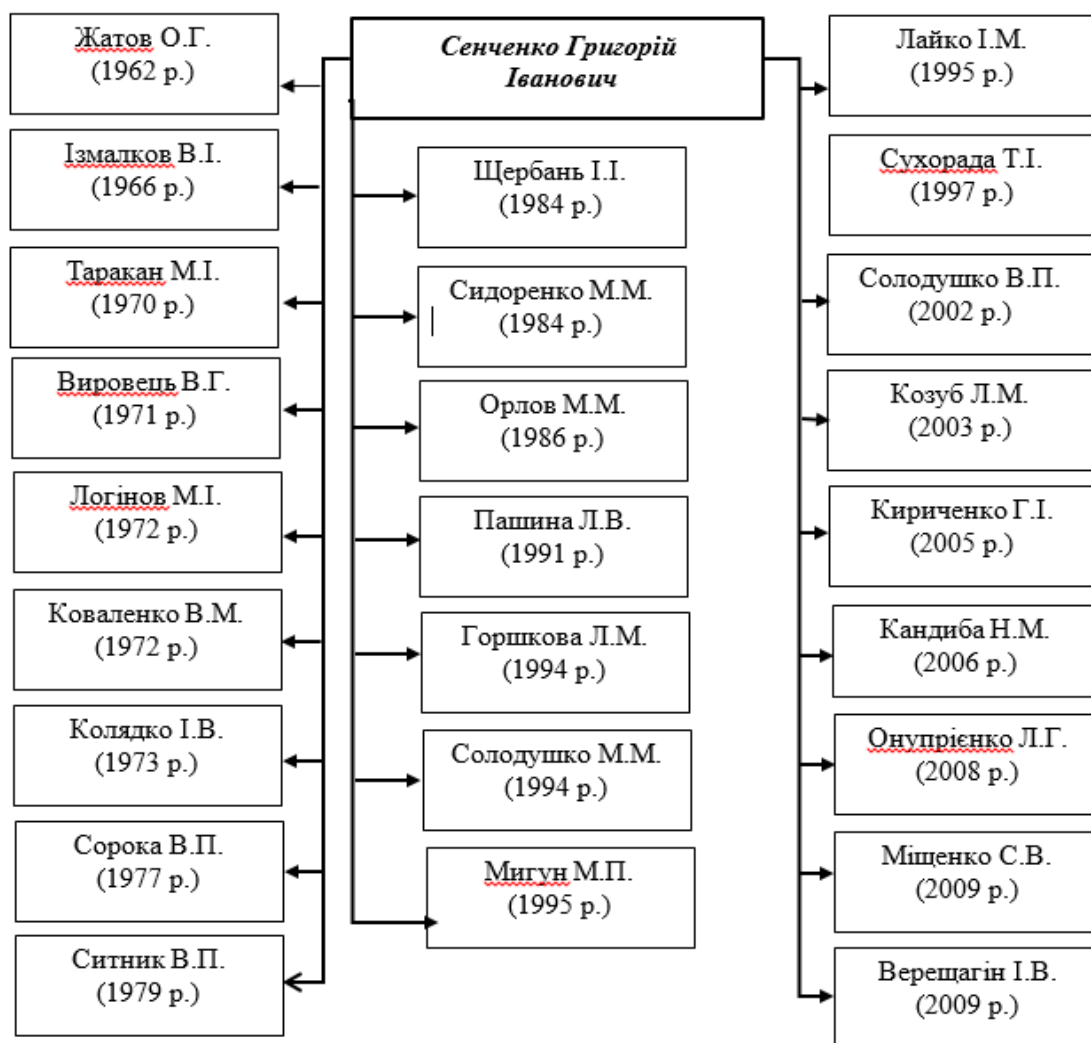

Рис. 3.1. Наукова школа професора Г.І. Сенченка, складено автором за джерелом [614, арк. 10–11]

За створення і втілення у виробництво сортів однодомних конопель інтенсивного типу, що не містять наркотичних речовин, у 1988 р. ВНДІЛК нагороджений вищою нагородою ВДНГ СРСР – Дипломом Пошани, у 1991 р. – Дипломом II ступеня ВДНГ України і автомобілем «Москвич». Автори сортів і системи їх насінництва А.Д. Бондаренко, В.Г. Вировець,

Л.М. Горшкова, М.М. Орлов, Л.Г. Орлова, Г.І. Сенченко, В.П. Ситник, І.І. Щербань нагороджені золотими і срібними медалями ВДНГ СРСР [411, арк. 74; 413, арк. 11–12].

Одночасно із селекційною роботою в інституті опрацьовували наукові основи насінництва та насіннєзнавства конопель. Співробітники відділу насінництва і насіннєзнавства конопель організували хати-лабораторії в коноплесійних господарствах, що сприяло значному підвищенню дослідної справи і урожайності конопель.

У 1937 р. РНК СРСР затвердила постанову «Про заходи з покращення насіння зернових культур». Цією постановою уряд зобов'язав господарські органи і наукові установи розробити системи насінництва сільськогосподарських культур [13, арк. 2]. У 1940-х роках основні площі посіву конопель займали кращі місцеві сорти-кряжі, над виведенням яких працювали науковці ВНДІКО. У 1936 р. академік М.М. Гришко вивів сорт одночасно достигаючих конопель ОСО-72, який забезпечив суттєві зміни у веденні коноплярства, ознаменувавши початок створення нових форм одnodомних конопель. На відміну від дводомних, вони забезпечували однофазне механізоване їх збирання. Іншим важливим напрямом було налагодження системи насінництва конопель [278, арк. 87–89].

Першу систему насінництва, яку розробила група спеціалістів на чолі з А.П. Дьомкіним, було затверджено постановою НКЗС СРСР від 3 серпня 1940 р. Нею передбачався чотирирічний цикл розмноження насіння сортів конопель – посів супереліти, еліти першої і другої репродукції в насінницьких господарствах під контролем спеціалістів конопленасінневих станцій. Насіння другої репродукції направлялося у гнізда сортозміни для товарних господарств на чотирирічне використання. Особливість насінництва одночасно достигаючих конопель у порівнянні з дводомними коноплями полягала у необхідності дотримання більшої просторової ізоляції та скороченні терміну репродукування насіння. Згідно з системою насінництва в кожному коноплесійному господарстві центральне місце

займала насіннєва ділянка. Впровадження у дію першої системи насінництва конопель дозволило в 2–3 рази прискорити застосування нових сортів, у 3 рази скоротити витрати коштів на сортооновлення і сортозаміну та значно зменшити транспортні витрати на перевезення насіння.

Поряд із позитивними досягненнями система насінництва мала низку недоліків. Система не враховувала форми сортів конопель. Незважаючи на те, були це дводомні чи одночасно достигаючі коноплі, всі вони розмножувалися за однією схемою. Створення вихідного матеріалу покладалось на спеціалістів конопленасінницьких станцій, а не на оригінаторів сортів чи науково-дослідні установи. Насіннєва ділянка в господарствах, які отримували насіння другої репродукції для сортооновлення чи сортозміни на чотирирічне використання, засівалася тим самим насінням, що і решта посівів [615, арк. 7–8].

У післявоєнні роки співробітники лабораторії насінництва конопель А.В. Астахова, Р.Й. Каплунова, В.А. Колесник, Г.А. Рюміна на чолі з А.П. Дьомкіним виявили низку біологічних особливостей сортів конопель, які мали важливе значення для вирішення практичних проблем насінництва. А саме: міжсортowego переапилення, встановлення розміру просторової ізоляції між посівами різних репродукцій, здійснення сортових прочисток, збереження сортової типовості. За їх даними заходи насінництва значною мірою пов'язані з особливостями цвітіння, дальністю польоту та життєздатністю пилку, вибірковою спроможністю сортів до апилення, розривом у зацвітання чоловічих і жіночих квіток на рослинах. У цей час досліджували мінливість господарських ознак низки сортів, які вирощували упродовж декількох років у різних регіонах коноплесіяння в умовах дотримання просторової ізоляції та без неї, за умови штучної підгонки фаз росту і розвитку рослин конопель різних сортів та за її відсутності, особливість агротехніки насінництва посівів сортів дводомних і однодомних конопель та післязбиральне досягання насіння і його вплив на подальші посівні якості. Всебічне глибоке дослідження біологічних і господарських

властивостей сортів дводомних і однодомних конопель сприяло розробленню більш досконалої системи їх насінництва, яку в 1968 р. затвердило Міністерство сільського господарство СРСР.

Нове узагальнююче положення про насінництво було прогресивним і передбачало з метою збереження сортових властивостей конопель здійснення у науково-дослідних установах виробництва насіння еліти сортів дводомних та еліти першої репродукції однодомних конопель. Вихідні партії насіння, які передували вирощенню еліти, створювалися шляхом багаторазового безперервного масового добору кращих насіннєвих рослин, вирощених на високому агрофоні, з наступним оцінюванням їх за прямими ознаками – вмістом і урожайністю волокна, насіннєвою продуктивністю та скоростиглістю. Відтворення еліти здійснювали за досить короткий період, який включав три етапи – масовий добір родоначальних рослин, розсадник супереліти та посів еліти. Насіння третьої репродукції конопель було вихідним. Його висівали для двобічного (насіннєвого і волокнистого) або зеленцевого (волокнистого) використання у товарних господарствах. Насіння третьої репродукції, яке вирощували у південних областях УРСР або на Північному Кавказі, направляли для однорічного використання у господарствах або для посіву на зеленець у середньоросійській зоні коноплесіяння. Вирощування насіння першої – третьої репродукції сортів дводомних конопель і другої та третьої репродукції сортів однодомних конопель здійснювали у спеціалізованих насінницьких господарствах під керівництвом і агротехнічним контролюванням спеціалістів конопленасіннєвих станцій.

Нова система насінництва гарантувала розмноження насіння при збереженні сортової типовості сортів конопель та забезпечення відповідно до потреб господарств у високоякісному посівному матеріалі, що сприяло підвищенню ефективності розвитку галузі коноплярства. Система насінництва, розроблена вченими ВНДІЛК на чолі з А.П. Дьомкіним, була раціональною і ефективною, що підтверджував тривалий період її існування.

Перші зміни та доповнення до неї було внесено у 1987 р. науковцями установи А.Д. Бондаренко, М.М. Орловим, В.П. Ситником та іншими. Результатом ретельної і цілеспрямованої діяльності відділу насінництва і насіннєзнавства та його керівника стала докторська дисертація А.П. Дьомкіна на тему: «Біологічні і агротехнічні основи насінництва конопель» (1968) [332, арк. 36–38].

Подальша робота А.Д. Бондаренко, М.М. Орлова, В.П. Ситника забезпечила встановлення біологічних властивостей насіння конопель, його якісних та кількісних ознак, умов збереження і підготовки до посіву. На основі цих досліджень розроблено державний стандарт на посівні та сортові показники насіння конопель (ГОСТ 10430-83 «Семена конопли. Сортвые и посевные качества. Технические условия»), методи визначення якості насіння та рекомендації щодо збереження страхових фондів посівного матеріалу [172; 250, арк. 67; 332, арк. 15–17; 413, арк. 12; 615, арк. 6–9]. Нова система насінництва забезпечила скорочення тривалості розмноження насіння, ліквідувала ручну працю при здійсненні сортопрочисток від посконі у посівах I і II репродукції, підвищила вимоги до сортових якостей насіння, що вирощували у науково-дослідних установах. Вчені А.П. Дьомкін, Г.І. Смоляков, Б.В. Лесик, Г.О. Рюміна, В.І. Пильник, Г.С. Степанов, І.В. Гапич, В.І. Романенко, А.Д. Бондаренко розробили комплекс агротехнічних заходів насінницьких посівів луб'яних культур. Впроваджуючи їх, провідні господарства змогли отримати 1,0–1,2 т/га і більше насіння конопель.

Планомірна насінницька робота конопель у країні відбувалася під керівництвом конопленасінневих станцій, за допомогою яких надавалася можливість швидко втілювати сорти, здійснювати сортозміни, сортооновлення і сортовий контроль. Заслугує на увагу досвід роботи Глазуновської конопленасінневої станції (КНС) Орловської області, Павлоградської КНС Дніпропетровської області, Брюховецької КНС

Краснодарського краю, Глухівської КНС Сумської області [100, арк. 109–111; 101, арк. 98–100].

Значне місце у науковій діяльності ВНДІЛК приділялось встановленню ефективного живлення і агротехніки вирощування луб'яних культур. Вчені Л.Г. Добрунов, Д.Ф. Лихвар науково обґрунтували підвищенню вимогливості конопель до умов живлення, що зумовлено біологічними особливостями її росту і розвитку [617, арк. 18–20]. Дослідження Г.Р. Бедака, М.Г. Городнього, П.О. Горшкова, В.О. Дишлевого, М.С. Жукова, С.І. Лебедєва, В.О. Макаревича, О.С. Нечипоренка, І.І. Реп'ях, А.С. Хреннікова, Б.І. Шатуна забезпечили визначення реакції конопель на тепло, світло, вологу і окремі елементи живлення [238, арк. 28]. З метою підвищення ефективності використання добрив, збільшення врожаю і підвищення якості волокна визначено ефективні види, терміни, способи внесення добрив, дію окремих форм добрив у залежності від ґрунтових відмінностей, попередників, способів обробітку ґрунту [8, арк. 161].

У результаті багаторічних досліджень вчені довели недоцільність беззмінних посівів конопель. Про вплив добрив і формування врожаю конопель свідчить унікальний, єдиний у світі дослід, закладений в інституті ще у 1931 р. щодо беззмінного вирощування конопель у монокультурі упродовж 60 років. Проте, теоретична і практична інформативність цього досвіду у напрямі вирішення глобальних проблем збереження і відновлення родючості ґрунту ще не вичерпана. Щорічно перед посівом конопель вносили по 40–80 т/га гною або відповідну кількість мінеральних добрив. Монокультура призводила до збільшення кількості шкідників і хвороб у ґрунті, погіршувалась якість волокна і знижувалась ефективність посівів.

Тому для зростання урожайності у Поліській зоні коноплі почали вирощувати у спеціальних сівозмінах після картоплі, кукурудзи на силос, цукрових буряків, під які достатньо вносили органічних добрив. З огляду на нестачу в господарстві гною науковці ВНДІЛК довели ефективність попереднього посіву конюшини однорічного використання, гороху, люпину

та інших бобових культур. Упродовж 1966–1973 рр у відділі агротехніки під керівництвом кандидата наук П.Т. Борисенка визначено ефективність вирощування конопель у польових сівозмінах залежно від живлення ґрунту [696, арк. 80].

Вчені установи детально дослідили вплив попередників на урожай конопель. Ними встановлено, що найкращим попередником конопель на волокно у поліській зоні була конюшина однорічного використання. Після неї коноплі забезпечували найбільшу кількість волокна, у тому числі довгого. Для підвищення урожаю соломи коноплі висівали після картоплі. Зростання урожаю у порівнянні з ділянками, де беззмінно висівалися коноплі, складало: волокна – 41,2%, соломи – 45,8% [4, арк. 8]. Практичне впровадження ефективних попередників у коноплесійних господарствах значно підвищило позитивний баланс органічних речовин у ґрунті і збільшило урожай конопель [696, арк. 80–81].

Кандидат наук В.І. Пильник встановив, що у сівозмінах з луб'яними культурами люцерна не поступалася ефективністю бобово-злаковим травосумішкам на зрошуваних сіроземах Чуйської долини. Результати експериментів стали основою його дисертаційної роботи на тему: «Эффективность бобово-злаковых травосмесей в севообороте с лубяными культурами Чуйской долины Киргизской ССР» (1955). Після реорганізації науково-дослідних установ у 1956 р. під керівництвом В.І. Пильника виконували дослідження за темами: «Використання гербіцидів у боротьбі з бур'янами на посівах конопель», «Освоєння торф'яно-болотних ґрунтів під посів конопель». У 1965 р. за зазначені наукові розроблення групу вчених під керівництвом В.І. Пильника було відзначено ВДНГ СРСР [606, арк. 6–9].

У 1960-х роках у відділі агротехніки під керівництвом М.О. Крашеніннікова вчені Б.Т. Борисенко, О.М. Колобов, А.В. Тарасов розробили типові схеми польових сівозмін з коноплями. Ними визначено терміни післязбирального дозрівання насіння конопель, ефективне поєднання вирощування сортів конопель, розроблено двострічковий комбінований

спосіб висіву конопель, що знайшов широке застосування у виробництві. Науковці встановили ефективне вирощування багаторічних трав у спеціальних сівозмінах і виявили ефективність кормового люпину як попередника конопель [7, арк. 135].

За розроблення комбінованих стрічкових посівів луб'яних культур М.О. Крашеніннікову Комітет у справах винаходів і відкриттів при Раді Міністрів СРСР видав авторське свідоцтво №5648 [206]. За результатами досліджень кандидатські дисертації захистили: П.Т. Борисенко на тему «Попередники конопель в Поліських районах України» (1962), А.В. Тарасов на тему «Эффективность симазина и атрозина в борьбе с сорняками на семеноводческих посевах конопли» (1965).

У 1950-х роках М.Г. Городній, Є.С. Лукашевич, А.С. Хренніков визначили ефективне розміщення конопель у типових схемах спеціальних сівозмінах; П.О. Горшков встановив ефективні співвідношення азоту, фосфору і калію, що збільшували енергію нагромадження сухої речовини у період інтенсивного росту рослин. Ним з'ясовано, що для ефективного розвитку рослин упродовж періоду вегетації поряд з іншими поживними речовинами потрібні азот, фосфор і калій, але значення кожного з них під час різних фаз розвитку конопель неоднакове. Встановлено, що основна роль належить азоту, особливо у період між бутонізацією і відцвітанням плосконі [634, арк. 4–5].

Науковці лабораторії агрохімії довели, що для прискорення росту конопель на початку розвитку рослин фосфор, внесений у легкодоступній формі, має важливе значення. Калій у складі добрива найбільш потрібний у період від початку цвітіння до відцвітання плосконі. Науковці на чолі з П.О. Горшковим встановили, що розвиток конопель під впливом умов живлення значно змінювався. Всі вищеперераховані напрацювання стали основою докторської дисертації П.О. Горшкова на тему: «Агробіологічні основи добрив під коноплі» (1958) [180; 616, арк. 6–11].

Вчені інституту довели, що добрива під коноплі слід вносити у певних нормах, щоб висота конопель була доступною для збирання машинами. Якщо основний акцент був направлений на високий урожай насіння, то норму внесення азотних добрив дозволялося збільшувати до 180 кг/га, але процес збирання повинен був відбуватися вручну [349, арк. 12–14].

Велике значення для досягнення високих урожаїв мав основний обробіток ґрунту. Його спосіб залежав від зони вирощування конопель, попередників, ґрунтів та термінів внесення добрива. Зазначені дослідження виконували у відділі агротехніки під керівництвом Є.Д. Василенко. Ці матеріали стали основою для його кандидатської дисертації на тему: «Влияние сроков и способов посева кормовых бобов на их продуктивность и урожай последующей конопли в условиях Полесья УССР» (1975). За її результатами було рекомендовано виробництву ефективні заходи передпосівного обробітку ґрунту, що сприяли вирощуванню вирівняного стеблостою конопель, підвищенню урожайності і якості коноплепродукції. Упродовж 1975–1980 рр. Є.Д. Василенко здійснила вагомую науково-дослідну роботу з визначення ефективності способів і глибини основного обробітку ґрунту на урожай і якість конопель залежно від внесення добрив [169; 634, арк. 6].

Вчена встановила ефективність розміщення конопель після зернових і зернобобових культур, однорічних трав, конопель на зеленець з одночасним лущенням ґрунту дисковими знаряддями на глибину 6–8 см. Через 12–14 днів після проростання бур'янів важливим був обробіток лемішними лущильниками на 12–14 см. Нею визначено, що засмічені кореневищними бур'янами поля, слід лущити дисковими знаряддями у двох напрямках на глибину залягання кореневищ. Так як масова поява сходів бур'янів після лущення спостерігалася через 15–20 днів, то у цей час потрібно було здійснити зяблеву оранку.

У другій половині 1970-х років почали застосовувати напівпарову систему основного обробітку ґрунту. Одразу після збирання попередника

поле орали на зяб за мірою появи бур'янів, а в суху погоду, навіть при їх відсутності, зоране поле обробляли культиваторами на глибину 8–10 см, очищаючи верхній шар ґрунту від проростків бур'янів. Через два тижні культивацію повторювали вже на глибину 6–8 см. У степовій зоні зоране поле тричі культивували агрегатом з бородами. У сівозміні, де коноплі розміщували після культур, що пізно достигали (цукрові буряки, картопля), оранку необхідно було починати одразу після збирання урожаю. Кращі результати давала полицева оранка плугами з передплужниками на глибину орного шару.

Вчені відділу агротехніки встановили, що ефективність зяблевої оранки значною мірою залежала від термінів її здійснення. Рання зяблева оранка забезпечувала вищий врожай конопель, ніж пізня. Незважаючи на те, що коренева система конопель краще розвивалась у розпушеному ґрунті, глибина оранки неоднаково впливала на їх урожайність, особливо при різному ступені живлення. Ними визначено дію добрив та глибину обробітку ґрунту, ефективні види добрив і норми їх внесення у процесі підготовки ділянки під посів. Найбільший врожай волокна конопель при луценні ґрунту на 10–12 см отримали при внесенні 40 т/га гною і мінеральних добрив у співвідношенні $N_{60}P_{45}K_{45}$. При внесенні лише органічних добрив (40 т/га гною) оптимальна глибина оранки становила 25–27 см. Більш глибока оранка на 30–32 см і 40 см на фоні середніх і високих норм внесення добрив не сприяла збільшенню врожайності волокна конопель [696, арк. 82–83].

Ще у 1960-х роках вчені ВНДІЛК вперше довели вплив катіонів ґрунту та добрив на продуктивність конопель. Так, К.Л. Алпатова за період 1931–1960 рр. визначила ефективне внесення добрив у конопляних сівозмінах для східних районів коноплярства та розробила рекомендації щодо використання фосфорних і калійних добрив під коноплі. Зазначені дослідження стали основою її кандидатської дисертації на тему: «Влияние доз и соотношений минеральных удобрений на урожай и качество волокна и семян конопли, на фоне пласта бобово-злаковой травосмеси» (1952).

Ще один прогресивний напрям агрохімічних досліджень з коноплями розширила І.І. Реп'ях. Зокрема, кореневого живлення конопель та впливу поєднання органічних і мінеральних добрив на формування урожаю луб'яних культур. Підсумки наукової діяльності стали основою її кандидатської дисертації на тему: «Формування врожаю конопель в залежності від поєднання гною і мінеральних добрив» (1963).

Працюючи на посаді завідувачки лабораторії агрохімії, І.І. Реп'ях розробила рекомендації щодо ефективного використання добрив під луб'яні культури, теоретико-практичні пропозиції щодо ефективного поєднання внесення органічних добрив з мінеральними, раціонального поєднання фосфору, азоту і калію у сівозмінах з посівами конопель. Розроблені нею науково-обґрунтовані рекомендації забезпечили колгоспам підвищення урожаю конопель на 15–20% і покращення якості волокна [238, арк. 11–21]. Упродовж 1966–1971 рр. О.А. Рубцов встановив ефективне застосування добрив під коноплі на торф'яно-болотних ґрунтах.

На всіх етапах розвитку коноплярства значну увагу приділяли розробленню технологій вирощування конопель, зокрема їх вирощування на двобічне використання, зеленець, насінницькі посіви. Вирощування конопель на зеленець було достатньо новим напрямом у коноплярстві. Основним призначенням згущених посівів було забезпечення одержання максимальної кількості високоякісного волокна.

Іншим не менш важливим напрямом у коноплярстві було встановлення ефективної агротехніки вирощування конопель на зеленець з оптимізацією норми висіву насіння. Упродовж 1973–1976 рр. А.А. Рябцев, А.В. Тарасов визначали ефективність густоти рослин на різних ділянках за різного ступеня живлення. Вчені довели, що однакової норми висіву для конопель не існує, а ступінь зрідження значною мірою залежить від кількості і співвідношення внесених добрив. Ними з'ясовано, що при посіві конопель однаковою кількістю насіння на бідних, слабородючих ґрунтах у кінець вегетації зберігалось більше рослин і вони були низькорослими. На високородючих,

добре підживлених ґрунтах, навпаки, щільність стеблостою була значно меншою, а рослини більш високорослими [696, арк. 90].

Вирощування конопель на зеленець також залежало від кількості внесених добрив. Вчені довели закономірність: збільшення норми висіву на всіх фонах супроводжувалось одержанням достовірних приростів урожаю конопель [696, арк. 88–90]. Оптимальні норми для зеленця складали – 5 млн. схожих насінин на 1 га. Таку ж закономірність відзначили і на мінеральному фоні – $N_{90}P_{60}K_{60}$. Отже, на добре підживлених ґрунтах збільшення норми висіву насіння від 4 до 7 млн. було необґрунтованим. Тільки на непідживлених ґрунтах збільшення цієї норми супроводжувалось незначним підвищенням урожаю.

Коноплі для двобічного використання сіяли звичайним рядковим способом з міжряддями 15 см. Норма висіву складала 3–4 млн. схожих насінин на 1 га (58–77 кг/га) [696, арк. 92]. Одержання з насіннєвих посівів максимальної кількості насіння високих посівних якостей досягали шляхом правильного підбору норм висіву і рівномірного розміщення насіння. Кращою нормою висіву для насіннєвих посівів, які забезпечували максимальний урожай насіння, у середній смузі було 25–30 кг/га при посіві комбінованим стрічковим способом за схемою 15x45x15x60 см. Дослідження А.Д. Бондаренко, А.П. Дьомкіна засвідчили, що при комбінованому розміщенні конопель довжина рядків на 1 га становила 30,8 тис. м, тоді як при рядковому з шириною міжрядь 45 см – 22,2 тис. м. Стрічковим способом коноплі на насіння висівали колгоспи Черкаської, Полтавської та окремі господарства Сумської області і щороку збирали високі врожаї насіння. Оптимальна норма висіву однодомних конопель ЮСО-1 становила: на насіння 3 млн./га схожих насінин, на отримання соломи і волокна – 5 млн./га схожих насінин.

Актуальним було вирішення проблеми боротьби з бур'янами і шкідниками на посівах конопель. Так, вчені відділу агротехніки у 1970–1980 рр. розробили рекомендації щодо видалення бур'янів на сходах

конопель. На широкорядних насіннєвих посівах у період від утворення двох пар справжніх листків до змикання рядків ґрунт у міжряддях двічі розпушували культиваторами. Для знищення бур'янів у стрічках, рядках і захисних зонах перше розпушування здійснювали разом з обробітком ротаційними голчастими мотиками. Їх розставляли з обох боків по дві, щоб вони розпушували ґрунт у рядках і висмикували під час обертання молоді сходи бур'янів.

Упродовж 1973–1975 рр. вчені встановили, що оптимальним терміном знищення бур'янів на насінницьких посівах був період від появи повних сходів до утворення трьох листків у рослин конопель. Перенесення термінів знищення бур'янів на більш пізній час призводило до зниження врожаїв соломи на 5,6–6,5 ц/га, а насіння на 0,5–1,0 ц/га. Упродовж 1974–1978 рр. А.В. Тарасов встановив ефективність у боротьбі з бур'янами гербіцидів: тилам, лінурон, трефлан і дуал, а також їх суміші [696, арк. 93]. Їх застосування в оптимальних нормах зменшувало кількість однорічних бур'янів у насіннєвих посівах конопель на 65–87%. Урожайність соломи підвищувалась на 3,6–3,9 ц/га, а насіння – на 0,8–1,3 ц/га [349, арк. 66].

Ще однією проблемою, над якою працювали вчені відділу агротехніки ВНДІЛК, була боротьба зі шкідниками і хворобами конопель. Основними шкідниками молодих посівів були: стебловий метелик, конопляна блоха, конопляна листокрутка; хвороби: фузаріоз, сіра плямистість стебел, сіра та біла гнилі. Всі вони разом чи окремо завдавали великої шкоди рослинам і значно знижували урожайність конопель. Тому для боротьби з ними провідні науковці ВНДІЛК розробили агротехнічні заходи [696, арк. 94].

У 1970-х роках важливий напрям дослідження передзбиральної дефоліації і десикації посівів започаткував і розвинув П.А. Голобородько. Він захистив кандидатську дисертацію на тему: «Хімічна дефоліація і десикація конопель» (1977). На основі експериментальних даних ним розроблено і впроваджено у виробництво технологію дефоліації зеленцевих і десикації насіннєвих посівів конопель авіаційним шляхом, яка дозволила суттєво

підвищити продуктивність збиральних машин і якість коноплепродукції. Результати досліджень з дефоліації зеленцевих конопель засвідчили, що стебла можна одразу відправляти на пенькозаводи без очісу, оскільки під дією хлорату магнію більша кількість листів обпадала і стебла відповідали ГОСТу, що значно скорочувало час на підготовку рослин. Десикація насіннєвих посівів сприяла якісному збиранню конопель комбайном ККП-1,8. Важливим було те, що залишків хлорату магнію у насінні рослин після лабораторних досліджень виявлено не було [349, арк. 16–18].

Отже, науковці розробили оптимальні способи основного обробітку ґрунту, норми висіву насіння, способи висіву, заходи догляду за посівами, агротехнічні і хімічні методи боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами, терміни і способи збирання конопель. Серед них: А.С. Бичко, А.Д. Бондаренко, П.Т. Борисенко, Є.Д. Василенко, П.А. Голобородько, Г.В. Дишлева, А.П. Дьомкін, А.М. Колобов, С.І. Лебедєв, А.А. Рябцев, А.В. Тарасов, Х.Ш. Тарчоков, П.П. Ткалич, В.З. Целік та інші.

Цінними були дослідження вчених ВНДІЛК для підвищення урожайності та якості продукції льонарства. Під керівництвом П.А. Голобородька з'ясовано, що важливим агротехнічним заходом удосконаленої системи захисту льону-довгунцю від бур'янів було роздільне використання протидводольних і протизлакових препаратів, а не внесення їх у вигляді бакових сумішей. Вчений суттєво прискорив вирішення проблеми боротьби зі злісним бур'яном-іпомеєю у посівах луб'яних культур [175, арк. 108; 609, арк. 4–5].

Вченими відділу технології конопель під керівництвом П.А. Голобородька розробили ґрунтозахисні системи обробітку ґрунту під коноплі і льон-довгунець та комплексну систему захисту від бур'янів. Ними встановлено ефективні дефоліанти і десиканти конопель. У тривалих багатофакторних польових дослідках у сівозмінах з льоном-довгунцем і коноплями розробляли і апробували ресурсозберігаючі технології вирощування луб'яних культур. Вони забезпечували не менше 1 т/га волокна

льону-довгунцю, 1,2–1,4 т/га волокна конопель і 0,5–0,8 т/га насіння. Ресурсозберігаюча технологія вирощування льону-довгунцю сприяла зниженню на 13,5–15,7% витрат праці, на 60–70% витрат на пестициди, підвищенню на 13–17% урожайності насіння і соломи та забезпечити охорону навколишнього середовища від забруднення.

Впровадження технологічних заходів ресурсозбереження при вирощуванні конопель забезпечило підвищення урожайності, зниження витрат ручної праці на 13,5–15,7%, паливно-магістральних матеріалів на 21,2–25,2% і витрат мінеральних добрив на 20–30%. Ресурсозберігаюча технологія вирощування льону-довгунцю була впроваджена у господарствах Північно-Східного Лісостепу та Полісся, конопель – у всіх коноплесійних господарствах УРСР.

У 1980-х роках підсумком роботи відділу землеробства ВНДІЛК (А.С. Бичко, П.А. Голобородько, Г.В. Дишлева, К.Я. Коротя, В.І. Ліпатов, Є.С. Мерхалєв, М.М. Сажко, Б.І. Шатун та інші) стало розроблення технології вирощування конопель, що забезпечила досягнення максимальної продуктивності посівів при зниженні витрат праці на 10–12% і паливно-енергетичних ресурсів на 5–8%. Особливе місце у цій технології займала методика діагностування азотного живлення рослин, яку розробили М.М. Сажко, Б.І. Шатун. Вона забезпечувала отримання стеблостою конопель із заданими параметрами, що було неодмінною умовою рулонної технології збирання та переробки конопель, яку розробляли в інституті.

Цінним було опрацювання технологій вирощування конопель, які застосовувались у різних ґрунтово-кліматичних умовах країни. Зазначені дослідження виконували вчені ВНДІЛК разом із співвиконавцями: Мордовським державним університетом (В.І. Ліпатов), Понировським дослідним полем Курської області (Є.С. Мерхалєв), Краснодарським науково-дослідним інститутом сільського господарства ім. Лук'яненко (П.В. Німченко), Синельніковською селекційно-дослідною станцією Всесоюзного науково-дослідного інституту кукурудзи (М.М. Солодушко).

Вагоме значення мали дослідження відділу механізації інституту. До 1930-х років процес збирання і первинної переробки конопель базувався на важкій ручній праці у селянських господарствах, а в подальшому у колгоспах і радгоспах. Тому з часу створення інституту вирішення проблеми механізації збирання конопель було провідним напрямом його діяльності. Ще у 1932 р. розпочали роботу зі створення першої збиральної машини, в основі якої був принцип зрізання стебел і розстилу їх у стрічку, на відміну від ручного тріпання. У 1937–1938 рр. вчені виготовили перші машини КР-2 і КР-2,7 [627, арк. 80–81].

З 1947 р. в інституті зосередили роботу над створенням коноплезбиральної машини селекційного типу зі зрізанням стебел і формуванням порцій. У 1952 р. перша машина для збирання конопель, зроблена С.С. Воловиком, Г.І. Гончаровим, С.М. Ляшенком, була поставлена на виробництво під маркою ЖК-2,1 [177]. У середині 1950-х років ця машина була основним засобом механізації збирання конопель у колгоспах УРСР. Значна кількість коноплезбиральних машин ЖК-2,1 експортувалася у зарубіжні країни: Китай, Німеччину, Польщу, Угорщину, Чехословаччину. Коноплезбиральні машини такого зразка були у виробництві до 1963 р., згодом ця модель була модернізована і випускалася під маркою ЖК-2,1А.

У вирішенні проблеми обмолоту конопель важливим етапом роботи стало створення у 1948 р. простої коноплемолотарки МК-1,5, у 1949 р. – складної молотарки МКС-1,5. Згодом їх випуск був налагоджений заводами сільськогосподарського машинобудування країни. Досягнення вчених установи було визнане на вищому рівні, автори цих машин С.С. Воловик, Г.І. Гончаров, П.В. Котюхов були удостоєні Сталінської премії СРСР III ступеня [177; 30, арк. 1]. Одночасно для вирішення завдання уряду УРСР, інженери інституту спростили сконструйовану раніше м'яльно-тріпальну машину марки НП-У, яку впровадили у виробництво упродовж 1949–1950 рр. в кількості 1,2 тис. штук. У 1950-х роках вагоме значення мало створення димогазової сушарки для сушіння трести конопель із приладдям та

сушки зерна, а також організація тріпальних пунктів у колгоспах Глухівського району [283, арк. 15; 630].

На початку 1950-х років у відділі механізації розпочато роботу над опрацюванням комбінованого збирання конопель. Науковці створили перший варіант коноплезбирального комбайна КУК-5. Він призначався для одночасного збирання і обмолоту середньоруських та південних конопель. Машина зрізала стебла конопель, очищувала їх від бур'янів і плутанини, вимолочувала та обчищала насіння. Обмолочені стебла формувала у порції і складала їх на скошену частину поля. Окрім прямого призначення, молотарку комбайну використовували при обмолоті конопель у снопах, при стаціонарній роботі чи шляхом переїзду до снопів, які встановлювали в формі пірамід у полі. Комбайн працював із трактором ДТ-54, робочі органи його приводились до руху від вала від'єму міцності трактора. Продуктивність праці становила 0,8 га за 1 годину роботи. Агрегат, що складався із комбайна і трактора, обслуговували три працівники: тракторист, комбайнер та працівник, який знімав мішки з очищеним насінням.

У 1954 р. Люберецький завод ім. О.В Ухтомського виготовив за кресленнями інженерів ВНДІЛК два зразки коноплезбиральних комбайнів, які пройшли державне випробування на Центрально-Чорноземній і Кубанській машинно-випробувальних станціях. Випробування також проводились: у колгоспі ім. Кірова Лабинського району Краснодарського краю і «Батьківщина Хрущова» Хомутовського району Курської області. За період випробувань комбайн зібрав у колгоспі «Батьківщина Хрущова» – 43 га, у колгоспі ім. Кірова – 74 га конопель. Крім того, після закінчення випробувань комбайни використовували для обмолоту конопель у роботі на стаціонарі шляхом переїзду до снопів, що були встановлені у суслони.

Таким чином, проведені випробування засвідчили повну придатність створеного коноплезбирального комбайна для збирання і обмолоту конопель у різних ґрунтово-кліматичних зонах вирощування. Постановою Ради Міністрів СРСР і ЦК КПРС №876 від 4 травня 1954 р. передбачалося

розпочати виробництво коноплезбиральних комбайнів у 1955 р. [297, арк. 33–35; 17, арк. 11]. Проте до кінця 1950-х років він практично не використовувався у сільському господарстві країни.

Інженери-конструктори інституту в цей період також здійснювали роботу над доопрацюванням конструкції навісного комбайна ККН-1,8, для транспортування якого використовували самохідне шасі СШ-65. Разом із фахівцями Державного конструкторського бюро заводу ім. О.В. Ухтомського розробляли конструкцію напівнавісного комбайну ККП-1,8. Зразки комбайнів виготовлялись експериментальним цехом зазначеного заводу. Випробування перших машин здійснювали Кубанським науково-дослідним інститутом випробування тракторів і сільськогосподарських машин.

У зв'язку з недосконалістю конструкції самохідного шасі СШ-65, а також через те, що конструктивна схема шасі, на яке навішувався комбайн ККН-1,8, ускладнювала удосконалення комбайна, роботи для покращення цієї моделі навісного комбайна зупинили [312, арк. 19]. У 1961 р. Кубанським НДІВТІМ на основі здійснених випробувань рекомендовано виготовити дослідну партію напівнавісних комбайнів ККП-1,8. Роботи з виготовлення навісного комбайна ККН-1,8 призупинили до остаточної конструктивної модернізації самохідного шасі СШ-65.

Наприкінці 1950-х років науковці інституту С.С. Воловик, Г.І. Гончаров, І.Л. Нечипоренко доопрацювали конструкцію модернізованої коноплежнивarki ЖК-2,1М, розробили технічну документацію для виготовлення експериментальних зразків машин. Здійснені випробування модернізованої коноплежнивarki ЖК-2,1М засвідчили, що завдяки внесеним конструктивним удосконаленням, вона забезпечувала стійку роботу при збиранні навіть перестиглих конопель, при збільшеній вологості ґрунту, де коноплежнивarka ЖК-2,1 зовсім не могла працювати. Завдяки зниженому тягловому опору модернізована коноплежнивarka, навіть за вказаних вище умов могла працювати із трактором МТЗ-2 на 3 і 4 швидкостях, що сприяло підвищенню продуктивності праці до 1 га за 1 годину робочого часу. У

порівнянні з ЖК-2,1 нова жнивarka мала меншу металоємність, була більш портативна, мала більш досконалий ріжучий апарат і низку інших переваг. Тому, враховуючи відмінні показники роботи машини, отримані під час відомчих випробувань у 1959, інститут рекомендував МСГ СРСР замовити промисловості й виготовити у 1961 р. дослідну партію коноплезжниварок ЖК-2,1М [311, арк. 2–4; 331, арк. 16–18].

На початку 1960-х років вчені ВНДІЛК працювали над вирішенням проблеми машинного снопов'язання конопель. Тому в майстернях інституту розробили технічний проект і виготовили перший експериментальний зразок коноплеснопов'язалки. Перші випробування машини відбулися при збиранні зеленцевих і насінницьких посівів конопель у ДВГ ВНДІЛК. У час дослідження роботи машини було зібрано 15,64 га зеленцевих і 11,40 га насінницьких посівів конопель. Отримані агротехнічні показники роботи коноплеснопов'язалки ЖСК-2,1 повністю задовольняли вимоги, які виставляли до коноплезбиральних машин. Адже снопов'язалка ЖСК-2,1 формувала і зв'язувала якісні снопи конопель, повністю замінюючи в цій операції ручну працю [312, арк. 20–22]. Проте, впровадження сільськогосподарських машин у масове виробництво відбувалося досить повільно, і тому їх виготовлення заморозили.

У другій половині 1960-х років науковці ВНДІЛК С.С. Воловик, В.С. Головій, Г.І. Гончаров, І.Л. Нечипоренко вперше в СРСР і у світі створили машину для скошування і одночасного обмолоту насіннєвих конопель – коноплезбиральний комбайн ККП-1,8 [177; 318, арк. 38–41; 152, арк. 19–21]. У 1972–1974 рр. конопляні господарства отримали 270 комбайнів, окремі екземпляри яких працювали до кінця ХХ ст. Застосування комбайнів при збиранні насіннєвих конопель знижувало витрати праці більш ніж на 20% і збільшувало збір насіння на 19–48%. Щорічний економічний ефект від втілення сільськогосподарських машин становив близько 1,6 млн крб.

Упродовж 1971–1975 рр. в інституті розробили конструкцію, виготовили макетний зразок і здійснили відомчі випробування підбирача молотарки для підбору стебел зі стрічок та очісу листя і суцвіть або обмолоту при збиранні насіннєвих конопель. Обґрунтовано та розроблено нову технологію роздільного збирання зеленцевих посівів конопель, включаючи розстил зрізаних стебел у стрічку і наступний підбір їх у вигляді соломи або трести росяного мочіння. З'ясовано вимоги та розроблено конструкцію коноплежнивarki із розстиляючим і в'язальним апаратами, а також створено новий коноплепідбирач. Новостворені машини ЖК-1,9 і коноплепідбирач пройшли у 1978–1979 рр. державні випробування, за результатами яких Центрально-Чорноземна МІС рекомендувала до виготовлення дослідні партії цих машин. При впровадженні їх у виробництво річний економічний ефект склав близько 129 млн. крб. [126, арк. 115; 128, арк. 75–77].

У середині 1970-х років вчені ВНДІЛК опрацювали технологію і створили технічні засоби для збирання соломи конопель з поля тюками. У відділі механізації нові машини для збирання луб'яних культур було створено раніше термінів, установлених постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР №520 від 19 червня 1978 р. [116, арк. 87; 117, арк. 39–41; 120, арк. 91–94; 425, арк. 7].

У 1980-х роках був створений універсальний комбайн для збирання конопель ККУ-1,9, який пройшов державне випробування. Проте, його випуск Міністерством автотракторного і сільськогосподарського машинобудування не був налагоджений до 1991 р. [366, арк. 91–93; 412, арк. 111–113]. Для підняття і зв'язування у снопи соломи і трести конопель, що розстелені у стрічку, В.С. Головій, Г.І. Гончаров розробили коноплепідбирач ПКВ-1. У 1987 р. ця машина вже була передана коноплесійним господарствам.

На основі вже створених збиральних машин – жнивarki ЖК-1,9, підбирача ПКВ-1, тюкувального пристрою до завантажувача-екскаватора ПЕ-0,8Б – розробляли і впроваджували у виробництво поточну технологію

збирання зеленцевих посівів конопель, що у 2,5 рази знижувала витрати праці. Наприкінці 1980-х років здійснювали удосконалення технології і було обґрунтовано необхідність обгартування стрічок розстилу і механізованого формування напівкіп зі снопів конопель. З цією метою на основі підбирача конопель В.С. Головій створив обгортувач стрічок і приладдя для формування напівкіп. Науковці значно розширили галузь застосування машини ПКВ-1 [332, арк. 15–17; 410, арк. 111; 413, арк. 15].

У 1988 р. у ВНДІЛК розпочато принципово нові дослідження з розроблення рулонної технології збирання і переробки конопель, що забезпечило здійснення комплексної механізації всіх процесів у коноплярстві. Попередня перевірка технології і випробування макетних зразків нових машин показали їх перспективність. При цьому витрати праці у коноплярстві скорочувалися втричі, значно підвищувався коефіцієнт використання коноплесировини [151, арк. 15–18; 408, арк. 117–118;].

Основними напрямками науково-дослідних робіт у галузі механізації у післявоєнні роки було створення машин для організації пунктів первинної переробки конопель у колгоспах. З цією метою упродовж 1949–1956 рр. вчені інституту В.І. Буянов, С.М. Ляшенко, Л.В. Суслопарова, О.К. Халявін створили м'яльно-тріпальні машини МТ-2, МТ-4; коноплем'ялку МКУ-5; пенькотріпальну машину ПТМ-1; куделевиготовлювальні машини УКП-2М, КПК-100. Їх застосування сприяло зниженню витрат праці під час процесу первинної переробки конопель у 2,5–3,0 рази.

З 1988 р. ВНДІЛК став головною науковою установою в УРСР у напрямі наукового забезпечення первинної переробки конопель. Упродовж 1988–1991 рр. під керівництвом Р.Н. Гілязетдинова опрацьовано нові способи отримання довгої пеньки і розроблено стенди для їх дослідження. Це забезпечувало зниження енерговитрат при підготовці трести до переробки і збільшувало вихід найбільш цінного довгого волокна [412, арк. 147–149].

У технології первинної переробки конопель слабким місцем було отримання трести. З цією метою упродовж 1961–1965 рр. О.Г. Бондарєва

опрацювала технологію водно-повітряного мочіння конопель у стаціонарних мочильних баках, яка виключала викид відпрацьованої мочильної рідини у водойми [95, арк. 102; 162].

У 1980-х роках під керівництвом О.Г. Бондарєвої вчені А.Ю. Жатова, Л.М. Жуплатова розробили інтенсивну технологію виготовлення трести. Вона забезпечувала скорочення процесу вимочення трести до 48 годин, зменшувала енергетичні витрати і була безпечною щодо забруднення навколишнього середовища шляхом спускання відпрацьованої мочильної рідини. Її технологічний цикл включав регенерацію відпрацьованої мочильної рідини; використання ферментів-прискорювачів мочіння і періодичну циркуляцію та аерацію рідини у замкненому контурі. Цей процес був апробований і втілений спочатку у ДВГ інституту, а потім в інших господарствах Сумщини. Ця технологія стала основою кандидатської дисертації О.Г. Бондарєвої на тему: «Технологія водно-повітряної мочки конопель» (1967) [332, арк. 15–17; 413, арк. 16]. Підсумком роботи 1980-х років стало опрацювання Л.М. Жуплатовою, Л.О. Кузьменко технології консервування сланцевої трести. Консервація забезпечувала збільшення у 2–6 разів агротермінів збирання конопель з поля без зниження якості сировини.

У ВНДІЛК організовано стандартизацію лубоволокнистої сировини. У 1953 р. замість ГОСТів на сировину, що базувались на їх органолептичному оцінюванні, М.О. Тимоніним було розроблено стандарт на тресту конопель. В його основі був метод оцінювання її якості за змістом і міцністю волокна, довжиною та діаметром стебел. На основі прискорених методів М.О. Тимоніним, В.Я. Туголуковою розроблено ГОСТи на тресту, солому конопель, стебла і луб кенафу, які частково діяли до кінця 1990-х років.

На початку 1990-х років розроблено і впроваджено у виробництво систему методів інструментального оцінювання якості коноплепродукції, а також комплекс лабораторних приладів та обладнання, що забезпечували реалізацію цієї системи і були захищені низкою авторських свідоцтв на винаходи. До складу системи входили ГОСТ 27024-86 «Солома конопляная

ТУ», ГОСТ 27345-87 «Треста конопляная ТУ», метод оцінювання якості сортотразків конопель для системи Державного випробування. Вчені Р.Н. Гілязетдинов, Є.Л. Пашин, М.О. Тимонін та інші розробили стандарти на тріпану, коротку пеньку та прилади: лубовиділювач ЛКЛ, волокнопрокладач ВЛ, довгомір конопель ДК, визначник сортності волокна ОСВ. Нові державні стандарти і прилади були впроваджені у виробничий процес на пенькозаводах країни [149, арк. 19].

Вчені О.І. Бородаєв, О.Є. Забродський, С.І. Зенькович, В.О. Овсієнко, В.М. Рудніков розробили основні технології щодо підвищення економічної ефективності коноплярстві. Зокрема, розміщення коноплі, концентрацію і спеціалізацію її виробництва. Підготували економічні програми з виробництва та первинної переробки конопель. Ними удосконалено організацію і оплату праці в коноплярстві за нових умов господарювання.

Упродовж 1931–1991 рр. у напрямі селекції науковцями інституту було виведено і районовано 27 сортів конопель. Здійснено п'ять сортотзмін конопель: перша – на зміну стародавніх місцевих сортів бути втілені кращі місцеві (Новгород-Сіверська, Старооскольська, Трубчевська, Золотоноська і інші); друга – сорти південних і південно дозріваючих конопель (Італійська, ЮС-1, Південна Краснодарська); третя – високоволокнисті сорти дводомних конопель (ЮС-6, ЮС-9, Краснодарська 35); четверта – високопродуктивні сорти одnodомних конопель (ЮСО-1, Полтавська одnodомна 3); п'ята – сорти одnodомних конопель з пониженим вмістом наркотичних речовин (ЮСО-14, Дніпровська одnodомна 6, ЮСО-31, Золотоноська ЮСО-11 і Золотоноська 13) [413, арк. 9].

3.2. Наукові напрацювання з виробництва та первинної переробки малопоширених луб'яних культур

Луб'яні культури поділяють на однорічні і багаторічні. До однорічних належать: південна конопля, кенаф, канатник; до багаторічних: кендир і рамі.

У другій половині XX ст. розпочато промислове освоєння кротолярії, дроку прядивного, мальви прядивної, кропиви і юки [717]. З малопоширених луб'яних культур отримували волокно для тканин (кендир, рамі), луб і паклю для канатно-мотузкового виробництва та катонін для прядіння бавовняним способом. Південні коноплі, кенаф і канатник могли повністю замінити луб'яну сировину для текстильної промисловості, що у XIX – на початку XX ст. завозили з-за кордону.

Істотним недоліком стану сільського господарства в УРСР у 1940-х – 1950-х роках була обмеженість асортименту вирощування луб'яних культур із складнощами у виробництві мішечної і тарної тканини. Адже воно базувалось виключно на імпортній сировині (ввезення джуту в Російську імперію у 1913 р. становило 48 тис. т), що ставило країну в залежність від закордонних виробників, як у сировині, так і в обладнанні. Тому перед вітчизняною наукою постало завдання щодо ефективного освоєння в умовах СРСР таких культур, виробництво яких допомогло б звільнити країну від імпорту джутового волокна. Вирішення цієї проблеми було досить складним, оскільки луб'яні культури вирощували в інших ґрунтово-кліматичних умовах. Необхідним постало дослідження біологічної природи цих культур, створення вітчизняних сортів, заходів їх вирощування, механізації процесів сільськогосподарського виробництва, розроблення технологічних процесів виділення волокна і створення засобів механізації їх первинної переробки.

Починаючи з 1926 р. дослідні установи, а у подальшому ВНДІЛК, розпочали дослідження культури кенафу і канатнику, як замінників індійського джуту для подальшого вирощування в умовах Північного Кавказу та Середньої Азії [278, арк. 6–8]. Кенаф – це трав'яниста однорічна рослина роду гібіскус (*Hibiscus cannabinus* – гібіскус конопляний, родина мальвових), прядивна культура. Її вирощували переважно у тропіках (Індія, Китай і інші), невеликі площі цієї рослини були в Узбекистані. Її міцне волокно використовували для виготовлення мішковини, брезенту, мотузок тощо. Відходи у вигляді костриці використовували у виробництві паперу і

будівельних плит. З насіння отримували олію, жмихи застосовували як корм для тварин та добриво [708]. Канатник – (*Abutilon theophrast* – китайський джут), однорічна рослина роду абутилон, прядивна культура. У сухих стеблах міститься до 25% волокна для технічних і пакувальних тканин. Основні площі вирощування розташовувалися в Китаї, Монголії, Японії, Єгипті, а також частково в Північній Америці і Австралії. На території СРСР цю рослину вирощували в Узбецькій РСР, а з її насіння отримували технічну олію [708].

Основні досягнення сільськогосподарської науки у першій половині ХХ ст. щодо освоєнню кенафу і канатнику в ґрунтово-кліматичних умовах СРСР зводились до дослідження біологічних особливостей цих культур та відношення їх до основних чинників зовнішнього середовища у дослідних установах: ВНДІЛК, Азово-Чорноморського краю Узбецької і Киргизької РСР. Визначено сортову різноманітність цих культур, біологію цвітіння та запилення, спадковість господарсько-цінних ознак.

На вирощуванні і виведенні нових високопродуктивних сортів кенафу і канатнику спеціалізувалися: Північнокавказька дослідна станція (РРФСР, м. Краснодар) і Золотоніський опорний пункт (УРСР, Полтавська область; з 1954 р. Черкаська область, УРСР). Окремо працювали з кенафом: Узбецька дослідна станція (Узбецька РСР, м. Ташкент), Чуйська дослідна станція (Киргизька РСР, м. Фрунзе); з канатником: Починківське дослідне поле (РРФСР, Горьківська область), Експериментальна база ВНДІЛК (УРСР, м. Глухів).

Ще у довоєнні роки вчені розробили класифікацію канатнику, методи селекції, насінництва і апробації посівів кенафу та канатнику. З'ясовано прискорений розвиток пізньостиглих форм кенафу, на основі якого здійснювали міжвидову гібридизацію. Було виведено нові сорти кенафу на Північному Кавказі, серед яких 21 і 3376 (селекції Північнокавказького філіалу) та 5136 (селекції Одеського селекційно-генетичного інституту), як більш скоростиглі і врожайні. Вони були впроваджені у виробництво з

1938 р., повністю витіснивши пізньостиглі господарські сорти і суміші на Північному Кавказі та частково у Киргизькій і Казахській РСР. На початку 1950-х років ними займали всі площі вирощування кенафу в СРСР [289, арк. 29–30].

Упродовж 1949–1951 рр. співробітники ВНДІЛК вивели високоврожайні сорти кенафу 0262, 0379, 0416 для умов Узбецької РСР, що перевищували виробничий сорт кенафу за врожайністю на 30% і вище. Вчені установи досягли успіху у виведенні перших скоростиглих сортів кенафу з коробочками, що не розтріскувалися. Адже основним завданням селекції кенафу було виведення сортів, які б поєднували високу врожайність, скоростиглість, не мали колючок на стеблах і коробочці та були стійкими до враження клопами. Тому основна селекція відбувалась шляхом багаторазового індивідуального відбору за комплексом прямих ознак. Отримання основного похідного матеріалу виконувалось за допомогою польової і вегетативної гібридизації, а також використовувалися посіви для індивідуальних відборів кращих рослин. Для отримання похідних форм на зниження колючості застосовували статеву та вегетативну гібридизації.

Селекційну роботу з кенафом у післявоєнний період здійснювали одночасно на Північнокавказькій, Узбецькій і Чуйській дослідних станціях ВНДІЛК. У результаті роботи в 1950-х роках виведено: сорт 21 селекції Північнокавказької дослідної станції (В.О. Невинних); сорт 3876 селекції Узбецької дослідної станції (Н.П. Капралова, Г.О. Переверзєв).

За 1954–1956 рр. районовано три сорти кенафу: Сорт 3233 селекції Північнокавказької дослідної станції (В.О. Невинних), районований у Краснодарському краї. Сорт Кубанський 333, селекції Північнокавказької дослідної станції (О.О. Євстратова, В.О. Невинних, О.І. Негруль, Л.М. Титова), районований в Узбецькій і Киргизькій РСР. Цей сорт за врожаєм волокна перевищував районовані сорти: сорт 21 на 25–62%, сорт 3876 – на 25–36%. Сорт Чуйський 21 селекції Чуйської дослідної станції (П.П. Захаров, К.М. Преображенська, Х.М. Теплова), районований в

Киргизькій РСР [278, арк. 9–12; 286, арк. 25–28; 297, арк. 25–27; 299, арк. 102–104].

Селекціонери ВНДІЛК виконували завдання виведення скоростиглих високоврожайних і посухостійких сортів канатнику з більш м'яким волокном. У цьому напрямі селекційну роботу виконували методом індивідуального відбору із застосуванням гібридизації. Починаючи з 1950 р. селекцією цієї культури займалась також експериментальна база установи. Селекціонери вивели більш скоростиглий вітчизняний селекційний сорт канатнику 091, який дозрівав на 10–12 днів раніше, ніж Маньчжурський сорт і відрізнявся вищим відсотком виходу волокна. З огляду на природню пружність волокна канатнику, яка обмежувала галузі його використання, виконували роботу з виведення сортів канатнику з еластичним волокном.

У період 1950–1954 рр. вчені Північнокавказької дослідної станції вивели і передали у державне випробування три сорти канатнику: скоростиглий Г-144, який перевищував аналогічний за вегетаційним періодом виробничий сорт Б-85 за врожайністю стебел на 18% і волокна на 11%. Також середньо-скоростиглі сорти Г-318 і Г-5350, що мали перевагу над іншим виробничим сортом 452 за врожайністю волокна на 8% і знижували крихкість волокна у порівнянні з іншими сортами, що висівали. Упродовж 1954–1955 рр. у селекційне сортовипробування було виділено із селекційного живильника 14 кращих номерів, із контрольного живильника – 5 перспективних середньоскоростиглих і середньостиглих ліній та гібридів Г-918, Г-893, Г-980, 812 і 956 [297, арк. 30–33].

У напрямі дослідження агротехніки кенафу і канатнику встановлено систему агротехнічних заходів з ефективного вирощування цих культур в умовах поливного і неполивного землеробства районів Середньої Азії та Північного Кавказу. Провідні фахівці ВНДІЛК встановили вплив термінів посіву насіння на урожайність і якість насінин кенафу та канатнику. У результаті виконаних досліджень встановлено, що найбільший урожай насіння кенафу і канатнику в умовах Північного Кавказу був отриманий при

сівбі насіння 18 квітня. Запізнення із посівом на 5–10 днів знижувало урожай на 15–22%, а у більш пізні терміни (5 травня) – на 25–27%. У результаті виконаних досліджень на Узбецькій і Чуйській дослідних станціях Р.Я. Йоффе встановив, що в умовах Узбецької РСР посіви кенафу слід розміщувати після багаторічних трав. В умовах Чуйської долини Киргизької РСР посіви конопель і кенафу – після їх сумішок.

У дослідях зі способами висіву насіння і нормами висіву насіннєвих посівів кенафу та канатнику вчені довели, що із застосуванням двострічного посіву цих культур підвищувалась урожайність насіння на 18–37% і стебел на 8–17% у порівнянні з їх однострічним посівом. Оптимальною виявилася норма висіву, що становила 8 кг насінин на 1 га. За цієї норми висіву зростання урожайності насіння у порівнянні з нормою висіву 16 кг/га складало 33–55% залежно від способу посіву. Комбіновані способи висіву: однострічні (45–45–60) та двострічні (15–45–15–60–15) перевищували урожайність насіння і стебел у порівнянні з однойменними способами. Зокрема, однострічним (60 см) – на 10–14% за урожайністю насіння, на 5–12% – за урожайністю стебел; звичайним двострічним (60+15 см) – на 4–16% за урожайністю насіння. Вузькорядні посіви (з шириною міжряддя 45 см) виявилися менш ефективними.

Для кращої схожості насінин застосовували повітряно-тепловий або передпосівний обігрів насінин рослин. Ця процедура якісно відображалась на урожайності як стебел, так і насіння кенафу та канатнику. Доведено, що кращі температурні терміни посіву кенафу і канатнику були тоді, коли шар ґрунту прогрівався до 14–15°. Цей термін в умовах Узбецької РСР наступав приблизно 15–20 квітня. За даними Узбецької дослідної станції, посів кенафу у цей термін забезпечував отримання найбільшого врожаю волокна – 1,86 т/га [300, арк. 295–296].

Вчені відокремлених підрозділів і центральної бази інституту розробили науково-обґрунтовану систему живлення луб'яних рослин. Також досліджували вплив гранульованого суперфосфату на урожайність стебел

кенафу і канатнику. Ним доведено, що при виробництві стебел кенафу ефективність добрив, які застосовували, була дещо нижчою, ніж при вирощуванні конопель. Від внесення 15 кг/га P_2O_5 у гранульованому вигляді надбавка урожаю стебел складала лише 7%. Однак збільшення урожаю стебел від внесення 20 кг/га органічно-мінерального суперфосфату був близьким до надбавок при внесенні 90 кг/га P_2O_5 порошкоподібного суперфосфату на азотно-калійному фоні. Максимальне збільшення урожаю стебел кенафу отримали при внесенні суперфосфату в кількості 20 кг/га P_2O_5 , нейтралізованого вапном (15%). Збільшення урожаю насіння кенафу від внесення 15–20 кг/га суперфосфату в гранульованому вигляді перевищувало надбавки, що були отримані від внесення 90 кг/га суперфосфату в порошковому стані [289, арк. 47–49].

У результаті багаторічних досліджень з ефективності термінів збирання канатнику на насіння встановлено, що кращим терміном збирання рослин, який забезпечував найвищий урожай насіння з кращими якісними показниками, було збирання у період 60–75% визрівання коробочок у більшості рослин. Більш ранні і більш пізні терміни збирання канатнику значно знижували урожай насіння та їх посівні якості [289, арк. 28–29; 288, арк. 31–32, 47].

У першій половині 1950-х років науковці встановили кращі попередники кенафу та канатнику в сівозмінах, розробили агротехнічні основи травопільних сівозмін. Ними визначено, що найбільш сприятливим поєднанням бобово-злакових компонентів у травосумішках, як попередника для кенафу та канатнику, було поєднання люцерни до райграсу (3:1 і 2:1) у порівнянні з іншими співвідношеннями цих трав. Вони забезпечували покращення структури ґрунту, підвищували урожайність ярої пшениці, кенафу і канатнику, сіна багаторічних трав [278, арк. 9; 297, арк. 31–33].

Вчені здійснювали ефективну боротьбу зі шкідливими організмами у посівах кенафу і канатнику. Найпоширенішими шкідниками канатнику були мурашки і мальвовий листоїд, кенафу – клопи, та шкодили обом видам

рослин – бавовняні та інші совки, які оселялися у квітах. У боротьбі зі шкідниками, що завдавали шкоди посівам цих культур (пошкодження точки росту стебел, обпадання бутонів і зав'язі у період цвітіння), застосовували хімічні засоби. У полях здійснювали 2–4-разове опилення дустом ДДТ і гексахлораном, у тому числі за допомогою автоопилення. За результатами досліджень і лабораторних аналізів науковцями доведено, що дуст гексахлорану не впливав негативно на розвиток рослин кенафу і канатнику, при рівноцінному розпилюванні препарату на поверхні посівів у дозуванні від 30 до 60 кг/га.

Крім того, після зрізу стебел кенафу під час сушіння у суслонях, відбувалось їх ушкодження грибковими хворобами, особливо альтернарією, яка стрімко розвивалася у сиру і холодну погоду, чим викликалось псування волокна кенафу. З метою повного або часткового зниження захворювань вчені інституту встановили ефективність застосування хімічних засобів для боротьби з хворобами стебел кенафу. Визначено ефективність застосування 1% бордоської суміші для обприскування посівів кенафу перед збиранням з метою зниження грибкових уражень під час сушіння суслонів.

Дослідна робота вчених інституту з малопоширеними луб'яними культурами знайшла своє застосування у широкому виробничому освоєнні в СРСР кенафу, посівна площа якого у 1940 р. досягла 40 тис. га. Посівна площа канатнику в окремі післявоєнні роки (1949–1951 рр.) зростала до 11 тис. га. Таким чином, сільське господарство забезпечувало текстильну промисловість зростаючою кількістю вітчизняної сировини для виробництва мішечної і тарної тканини, що замінювала імпортований джут [284, арк. 67].

У 1944–1956 рр. було виведено 12 сортів кенафу, автором 7 з яких був В.О. Невинних із Північнокавказького філіалу ВНДІЛК. Починаючи з 1938 р. безпородний матеріал виробничих посівів, завезений раніше з Ірану, був замінений на скоростиглі сорти вітчизняної селекції. Вчені С.С. Берлянд, В.О. Невинних дослідили 7 врожайних і скоростиглих сортів канатнику, що забезпечило вирощування цієї культури у районах середньої смуги СРСР.

У ВНДІЛК досліджували малопоширену луб'яну культуру джут – індійську пеньку, калькуттські коноплі (юта). Волокна рослини *Corchorus capsularis* застосовувались при виготовленні пакувальних мішків, килимів, меблевого матеріалу [712]. Вирощуванням і селекцією джуту займалися такі підрозділи інституту: Північнокавказька дослідна станція (РРФСР, м. Краснодар), Узбецька дослідна станція (Узбецька РСР, м. Ташкент), Чуйська дослідна станція (Киргизька РСР, м. Фрунзе). Завданням селекції джуту було виведення високоврожайних, скоростиглих сортів, що визрівали на насіння на Північному Кавказі і в умовах Узбецької РСР.

Селекцію джуту здійснювали на Узбецькій дослідній станції. Виробничі посіви цієї рослини в СРСР були зайняті селекційними сортами: «Первісток Узбекистану», селекції Узбецької дослідної станції ВНДІЛК і Середньоазійської дослідної станції ВІРу (Н.П. Культіасов, Г.О. Переверзєв), а також районованим у 1954сортом Узбецький-53 селекції Узбецької дослідної станції (Н.П. Капралова, Г.О. Переверзєв). У 1957 р. у Державному сортовипробуванні перебувало 4 нових сорти селекції Узбецької дослідної станції [299, арк. 104–107].

Найбільшим досягненням вітчизняної науки з малопоширених луб'яних культур було розроблення наукових основ культури джуту в СРСР. На основі дослідження природи цієї рослини, батьківщиною якої була Індія, вчені розробили ефективні методи її селекції. Ними виведено перші вітчизняні сорти джуту 0420, 064, 065, які забезпечували в умовах Узбецької і Таджикиської РСР урожайність стебел 7,0–10,0 т/га, насіння 0,3–0,5 т/га. Вихід волокна коливався залежно від сортів джуту у межах від 18 до 24%. За урожайністю стебел волокна ці сорти не поступалися кращим індійським сортам, які були завезені до СРСР. Науковцями доведено, що джут нормально зростає і розвивався при температурі вище 20°. При знижених температурах спостерігався прискорений розвиток і загальмований зріст. Оптимальним терміном посіву джуту в Узбецькій РСР був період 5–10 травня, коли температура ґрунту досягала 16–18°.

Вчені ВНДІЛК розробили основні агротехнічні заходи вирощування джуту, у тому числі системи обробітку ґрунту, кращі терміни і способи посіву, оптимальну кількість поливів. Завдяки багаторічним дослідом доведено, що у шарі 0–5 см вологість ґрунту повинна становити не менше 10%, і без додаткового поливу неможливо отримати гарні сходи джуту. Оптимальна вологість для отримання кращого урожаю джуту повинна становити у шарі ґрунту 0–5 см – 15–20%, у шарі ґрунту 5–10 см – 25–29%. Найкращі сходи джуту при нестачі вологи в ґрунті забезпечував подвійний полив – передпосівний і підживлювальний. Застосування своєчасного якісного підживлювального поливу сприяло отриманню рівномірних сходів джуту. В окремих випадках допускалося застосування передпосівного поливу, але при цьому слід було своєчасно і в короткі терміни здійснювати передпосівний обробіток ґрунту.

При вирощуванні джуту в умовах поливного землеробства вирішальним чинником був режим поливів. Нестача вологи гальмувала його ріст і розвиток, різко знижувала врожай волокна та насіння. За даними Узбецької дослідної станції, при збільшенні кількості поливів з 2 до 8, при нормі 800м³ на 1 га, урожайність джуту підвищувалась у 2 рази. Зокрема, при двох поливах – до 0,64 т/га, шести – до 1,17 т/га, восьми – до 1,25 т/га. Перший полив здійснювали через 12–15 днів після появи перших сходів; наступні 2–3 поливи – з інтервалом у 15 днів. У період інтенсивного росту і розвитку джуту, тобто через 55 днів після повних сходів, міжполивні проміжки скорочували до 9–10 днів [300, арк. 297].

Науковці дослідили ширину посівної стрічки при двострічковому посіві з проміжками між стрічками 10,0 см, 12,5 см і 20,0 см. При тристрічковому – з проміжками між стрічками 12,5 см + 12,5 см. Виконували гніздовий двострічковий посів – з відстанню між стрічками 20 см, між гніздами – 5 см. Ефективним був однострічковий гніздовий посів з проміжком між гніздами 5 см по 3 рослини у гнізді і широкополосний із шириною полоси 8 см. У 1953 р. підвищення урожайності стебел і волокна

отримали при суцільному способі посіву джуту. У порівнянні з двострічковим посівом цей варіант забезпечив приріст урожаю стебел – на 25%, волокна – на 21%.

Варіанти тристрічкового і двострічкового комбінованого посіву забезпечили зростання урожаю стебел та волокна. Надбавка до врожаю звичайного двострічкового посіву склала: стебел – 8–10%, волокна – 13%. При широкополосному способі посіву отримали незначне збільшення урожаю стебел і волокна джуту. Однострічковий спосіб посіву з міжряддями 45 см забезпечив урожай стебел і волокна близький до двострічкового звичайного посіву. На основі отриманих даних вчені зробили висновки, що тристрічковий спосіб посіву значно перевершував звичайний двострічковий спосіб за урожайністю волокна на 14%. Враховуючи можливість механізованого збирання тристрічкових посівів, саме цей вид посіву рекомендували для застосування у колгоспах і на слабо засмічених з відносно вирівненим рельєфом ділянках.

Однострічковий спосіб посіву при звужених міжряддях широко впроваджувати у виробництво за наявності механізмів для обробітку вузькорядних посівів. Суцільний (багатострічковий) спосіб забезпечував високий урожай стебел та волокна, однак не міг бути рекомендований виробництву у зв'язку з низьким окультуренням полів і ускладненням механізованого обробітку та виконання поливів [297, арк. 54–57].

Упродовж 1951–1954 рр. на Узбецькій дослідній станції вчені розробили оптимальний агротехнічний комплекс, що забезпечив значне зростання урожайності джуту. Він містив заходи з підготовки ґрунту і догляду за рослинами у трьох способах посіву: двострічковому звичайному 60 + 12,5 см, двострічковому 50 + 20 см і однострічковому 45–50 см. Через зрідженість посівів, яка була пов'язана з поширенням кореневої гнилі на сходах, дослід у всі роки пересівали, що порушувало один з важливих елементів комплексу. Адже оптимальні терміни посіву джуту в умовах Північного Кавказу і Чуйської Долини становив 15–20 травня.

Урожайність стебел незалежно від варіантів складала 7,0–7,3 т/га, волокна – 1,39–1,37 т/га. Відносно низьку урожайність вчені пояснювали пізніми термінами пересівання джуту – на початку червня. У середньому за три роки надбавка урожаю при однострічковому посіві з міжряддями 45–50 см, у порівнянні зі звичайним двострічковим, становила: стебел і волокна 9%. Вченими зроблені висновки, що порушення одного з основних елементів агротехнічного комплексу – терміну посіву – значно знижує урожайність, яка за всі роки досліджень не перевищила 1,6 т/га. Кращим способом посіву в комплексі з іншими агротехнічними заходами, що сприяв підвищенню урожаю стебел і волокна кращої якості, при менших витратах ручної праці, був однострічковий посів з міжряддями 45–50 см. На цій основі рекомендовано колгоспам застосовувати агротехнічний комплекс у поєднанні з кращими способами посіву однострічковим і двострічковими із звуженими міжряддями, для чого необхідна механізований обробіток міжрядь [297, арк. 54–57].

За даними Узбецької дослідної станції кращим терміном збирання джуту на волокно був період, коли повністю сформована перша коробочка у 50% рослин. При збиранні у цей період отримували високий урожай довгого волокна з гарними технічними показниками [300, арк. 298]. У результаті науково-дослідної роботи вчених ВНДІЛК вирощування малопоширеної луб'яної культури – джуту перемістилось з Індії на територію Узбецької РСР [297, арк. 101–103].

Здійснення випробування вітчизняних сортів джуту у різних ґрунтово-кліматичних умовах СРСР сприяли вирощуванню джуту в Узбецькій і Таджикиській РСР, Закавказзі та Північному Кавказі. Результати прядіння вітчизняного джуту засвідчили, що якість його волокна не поступалася кращим індійським сортам: Лянгнінс, Тосса, Дезі та ін. Співробітники ВНДІЛК за період 1944–1956 рр. вивели 5 високоврожайних сортів джуту, які були прийняті у виробництво [278, арк. 10; 279, арк. 12].

Вчені ВНДІЛК досліджували малопоширену луб'яну культуру кендир – багаторічну волокнисту рослину, плантація якої могла існувати до 10 років без пересівання. Вона дико росла на берегах Північного Кавказу, Середньої Азії і Закавказзя. У культуру кендир був введений з 1928 р. Його листя містить каучук. Розмножується насінням і живцями кореневищ. Насіння висівається у розплідниках при нормі 7 кг на 1 га. Термін висіву 20 квітня – 15 травня. До ґрунту і клімату не вимогливий, проте вибагливий у перші 1–2 роки до догляду, який повинен складатися зі вчасного поливу і догляду та видаленню бур'янів, а також в обріганні від вимерзання взимку. В СРСР кендир вирощували на невеликих площах Узбецької РСР [716].

Дослідження цієї культури вчені ВНДІЛК продовжили у 1949 р. після довгої 20-річної перерви. Зокрема, на Північнокавказькій дослідній станції (РРФСР, м. Краснодар), Узбецькій дослідній станції (Узбецька РСР, м. Ташкент), Чуйській дослідній станції (Киргизька РСР, м. Фрунзе), Експериментальній базі інституту (УРСР, м. Глухів). Науковці встановили ефективне вирощування кендірю; визначили шляхи боротьби зі шкідниками та хворобами цієї культури, особливо з септорією; розробили засоби механізації найбільш працездатних процесів її вирощування і первинної переробки. У результаті дослідження кендірю у поливних живильниках встановлено, що найбільший вихід дворічних кондиційних коренів отримали при висіві 4 кг насіння на 1 га. Мульчування посівів сантиметровим шаром перегною підвищувало польову схожість насіння кендірю на 7–29%.

У 1951 р. у живильнику із застосуванням чотиристрічкового способу посіву у нормі висіву 6 кг/га і мульчуванні перегноем отримано найбільшу густоту стояння рослин. Для покращення техніки посіву кендірю при нарізанні посівних стрічок встановлено ефективність застосування катка-сошника від гваюльної сіялки. Вчені інституту визначили агротехнічні заходи, що забезпечували кращу адаптацію коренів кендірю на пересадкових плантаціях: раннього весняного висадження – до проростання кендірю у живильнику; застосовування для висадження кондиційної здорової розсади з

діаметром не менше 3 мм; застосування стрічкового висадження з відстанню між рядками 50 см і між стрічками 70 см.

Завдяки дослідженням, виконаним на Південнокавказькій дослідній станції у 1951 р., виявлено ефективність квадратно-гніздового шахового висадження кендірю на плантаціях другого року вирощування. Незважаючи на меншу кількість висаджених коренів, забезпечувались кращі показники середньої довжини стебла, урожайність повітряно-сухих стебел, відсоток виходу волокна від стебел і довжини елементарного волокна. При догляді за плантаціями третього року встановлено ефективність застосування більш глибокого рихлення міжрядь – до 10–12 см.

У 1952 р. розроблено систему заходів для створення плантацій кендірю шляхом висіву насіння безпосередньо в ґрунт без організації спеціальних живильників. У результаті дослідження способів підготовки насіння кендірю при гніздовому посіві встановлено, що насіння кендірю містило велику кількість дубильних речовин, які гальмували їх проростання. Тому для підвищення енергії проростання і польової схожості кендірю перед висівом визначено необхідність видалення дубильних речовин шляхом промивання насіння у проточній воді. При посіві кендірю в умовах поливного землеробства промивання насіння у проточній воді відбувалось упродовж 2–3 годин із наступним швидким його просушуванням. В умовах безполивного землеробства рекомендовано здійснювати посів промитим насінням, яке зберігалось у вологому стані до моменту масового проростання [289, арк. 17–20].

Упродовж 1949–1952 рр. визначено основні норми висіву насіння кендірю. При посіві плантацій кендірю гніздовим способом норма висіву насіння залежала від умов зростання культури. На поливних землях норма висіву насіння становила 1 кг/га, а в умовах безполивного землеробства – 3–4 кг/га при 100% господарській придатності. За способом розміщення гнізд на плантаціях кендірю відзначено, що в умовах поливного землеробства при двострічковому висіві (за схемою 50–70 см) забезпечувалось краще

підживлення гнізд при поливах. У результаті ґрунтова схожість насіння збільшувалася вдвічі, у порівнянні з однострічковим розміщенням гнізд. В умовах безполивного землеробства густота, кращий ріст і розвиток культури відбувались при квадратно-гніздовому шаховому способі висіву рослин. Найбільш ефективним способом висіву насінин кендірю виявились: засипання насінин піском на 1 см, ґрунтом – на 0,25 см, перегноєм – на 0,5 см, соломною – на 1 см, торфокришкою і соломною – на 1 см. Проте, дослідження цієї культури у середині 1950-х років призупинили через неефективність її вирощування, що не забезпечило вагомих результатів [278, арк. 20; 297, арк. 43–46].

Досліджували малопоширену луб'яну культуру рамі – багаторічну рослину, яка використовувалась у медичній галузі, при виготовленні паперу, у ткацтві. Її вирощували на зелене і біле волокно. Довжина стебел рослини досягала 2,5 м. Традиційно урожай збирали 3–6 разів у рік. Збір урожаю вимагав значних зусиль, тому рамі віднесено до одного з найякісніших волокон. На території СРСР рамі росла як декоративна рослина у західній частині Грузинської РСР та на Чорноморському узбережжі Криму [712]. Серед текстильних рослин, які освоєні сільським господарством низки країн, особливе місце займала культура рамі, що представляла собою багаторічну рослину, яка продукувала 15 і більше років, забезпечуючи 2–3 урожаї у рік.

Висока якість волокна рамі, що характеризувалось виключно міцністю і опірністю гnilісним процесам, дозволяла текстильній промисловості використовувати його в широкому асортименті виробів – від брезенту і парашутних лямок, до дамаску і тонких килимових виробів. Основним постачальником промислової сировини рамі на світовий ринок був Китай, який виробляв щорічно біля 45 тис. т напівфабрикату «чайна-грос». Спеціалізовані підприємства з переробки рамі у вироби розміщувались у Франції, Німеччині, Англії та Італії. Спроба освоєння культури рамі, яка була багаторічною лубоволокнистою рослиною, у Російській імперії не мала успіху. Тому до 1917 р. рамі зустрічалася на Чорноморському узбережжі як

екзотична рослина [277, арк. 11–13]. Виходячи з перспектив цієї досить цінної культури для потреб вітчизняної промисловості, вітчизняні науковці поставили перед собою завдання освоїти її виробництво. Тому в 1941 р. були закладені перші виробничі насадження у дев'яти районах Західної Грузії, площа яких у 1940 р. сягала 1 482 га повноцінних плантацій.

У післявоєнні роки науковці ВНДІЛК поряд з розробленням агротехнічних і хімічних заходів, опрацьовували ефективну селекцію рамі. Зокрема, вченим Ш.К. Аробелідзе на Закавказькій станції інституту (Грузинська РСР, м. Насири) було виведено 4 сорти-клони вітчизняного рамі (203, 740, 645, 406). Вони відрізнялись високою урожайністю і підвищеною чутливістю до живлення. У селекції малопоширених луб'яних культур застосовували різноманітні та ефективні методи одноразового і повторного індивідуального відбору як з популяції, так і з раніше виведених кращих селекційних сортів, внутрішньовидову гібридизація тощо [281, арк. 78].

Вирішення комплексу агротехнічних і хімічних заходів, спільне їх застосування з високопродуктивними клонами забезпечило стрімке підвищення урожаю рамі у полях Закавказької дослідної станції ВНДІЛК. Зокрема, з 4,4 т стебел у 1934 р. до 42 т у 1949 р. та до 144 т у поливних умовах Східної Грузинської РСР, що значно перевищувало найбільші урожаї рамі в Японії і Китаї. Одночасно здійснювали наукову роботу щодо способів виділення волокна з «чайна-грос». За кордоном ці технології були виробничою таємницею окремих фірм, але вітчизняні науковці вирішили і це завдання самостійно. Вчені створили власні машини для отримання напівфабрикату «чайна-грос» із стебел рамі. Прядіння волокна на лляному або пеньяжному обладнанні сприяло розширенню асортименту виробів як спеціального призначення, так і виробів широкого вжитку [278, арк. 12]. Проте, у 1950 р. на Закавказька дослідна станція була розформована і наукову роботу з рамі призупинили.

Дослідження у галузі механізації процесів збирання малопоширених луб'яних культур сприяли підвищенню продуктивності та зменшенню ручної

праці. Серед основних машин, що були призначені для роботи з малопоширеними луб'яними культурами, відзначимо м'яльно-тріпальну машину НП-9 конструкції Я.М. Толлочка, В.І. Шапошникова. Вона була сконструйована ще до воєнних дій та призначалась для виділення лубу з свіжозрізаних стебел кенафу, джуту і канатнику та використовувалась для виділення довгого волокна з трести конопель [300, арк. 305]. Удосконалювались існуючі машини і створювались нові для механізації збирання і виділення лубу із свіжозрізаних стебел кенафу та джуту. Проте, у 1956 р. ВНДІЛК змінив свою структуру і науково-дослідна робота з малопоширеними луб'яними культурами значно зменшилась.

Висновки до розділу 3

Аналіз наукових здобутків вчених ВНДІЛК доводить, що упродовж другої половини 1940-х – 1980-х років в установі отримали велику кількість напрацювань і досягнень з ефективного виробництва та первинної переробки конопель, льону-довгунцю і малопоширених луб'яних культур, які зробили її відомою не тільки в УРСР та СРСР, а й за межами країни.

Встановлено, що провідні селекціонери інституту здійснювали наукову роботу щодо селекції луб'яних культур. Ними виведені нові високоефективні сорти високоволокнистих, швидко досягаючих, одnodомних і дводомних конопель, що сприяло при меншій площі посіву зростанню урожайності цієї культури. Вперше в історії коноплярства для ефективної боротьби з наркотичною залежністю, вчені установи створили сорти конопель, які не містили наркотичних речовин. Це забезпечило їх використання у сільськогосподарському виробництві на перспективу. В інституті під керівництвом професора Г.І. Сенченка була сформована наукова школа селекційного спрямування. Плеяда видатних вчених-селекціонерів продовжують його справу дотепер, виводячи нові високопродуктивні сорти луб'яних культур.

У середині 1960-х років в інституті відновили діяльність лабораторія генетики і цитології на чолі з О.Г. Жатовим. Разом з М.Д. Мигалем у

результаті поглибленого цитоембріологічного дослідження чоловічої і жіночої генеративної системи конопель ними вперше виявлено дві спадкові форми чоловічої стерильності. Ключовим положенням роботи вчених-генетиків ВНДІЛК стало дослідження генетики статі конопель, встановлення принципової відмінності однодомних статевих типів від дводомних за генотиповим контролем ознак статі, що суттєво покращило роботу селекціонерів під час виведення нових високоякісних сортів однодомних конопель.

Завдяки механічним розробленням інженерів ВНДІЛК значно скоротився обсяг ручної праці у процесі вирощування луб'яних культур і підвищилась продуктивність праці сільськогосподарських виробників. Адже коноплекомбайни, коноплежниварки, коноплемолотарки та коноплепідборщики істотно полегшували важку працю колгоспників, а іноді й повністю автоматизували її. Завдяки спільній роботі співробітників відділу механізації ВНДІЛК з інженерами ДКБ заводу ім. О.В. Ухтомського вперше в СРСР і світі створено новий коноплезбиральний комбайн ККП-1,8 – машина для скошування та одночасного обмолоту насінневих конопель.

Науковцями відділу агротехніки розроблено систему насінництва конопель, яка забезпечила скорочення тривалості розмноження насіння, ліквідувала ручну працю при здійсненні сортопрочисток від посконі, підвищувала вимоги до сортових якостей насіння. Описані терміни, методи і глибина обробітку ґрунту під посів луб'яних культур, чергування у сівозмінах з підбором кращих попередників. Для зростання урожайності луб'яних культур вчені розраховували ефективні види та норми внесення добрив під коноплі, льон-довгунець і малопоширені луб'яні культури.

З'ясовано внесок науковців установи у розроблення засобів боротьби з шкідниками і хворобами у посівах луб'яних культур, що сприяло підвищенню урожайності та якості і зменшенню їх втрати у полях. Для покращення процесу збирання, особливо на зеленцевих та насінницьких посівах конопель, провідні фахівці інституту розробили методи дефоліації і

десикації рослин, для якого розпочато застосування техніки та авіації. Це забезпечило суттєве підвищення продуктивності збиральних машин і якості коноплепродукції.

Технологія консервування, створена вченими ВНДІЛК, сприяла пришвидшенню агротехнічних термінів збирання конопель у 2–6 разів, не втрачаючи якості сировини. Зроблений прорив у процесі первинної переробки конопель. Завдяки технології водно-повітряного мочіння і подальшого інтенсивного виготовлення трести забезпечено скорочення процесу мочіння конопляної трести на 48 годин, а також багаторазове використання мочильної рідини, що значно здешевлювало операцію. Провідними економістами установи розроблені основні напрями підвищення економічної ефективності коноплярства, які пов'язані з розміщенням, концентрацією і спеціалізацією, цінами на продукцію. Підготовлені економічні програми з виробництва та переробки конопель. Здійснено удосконалення організації і оплати праці в коноплярстві для нових умов господарювання. Вченими ВНДІЛК і відокремлених підрозділів: Північнокавказької, Закавказької, Чуйської та Узбецької дослідних станцій виконано науково-дослідну роботу з малопоширеними луб'яними культурами. Упродовж 1944–1956 рр. ними створено нові високопродуктивні сорти кенафу, канатнику, джуту і рамі, здійснено спроба роботи з кендирем.

Зміцнювалась матеріальна база дослідно-виробничого господарства ВНДІЛК, на території якого розміщувались живильники для нових елітних сортів конопель, а також здійснювалась робота з вирощування високопродуктивних сортів зернових і овочевих культур. Зазначені напрацювання забезпечили значне підвищення ефективності вирощування луб'яних культур, зменшення ручної праці та збільшення обсягів їх виробництва у сільському господарстві УРСР, СРСР та інших країн.

РОЗДІЛ 4

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ВЧЕНИХ УРСР З НАУКОВЦЯМИ КРАЇН РЕВ У 1970-Х – 1980-Х РОКАХ

4.1. Співпраця з вченими-аграріями НР Болгарія, СР Румунія, Угорська НР для ефективного вирощування конопель

У другій половині ХХ ст. міжнародна співпраця вчених СРСР, у тому числі й ВНДІЛК, з науковцями зарубіжних країн була плідною. У 1949 р. у м. Москві була створена Рада Економічної Взаємодопомоги (РЕВ), до якої увійшли 12 країн соціалістичного табору. Для ефективного вирощування луб'яних культур продуктивною була співпраця вчених СРСР з науковцями із Народної Республіки Болгарії, Польської Народної Республіки, Соціалістичної Республіки Румунії, Угорської Народної Республіки та Республіки Куба. Основним завданням РЕВ було відновлення і відбудова країн Східної Європи, які значно постраждали під час Другої світової війни. У 1969 р. на сесії РЕВ прийняли рішення про розроблення комплексної програми подальшого поглиблення і удосконалення співробітництва та розвитку соціалістичної економічної інтеграції країн РЕВ. Зазначена програма їх розвитку на 20 років була прийнята у липні 1971 р. на 25-му засіданні сесії РЕВ. Комітету і Секретаріату РЕВ були дані доручення організувати в 1975–1977 рр. розроблення проектів довготривалих цільових програм співробітництва на період до 1990 р. Програма співробітництва передбачала спільне вирішення проблем, у тому числі й у напрямі ефективного вирощування луб'яних культур [659, с. 11–12].

Історичний досвід засвідчив, що розвиток галузевих наукових досліджень прискорювався завдяки плідній міжнародній співпраці і обміну досвідом. Тому, починаючи з 1970 р., науковці ВНДІЛК налагоджували виробничі зв'язки з сільськогосподарськими виробниками країн РЕВ. Упродовж 1970–1991 рр. міжнародне співробітництво коноплярів мало різні

напрями: двосторонні візити з обміну передовим досвідом, участь у міжнародних конференціях та виставках, спільні наукові проекти, міжнародні стажування, довготривалі відрядження для здійснення експерименту, обмін селекційним матеріалом, створення спільних для кількох країн сортів конопель та техніки для механізації процесів обробітку сільськогосподарських культур, сортовипробування новостворених сортів у різних умовах, публікація спільних наукових статей у вітчизняних і закордонних виданнях.

У середині 1970-х років розпочалася плідна співпраця вчених ВНДІЛК з науковцями СР Румунія (СРР) і Угорська НР (УНР) щодо ефективного виробництва та первинної переробки конопель. Адже у другій половині ХХ ст. інститут став загальновідомим європейським центром селекції різних сортів конопель. Зокрема, упродовж 1950–1960 рр. вчені під керівництвом Г.І. Сенченка використали для гібридизації географічно віддалені та пізньостиглі форми (Південні краснодарські, Південні чуйські, Американські) і місцеві скоростиглі північні коноплі (Архангельська область). На їх основі отримали гібриди, які зберегли високий врожай стебел північних конопель і стійкість до пошкодження. У той же час за вегетаційним періодом вони наближалися до скоростиглої форми. У результаті були отримані високопродуктивні сорти дводомних конопель: Південнодостигаючі 6 (ЮС-6), Південнодостигаючі 7 (ЮС-7), Південнодостигаючі 8 (ЮС-8) [614, арк. 6–8; 636, арк. 171; 679, арк. 32]. Наприклад, сорт ЮС-8 за рівнем вмісту волокна (28%) перевищував усі районовані сорти та зразки конопель світової селекції. Окрім того, у 1968 р. їм вдалося вивести перший сорт одnodомних конопель ЮСО-1 [614, арк. 8]. Селекційний процес став одним із основних у міжнародній співпраці науковців, адже у СРР і УНР важливе значення приділяли виведенню нових високопродуктивних сортів конопель.

У СРР та УНР коноплярство було розвиненим напрямом. Так, у 1975 р. у СРР висівали близько 40 тис. га конопель, в УНР – близько 10 тис. га.

Співпраця українських і закордонних фахівців полягала у вирішенні проблем ефективного виведення нових високопродуктивних сортів конопель. Вирішенням цієї проблеми займалися провідні селекціонери ВНДІЛК, які у 1970-х – 1980-х роках були відряджені до зазначених країн [378, арк. 1–2; 422, арк. 1; 423, арк. 3–5]. Селекційну роботу конопель в СРР виконували на науково-дослідній сільськогосподарській станції м. Ловрін, яка розташовувалась у західній частині країни. Керівництво станцією здійснювали в науково-дослідному інституті зернових і технічних культур, розташованому в м. Фундулі. На території СРР на всіх посівних площах висівали місцевий дводомний сорт конопель Фібрамульта, який користувався популярністю у місцевих аграріїв [344, арк. 1–2; 632, арк. 358].

У 1975 р. відбувся перший візит румунських фахівців у ВНДІЛК. Делегація у складі головного інженера тресту Сегерчану Опреа, начальника відділення тресту Гончару Володимира і генерального директора переробного заводу Блага Ніколая відвідали м. Глухів. Вони ознайомились із роботою науковців інституту, дослідно-виробничим господарством і новими провідними напрацюваннями українських вчених у галузі коноплярства. Особливе зацікавлення викликали нові зразки збиральної техніки і високопродуктивні сорти однодомних конопель, що забезпечило подальшу співпрацю науковців обох країн [423, арк. 1].

У 1979 р. в СРР для співпраці у напрямі селекції була направлена провідний селекціонер інституту, співавтор декількох високоврожайних сортів конопель, кандидат наук Л.М. Горшкова [181]. Вона відвідала Академію сільськогосподарських наук (м. Бухарест), Науково-дослідний інститут зернових і технічних культур (м. Фундуля), Науково-дослідну сільськогосподарську станцію (м. Ловрін) і Фабрику конопель (м. Синніколау-Маре). Нею відзначено, що виведений професором Чапою місцевий сорт Фібрамульта 151 мав вміст волокна у стеблах 25%, урожай стебел складав 8,0–9,0 т/га. Вітчизняних однодомних сортів СРР не мала [352, арк. 1].

У першій половині 1970-х років в СРР широко використовували штучне волокно. Це призвело до призупинення селекційної роботи конопель і після отримання дводомного сорту Фібрамульта 151 нові сорти у країні не створювали. Систематична селекційна робота конопель була розпочата, коли румунські селекціонери отримали з СРСР, Польської НР, Угорської НР, Італії похідний матеріал, що становив 15 сортів, серед яких 3 сорти однодомних конопель. Отримані сорти були висіяні на селекційній ділянці в м. Ловрині. Аналіз урожайності цих сортів конопель, зроблений Л.М. Горшковою, засвідчив, що за вмістом волокна сорти ВНДІЛК перевищували кращий румунський вітчизняний сорт Фібрамульта 151. Кращі господарсько-цінні ознаки мав сорт Дніпровська 4 [352, арк. 2–4].

У 1976 р. додатково до сортів, що вже існували, були висіяні середньоруські сорти ЮС-8, ЮС-11 і Глухівська-10, серед яких тільки сорт ЮС-11 перевищував стандартний сорт Фібрамульта 151 за урожайністю насіння на 11%. Також Л.М. Горшкова відзначила, що у перший рік посіву вітчизняні сорти мали високі показники майже за всіма господарсько-цінними ознаками: урожайністю стебел і насіння, вмістом волокна. Але з кожним наступним роком їх ознаки поступово втрачалися [352, арк. 5; 466, арк. 25]. Нею з'ясовано, що селекційна робота з визначення вмісту каннабіноїдних сполук румунськими селекціонерами не здійснювалась [632, арк. 360]. У 1978 р. румунська селекціонерка Параскева Родика-Аної виведела і передала в державне сортовипробування сорт дводомних конопель Ловрін 110, який отримали за допомогою радянських південних сортів.

Основною метою румунських селекціонерів було створення вітчизняних однодомних сортів конопель. Всі дослідження виконувались науковцями вручну, відчувалася велика нестача малої механізації. Тому вчені вважали за необхідне посилено працювати над виведенням однодомних сортів конопель, що забезпечило б їх збирання за допомогою комбайнів.

У 1979 р. румунські селекціонери знову відвідали ВНДІЛК у складі: Сегерчану Опреа і Параскеви Родика-Аної. Вони вивчали науковий досвід

колег і ознайомилися з провідними методами селекційної роботи, де особливу зацікавленість викликали нові високопродуктивні сорти однодомних конопель. На завершення візиту обидві сторони висловили побажання продовжити спільні дослідження у цьому напрямі [423, арк. 1; 351, арк. 19–20].

У 1980 р. відбувся обмін делегаціями: до СРР був направлений кандидат наук В.Г. Вировець [172], до м. Глухова виїхали румунські фахівці з дослідної станції – директор Роман Марчелл та селекціонер Константин Геуке [423, арк. 1]. Румунськими фахівцями було зазначено високий рівень наукової роботи глухівських селекціонерів і якість нових високопродуктивних сортів конопель. Вони висловили побажання щодо подальшої співпраці у напрямі селекції і технічного забезпечення коноплярства.

Відвідавши науково-дослідні установи СРР і ознайомившись з особливостями їх селекційного процесу, В.Г. Вировець відзначив збільшення посівів конопель у країні, які у 1980 р. склали 42 тис. га. У середньому урожайність волокна коливалась у межах 1,2–1,5 т/га, насіння – 0,6–0,8 т/га. Всі посіви у країні були зайняті одним сортом дводомних конопель Фібрамульта 151. Він забезпечував урожайність соломи 8,0–9,0 т/га, насіння – 0,6–0,8 т/га, при вмісті волокна у стеблах 22–23% [359, арк. 2–3]. Тому в СРР розпочато інтенсивну селекційну роботу з відтворення сортів однодомних конопель. У 1980 р. новий сорт Ловрін 110 перевищував попередника за урожайністю соломи на 8–10%, волокна – на 14–15%, насіння – на 12–20%, відрізняючись більш довгим вегетаційним періодом.

Враховуючи зосередженість посівів дводомних конопель у південно-західній частині СРР, з метою надійної ізоляції селекційні роботи однодомних конопель були розпочаті у східній частині країни на станції м. Секуєні. Її кліматичні умови були близькими до Молдавії, а румунські селекціонери покладали великі надії на акліматизацію переданих радянських сортів однодомних конопель [359, арк. 3].

Їх експерименти виявилися вдалим, оскільки під час наступного відрядження у 1988 р. науковець М.П. Мигун відзначив, що основними районованими сортами в СРР були Фібрамулята 151, Ловрін 110 і Секуєні 1 [222]. Насінництво конопель передбачало використання у виробничих посівах насіння високої репродукції. Первинним вирощуванням займалися селекційні установи. Першу репродукцію отримували господарства, насіння яких використовувалося для вирощування конопель на зеленець. Проте, власного насіння для посіву конопель в СРР не вистачало, тому його завозили з СРСР і УНР. Так, у 1988 р. з СРСР було отримано 50 т насіння сорту Дніпровська однодомна 6, а з УНР 150 т насіння гібриду Унікум Б [401, арк. 2–4].

Що стосувалось коноплярства УНР, то у 1970-х – 1980-х роках воно було гарно організоване і приносило значні прибутки. Коноплі вирощували в 61 господарстві, що були розташовані у шести південно-західних областях країни. Керівництво вирощування конопель на волокно було централізованим. У 1976 р. у складі пенькопрядивного і ткацького об'єднання Міністерства легкої промисловості створили центр з відділами: агрономічним, виробничо-технологічним і технічним. Основними завданнями центру були: забезпечення кооперативів насінням, підбір сортів, розроблення рекомендацій з технологій вирощування, забезпечення кооперативів коноплезбиральною технікою [345, арк. 2–5; 346, арк. 1].

В УНР вирощували лише 2 сорти конопель: гібрид між однодомною коноплею Фібрамон 21 і Комполті під назвою Уніко, який займав 80% посівів, інші 20% – сорт Комполті. Проте, угорські науковці постійно вели селекційну роботу з виведення нових сортів конопель і співпрацювали у цьому напрямі з багатьма країнами світу. Доказом цієї співпраці було проведення у 1978 р. в УНР Міжнародної конференції з питань селекції і вирощування конопель. На захід були запрошені представники ВНДІЛК: директор установи Г.І. Сенченко [248, арк. 108; 473, арк. 1;], старший науковий співробітник відділу механізації В.В. Решетило [239, с. 32],

завідувач лабораторії технології О.Г. Бондарєва [162]. Ініціатором і організатором заходу було Угорське пенькопрядивне і ткацьке об'єднання на чолі з генеральним директором Тотом Ласло. Серед представників інших країн конференцію відвідали науковці Чехословацької СР, Польської НР, СР Румунія, НР Болгарія, СФР Югославія, Італії, Франції і Швейцарії. Усього в роботі форуму взяли участь 150 осіб, у тому числі 50 із перерахованих країн. Під час роботи конференції було заслухано 28 доповідей, у тому числі 3 радянської делегації [350, арк. 2–7].

Доповідачі конференції представили результати наукових досліджень з селекції і насінництва, агротехніки, обробітку та механізації збирання, боротьби з шкідниками і хворобами конопель, використання хімічних засобів дефоліації, первинної переробки конопель, а також про стан і перспективи розвитку коноплярства у різних коноплесійних районах зазначених країн. Позитивним аспектом вчені вважали поєднання теоретичних доповідей з практичною демонстрацією сучасної технології вирощування, збирання і первинної переробки конопель у кооперативних господарствах і на пенькозаводах УНР. Робота конференції була організована в трьох містах УНР: м. Сегед, м. Хдмезевашархед-Мартей і м. Надьяк. В учасників була можливість ознайомитися з роботою сільськогосподарського кооперативу ім. Фюрста Шандера, що спеціалізувався на переробці конопель [350, арк. 5].

Науковці відзначили, що у сільському господарстві УНР коноплярство мало велике значення і розвивалось швидкими темпами. Упродовж 1971–1977 рр. посівні площі у країні становили 9–10 тис. га, урожайність стебел – 7,2–8,4 т/га. Одним з чинників, що позитивно вплинув на розвиток коноплярства УНР, було здійснення концентрації посівів і спеціалізація господарств з вирощування конопляної продукції. Були створені відділи, які виконували науково-дослідну роботу з ефективного виробництва і первинної переробки конопель. Було встановлено, що коноплі були гарним попередником для всіх сільськогосподарських культур і особливо для пшениці [350, арк. 2]. У 1978 р. коноплі в УНР за вартістю валової продукції

та рівнем рентабельності, що становив 40–55%, посідали одне з перших місць [350, арк. 15].

У 1981 р. УНР з діловим візитом відвідав професор Г.І. Сенченко, який особисто вирішував проблему створення безнаркотичних конопель. Він відвідав науково-дослідний інститут рослинництва УНР, який мав великий досвід з селекції конопель, і його сорти висівали у багатьох країнах Європи. Але селекцією задля зниження наркотичних якостей конопель угорські вчені, як і румунські, не займалися. Проте, у 1980 р. у фармацевтичному інституті м. Будапешта було захищено дисертацію на тему: «Вивчення різних сортів конопель за вмістом в них каннабіноїдних сполук». У зв'язку з тим, що ВНДІЛК під керівництвом Г.І. Сенченка виконував таку науково-дослідну роботу упродовж багатьох років і мав скоростиглі сорти конопель з низьким вмістом наркотичних сполук, угорський інститут звернувся з проханням надати йому насіння цих сортів як генофонд для селекційної роботи. В обмін ВНДІЛК отримав насіння високоврожайних пізньостиглих сортів конопель угорської селекції [691, арк. 3–5].

У 1981 р. в СРСР перебувала делегація угорських коноплярів у складі: завідувача відділення виробництва конопель при Конопляному прядивно-ткацькому підприємстві (м. Сегед) Таркана Сюч Шандера; старшого наукового співробітника Науково-дослідного інституту сільського господарства (м. Комполт) Др. Хоркана Ержбета; начальника відділу досліджень при Конопляно-прядивному ткацькому підприємстві (м. Сегед) Балажа Антала. Угорські фахівці відвідали ВНДІЛК і ознайомилися з дослідним господарством і посівами конопель у Глухівському районі. Представники УНР були зацікавлені процесом виведення нових сортів конопель, що не містять каннабіноїдних сполук і запропонували радянській стороні направити досвідчених співробітників інституту до УНР для продовження спільної селекційної роботи [363, арк. 3–4; 636, арк. 178].

У 1982 р. делегація українських вчених ВНДІЛК відвідала УНР у складі досвідчених селекціонерів, кандидатів наук. Зокрема, завідувача

лабораторії насінництва і насіннєзнавства конопель В.П. Ситника [250, арк. 65], старшого наукового співробітника лабораторії селекції і генетики конопель І.І. Щербаня [273, арк. 82]. Основним напрямом міжнародної співпраці було виведення високоврожайних сортів конопель. Значне місце відводилось створенню сортів дводомних і одnodомних жовтостебельних конопель, які відрізнялися високою якістю волокна [365, арк. 1–3]. Вчені ВНДІЛК здійснювали систематичний обмін селекційним матеріалом з Науково-дослідним інститутом рослинництва в м. Комполте [365, арк. 18].

У 1983 р. до УНР був відряджений В.Г. Вировець, який мав досвід закордонного співробітництва, працюючи в СРР. Завдяки його цілеспрямованій роботі і колег-науковців були розроблені нові методики, одержано новий вихідний матеріал, визначені біологічні особливості нагромадження наркотичних речовин, їх локалізація в організмі рослин. І саме цей напрям був основним під час наукового відрядження українських вчених. В УНР створено низку сортів і гібридів, у яких вміст волокна перебував на рівні 30% або переходив цей поріг. Проте, методу селекції, який би дозволив вести роботу з покращення якісних показників за прямими ознаками, не було. Тому виконання спільної роботи за цією темою позитивно вплинуло на результати досліджень обох країн [636, арк. 179].

На початку 1983 р. у лабораторії селекції і генетики ВНДІЛК здійснено гібридизацію сортів і ліній угорської селекції з сортами одnodомних конопель інституту. Отримані гібриди нульового покоління між зазначеними лініями і сортами потребували подальшої детальної селекційної роботи, оскільки в УНР не велася робота над зниженням вмісту каннабіноїдів у коноплях [363, арк. 2–4]. Таким чином, слід відзначити, що співпраця вчених УРСР, СРР, та УНР забезпечила кожній країні покращення селекційної роботи у напрямі виведення нових високопродуктивних сортів конопель, а також обмінятися ними.

Ще одним, не менш важливим напрямом наукової діяльності вчених ВНДІЛК було розроблення і конструювання машин для ефективного виробництва конопель, яке є працесмною справою. Починаючи з 1950-х років, інститут став одним з центрів розроблення техніки для збирання конопель. Після виведення у 1968 р. однодомного сорту конопель, можливість механізації збору врожаю цієї культури істотно зросла. Зеленцеві посіви конопель для отримання волокна збиралися тільки роздільно за допомогою жнивarki ЖК-1,9, снопов'язалки ЖСК-2,1 та коноплемолотарки МЛК-4,5. У той час коноплі двобічного використання могли збиратися як окремо за допомогою вищеперерахованої техніки, так і комбайном типу ККП-1,8. Основною проблемою роздільного збирання були значні витрати праці на в'язання снопів та їх обмолот коноплемолотарками. Втрати насіння при цьому способі збирання зростали на 30–40%. У свою чергу використання комбайна збільшувало товарний збір на 20–50% та зменшувало витрати праці у 5 разів [113, арк. 2–3; 341, арк. 21–25].

Що стосувалося країн РЕВ, то в СРР майже всі працеснні процеси догляду за коноплями виконували старими машинами або вручну. Так, процес сіяння конопель на насіння відбувався за допомогою пневматичної сіялки СПС-6, а на волокно – за допомогою зернової 29-рядної сіялки [343, арк. 1; 632, арк. 358]. У 1975 р. під час спільної роботи радянських і румунських фахівців було вирішено вперше зібрати урожай за допомогою збиральних машин конструкції ВНДІЛК. Тому румунська сторона просила на цей період надіслати механізаторів для допомоги при випробуванні трьох зразків румунських збиральних машин і двох закуплених в СРСР машин ЖСК-2,1 і ККП-1,8 [341, арк. 65].

У 1975 р. для виконання цього завдання у час збирання конопель до СРР були направлені фахівці-інженери В.Г. Бідненко, Ю.І. Власенко, В.С. Филипчук [467, арк. 1]. Вони підготували і налагодили для умов роботи в СРР дві ЖСК-2,1, а також ККП-1,8. Коноплі вирости до 3,5 м, що ускладнювало роботу машин радянського виробництва. Оптимальна довжина

рослин становила 2,0–2,5 м. За 1 день роботи ЖСК-2,1 збирали до 5 га конопель [341, арк. 97; 343, арк. 1].

У 1976 р. для покращення результатів у процес вирощування конопель внесли корективи. Для налагодження роботи збиральної техніки до СРР були відряджені фахівці відділу механізації ВНДІЛК, які безпосередньо брали участь у її створенні. Зокрема, інженери-конструктори Ю.І. Власенко, В.В. Решетило. Обслуговуванням сільськогосподарської техніки займалися механізатори дослідно-виробничого господарства ВНДІЛК – В.Г. Бідненко, М.М. Лещик [170; 239, арк. 23; 343, арк. 1].

Відповідно до підписаного контракту між Міністерством сільського господарства СРСР і СРР у 1976 р. збирання насіннєвих посівів у відбувалося жниварками-снопов'язалками ЖСК-2,1 і коноплекомбайнами ККП-1,8. Збиральні роботи здійснювали у чотирьох кооперативах: Ленацхайм, Ловріне, Біледе і Жимболін, де працювало по одному комбайні у кожному з них. Середньодобова продуктивність праці одного комбайна складала 1,4 га. Найпродуктивнішим видався день 14 жовтня, коли 4 комбайни зібрали 10,1 га конопель. Невисокі результати роботи машин пояснювалися низкою чинників, основними з яких була наявність у комбайнів значної кількості конструктивних і виробничих недоліків, низька якість виготовлення машин, відсутність запасних частин, а також невибраної посконі у стеблостой. При цьому фахівці відзначили, що на експериментально-виробничих посівах досягалась вища продуктивність і надійність роботи збиральних машин, ніж на звичайних [343, арк. 2].

Наступний візит українських інженерів до СРР відбувся у 1979 р. Для подальшої співпраці у напрямі удосконалення сільськогосподарської техніки до СРР виїхав старший науковий співробітник відділу механізації ВНДІЛК М.В. Рудников [241, с. 73]. Адже процес збирання конопель був найбільш працездатним у вирощуванні цієї культури, тому у цьому напрямі в СРР приділяли велике значення.

До збирального сезону 1978 р. Тимішоарський політехнічний інститут створив розстилочну машину МРС-2,4 для збирання зеленцевих посівів конопель. Після перевірки першого зразка цієї машини у виробничих умовах було внесено деякі покращення, що стосувались якостей міцності окремих їх вузлів. Вже до збирального сезону 1979 р. було випущено дослідну партію зазначеної техніки у кількості 10 штук для широкої виробничої перевірки. Саме у цьому році машини МРС-2,4 зібрали 400 га конопель із середнім змінним виробітком 4–5 га. Наступний підбір стебел із розстилу здійснювався вручну, оскільки робота над підборщиком перебувала у стадії розроблення проекту [352, арк. 9–11]. Зазначену машину включили до плану спільних робіт, згідно з яким у подальшому її досліджували в умовах коноплесійних господарств СРСР.

Що стосувалося виробничих посівів зеленцевих конопель, то у 1979 р. використовували жниварку-снопов'язалку ЖСК-2,1 радянського виробництва. Посіви насінневих конопель збирали в основному роздільним способом із застосуванням снопов'язалок ЖСК-2,1 і молотарок МЛК-4,5. Обмолот снопів у СРР відбувався переобладнаними зерновими комбайнами власного виробництва, якими виконували пряме комбінування насінневих посівів конопель. Для сільськогосподарських виробників УРСР зацікавлення такий спосіб роботи не представляв, оскільки комбайном зрізалися тільки верхівки стебел, а інша їх частина залишалася у полі на корені і спалювалася. Певну зацікавленість для вчених ВНДІЛК у напрямі здійснення гідроприводу робітничих органів представляла італійська машина «Перуззо», що була призначена для збирання сорго. Румунські коноплярі використовували її для збирання конопель [352, арк. 12].

Наступна делегація з ВНДІЛК була відряджена до СРР у 1980 р. у складі директора дослідно-виробничого господарства Г.П. Руденка, завідувача лабораторії селекції В.Г. Вировця. Вони відзначили у цей рік збільшення посівів конопель у країні, які становили 42 тис. га. Порівняно до

загальної кількості ріллі в СРР висівали у 7 разів більше конопель, ніж в СРСР [359, арк. 1–2].

У 1970-х – 1980-х роках вирощування конопель становило працесмний процес. Тогочасні засоби механізації, що розробляли у різних коноплесійних країнах, навіть при їх достатній недосконалості, не забезпечували оптимальну кількість потреб машин на одиницю площі з метою повної відмови від ручної праці. У зв'язку із цим на початку 1980-х років в СРР прискореними темпами розпочали розроблення нових засобів механізації, збирання, обмолоту, підбору стебел і тюковки снопів. Машини, які створювали, повторювали в основному радянську технологію механізації збиральних і післязбиральних робіт, але при цьому впроваджували нові елементи. Так, у 1980 р. завершили випробування і був зроблений перший випуск 50 машин МРЦ-2,4, які представляли практично радянську причіпну розстилочну жниварку для стебел. Але в СРР її зробили самохідною з фронтальним ріжучим апаратом [359, арк. 2–3]. Одночасно відбувалися випробування підборщика стебел, що була подібною до машини радянського виробництва, хоча з деякими відмінностями у конструкції головних вузлів.

У 1980 р. у коноплесійних господарствах СРР застосовували для обробітку конопель комбайн «Глорія», що призначався для обмолоту 22 культур. Проте, конструкція машини тільки частково механізувала процес обмолоту, не враховуючи підбору снопів і їх ручної подачі. Румунські фахівці розробили конструкцію тюковщика снопів конопель, експериментальний зразок якого наближався до варіанта угорської машини. Коноплярі СРР відмітили значні переваги використання тюків конопель як для перевезення та зберігання соломи, так і для її мочіння [359, арк. 3].

У 1986 р. в СРР для збирання конопель застосовувати радянські жниварки ЖСК-2,1, з яких знімали в'язальні апарати, а також жниварки МРЧ-2 із розстилочним апаратом румунського виробництва. Можливість ознайомитись радянському фахівцю з приладом румунського виробництва не було надано [378, арк. 1–2; 632, арк. 358].

У 1981 р. під час відрядження в УНР завідувача відділу механізації ВНДІЛК, кандидата наук А.П. Горшкова було з'ясовано, що збирання конопель там також відбувалося за допомогою коноплев'язалок виробництва СРСР. Однак ці машини вже були фізично застарілими, оскільки не оновлювалися упродовж декількох років.

Що стосувалося процесів збирання насіннєвих конопель, то це завдання залишалось не вирішеним. Через відсутність коштів для механізації збирання і обмолоту насіннєвих конопель, вирощування її здійснювалося на договірних засадах на присадибних ділянках членів кооперативів, де посів, догляд та обмолот конопель виконували вручну. Звичайно, що така система вирощування насіннєвих рослин не гарантувала стабільне отримання насіння у потрібному обсязі [363, арк. 2–4].

На початку 1981 р. у Науково-дослідному інституті рослинництва м. Комполт на основі італійської машини «Перузо», яка була призначена для збирання рослин, а також німецького зернозбирального комбайна, розпочали розроблення технології механізованого збирання і обмолоту насіннєвих конопель. У 1982 р. угорські сільськогосподарські виробники для здійснення випробувань у посівах зеленцевих конопель були зацікавлені новими коноплезбиральними машинами ЖК-1,9, ПКВ-1, експериментальні зразки яких перебували у ВНДІЛК. Для швидкого вирішення проблеми механізованого збирання насіннєвих конопель, співробітники Інституту механізації УНР розпочали випробування машин для збирання зеленцевих і насіннєвих конопель [365, арк. 7–8].

Завдяки плідній співпраці українських і угорських вчених, збирання конопель у 1982 р. відбувалося жниварками-снопов'язалками ЖСК-2,1 виробництва СРСР, які зарекомендували себе з позитивного боку, показуючи високу надійність у роботі і виробіток 2,5–3,0 га за зміну при 100% зв'язуванні конопель у снопи. У полях кооперативу ім. Фюрста Шандера працювало 16 ЖСК-2,1, а у кооперативі ім. К. Маркса – 9 машин. Збір конопель здійснювався за 12–15 робочих змін. Після сушіння конопляних

снопів угорські сільськогосподарські виробники здійснювали тюкову конопель тюковщиком ККВ-1 власного виробництва. Ця машина за допомогою чотирьох працівників за 8-годинний робочий день тюкувала біля 10 т конопель.

Науково-дослідний інститут рослинництва представив українським вченим для ознайомлення нову машину для тюковки конопель КВ-0,5, яка у 1982 р. проходила випробування. Тюки конопель навантажувачем ПЕ-0,5 виробництва СРСР вкладалися на транспорт і відправлялися на переробку [365, арк. 14]. Угорська техніка дуже зацікавила радянську делегацію і тому обидві сторони домовилися про взаємовигідний обмін збиральної техніки. Для обміну пропонувалися: жнивarki ЖК-1,9 і підборщик ПКВ-1 виробництва СРСР з тюковщиком КВ-0,5 виробництва УНР для подальшого здійснення випробування машин в умовах СРСР і УНР [365, арк. 18].

У 1983 р. в УНР працювало близько 200 штук жнивareк ЖСК-2,1. Після спільних випробувань нового тюковщика КВ-0,5 у його конструкцію були внесені зміни, поставлені вузлов'язачі радянського виробництва. Удосконалення тюковщика КВ-0,5 було важливим, оскільки це дозволяло механізувати процес в'язання тюків, хоча загрузка його снопами залишалась ручною і тюки виходили меншою вагою (250–290 кг) і меншої щільності, ніж у тюковщика ТК-200 (до 500 кг). Принцип роботи в'язального апарата тюковщика КВ-0,5 був аналогічним коноплезжнивareцi ЖСК-2,1. В УНР створено однорядну жнивareкy для збирання насіннєвих конопель, яка мала дисковий ріжучий апарат і вкладала зрізані стебла стрічкою, але вона не отримала широкого застосування через низьку продуктивність [367, арк. 8].

Угорські фахівці були дуже зацікавлені у швидкому завершенні робіт зі створення коноплеззбирального комбайна ККУ-1,9 і здійсненні його випробувань. Також в УНР були зацікавлені новою технологією збирання зеленцевих посівів конопель з використанням коноплезжнивareкi ЖК-1,9 і коноплеззбиральної машини ПКВ-1.

У 1983 р. під час відрядження В.Г. Вировця і А.П. Горшкова зацікавив великий набір техніки, призначений для механізації робіт з селекції, який перебував у Комполтському науково-дослідному інституті Аграрного університету (м. Годьольо). Малогабаритні самохідні сіялки австрійського виробництва мали прилади для установки і регулювання точного висіву насіння у різних міжряддях та кількості рядів. Вони відмічали, що «мотороботи» чехословацького виробництва з різним набором робочих органів – плугів, були надійними у роботі і легкими в керуванні [367, арк. 10–11]. Ними зазначено, що організація збирання конопель в УНР була на високому рівні: застосовували груповий метод збирання, коли в одному полі працювала велика кількість техніки для більш швидкої роботи.

У 1984 р. спільні випробування нових коноплезбиральних машин для збирання зеленцевих конопель в умовах УНР здійснювались за участі провідного інженера-конструктора лабораторії відділу механізації збирання конопель ВНДІЛК Ю.І. Власенка [170]. В його обов'язки входило здійснення спільних випробувань і спостереження за роботою коноплежниварки ЖК-1,9 конструкції ВНДІЛК, у розробленні та створенні якої він безпосередньо брав участь. А також коноплепідборщика ПКВ-1 конструкції ВНДІЛК, а також тюковщика з автоматичним в'язанням тюків конструкції Інституту механізації сільського господарства УНР [170; 371, арк. 2].

Всі машини виробництва СРСР успішно пройшли випробування на полях УНР і були рекомендовані Міністерством сільського господарства до серійного виробництва. Стосовно тюковщика угорського виробництва, машина представляла зацікавлення для сільського господарства, тому запропонували її випробування в умовах СРСР у 1985 р. [373, арк. 1–2].

Підсумкова зустріч представників СРСР і УНР з проблем коноплезбиральних процесів відбулася у 1984 р. у м. Глухові. У черговий раз ВНДІЛК відвідали представники Конопляного прядивно-ткацького підприємства (м. Сегед) Таркань Сюч Шандер і Балаж Антал, а також голова кооперативу «Червона Зірка» (м. Ходмезевашархель) Вайнаї Ернс. Науковці

підвели підсумки спільної науково-технічної співпраці у галузі коноплярства і намітили основні напрями роботи на наступні роки. Вони констатували, що затверджений на 1981–1985 рр. робочий план співробітництва на тему: «Створення нових сортів і гібридів однодомних конопель, що не містять наркотичних речовин, розроблення технології вирощування із врахуванням механізованого збирання» виконано. Визначили успішне завершення запланованих робіт, що забезпечило зростання рівня рентабельності процесу вирощування конопель [372, арк. 1; 373, арк. 2–3; 636, арк. 172].

У 1986 р. посівні площі конопель почали поступово зменшуватися. Гальмування темпів в удосконаленні технологій і розробленні засобів механізації вирощування поступово призвело до подорожчання виробництва волокна і, як наслідок, до звуження ринків збуту продукції, що ставило під сумнів виробництво конопель у цілому. Тому в 1986 р. вирішальним для розвитку коноплярства в УНР стало радянське замовлення на виробництво суворих тканин для потреб народного господарства. Угорські фахівці продовжували удосконалення тюковщика КБ-0,5, планувалася заміна деяких його вузлів. Радянські вчені вважали, що ця машина заслуговувала на увагу, і доцільним було здійснення її випробувань у господарствах СРСР [380, арк. 2–4; 383, арк. 3–9; 384, арк. 1–2].

У 1987 р. в умовах УНР під керівництвом старшого наукового співробітника відділу механізації ВНДІЛК М.В. Рудникова здійснено випробування коноплекомбайна ККУ-1,9 [241, с. 75]. У 1985 р. комбайн був підготовлений експериментальним цехом заводу «Бежецьксільмаш», у 1987 р. представлений для випробувань в УНР. Машина була направлена до пенькотресту у м. Сегед. Адже при тресті у той час працювало сервісне підприємство, яке обслуговувало техніку, що використовували у полях. Комбайн проходив випробування у посівах промислових конопель і у цілому був схвалений експертною групою [382, арк. 2–4; 384, арк. 1–2; 388, арк. 2–4; 395, арк. 1; 577, арк. 1–2].

Делегація ВНДІЛК на чолі із завідувачем лабораторії стандартизації, кандидатом наук Є.Л. Пашиним ознайомилась із малою механізацією у галузі коноплярства. Зокрема, в Інституті рослинництва і захисту ґрунтів, де використовувалася мала техніка для полегшення роботи при збиранні селекційних розплідників. Вчений був фахівцем з розроблення нових методів оцінювання якості сировини конопель. За його безпосередньої участі був розроблений принципово новий метод оцінювання якості соломи конопель. За результатами наукових досліджень, подано 12 заявок, 7 з яких були визнані винаходами. Вчений вніс низку раціоналізаторських пропозицій щодо удосконалення методики наукових досліджень [231, арк. 87].

У 1987 р. угорські фахівці двічі відвідували Глухів. У травні в СРСР перебувала делегація Тресту Угорської пенькової промисловості у складі генерального директора Берта Іштвана, головного інженера Таркань Сюч Шандера і провідного фахівця науково-дослідного відділу Балаж Антала, які координували процес виконання чергового етапу спільних робіт між науковцями УНР і ВНДІЛК. У вересні до ВНДІЛК були направлені фахівці із зовнішньоторговельних зв'язків: завідувач відділу експорту Зовнішньоторговельного підприємства «Комплекс» Золтан Фекете, інженер відділу торгівлі заводу «Золочен» Андраш Герцег та інженер тресту Угорської пенькової промисловості Золтан Гашпар. Приділено увагу проблемі закупівлі нової сільськогосподарської техніки і швидкого постачання обладнання до УНР [395, арк. 1–2; 397, арк. 1; 396, арк. 1; 398, арк. 1–2; 387, арк. 1–4; 386, арк. 1–3].

За період плідної співпраці між СРСР, ССР і УНР у напрямі механізації процесів збирання конопель був зроблений великий обсяг робіт. За попередніми домовленостями здійснювали спільні випробування нової сільськогосподарської техніки, створеної в СРСР, ССР і УНР. Досліджували та удосконалювали нові зразки, а також виконували обмін машинами. Це сприяло значному скороченню часу і витрат на збирання рослин, підвищенню якості збирання. Українські вчені отримали можливість

знайомитися з новітніми технічними розробленнями закордонних партнерів і технікою, яку вони створювали чи закуповували в інших країнах та використовувати нові технології для створення нових зразків машин.

Активну роботу науковці ВНДІЛК здійснювали у напрямі вирішення проблем землеробства і агротехніки. Серед основних проблем були: встановлення кращих попередників конопель залежно від добрив; визначення ефективності різних сівозмін з посівами конопель; підбір експериментально-виробничих ділянок для посіву нових сортів конопель. Велику увагу вчені приділяли боротьбі з бур'янами, шкідниками та хворобами у насінницьких посівах за допомогою хімічних засобів, основним методам живлення рослин та процесу хімічної дефоліації і десикації конопель [346, арк. 1–2]. У 1960-х – 1970-х роках відділ агротехніки очолювали кандидати наук П.Т. Борисенко, А.В. Тарасов. Вони неодноразово були відряджені до СРР і УНР, де особисто знайомились з проблемами ефективного вирощування та первинної переробки конопель цих країн [167; 257, арк. 43; 466, арк. 1].

Науковий співробітник відділу агротехніки, кандидат наук П.А. Голобородько вперше в СРСР здійснив всебічні дослідження різних способів хімічної дефоліації і десикації конопель. У їх результаті були виявлені та рекомендовані найбільш ефективні препарати, встановлені їх оптимальні норми внесення і терміни застосування. За його участі розроблено технологію дефоліації та десикації конопель за допомогою авіації [175, арк. 76; 378, арк. 2–3; 696, арк. 96; 620, арк. 21]. Основним завданням відділу агротехніки було отримання стабільного урожаю коноплі, придатного для машинного збирання.

Вчені ВНДІЛК розробили і впровадили у виробництво нову технологію приготування трести шляхом водно-повітряного мочіння, яка мала низку переваг перед традиційною аеробною. У результаті використання нової технології процес мочіння скорочувався у два-три рази, вихід довгого волокна та його якість покращувались, зникала необхідність побудови

очищувальних споруд; у п'ять разів зменшувалися витрати свіжої води на одиницю вимочування сировини та майже у два рази витрати на будівництво цеху мочіння та амортизаційні підрахунки. Автором цієї технології була О.Г. Бондарєва, яка захистила кандидатську дисертацію на тему: «Дослідження технологічного процесу водно-повітряного мочіння конопель» (1967) і тривалий час працювала над цією проблемою [162].

Угорські вчені виявили велику зацікавленість в освоєнні нової технології приготування трести. Тому у 1979 р. на Надьялакській конопляно-прядивній фабриці за участі О.Г. Бондарєвої були перевірені технологічні схеми регенерації мочильної рідини, виявлені і усунені недоліки в конструкції та роботі ежектора, а також у технології мочіння і аерації рідини. Разом із угорськими фахівцями О.Г. Бондарєва складала технологічні схеми та технологічні завдання для подальшої реконструкції цеху з виготовлення трести [357, арк. 3–5].

Ще однією країною РЕВ, яка займалася вирощуванням луб'яних культур, була НР Болгарія (НРБ). Представники СРСР і НРБ були зацікавлені у співпраці щодо вирощування луб'яних культур. З метою налагодження відносин у 1987 р. на Сумщині перебувала болгарська делегація з м. Бяла Слатіна. Болгарська делегація у складі секретаря обшинського комітету Болгарської Компартії (БКП) Цветана Станєва Іотова, директора підприємства «Текстильні волокна» Георгі Мортінова Георгієва і агронома агропромислового комбінату «Скът» Івана Ценова Антанасова прибула до м. Глухова [390, арк. 1–2; 392, арк. 1–2; 393, арк. 4–5].

Метою візиту був обмін досвідом роботи з ВНДІЛК у галузі коноплярства. Під час перебування в інституті делегація ознайомила з основними напрямками його діяльності, результатами роботи відділу селекції і насінництва зі створення високоволокнистих сортів конопель, прогресивної технології їх вирощування на волокно та насіння, технологією збирання конопель і створених в інституті машин для його здійснення, технологією переробки продукції [390, арк. 1; 391, арк. 1–2; 392, арк. 2–6]. Болгарська

делегация відвідала Баничський пенькозавод, де ознайомилася з повним виробничим циклом промислової переробки конопель. А також колгосп ім. Чапаєва Глухівського району, де досліджували роботу господарства, його економічні показники, нові форми управління і організації праці. Болгарські представники проінформували колег про те, що в їх країні відбувалася перебудова народного господарства і управління. Надали інформацію про економічні та господарські показники АПК «Скът», розвиток галузі коноплярства у країні [391, арк. 3; 404, арк. 2–3; 405, арк. 1].

У результаті обміну досвідом була досягнута угода і складений проект договору про науково-технічне співробітництво між ВНДІЛК, АПК «Скът» і підприємством «Текстильні волокна» м. Бяла Слатіна Врачанського округу. Договором передбачалося надання з боку ВНДІЛК науково-методичної і практичної допомоги АПК«Скът» для здійснення виробничих випробувань і втілення створених в СРСР сортів конопель, в освоєнні технології їх вирощування із застосуванням комплексу радянських машин, а також надання допомоги підприємству «Текстильні волокна» з метою удосконалення технології переробки конопель на підставі розроблень інституту [391, арк. 2–3; 405, арк. 1–3]. Українські вчені були зацікавлені у проведенні спільних із АПК «Скът» виробничих дослідів у ДВГ інституту із випробування ранньостиглих сортів і гібридів кукурудзи болгарської селекції на зерно та освоєнню технологій їх вирощування. При позитивних результатах виробничих дослідів планувався взаємний обмін насінням конопель і кукурудзи для виробничих посівів.

Болгарська делегація висловила побажання В.Г. Вировцю, П.А. Голобородьку, Г.І. Сенченку, В.П. Ситнику щодо подальшого розширення і зміцнення наукової співпраці для ефективного вирощування луб'яних культур, можливості розширення співпраці в інших галузях сільського господарства. Для погодження і підписання договору про науково-технічну співпрацю між ВНДІЛК, АПК «Скът» і підприємством «Текстильні волокна», дослідження місцевих ґрунтово-кліматичних умов та визначення

асортименту радянських сортів конопель для випробування в умовах Болгарії, дослідження і відбору сортів та гібридів кукурудзи болгарської селекції для випробування в умовах Сумської області, обміну досвідом, вважали за необхідне у 1987 р. направити до НРБ радянську делегацію [402, арк. 2–6; 406, арк. 2]. Проте, візит українських науковців до НРБ був відтермінований до 1988 р. з невідомих причин.

На основі постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР №992 «Про заходи з удосконалення управління економічним і науково-технічним співробітництвом із соціалістичними країнами» від 19 серпня 1968 р., постанови бюро Сумського обкому Компартії України №Б38/І від 7 червня 1988 р. до НРБ була відряджена делегація у складі 3 осіб. Серед членів делегації був і заступник директора з наукової роботи ВНДІЛК В.П. Ситник [402, арк. 1–6; 403, арк. 2–3; 406, арк. 1–2]. Метою візиту стало встановлення прямих виробничих, культурних і науково-технічних зв'язків між Глухівським РАПО, ВНДІЛК і АПК «Скът» м. Бяла Слатіна, підприємством «Текстильні волокна», науковими установами НРБ, які займалися дослідженнями у коноплярстві [403, арк. 2].

За період роботи у ВНДІЛК В.П. Ситник став висококваліфікованим науковим працівником. Ще у 1971 р. він закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «вчений-агроном» і був направлений на роботу в інститут. Після закінчення аспірантури захистив кандидатську дисертацію. Пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу. Із 1987 р. його призначили на посаду заступника директора ВНДІЛК. Він виконував низку науково-дослідних робіт у галузі селекції і насінництва конопель, опрацював сучасні методи постановки досліджень. Вчений опублікував 30 наукових праць, був співавтором сорту конопель ЮСО-16 і продовжував селекційну роботу. Тому відрядження до НРБ було важливим для нього як для науковця, так і для адміністративної посадової особи [250, арк. 63; 635, арк. 85].

Однією з розвинених сільськогосподарських країн РЕВ була НРБ, де вирощували озиму пшеницю, кукурудзу, томати, перець, тютюн, цукрові буряки, коноплі та інші сільськогосподарські культури. Перебудова, яка розпочалася у країні наприкінці ХХ ст., зобов'язала фахівців сільського господарства знаходити шляхи підвищення ефективності всіх галузей народного господарства. У 1987 р. до ВНДІЛК приїздили фахівці НРБ АПК «Скът» для з'ясування досвіду виробництва і переробки конопель з метою втілення його у своїй країні. Болгарських фахівців зацікавили сорти конопель радянської селекції, технології отримання трести і переробки коноплепродукції. Була досягнута принципова домовленість про співробітництво. Тому для встановлення прямих виробничих зв'язків між Глухівським РАПО Сумської області і АПК «Скът» г. Бяла Слатіна Михайловоградської області в НРБ направили робочу групу. Перед фахівцями ставилося завдання дослідження технологій вирощування сільськогосподарських культур, укладання договору про існування прямих виробничих зв'язків на компенсаційній основі з проблем впровадження технологій вирощування сільськогосподарських культур і обговорення завдань зі встановлення культурних зв'язків з організаціями м. Бяла Слатіна [403, арк. 3; 404, арк. 2–4].

Вартість валової промислової продукції Агропромислового комплексу «Скът» у рік становила біля 85 млн. лев, сільськогосподарської – 4 млн. лев. Основною спеціалізацією сільськогосподарських бригад було зерно і молочне виробництво. Вирощували також промислові культури – кукурудзу, озиму пшеницю, соняшник, тютюн, цукрові буряки, овочі (томати, перець, цибуля), картоплю, люцерну. Вартість валової сільськогосподарської продукції Болгарської бригади на прикладі села Бърдарски геран складала близько 5 млн. лев, чистий прибуток – 1 млн. лев [402, арк. 6].

У 1988 р. в АПК «Скът» відбулася зміна в структурі посівних площ – коноплі в общині взагалі перестали висівати. Завод «Текстильні волокна» (м. Бяла Слатіна) завершував переробку конопляної сировини минулого року,

а починаючи з 1989 р., базу заводу планували використовувати для виготовлення безалкогольних напоїв. АПК «Скът» плідно співпрацював із Іванівською дослідною станцією і колгоспом ім. Ф.Е. Держинського Ахтирського району Сумської області у напрямі вирощування цукрових буряків. У 1988 р. коноплі в НРБ висівали на малій площі – 310 га у зоні підприємства «Текстильні волокна» м. Гулянци. Використовували для висіву місцевий сорт Селистринська. Урожайність стебел складала близько 7,0 т/га, насіння – 0,8 т/га, вихід волокна при переробці на заводі – біля 16%.

Зрізали й зв'язували коноплі у снопи жниварками ЖК-1,9 і ЖСК-2,1 виробництва ВНДІЛК, закупленими в СРСР, обмолот суцвіть здійснювали комбайном Е-512. Вимочування стебел відбувалося на заводі. Переробляли тресту на обладнанні радянського виробництва. На підприємстві в м. Гулянци існувало дві лінії переробки: перша – для довгого волокна, друга – для короткого і сушарка. Продуктивність підприємства складала 4 тис. стебел у рік. До 1987 р. завод виготовляв костроплити, для чого використовував шведське, італійське та німецьке обладнання. У 1988 р. обладнання було повністю демонтоване і оглянути його не було можливості [402, арк. 6; 635, арк. 87].

4.2. Співробітництво з Польською НР та Республікою Куба щодо розвитку льонарства і коноплярства

Наукову співпрацю з Польською НР (ПНР) здійснювали у напрямі досліджень у галузі льонарства і коноплярства. Починаючи з 1975 р. у ВНДІЛК працювали над темою: «Створення нового сорту і удосконалення технології вирощування льону-довгунцю для північно-східних районів Поліської зони УРСР» [413, арк. 32]. У ПНР льон вирощували на великих площах і мали певні успіхи у виведенні нових високопродуктивних сортів [345, арк. 1–2]. Польські сільськогосподарські виробники були зацікавлені у співпраці у галузі коноплярства. Тому упродовж 1967–1978 рр. ПНР

відвідали: директор Г.І. Сенченко та провідні фахівці інституту – завідувач лабораторії технології і первинної переробки конопель О.Г. Бондарєва, завідувач лабораторії селекції конопель В.Г. Вировець [465, арк. 1; 472, арк. 1]. Метою відряджень було ознайомлення з науковими дослідженнями селекції і насінництва льону та конопель, механізацією процесів льонарства, визначення первинної переробки конопель на пенькозаводах ПНР [425, арк. 9; 345, арк. 3–4].

Вчені ВНДІЛК встановили особливості селекції та насінництва льону-довгунцю і конопель. Дослідили механізацію науково-дослідних робіт і процесів вирощування льону та технологію первинної переробки соломи льону і конопель. Було досягнуто домовленість про обмін зразками насіння кращих сортів зазначених культур. Для подальших досліджень із колекції ВІРу були отримані 13 зразків сортів льону-довгунцю і 5 конопель, які досліджували у колекційних розплідниках. Деякі з них одразу були включені в селекційний процес як похідний матеріал. Після повернення з ПНР О.Г. Бондарєва розробила і рекомендувала до впровадження технологію виготовлення трести конопель з віджиманням і промивкою за принципом польської технології, але на більш високому технологічному рівні.

Продовження співпраці відбулося в травні 1979 р. Вітчизняна делегація в складі Є.Г. Труша (ВНДІ льону) і Г.С. Степанова (ВНДІЛК) була направлена до ПНР для роботи за темою: «Агротехніка і селекція льону-довгунцю і конопель» [354, арк. 3–4]. Як представник від ВНДІЛК, Г.С. Степанов захистив кандидатську дисертацію на тему: «Строки збирання нових селекційних сортів конопель» (1968) [256, арк. 27; 629, арк. 222]. З метою посилення науково-дослідної роботи з селекції льону-довгунцю у складі відділу селекції, генетики і насінництва конопель було створено лабораторію генетики та селекції льону. Завідувачем новоствореної лабораторії призначили Г.С. Степанова [256, арк. 28]. Він мав вагомий досвід у відтворенні нових сортів луб'яних культур. Був співавтором двох сортів і одного гібриду конопель. Із 1974 р. плідно займався селекцією льону-

довгунцю для північно-східних районів поліської зони УРСР. Мав 46 опублікованих наукових праць у напрямі селекції і генетики луб'яних культур. Тому саме Г.С. Степанов був рекомендований для закордонного відрядження, як представник ВНДІЛК [256, арк. 40].

Метою чергового відрядження було продовження спільних досліджень у галузі агротехніки і селекції льону-довгунцю і конопель [354, арк. 3]. Українські вчені ознайомились зі станом та перспективами розвитку льонарства і коноплярства в ПНР; дослідили методику селекції льону-довгунцю та конопель; узагальнили досвід використання малогабаритної техніки у селекційно-насінницькій роботі; визначили особливості насінництва, агротехніки і технологій льону-довгунцю і конопель; заклали досвід для встановлення впливу екологічних умов для вирощування насіння льону-довгунцю та його якість.

Основним напрямом наукової роботи польських науковців було виведення високопродуктивних з високим рівнем і якістю волокна одностомних сортів конопель. Як похідний матеріал використовували двостомні і одностомні сорти польської та іноземної селекції. Селекційну роботу в ПНР здійснювали аналогічній в СРСР. Як позитивний момент у селекційній роботі було визначено «метод половинок», який з мінімальними витратами праці дозволяв позбутися потомства (родин) елітних рослин, що не відповідали поставленим завданням. Під час відрядження делегація вітчизняних вчених відвідала низку наукових і дослідних установ ПНР, де ознайомила з їх структурою, складом та методами роботи [354, арк. 3; 629, арк. 224]. Відзначено, що в ПНР посіви конопель майже не пошкоджувалися конопляною блохою (*Psylliodes attenuate*) і кукурудзяним метеликом (*Pyrausta nubilalis*) і тому викликали приємне враження [354, арк. 5].

У селекційно-насінницькій роботі з льоном-довгунцем і коноплями польські аграрії широко використовували малогабаритну техніку. Вітчизняні вчені розглянули трактори чехословацького виробництва, до яких додавався

повний комплект змінних знарядь для господарських робіт, обробітку ґрунту і догляду за рослинами. Для висіву насіння конопель і льону у ПНР застосовували триколісну норвезьку сіялку «Квіорд», яка забезпечувала регулювання норм висіву і ширини рядів. Боротьбу з бур'янами, хворобами та шкідниками луб'яних культур у ПНР здійснювали за допомогою оприскувача «Бертоліні» власного виробництва і «Арімісі» виробництва Японії. Важливими виявились новітні засоби, розроблені польськими вченими для ефективного збирання луб'яних культур. В Інституті вітчизняних натуральних волокон (ІВНВ) у м. Познані розроблено самохідний льонозбиральний комбайн універсального типу, який повинен здійснювати збирання льону з укладанням його у стрічку; підбір, обмолот і розстил обмолоченої соломи у стрічку; підйом із стрічки з механізованим в'язанням снопів.

Ознайомившись з особливістю селекції і насінництва, агротехніки та технологій первинної переробки льону-довгунцю та конопель, які проводили у ПНР, члени делегації звернули увагу на нові, більш прогресивні методи селекції луб'яних культур, а також на методи боротьби з бур'янами на всіх етапах селекційно-насінницької роботи. За результатами відрядження був складений план подальшої роботи обох сторін [354, арк. 14].

У 1983 р. розпочався наступний етап спільної роботи. Наказом по Міністерству сільського господарства СРСР №45 від 14 липня 1983 р. для продовження наукових досліджень у напрямі агротехніки льону-довгунцю і конопель до ПНР були направлені А.М. Комаров (ВНДІ льону) та Л.М. Горшкова (ВНДІЛК) [368, арк. 1]. Вони мали великий досвід дослідницької і селекційної роботи та були висококваліфікованими науковими співробітниками з селекції конопель.

Ще у 1962 р. Л.М. Горшкова закінчила агрономічний факультет Української сільськогосподарської академії і отримала кваліфікацію вченого-агронома. Працювала головним агрономом колгоспу «Перемога» Городовиковського району Калмицької АРСР. Упродовж 1966–1969 рр.

навчалася в аспірантурі ВНДІЛК за спеціальністю «селекція і насінництво». Захистила кандидатську дисертацію на тему: «Фізико-біологічні особливості конопель різної статі дводомної і однодомної форм» (1971). Упродовж 1969–1972 рр. працювала в лабораторії селекції [181]. Вона виконувала роботу з визначення каннабіноїдних сполук у рослинах конопель. Була співавтором нових районованих сортів однодомних конопель – ЮСО-16, ЮСО-14, Дніпровської однодомної-6, ЮСО-19, ЮСО-28 і ЮСО-29. Усі виведені за її участю сорти були високопродуктивними та мали низький вміст канабіноїдних сполук. Результати досліджень Л.М. Горшкової висвітлено у 20 наукових публікаціях [181].

Під час робочої поїздки вченими досліджено завдання агротехніки вирощування льону-довгунцю, а саме результати випробувань нових гербіцидів у боротьбі із бур'янами; селекції і насінництва конопель. Вони відвідали ІВНВ (м. Познань), Познанську дослідну станцію (м. Пентково), Дальньосліонську дослідну станцію (м. Білобжезія). Відзначено, що в ІВНВ у м. Познані досліджували всі проблеми льонарства і коноплярства, починаючи від селекції та закінчуючи прядінням [368, арк. 3].

У 1983 р. в ПНР посіви льону-довгунцю займали 55 тис. га. У 1982 р. урожайність льоносоломки у селянських господарствах у середньому складала 3,5–3,8 т/га, на дослідних станціях 6,0–7,0 т/га, насіння – відповідно 0,4–0,5 і 0,6–0,7 т/га. Висівалися в основному 6 сортів льону-довгунцю після ярих зернових і озимої пшениці. Обов'язковим агротехнічним заходом було лущення стерні одразу після збирання зернових культур на глибину 8–12 см і наступна оранка зябу плугами. Велика увага приділялася внесенню мінеральних добрив і обробленню насіння льону отрутохімікатами. У полях здійснювали боротьбу з пирієм повзучим, для чого застосовували гербіцид «Раундал». Під час огляду полів на Познанській дослідній станції приділено увагу обробленню посівів льону у фазі «ялинка» регулятором росту «Стимулін». За даними досліджень він покращував умови ґрунтового живлення і забезпечував кращий ріст рослин льону.

Основним і найпоширенішим способом збирання льону-довгунцю в ПНР був сноповий, при якому льоносоломка відправлялася у необмолоченому вигляді на льонозаводи, де був обладнаний спеціальний цех для обмолоту і очищення насіння льону до посівних кондицій [368, арк. 7–8].

Посівні площі конопель в ПНР поступово знижувались і у 1983 р. складали 4–5 тис. га, що майже у 4 рази менше у порівнянні з 1977 р., коли вони складали 16 тис. га. Значне зниження посівних площ фахівці ІВНВ пояснювали відсутністю ринку збуту і механізації працесмних процесів збирання конопель та виготовлення трести. Передбачалось також, що посівні площі у країні не будуть скорочуватися у зв'язку з тим, що активно здійснювалась робота спільно з текстильним інститутом у м. Лодзі з метою використання обладнання для прядіння вовни, на якому можна прясти волокно конопель. Тому саме для цього в ІВНВ здійснювали роботу для отримання однотипного волокна без розділення його на первинне і вторинне, а також легкою промисловістю використовувалась нова технологія виготовлення тканин, які містять 30% волокна конопель, 50% штучного волокна і 20% волокна льону.

Селекційна робота для отримання нових сортів конопель здійснювалась на декількох дослідних станціях: Дальоньосліонській, Білобжезькій та ін. На станціях в основному здійснювали і насінницьку роботу, яку представлено у країні одним сортом конопель. Природно-економічні умови ПНР дозволяли висівати і обробляти тільки один сорт конопель [368, арк. 7].

У 1980-х роках ІВНВ, як провідна наукова установа ПНР, працював над удосконаленням технологій оброблення льону-довгунцю і конопель. Польські вчені виявили нові гербіциди у боротьбі з дводольними бур'янами та пирієм повзучим. Удосконалювалася селекційна і насінницька робота конопель. Поряд з цією науковою роботою випробували регулятори росту у посівах льону-довгунцю і взято напрям на отримання однотипного волокна

без урахування первинного та вторинного волокна. Одночасно з цим вченими ІВНВ розроблено схему з використанням однотипного волокна.

Вчені ІВНВ також удосконалювали процес збирання льону-довгунцю шляхом виготовлення на основі льонокомбайна ЛКВ-4Т підбирача-очесувача, модернізацією рулонного процесу (виробництва заводу в м. Люблін) для підбору і пресування льону у великі рулони вагою 150–250 кг. Науковці ІВНВ проявляли зацікавлення до результатів роботи вчених ВНДІЛК з технології оброблення, збирання льону-довгунцю і конопель. Інститут був зацікавлений у придбанні макетного зразка малогабаритного самохідного комбайна, який був розроблений у ВНДІЛК для випробувань у дослідях наукових установ і господарств. При обміні взаємною інформацією з агротехніки льону, селекції і насінництва конопель було встановлено взаємну зацікавленість обох сторін. У зв'язку з цим було досягнуто домовленість в обміні результатами випробування гербіциду «Гліна» (ДРХ-4189) у посівах льону-довгунцю та селекційній роботі з отримання однотипного волокна [368, арк. 8; 629, арк. 227].

У вересні 1980 р. для узгодження програми подальшої науково-технічної співпраці ВНДІЛК із спорідненими науковими установами ПНР у наукове відрядження виїздив директор інституту Г.І. Сенченко. Він відвідав провідні господарства і домовився про подальшу співпрацю у напрямі виведення нових високоякісних сортів льону та конопель. До ВНДІЛК ним був завезений сорт польських однодомних конопель «Білобжеська», який одразу був включений до селекційного процесу [361, с. 2].

Отже, спільна наукова робота вчених СРСР і ПНР мала велике значення для подальшого розвитку льонарства і коноплярства в обох країнах. Під час візиту приймали рішення про цілеспрямоване використання досвіду польських вчених з централізованого визначення залишкових кількостей гербіцидів в льонопродукції і навколишньому середовищі. Досягнуто домовленість про здійснення обміну інформацією щодо досліджень з технології вирощування, збирання льону-довгунцю, селекції та насінництва

конопель, що пришвидшило процес селекції нових сортів луб'яних культур. У селекційний процес ВНДІЛК було включено 11 польських сортів льону-довгунцю і 5 сортів конопель.

Упродовж 1970-х – 1980-х років СРСР налагоджував плідні економічні зв'язки та реалізовував проекти у сфері науково-технічного співробітництва з Республікою Куба (РК). Відповідно до постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 13 червня 1963 р. та наказу Міністерства сільського господарства СРСР №129 «Про розробку і виготовлення зразків машин для збирання цукрової тростини» від 22 червня 1963 р. науковці ВНДІЛК разом з Державним конструкторським бюро Люберецького заводу ім. Ухтомського розробили модель тростино-збирального комбайна для РК [317, арк. 1–2].

Керівником цього проекту був обраний співробітник відділу механізації ВНДІЛК, кандидат наук Г.І. Гончаров [177]. Провідним конструктором робіт призначили старшого наукового співробітника відділу механізації ВНДІЛК С.С. Воловика [171, арк. 10]. Науковець мав великий досвід у створенні машин для збирання і обмолоту конопель. Керував роботами з відтворення і впровадження у виробництво простої МК-1,5 та складної МКС-15 коноплемолотарок, за що разом з Г.І. Гончаровим у 1950 р. став лауреатом Сталінської премії [171, арк. 15–16]. Упродовж 1963–1964 рр. вони працювали над створенням конструктивної схеми причіпного комбайна КСТ-1, розрахунком основних параметрів робітничих органів і машини у цілому. Брили участь у виготовленні експериментальних зразків комбайнів, що у подальшому пройшли випробування під час збирання цукрової тростини в Ромрадгоспі Денауського району Сурхан-Дар'їнської області Узбецької РСР [317, арк. 22].

Після усунення певних недоліків у 1963 р. два зразки комбайнів КСТ-1 відправили в РК. У 1964 р. дві моделі пройшли виробничі випробування під час збирання плантацій цукрової тростини. У свою чергу кубинські вчені позитивно оцінили роботу збирального комбайна. Тільки після цього з'явилася постанова Ради Міністрів СРСР від 28 квітня 1964 р. про запуск в

серійне виробництво КСТ-1. Люберецьким заводом ім. Ухтомського було випущено перші 470 комбайнів, які були перевезені до РК [317, арк. 23–25; 628, арк. 39].

На початку 1970-х років розширилось співробітництво вчених ВНДІЛК та науковців РК у напрямі селекції, насінництва, заходів боротьби зі шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур [353, арк. 2; 628, арк. 40; 659, арк. 8]. У 1977 р. для роботи в РК за напрямом ентомологія був направлений завідувач лабораторії захисту рослин ВНДІЛК, кандидат наук А.С. Бичко [166; 471, арк. 12]. Роботу здійснювали на Центральній експериментальній станції рису «Нінья Боніта» у м. Гавана. Разом із кубинськими вченими А.С. Бичко розробив методи боротьби з найбільш небезпечним шкідником – рисовою согатою (*Sogatodes oryzicola* Muir) [353, арк. 3; 628, арк. 41]. Одним з ефективних засобів боротьби із согатою було виведення нових більш стійких сортів рису. Вченими удосконалено методики і досліджено 2 355 сортів рису на стійкість щодо ураження цим шкідником [369, арк. 14]. Серед всіх зразків виділено 415 найбільш стійких [353, арк. 12].

Упродовж 1981–1983 рр. на Центральній експериментальній станції рису «Нінья Боніта» за безпосередньої участі радянських вчених під керівництвом А.С. Бичка виведено нові високоврожайні сорти рису, стійкі до шкідників і хвороб [369, арк. 16; 477, арк. 1; 628, арк. 42]. Визначено та зареєстровано 79 шкідників рису, основними серед яких були: рисова согата, рисовий водяний довгоносик і клоп острівковий [369, арк. 6]. Для розроблення науково-обґрунтованої системи боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур вчені визначили динаміку чисельності паразитів та хижаків, розповсюдження за зонами. Вперше опрацьовано методику визначення економічного порогу чисельності клопа острівкового і рисової согати простим і розрахунковим методами [369, арк. 8].

Отже, результати співпраці вчених ВНДІЛК і науковців Республіки Куба були досить вагомими. Завдяки розробленням фахівців відділу

механізації кубинські сільськогосподарські виробники отримали тростино-збиральний комбайн, який підвищив якість праці та зменшив час і витрати при збиранні врожаю цукрової тростини. Подальша співпраця у напрямі ефективного вирощування рису мала позитивні результати: вперше у Республіці Куба було виведено і районовано нові скоростиглі та стійкі до шкідників і хвороб сорти рису, визначено їх основні шкідники та методи боротьби з ними. Всі ці заходи забезпечили зміцнення матеріально-технічної бази сільського господарства і підвищення її ефективності та продуктивності.

Завдяки вагомій співпраці кубинських і вітчизняних вчених валова продукція сільського господарства Республіки Куба підвищилася у 1980 р. порівняно з 1970 р. на 27%. Вітчизняні вчені мали можливість отримати науково-дослідний досвід роботи закордонних фахівців.

Висновки до розділу 4

Можна зробити висновок, що упродовж 1970-х – 1980-х років міжнародна діяльність вчених ВНДІЛК була досить плідною. Співпрацюючи з вченими країн Європи і Латинської Америки, що були членами РЕВ, українські науковці опрацьовували досягнення колег і використовували їхній досвід у своїй науковій діяльності, а також втілювати свої розроблення у сільське господарство за кордоном.

Плідною була співпраця українських вчених з дослідними установами Польської НР, Угорської НР та СР Румунія. Так, упродовж періоду дослідження вчені ВНДІЛК налагодили тісну співпрацю з Трестом льоно-пенькозаводів СРР, Пенкопрядивним і ткацьким об'єднанням УНР та мережою наукових установ і дослідних станцій ПНР у напрямі селекції, насінництва, агротехніки та механізації процесів коноплярства і льонарства.

При схрещенні сортів і гібридів конопель угорської, румунської і польської селекції та високопродуктивних зразків конопель, вченими ВНДІЛК отриманий перспективний селекційний матеріал для подальшої роботи і нові сорти конопель ЮСО-44, ЮСО-46, ЮСО-47, які за результатами конкурсного сортовипробування за якісними показниками

волокна перевищили районовані раніше сорти. Завдяки активній участі науковців ВНДІЛК розпочато роботу зі зниження вмісту каннабіноїдних сполук у рослинах конопель. За допомогою сортів радянської селекції в СРР виведені нові – Ловрін 110 і Секуєні 1, які в подальшому були районовані та успішно висівалися на території СРР. В УНР завдяки спільній цілеспрямованій роботі науковців разом з вченими ВНДІЛК були розроблені нові методики, одержано новий вихідний матеріал, досліджено біологічні особливості наркотичних речовин, їх локалізація в організмі рослин. Упродовж 1981–1983 рр. це забезпечило створення в УНР низки сортів і гібридів, у яких вміст волокна знаходився на рівні 30% та вище.

Великий крок був зроблений у напрямі збирання конопель. Так, спільні випробування зразків сільськогосподарської техніки сприяли удосконаленню попередніх зразків коноплекомбайна ККУ-1,9 і коноплежниварки ЖК-1,9, що значно прискорило збиральний процес рослин та зробило його механізованим. Опрацювання заходів живлення рослин і боротьби з шкідниками досягло нового рівня. Розроблені ефективні добрива та хімічні препарати для живлення, оброблення і захисту рослин, що забезпечило значне підвищення урожайності конопляних посівів.

Вагомі зрушення відбулися у напрямі ефективного вирощування льону-довгунцю. Так, завдяки співпраці з ПНР, українські вчені отримали можливість обміну інформацією щодо розроблення технологій вирощування, збирання льону-довгунцю, використання досвіду польських вчених щодо централізованого визначення залишкових кількостей гербіцидів у льонопродукції і навколишньому середовищі. Проте, співробітництво у галузі коноплярства з НРБ не було налагоджено через значне скорочення у країні посівних площ конопель і зменшення до мінімуму підприємств, що переробляли коноплепродукцію.

Співпраця з вченими Республіки Куба відкрила для науковців ВНДІЛК можливість досліджувати поряд з коноплями цукрову тростину і рис. Завдяки роботі інженерів ВНДІЛК і Державного конструкторського бюро

Люберецького заводу ім. О.В. Ухтомського, на основі існуючих креслень розроблено нову модель тростино-збирального комбайна, що сприяло зменшенню ручної праці і значному прискоренню збирання рослин. Важливою була співпраця науковців ВНДІЛК і кубинських вчених у напрямі отримання нових скоростиглих та стійких до шкідників і хвороб сортів рису, розроблення методів боротьби з основними шкідниками сільськогосподарських культур. Це сприяло повному забезпеченню Республіки Куба власним рисом, а українським вченим набути нового досвіду.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і внесок у вирішення наукового завдання щодо відтворення науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках, як важливої складової історії національної аграрної науки. Використання комплексного підходу до розгляду широкого спектру історичних джерел сприяло виявленню низки невідомих і маловідомих фактів, оцінено внесок вчених ВНДІЛК у розвиток виробництва та первинної переробки конопель, льону-довгунцю і малопоширених луб'яних культур в УРСР у визначений період дослідження.

1. Історіографічний аналіз засвідчив, що проблема науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках не знайшла комплексного висвітлення у працях науковців. Лише у незначній кількості публікацій висвітлено окремі аспекти наукової діяльності вчених інституту. Проте, в них не згадуються напрацювання за окремими напрямками: агротехніки, селекції та насінництва, механізації, міжнародної діяльності установи, а також його організаційної структури. Заслужовують на увагу бібліографічні видання Інституту луб'яних культур НААН і ННСТБ НААН, в яких розкрито життєвий і творчий шлях провідних науковців ВНДІЛК, проте не за всіма науковими напрямками.

2. Науково-технічний потенціал ВНДІЛК розкрито на основі опублікованих та неопублікованих архівних документів ЦДАВО України, Державного архіву Сумської області, Відомчого архіву Інституту луб'яних культур НААН. Зокрема, протоколів засідань Вченої і Координаційної рад, річних звітів інституту та окремих підрозділів, наказів і листування. У джерельну базу включено опубліковані матеріали наукових видань; газетні публікації; інтерв'ю. У сукупності вони сприяють докладному аналізуванню та розкриттю особливостей дослідної і організаційної діяльності вчених ВНДІЛК у напрямі наукового забезпечення вирощування луб'яних культур в

УРСР у другій половині ХХ ст. Забезпечують визначення внеску вчених ВНДІЛК, який був і залишається єдиним в Україні у напрямі ефективного вирощування луб'яних культур на науковому підґрунті для розвитку коноплярства, льонарства та малопоширених луб'яних культур у країні. Вперше на основі розглянутих джерел охарактеризовано науковий склад інституту і створений просопографічний портрет колективу. Визначення методології дослідження спільно з аналізом історіографії та джерельної бази зумовили вибір напрямів і шляхів вирішення основних задач предмета дослідження, сприяли формуванню нових висновків та узагальнень, власній інтерпретації окремих подій і явищ, об'єктивному оцінюванню творчого внеску вчених ВНДІЛК у розвиток виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР.

3. Запропоновано періодизацію розвитку науково-технічного потенціалу виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках на основі організаційних змін, що відбулися у структурі ВНДІЛК, а також закономірностей науки, її методології із врахуванням соціально-економічних та науково-технічних чинників:

Перший період (1944–1955 рр.) – на початку цього періоду відбулось створення галузевого Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур шляхом об'єднання двох діючих установ: Всесоюзного науково-дослідного інституту конопель (м. Глухів) і Всесоюзного науково-дослідного інституту нових луб'яних культур (м. Москва). У ці роки установа мала найбільшу мережу відокремлених підрозділів і виконувала наукові дослідження з коноплями, льоном-довгунцем та малопоширеними луб'яними культурами. Розпочалось післявоєнне відродження досліджень з селекції і насінництва, агротехніки луб'яних культур, де процеси обробітку ґрунту відбувались вручну. Важливим здобутком стало районування нових сортів однодомних конопель і малопоширених луб'яних культур. Відбувалось

матеріальне укомплектування та будівництво основної бази інституту та його відокремлених підрозділів.

Другий період (1956–1961 рр.) – на початку зазначеного періоду здійснено реструктуризацію мережі ВНДІЛК, більша частина відокремлених підрозділів якого була перепідпорядкована місцевим відомчим структурам окремих республік СРСР, а деякі взагалі розформували. Науково-дослідну роботу виконували лише з коноплями і кендирем. Здійснювали активну діяльність з відновлення генетичних дослідів з коноплярства. У відділі механізації розпочато активну роботу над створенням коноплезбирального комбайну, який повністю мав замінити ручну працю. Велику увагу приділено ефективному чергуванню луб'яних культур у сівозмінах та раціональному обробітку ґрунту.

Третій період (1962–1969 рр.) – з 1962 р. у структурі ВНДІЛК працювали Дослідно-виробниче господарство і Золотоніська дослідна станція, де виконували науково-дослідну роботу з коноплями. У цей період в інституті відновив діяльність відділ цитології і генетики, який здійснював дослідження статі конопель. Вченими розроблено нову технологію збирання конопель на волокно і двобічне використання та створений комплекс машин для його здійснення. Опрацьовано і впроваджено у виробництво технологію водно-повітряного мочіння конопель у стаціонарних водоймах, де здійснювалось механізоване завантаження соломи та вивантаження трести з виключенням необхідності викидів відпрацьованої мочильної рідини. Створено досконалу конструкцію комбайну напівнавісного типу ККП-1,8.

Четвертий період (1970–1991 рр.) – відзначився активною науково-дослідною роботою, яку виконували у напрямі створення високоефективних, продуктивних та стійких до хвороб і шкідників сортів конопель з мінімальним вмістом наркотичних речовин. Відбувалася міжнародна співпраця вчених інституту з науковцями країн РЕВ. Цей період став розквітом наукової діяльності установи. Зокрема, вченими районовано більше 10 сортів конопель, вирощування яких забезпечило збільшення їх

продуктивності у 2 рази і отримання 1,2–1,4 т/га волокна та 0,8–1,0 т/га насіння. Вагомим здобутком стало створення інженерами ВНДІЛК самохідного коноплезбирального комбайну ККП-1,8, який об'єднав процеси скошування і обмолоту конопель, що значно скоротило час збирання конопель та зменшило обсяг ручної праці.

4. За результатами дослідження науково-організаційної діяльності та динаміки кадрового і наукового забезпечення ВНДІЛК визначено, що робота установи упродовж 1944–1991 рр. була плідною і багатогранною. Майже весь період дослідження інститут підпорядковувався Міністерству сільського господарства СРСР (1947–1991). Наукову діяльність вчені ВНДІЛК узгоджували з ВАСГНІЛ, а з 1969 р. з Південним відділенням ВАСГНІЛ, яке координувало роботу галузевих науково-дослідних установ УРСР. Кількість відділів і структурних підрозділів інституту змінювалась упродовж всього періоду дослідження. Так, максимальна кількість відокремлених підрозділів припадала на 1944–1962 рр., а мінімальна їх чисельність була упродовж 1962–1991 рр.

Встановлено, що науково-технічний потенціал установи також постійно змінювався упродовж 1944–1991 рр. Його чисельність коливалась від 11 до 60 осіб. Вікова структура науковців систематично оновлювалась молодими вченими, окрім післявоєнного періоду 1951–1955 рр., коли особи зазначеної вікової групи понесли найбільші втрати у роки воєнних дій Другої світової війни. Основу установи складали вчені середнього віку, кількість яких, за винятком окремих років (1966 р. – 39,0%; 1985 р. – 39,5%; 1987 р. – 45,0%) становила більше 50%. Кількість науковців старше 50 років коливалась у межах 16–23%. Вагому роль при виконанні досліджень в інституту відігравали жінки-науковці, частка яких упродовж 1944–1991 рр. зросла вдвічі від 5 до 11 осіб.

З'ясовано, що освіту науковці отримували у середньотехнічних і закладах вищої освіти сільськогосподарського та технічного спрямування, які розташовувалися на території УРСР (50%), РРФСР (39%) і інших республік

СРСР (11%). Національний склад наукових співробітників переважно складався з українців і росіян, незначну кількість становили євреї, уйгури, татари і мордва.

5. Встановлено основні здобутки і досягнення вчених ВНДІЛК щодо вирощування та первинної переробки конопель і льону-довгунцю, які зробили установу відомою не тільки в СРСР, а й за кордоном. Велике значення мала робота провідних селекціонерів, які створили нові високопродуктивні сорти дводомних, одnodомних, жовтостебельних та швидко достигаючих конопель, а також вивели рослини з повною відсутністю наркотичних речовин. Вчені-генетики здійснили цитоембріологічне дослідження чоловічої і жіночої генеративної системи конопель та вперше виявили дві спадкові форми чоловічої стерильності. Науковцями виведено і районовано 27 сортів конопель.

У відділі механізації створено близько 50 машин для одночасного збирання і обмолоту луб'яних культур, що значно скоротило обсяг ручної праці у процесі вирощування рослин та підвищило продуктивність праці сільськогосподарських виробників. Розроблена технологія консервування забезпечила пришвидшення агротехнічних термінів збору конопель з поля у 2–6 разів без зниження якості сировини. Завдяки технології водно-повітряного мочіння та подальшої інтенсивної технології виготовлення конопляної трести забезпечено скорочення процесу її вимочення на 48 годин і багаторазове використання мочильної рідини, що значно здешевлювало цей процес.

У відділах агротехніки і агрохімії розроблено систему насінництва конопель, яка забезпечила скорочення тривалості розмноження насіння, ліквідувала ручну працю при здійсненні сортопрочищень від посконі, визначено терміни, методи і глибину обробітку ґрунту луб'яних культур, їх ефективне чергування у сівозмінах із застосуванням кращих попередників, розроблення видів та норм внесення добрив у посівах конопель та льону-довгунцю. Розроблено ресурсозберігаючі технології вирощування луб'яних

культур, які забезпечували не менше 1 т/га волокна льону-довгунцю, 1,2–1,4 т/га волокна конопель і 0,5–0,8 т/га насіння. Ресурсозберігаюча технологія вирощування льону-довгунцю сприяла зниженню на 13,5–15,7% витрат праці, на 60–70% витрат на пестициди, підвищенню на 13–17% урожайності насіння і соломи та забезпечення охорони навколишнього природного середовища від забруднення.

Опрацьовано засоби боротьби зі шкідниками і хворобами луб'яних культур, що сприяло підвищенню урожайності та зменшенню втрат у полях. Для покращення процесу збирання, особливо на зеленцевих і насінницьких посівах конопель, фахівці установи розробили методи їх дефоліації та десикації, для чого розпочали застосування техніки і авіації. Це забезпечило суттєве підвищення продуктивності збиральних машин та якості коноплепродукції. Близько 100 розроблень вчених установи визнані винаходами, 10–15 з яких щороку впроваджуються у сільськогосподарське виробництво, забезпечуючи 3,5–4,5 млн. грн. економічного ефекту.

Визначальний внесок у розвиток виробництва та первинної переробки конопель і льону-довгунцю належить: Я.М. Толлочко, А.С. Хреннікову, Г.А. Хренніковій, Г.Й. Аринштейн, А.Д. Бондаренко, П.Т. Борисенку, Є.Д. Василенко, В.Г. Вировцю, Л.М. Горшкові, П.О. Горшкову, С.С. Воловику, Р.Н. Гілязетдинову, П.А. Голобородьку, Г.І. Гончарову, Л.М. Горшковій, П.О. Горшкову, Є.С. Гуржій, А.П. Дьомкіну, О.Г. Жатову, Л.М. Жуплатовій, К.Я. Короті, М.О. Крашеніннікову, С.І. Лебедєву, Д.Ф. Лихварю, М.Д. Мигалю, В.П. Німченку, М.М. Орлову, Г.І. Сенченку, В.П. Ситнику, Г.С. Степанову, А.В. Тарасову, Г.А. Хренніковій, І.І. Щербаню та іншим.

6. З'ясовано, що науковці ВНДІЛК вирішували проблеми селекції та ефективного вирощування малопоширених луб'яних культур. Зокрема кенафу, джуту, рамі, кендірю і канатнику. Селекційну роботу здійснювали на Північнокавказькій, Узбецькій, Чуйській дослідних станціях та на центральній базі ВНДІЛК у м. Глухові. Завдяки зусиллям вчених виведено

12 сортів кенафу, які поєднували високу врожайність, скоростиглість, не мали колючок на стеблах і коробочках та були стійкими до ураження клопами. Виведено два сорти скоростиглих, високоврожайних і посухостійких сортів канатнику з більш м'яким волокном. Встановлено систему агротехнічних заходів вирощування кенафу та канатнику в умовах поливного і неполивного землеробства Середньої Азії та Північного Кавказу. Велике значення мало визначення оптимальних термінів посіву насіння і системи живлення на урожайність та якість насінин кенафу і канатнику.

Вчені розробили ефективні агротехнічні заходи вирощування джуту, зокрема обробіток ґрунту, кращі терміни і способи посіву, оптимальне число поливів. Ними опрацьовано методи селекції, виведено перші вітчизняні сорти джуту 0420, 064, 065, які забезпечували в умовах Узбекиської і Таджикиської РСР урожайність стебел 7–10 т/га, насіння 0,3–0,5 т/га, вихід волокна 18–24%. Таким чином, науково обґрунтоване сільськогосподарське виробництво малопоширених луб'яних культур забезпечувало текстильну промисловість для виробництва мішечної і тарної тканини у зростаючій кількості вітчизняної сировини, що замінювала імпортований джут.

Встановлено, що вчені дослідили шляхи боротьби зі шкідниками та хворобами кендірю і особливо з септорією, розробили засоби механізації найбільш працездатних процесів його виробництва і первинної переробки. Науковцями було виведено 4 сорти-клони вітчизняного рамі (203, 740, 645, 406), що відрізнялися високою урожайністю і підвищеною чутливістю до живлення. Проте, дослідження цих культур не забезпечили суттєвих результатів і були припинені.

Досягнення у галузі механізації процесів збирання малопоширених луб'яних культур сприяли підвищенню продуктивності та зменшенню ручної праці. Серед основних машин, що були призначені для роботи з малопоширеними луб'яними культурами, відзначимо м'яльно-тріпальну машину НП-9 конструкції Я.М. Толлочка, В.І. Шапошникова. Вона призначалась для виділення лубу зі свіжозрізаних стебел кенафу, джуту і

канатнику та використовувалась також для виділення довгого волокна з трести конопель.

Обґрунтовано визначну роль у розвиток виробництва та первинної переробки малопоширених луб'яних культур таких вчених: Ш.К. Аробелідзе, С.С. Берлянд, П.П. Захарова, О.О. Євстратової, Р.Я. Йоффе, Н.П. Капралової, Н.П. Культіасова, В.О. Невинних, О.І. Негруль, Г.А. Переверзева, К.М. Преображенської, Х.М. Теплової, Л.М. Титової та інших.

7. Визначено плідну міжнародну співпрацю вчених ВНДІЛК з науковцями країн РЕВ упродовж 1970-х – 1980-х років у напрямі ефективного вирощування луб'яних культур. В СРР висівали два дводомних сорти конопель Фібрамульта 151, а також Ловрін 110, який був отриманий за допомогою радянських південних сортів та перевищував попередника на 8–10% за урожайністю коноплі, на 14–15% за волокном і на 12–20% за насінням, відрізняючись більш довгим вегетаційним періодом. У 1988 р. завдяки спільним зусиллям в СРР був районований перший місцевий однодомний сорт коноплі Секуені 1, придатний для механізованого збирання. В УНР вирощували два сорти конопель: гібриди між однодомною і дводомною коноплями Фібрамон 21 і Комполті. Основною проблемою УНР була відсутність сортів, що не містили наркотичних речовин. Значне місце відводилось створенню жовтостебельних конопель, які відрізнялись високою якістю волокна. Завдяки співробітництву українських і угорських селекціонерів, у 1983 р. в УНР було створено низку сортів та гібридів коноплі, в яких вміст волокна становив 30%. Здійснення спільної роботи зазначених країн позитивно вплинуло на результати досліджень і забезпечило покращення селекції високопродуктивних сортів конопель.

Встановлено, що важливим завданням співпраці УНР, СРР і СРСР було розроблення і конструювання машин для ефективного коноплярства. В УНР і СРР при збиранні конопель працювала високоефективна техніка радянського виробництва ЖСК-2,1, ЖК-1,9, ПКВ-1, ККУ-1,9. Вчені здійснювали спільні випробування нової сільськогосподарської техніки, створеної в СРСР, СРР і

УНР. Досліджували і удосконалювали нові зразки, між країнами здійснювали обмін машин. Це сприяло значному скороченню часу і витрат на збирання рослин, а також підвищенню її якості. Українські вчені отримали можливість знайомитися з новітніми технічними розробленнями закордонних партнерів і технікою, яку вони створювали чи закуповували в інших країнах та використовувати нові технології для створення нових зразків машин.

Співпраця між вченими ВНДІЛК і НР Болгарія так і не була налагоджена, оскільки у 1988 р. площі вирощування конопель були різко скорочені, а виробничі лінії переобладнані під інше виробництво. Сумісна наукова робота з ПНР мала велике значення для подальшого розвитку льонарства і коноплярства обох країн. Українські фахівці використали досвід польських вчених із централізованого визначення залишкових кількостей гербіцидів в льонопродукції і навколишньому середовищі, а також здійснювали багаторічний обмін інформацією щодо технологій вирощування, збирання льону-довгунцю, селекції і насінництва конопель, що пришвидшило процес селекції нових сортів луб'яних культур.

Результати співпраці вчених ВНДІЛК і науковців Республіки Куба були досить вагомими. Завдяки розробленням фахівців відділу механізації кубинські сільськогосподарські виробники вирішили проблему механізації збирання цукрової тростини, отримали тростино-збиральний комбайн, який підвищив якість праці та зменшив час і витрати при збиранні врожаю. Вперше у Республіці Куба було виведено і районовано нові скоростиглі та стійкі до шкідників і хвороб сорти рису, визначено основні шкідники рисової культури та методи боротьби з ними. Всі зазначені заходи зміцнили матеріально-технічну базу сільського господарства і підвищили ефективність виробництва та первинної переробки луб'яних культур.

У розвиток міжнародної співпраці вчених УРСР з науковцями країн РЕВ встановлено внесок А.С. Бичка, О.Г. Бондарєвої, П.Т. Борисенка, В.Г. Вировця, Ю.І. Власенка, С.С. Воловика, А.П. Горшкова, Л.М. Горшкової, А.М. Комарова, М.П. Мигуна, Є.Л. Пашина, В.В. Решетила,

Г.П. Руденка, М.В. Рудникова, Г.І. Сенченка, В.П. Ситника, Г.С. Степанова,
А.В. Тарасова, І.І. Щербаня та інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Архівні джерела

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

1. Отчет о научно-исследовательской работе ВНИИЛК на тему: «Работы по селекции и семеноводству» за 1951 г. Т. 1. *ЦДАВО України*. Ф. Р-27. Оп. 18. Спр. 6987. Арк. 1–236.
2. Отчет о научно-исследовательской работе ВНИИЛК на тему: «Работы по селекции и семеноводству» за 1951 г. Т. 2. *ЦДАВО України*. Ф. Р-27. Оп. 18. Спр. 6988. Арк. 1–440.
3. Краткий отчет о научно-исследовательской работе ВНИИЛК за 1951 г. в связи с итогами работы предыдущих лет. *ЦДАВО України*. Ф. Р-27. Оп. 18. Спр. 6989. Арк. 1–285.
4. Проблемно-тематический план научных исследований научно-исследовательских учреждений Министерства сельского хозяйства УССР по разработке и внедрению в производство системы севооборотов на 1956–1960 гг. *ЦДАВО України*. Ф. Р-4861. Оп. 1. Спр. 2795. Арк. 6–11.
5. Отчет ВНИИЛК о выполнении тематического плана научно-исследовательских работ по разработке агротехнических основ рациональных пропашных севооборотов с посевами конопли за 1962 г. *ЦДАВО України*. Ф. Р-27. Оп. 20. Спр. 182. Арк. 134–145.
6. Отчет ВНИИЛК о выполнении тематического плана научно-исследовательских работ по разработке эффективных способов обработки почвы в севооборотах с посевами конопли за 1964 г. *ЦДАВО України*. Ф. Р-27. Оп. 20. Спр. 665. Арк. 160–167.
7. Отчет о научно-исследовательской работе ВНИИЛК на тему: «Выведение высокоурожайных, с высоким содержанием волокна, отзывчивых к удобрениям сортов однодомной конопли для разных зон коноплесения» за 1965 г. Т. 1. *ЦДАВО України*. Ф. Р-27. Оп. 21. Спр. 2. Арк. 1–294.

8. Отчет о научно-исследовательской работе ВНИИЛК на тему: «Выведение высокоурожайных, с высоким содержанием волокна, отзывчивых к удобрениям сортов однодомной конопли для разных зон коноплесения» за 1965 г. Т. 2. *ЦДАВО України*. Ф. Р-27. Оп. 21. Спр. 3. Арк. 1–204.

9. Агротехнический отчет по льну-долгунцу и конопле за 1970 г. *ЦДАВО України*. Ф. Р-27. Оп. 22. Спр. 2078. Арк. 1–66.

10. Сводный координационный план научно-исследовательских работ Южного отделения ВАСХНИЛ на 1976–1980 гг. *ЦДАВО України*. Ф. Р-5176. Оп. 1. Спр. 964. Арк. 1–325.

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

11. Приказ Народного Комиссариата Земледелия СССР №277 «Об организации Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур» от 14 апреля 1944 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 19–20.

12. Приказ по Главному Управлению научно-исследовательских учреждений №117 «О передаче институту переезжающему в г. Глухов отобранного оборудования для научно-исследовательских работ» от 22 апреля 1944 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 7–9.

13. Протоколы заседаний дирекции ВНИИЛК 17 марта – 01 ноября 1944 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 1–15.

14. Материалы реэвакуации института из г. Ташкента в г. Глухов 17 мая – 17 июля 1944 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 4. 60 арк.

15. Переписка о ходе работ по восстановлению хозяйства института 30 июня – 02 сентября 1944 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 5. 13 арк.

16. Приказ по Наркомату земледелия СССР №132 «О передаче оборудования Всесоюзному научно-исследовательскому институту лубяных культур» от 12 мая 1944 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 16. Арк. 18–20.

17. Отчеты о работе отделов института за I квартал 1945 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 18. 16 арк.

18. Отчеты о численности работников ВНИИЛК за 1945 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 20. 26 арк.
19. Приказ по Министерству технических культур СССР № 209 Об утверждении штатного расписания ВНИИЛК. 01 июня 1946 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 23. Арк. 16 – 18.
20. Отчет о работе аспирантуры ВНИИЛК 02.10.1946 – 02.12.1950 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 25. 3 арк.
21. Приказ по Министерству сельского хозяйства СССР № 16 об утверждении штатного расписания ВНИИЛК на 1947 г. 04.01.1947 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 11 – 15.
22. Приказ по Министерству сельского хозяйства СССР № 109 о передаче лабораторного оборудования отделу механизации ВНИИЛК. 12.05.1948 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 56. Арк. 36 – 37.
23. Приказ по Министерству сельского хозяйства СССР № 67 об утверждении штатного расписания ВНИИЛК. 01.02.1949 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 72. Арк. 2 – 4.
24. Письмо директора ВНИИЛК Я.М. Толлочко на имя министра сельского хозяйства СССР тов. Бенедиктова о начале проведения государственного испытания нового сорта двудомной конопли «Глуховская-1» 09.03.1949 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 75. Арк. 10.
25. Заключение Ученого Совета ВНИИЛК по вопросу схем травопольных севооборотов. 1949 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 76. 9 арк.
26. Приказ по Министерству сельского хозяйства СССР № 430/к о назначении директором ВНИИЛК Горшкова Петра Алексеевича. 22.04.1950 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 96. Арк. 15.
27. Приказ по Министерству сельского хозяйства СССР № 28 об утверждении штатного расписания ВНИИЛК на 1951 г. 15.01.1951г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 114. Арк. 11 – 15.

28. Протоколы производственных совещаний работы экономического отдела 04.01.1951 – 05.09.1952 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 115. 23 арк.

29. Переписка с ЦК КП(б)У и Министерством сельского хозяйства СССР о подлежащих внедрению научных достижениях и мероприятиях по устранению потерь в коноплеводстве 04.01.1951 – февраль 1952 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 116. 53 арк.

30. Приказ по Министерству сельского хозяйства СССР № 1009 о премировании научных сотрудников ВНИИЛК за создание нового сорта двудомной конопли Днепровская 4. 15.07.1952 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 135. Арк. 8.

31. Отчет за 1952 г о внедрении в производство коноплемолотилок МК-1,5 и МКС-1,5. 11.01.1953 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 136. Арк. 21.

32. Методика внутрирайонного размещения посевов конопли применительно к условиям средней полосы коноплесейания СССР. Таблица. 1952 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 137. 2 арк.

33. Письмо № 118 директора ВНИИЛК П.А. Горшкова зам. министра сельского хозяйства и заготовок СССР В. Мацкевичу о разработке учеными ВНИИЛК коноплесборочного комбайна КУК-5. 16.05.1954 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 54.

34. Приказ Всесоюзной академии сельскохозяйственных наук им. В.И.Ленина № 235-п о назначении и.о. директора ВНИИЛК Г.И. Сенченко и зам. директора по научной части М.А. Тимонина. 14.12.1959 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 171. Арк. 19.

35. Штатное расписание ВНИИЛК на 1965 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 178. 19 арк.

36. Приказ по МСХ СССР №1089 об изменении организационной структуры ВНИИЛК. 25.05.1956 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 190. Арк. 39 – 40.

37. Приказ по МСХ СССР № 670 о выплате авторского вознаграждения В.И. Буянову за конструкцию мяльно-трепальных машин МТ-2 и МТ-4. 01.11.1956 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 191. Арк. 41.

38. Постановление Совета Министров СССР № 454 Об улучшении работы Всесоюзной ордена Ленина академии сельскохозяйственных наук им. В. И. Ленина. Организации работы в сети ВНИИЛК Орловский исследовательской станции. 10.04.1957 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 203. Арк. 53.

39. Постановление ВАСХНИЛ о создании в составе ВНИИЛК Орловской исследовательской станции. 20.04.1957 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 204. Арк. 13.

40. Акт приема Орловской опытной станции по конопле 31.01 – 14.02.1957 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 212. 37 арк.

41. Приказ по ВАСХНИЛ № 410 о передаче земель Орловской биофабрики опытно-производственному хозяйству ВНИИЛК. 03.02.1958 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 216. Арк 27.

42. Протоколы технических совещаний при отделе капитального строительства 29.01 – 18.12.1958 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 219. 28 арк.

43. Переписка с Советом Министров СССР и УССР 14.04 – 30.06.1958 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 220. 28 арк.

44. Постановления ЦК КПУ и приказы по МСХ СССР 09.01 – 09.10.1959 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 234. 15 арк.

45. Переписка с МСХ УССР о качестве волокна конопли 16.05 – 09.12.1959 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 236. 28 арк.

46. Приказ по ВАСХНИЛ №245-п о назначении зам. директора по научной части Г.И. Сенченко. 29.12.1959 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 255. Арк. 15.

47. Материалы о передаче хозяйства бывшего колхоза «Прогресс» опытному хозяйству 1 апреля 1960 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 268. 129 арк.

48. Приказ Министерства сельского хозяйства СССР №290-к о назначении директором ВНИИЛК Г.И. Сенченко. 21.06.1960 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 269. Арк. 34.

49. Протоколы производственных совещаний работников отдела механизации 28.12.1961 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 274. 4 арк.

50. Постановления Совета Министров УССР 23.02.1962 – 15.05.1962 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 286. 20 арк.

51. Письмо директора ВНИИЛК Г.И. Сенченко министру сельского хозяйства СССР М.А. Ольшанскому о содействии в изготовлении опытного образца лубкомбайна для сбора кенафа и выделение из него зеленого луба. 16.01.1962 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 287. Арк. 7.

52. Приказ по Министерству СССР №136 о премировании работников сельского хозяйства за выведение новых и улучшение существующих сортов и гибридов сельскохозяйственных культур. 02.07.1963 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 296. Арк. 3 – 4.

53. Переписка с МСХ СССР и УССР о научно-исследовательской деятельности института 03.01.1963 – 29.11.1963 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 297. 16 арк.

54. Переписка с МСХ СССР и научно-исследовательских учреждений о возделывании различных сортов конопли 04.03.1965 – 22.10.1965 г. ДАСО. Ф. Р - 5485. Оп. 1. Спр. 310. 25 арк.

55. Постановление Главного Комитета Выставки достижений народного хозяйства СССР о награждении сотрудников 29.07.1968 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 323. 2 арк.

56. Постановление бюро Сумского обкома компартии Украины 14.05 – 04.11.1969 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 329. 6 арк.

57. Приказ по МСХ ССР № 54/зк О командировке в ВНР в июне 1970 г. сроком на 10 дней директора ВНИИЛК Г.И. Сенченко. 26.05.1970 г. ДАСО. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 335. Арк. 6.

58. Приказ по МСХ СССР № 795 о премировании научных сотрудников ВНИИЛК за разработку кенафособирательной машины ЖКП-1,2. 23.04.1971 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 341. Арк. 11 – 12.

59. Переписка с научно-исследовательскими институтами по проведению совместных опытов по выращиванию конопли 10.01 – 31.08.1972 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 349. 24 арк.

60. План мероприятий ВНИИЛК по внедрению передового опыта 1972 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 352 12 арк.

61. Распоряжение первого заместителя министра сельского хозяйства СССР № 262-19 о выделении премий научным сотрудникам ВНИИЛК за создание и внедрение в производство коноплеуборочного комбайна ККП-1,8. 15.01.1975 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 357. Арк. 9.

62. Списки сотрудников института за 1973 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 360. 29 арк.

63. План приема в аспирантуру на 1973 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 362. 2 арк.

64. Материалы об участии в Выставке достижений народного хозяйства СССР 1973 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 364. 89 арк.

65. Программа пребывания специалистов из Румынии и Венгрии по изучению опыта 1973 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 365. 7 арк.

66. Приказ МСХ СССР №399 о выплате вознаграждения авторам новых сортов сельскохозяйственных культур и премий работникам научно-исследовательских учреждений и организаций. 27.09.1974 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 375. 16 арк.

67. Устав института от 28.02.1974. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 376. 8 арк.

68. Списки сотрудников института за 1974 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 378. 13 арк.

69. Материалы о выставке 1974 год. Спр. 381. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. 59 арк.

70. Приказ МСХ СССР № 396 о премировании авторов сорта конопли ЮС-22. 08.05.1985 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 390. Арк. 112.

71. Материалы о расширении производственной базы института январь 1975 – 19.04.1977 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 391. 26 арк.

72. Приказ по МСХ СССР № 910 о премировании научных сотрудников ВНИИЛК за выведение новых сортов конопли ЮСО – 1 и ЮС-9. 12.08.1977 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 426. Арк. 16.

73. Список ведущих ученых за 1977 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 1. Спр. 427. 2 арк.

74. Протоколы собраний членов профессиональной группы отдела экономики и материалы по социальному соревнованию отдела экономики 13.02.1948 – 01.12.1950 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 2. Спр. 1. 69 арк.

75. Протоколы организационного заседания месткома 26.01.1954 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 2. Спр. 2. 1 арк.

76. Акты документов ревизий хозяйственно-финансовой деятельности 22.1.1954 – 12.11.1956 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 2. Спр. 3. 14 арк.

77. Акт проверки правильности передачи колхоза «Прогресс» Лубининститута 16.11 – 19.11.1960 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 1. 3 арк.

78. Годовой отчет ВНИИЛК за 1960 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 2. 150 арк.

79. Производственно-финансовый план на 1961 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 3. 31 арк.

80. Нормы выработки и расценки на 1961 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 4. 41 арк.

81. Годовой отчет за 1961 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 5. 154 арк.

82. Производственно-финансовый плана 1962 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 7. 31 арк.

83. Годовой отчет за 1962 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 8. 170 арк.

84. Протоколы собраний рабочих и служащих ВНИИЛК 18.04 – 04.09.1962 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 10. 10 арк.
85. Основные показатели к перспективному плану развития на 1963 – 1970 гг. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 15. 36 арк.
86. Производственно-финансовый план на 1963 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 16. 26 арк.
87. Годовой отчет за 1963 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 17. 148 арк.
88. Доклад директора ВНИИЛК С.Г. Сенченко на сессии городского Совета депутатов трудящихся о производственно-хозяйственной деятельности опытного хозяйства за 1963 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 19. 14 арк.
89. Шнуровая книга учета семян на 1963 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 21. 49 арк.
90. Коллективный договор на 1963 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 25. 12 арк.
91. Смета на 1963 год, финансовый отчет за I полугодие. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 26. 7 арк.
92. Приказ по МСХ СССР № 198 о премировании научных сотрудников ВНИИЛК за создание комбайна КСТ-1 для сбора сахарного тростника. 23.05.1995 г. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 27. Арк. 2.
93. Годовой отчет за 1964 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 29. 106 арк.
94. Коллективный договор на 1964 – 1965 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 36 20 арк.
95. Годовой отчет за 1965 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 39. 145 арк.
96. Пятилетний план развития сельского хозяйства на 1966 – 1970 гг. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 49. 35 арк.

97. Годовой отчет за 1966 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 51. 177 арк.
98. Годовой отчет за 1967 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 63. 165 арк.
99. Отчеты об итогах сева, уборки урожая, о внесении минеральных и органических удобрений за 1967 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 66. 5 арк.
100. Годовой отчет за 1968 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 74.154 арк.
101. Годовой отчет за 1969 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 84. 173 арк.
102. План разработки и внедрения новой техники и новой технологии производства на 1969 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 87. 6 арк.
103. Агротехнический отчет об итогах весеннего сева, уборке, сведения об урожайности за 1969 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 88. 35 арк.
104. Переписка с Министерством сельского хозяйства СССР о развитии растениеводства (январь – ноябрь 1970 года). *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 91. 39 арк.
105. Годовой отчет за 1970 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 93. 35 арк.
106. Статистические отчеты об итогах сева и об уборке урожая за 1970 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 95. 6 арк.
107. Годовой отчет за 1971 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 100.118 арк.
108. Статистические отчеты об итогах сева и уборки за 1971 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 103. 4 арк.
109. Справка об участии во Всесоюзном общественном смотре использования резервов производства и режима экономии в колхозах,

совхозах и других государственных предприятиях за 1971 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 104. 5 арк.

110. Справки, информация коркома КПУ и Министерству сельского хозяйства СССР о состоянии животноводства и растениеводства (январь – март 1972 года). *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 107. 10 арк.

111. Годовой отчет за 1972 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 109. 113 арк.

112. Статистические отчеты ВНИИЛК за 1972 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 111. 4 арк.

113. Справка о внедрении передовых методов выращивания и уборки сельскохозяйственных культур за 1973 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 118. 4 арк.

114. Годовой отчет за 1973 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 120. 161 арк.

115. Производственно-финансовый план ВНИИЛК на 1974 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 122. 57 арк.

116. Годовой отчет за 1974 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 123. 107 арк.

117. Годовой отчет за 1975 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 129. 144 арк.

118. Коллективный договор на 1975 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 132. 15 арк.

119. Производственно-финансовый план на 1976 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 133. 57 арк.

120. Годовой отчет за 1976 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 134. 136 арк.

121. Книга истории полей севооборотов на 1976 – 1978 гг. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 135. 85 арк.

122. Производственно-финансовый план на 1977 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 140. 54 арк.

123. Годовой отчет за 1977 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 141. 129 арк.
124. Коллективный договор на 1977 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 144. 36 арк.
125. Производственно-финансовый план на 1978 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 145. 42 арк.
126. Годовой отчет за 1978 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 146. 172 арк.
127. Производственно-финансовый план на 1979 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 149. 42 арк.
128. Годовой отчет ВНИИЛК за 1979 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 150. 134 арк.
129. Рекомендации ВНИИЛК по рациональному применению удобрений в хозяйстве. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 152. 7 арк.
130. Книга истории полей севооборотов ВНИИЛК за 1978 – 1979 гг. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 153. 8 арк.
131. Коллективный договор на 1979 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 157. 37 арк.
132. Производственно-финансовый план на 1970 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 159. 42 арк.
133. Мероприятия по увеличению производства продукции растениеводства и животноводства на 1980 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 160. 19 арк.
134. Годовой отчет за 1980 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 161. 150 арк.
135. Коллективный договор на 1980 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 165. 25 арк.
136. Перспективный план развития ВНИИЛК на 1981 – 1990 года. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 168. 38 арк.

137. Основные мероприятия по повышению плодородия почв на 1981 – 1985 гг. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 172. 38 арк.
138. Отчет о работе главного агронома опытно-производственного хозяйства за 1981 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 173. 7 арк.
139. Протоколы постоянного действующего производственного совещания 15.03. – 10.08.1982 года. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 176. 5 арк.
140. Производственно-финансовый план на 1982 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 177. 21 арк.
141. Штатное расписание на 1982 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 178. 13 арк.
142. Годовой отчет ВНИИЛК за 1982 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 179. 227 арк.
143. Протоколы постоянно действующего производственного совещания 20.01 – 28.11.1983 года. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 185. 22 арк.
144. Перспективный план развития на 1983 – 1990 гг. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 188. 31 арк.
145. Производственно-финансовый план на 1983 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 189. 69 арк.
146. Штатное расписание ВНИИЛК на 1983 года. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 190. 23 арк.
147. Годовой отчет 1983 года. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 191. 176 арк.
148. Сводный план развития хозяйства на 1984 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 194. 14 арк.
149. Протоколы постоянно действующего производственного совещания 10.01. – 25.04.1985 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 198. 12 арк.
150. Сводный план развития хозяйства на 1985 год. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 199. 15 арк.
151. План экономического и социального развития на 1986 – 1990 года. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 206. 20 арк.

152. Целевая программа ВНИИЛК по сокращению ручного труда 1986 – 1990 гг. *ДАСО*. Ф. Р-5485. Оп. 3. Спр. 207. 24 арк.

153. Приказ по Наркомату СССР № 311/м о возобновлении работы ВНИИКО на Починковском поле 27.09.1941 г. *ДАСО*. Ф. Р-5483. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 6.

154. Приказ по Наркомату СССР № 281/м о проведении инвентаризации во ВНИИКО на Починковском поле 16.09.1942 г. *ДАСО*. Ф. Р-5483. Оп. 1. Спр. 2. 2 – 3 арк.

155. Материалы о переводе института из г. Краснодара в г. Орджоникидзе Ташкентской области 02.06. – 15.12.1942 года. *ДАСО*. Ф. Р-5483. Оп. 1. Спр. 7. 9 арк.

156. Сметы расходов и штатное расписание на 1943 – 1944 гг. *ДАСО*. Ф. Р-5483. Оп. 1. Спр. 12. 105 арк.

157. Отчет об исполнении сметы расходов за 1 квартал 1944 года. *ДАСО*. Ф. Р-5483. Оп. 1. Спр. 14. 28 арк.

ВІДОМЧИЙ АРХІВ ІНСТИТУТУ ЛУБ'ЯНИХ КУЛЬТУР УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК (ВАІЛКУААН)

Особові справи наукових співробітників ВНДІЛК

158. Особова справа Аринштейн Ганни Йосипівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 54 арк.

159. Особова справа Андрійчука Анатолія Васильовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 16 арк.

160. Особова справа Андрієнка Володимира Григоровича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 15 арк.

161. Особова справа Басіва Івана Михайловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 19 арк.

162. Особова справа Бондаревої Олександри Герасимівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 83 арк.

163. Особова справа Бондаренко Антоніни Дем'янівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 87 арк.

164. Особова справа Бедака Григорія Романовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 63 арк.
165. Особова справа Берлянда Сигизмунда Соломоновича *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 34 арк.
166. Особова справа Бичка Анатолія Степановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 69 арк.
167. Особова справа Борисенка Петра Тихоновича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 54 арк.
168. Особова справа Буянова Віктора Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 74 арк.
169. Особова справа Василенко Єфросинії Дмитрівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 49 арк.
170. Особова справа Власенко Юрія Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 88 арк.
171. Особова справа Воловика Самуїла Симоновича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 56 арк.
172. Особова справа Вировця В'ячеслава Гавриловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 236 арк.
173. Особова справа Гілязетдинова Рубіля Нуртдиновича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 206 арк.
174. Особова справа Гапича Івана Володимировича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 45 арк.
175. Особова справа Голобородька Павла Арсентійовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 216 арк.
176. Особова справа Головія Віталія Сергійовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 136 арк.
177. Особова справа Гончарова Григорія Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 108 арк.
178. Особова справа Городнього Миколи Гавриловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 72 арк.

179. Особова справа Горшкова Анатолія Петровича *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 73 арк.
180. Особова справа Горшкова Петра Олексіївна. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 56 арк.
181. Особова справа Горшкова Лідія Михайлівна. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 219 арк.
182. Особова справа Гридякіна Віктора Олександровича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 78 арк.
183. Особова справа Гуржій Євдокії Сидорівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 58 арк.
184. Особова справа Дьомкіна Андрія Павловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 137 арк.
185. Особова справа Дишлевого Василя Арнавовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 55 арк.
186. Особова справа Дишлевої Галини Василівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 57 арк.
187. Особова справа Дружиніної Любові Іванівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 63 арк.
188. Особова справа Єгорова Володимира Олексійовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 27 арк.
189. Особова справа Жатова Олексія Гнатовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 38 арк.
190. Особова справа Жукова Митрофана Степановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 81 арк.
191. Особова справа Жуплатової Людмили Михайлівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 208 арк.
192. Особова справа Загути Григорія Васильовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 68 арк.
193. Особова справа Зиньковича Степана Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 59 арк.

194. Особова справа Ізмалкова Віталія Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 72 арк.
195. Особова справа Каплунової Раїси Йосипівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 42 арк.
196. Особова справа Крашеніннікова Миколи Олексійовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 91 арк.
197. Особова справа Кришталь Ольги Александрівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 7 арк.
198. Особова справа Карпова Юрія Віталійовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 68 арк.
199. Особова справа Кацова Івана Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 53 арк.
200. Особова справа Кашеєва Віктора Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 32 арк.
201. Особова справа Коверзневої Зої Григорівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 28 арк.
202. Особова справа Коваленко Ольги Іванівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 31 арк.
203. Особова справа Колобова Олексія Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 96 арк.
204. Особова справа Котюхова Павла Володимировича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 108 арк.
205. Особова справа Клещенко Любові Юріївни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 41 арк.
206. Особова справа Крашеніннікова Миколи Олексійовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 93 арк.
207. Особова справа Кубишкіна Сергія Вікторовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 28 арк.
208. Особова справа Лати Людмили Олександрівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 76 арк.

209. Особова справа Лахаданової Людмили Павлівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 37 арк.
210. Особова справа Лева Василя Тарасовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 12 арк.
211. Особова справа Лесика Бориса Васильовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 41 арк.
212. Особова справа Логінова Михайла Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 207 арк.
213. Особова справа Логвін Надії Василівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 67 арк.
214. Особова справа Лукашевича Євгена Степановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 47 арк.
215. Особова справа Ляшенко Івана Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 69 арк.
216. Особова справа Маркова Бориса Олександровича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 58 арк.
217. Особова справа Мачульського Миколи Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 20 арк.
218. Особова справа Мачульського Григорія Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 21 арк.
219. Особова справа Медведко Валерія Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 38 арк.
220. Особова справа Медведя Сергія Степановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 89 арк.
221. Особова справа Мигаля Миколи Дмитровича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 196 арк.
222. Особова справа Мигуна Миколи Павловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 217 арк.
223. Особова справа Митькина Сергія Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 102 арк.

224. Особова справа Невинних Василя Олексійовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 68 арк.
225. Особова справа Непомнящої Людмили Іванівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 81 арк.
226. Особова справа Нечипоренко Івана Логвиновича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 67 арк.
227. Особова справа Нечипоренко Ольги Савівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 86 арк.
228. Особова справа Оберемок Наталії Степанівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 52 арк.
229. Особова справа Оберемок Євгена Володимировича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 49 арк.
230. Особова справа Овсієнка Володимира Васильовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 43 арк.
231. Особова справа Пашина Євгена Львовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 110 арк.
232. Особова справа Переверзєва Григорія Антоновича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 99 арк.
233. Особова справа Печеної Валентини Олександрівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 65 арк.
234. Особова справа Пильника Василя Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 163 арк.
235. Особова справа Положий Володимир Миколайович. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 14 арк.
236. Особова справа Попова Олександра Володимировича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 25 арк.
237. Особова справа Пявки Івана Михайловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 64 арк.
238. Особова справа Реп'ях Ірини Іванівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 37 арк.

239. Особова справа Решетило Василя Васильовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 69 арк.
240. Особова справа Росновського Миколи Григорович. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 63 арк.
241. Особова справа Руднікова Миколи Васильовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 104 арк.
242. Особова справа Руднікова Василя Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 17 арк.
243. Особова справа Румянцева Олександра Харитоновича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 47 арк.
244. Особова справа Рябцева Олексія Артемовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 16 арк.
245. Особова справа Савост'янової Ірини Віталіївни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 36 арк.
246. Особова справа Сажко Марії Михайлівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 46 арк.
247. Особова справа Самаріна Олега Олександровича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 42 арк.
248. Особова справа Сенченко Григорія Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 202 арк.
249. Особова справа Сенченко Марії Григорівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 29 арк.
250. Особова справа Ситника Василя Петровича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 187 арк.
251. Особова справа Сидоренка Миколи Михайловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 187 арк.
252. Особова справа Склярова Василя Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 14 арк.
253. Особова справа Сліпушко Віри Петрівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 63 арк.

254. Особова справа Солодушко Віри Пилипівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 18 арк.
255. Особова справа Солодушка Миколи Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 15 арк.
256. Особова справа Степанова Геннадія Степановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 74 арк.
257. Особова справа Тарасова Анатолія Васильовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 61 арк.
258. Особова справа Таракана Миколи Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 72 арк.
259. Особова справа Тищенко Василя Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 36 арк.
260. Особова справа Тимоніна Михайла Олександровича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 157 арк.
261. Особова справа Ткалича Павла Павловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 42 арк.
262. Особова справа Толлочка Якова Михайловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 16 арк.
263. Особова справа Трет'яка Василя Миколайовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 15 арк.
264. Особова справа Туголукової Віри Яківни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 37 арк.
265. Особова справа Тулайкової Клавдії Петрівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 20 арк.
266. Особова справа Хреннікова Анатолія Сергійовича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 38 арк.
267. Особова справа Федорченка Олександра Степановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 16 арк.
268. Особова справа Хреннікової Галини Анатоліївни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 52 арк.

269. Особова справа Черкасова Олексія Михайловича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 42 арк.

270. Особова справа Чухнова Василя Яковича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 37 арк.

271. Особова справа Щокіної Наталії Іванівни. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 28 арк.

272. Особова справа Шубенка Сергія Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 26 арк.

273. Особова справа Щербаня Івана Івановича. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 148 арк.

Протоколи і звіти засідань Вченої Ради (Координаційної Ради)

ВНДІЛК, відділів і окремих науковців

274. Матеріали сесії Научного Совета інститута (ВНИИЛК). январь 1945 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 153 арк.

275. Отчет о состоянии исследовательской работы, подготовки и использования кадров научных работников. декабрь 1946 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 75 арк.

276. Труды 3-й сессии Ученого Совета ВНИИЛК 17-23 октября 1946 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 189 арк.

277. Труды IV/XXVI Сессии Ученого Совета інститута 21 февраля – 6 марта 1947. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 325 арк.

278. Труды Ученого Совета інститута 27 октября – 1 ноября 1947. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 131 арк.

279. Труды Ученого Совета інститута 21 – 24 июля 1947. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 77 арк.

280. Труды XXXII-й сессии Ученого Совета інститута 5 – 14 февраля 1948. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 149 арк.

281. Труды XXIII Сессии Ученого Совета інститута 20 октября – 26 октября 1948. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 207 арк.

282. Труды Ученого Совета института 8 – 11 сентября 1948. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 79 арк.
283. Труды XXXIV сессии Ученого Совета института 7 – 11 октября 1949. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 169 арк.
284. Труды Ученого Совета института 21 января – 7 февраля 1949. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 259 арк.
285. Протоколы Ученого Совета ВНИИЛК за 1950 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 291 арк.
286. Протоколы заседания Ученого Совета ВНИИЛК за 1951 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 98 арк.
287. Протоколы заседания XXXVII сессии Ученого Совета ВНИИЛК от 5 – 12 февраля 1952. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 264 арк.
288. Протоколы заседания Ученого Совета ВНИИЛК за 1953 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 174 арк.
289. Протоколы заседания Ученого Совета ВНИИЛК за 1952 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 151 арк.
290. Протоколы заседания Ученого Совета ВНИИЛК за 1949 – 1950 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 361 арк.
291. Протоколы научно-технических совещаний опытных станций за 1951 год. Акты проверки планов опытных станций за 1951 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 210 арк.
292. Протокол заседания XXXVIII сессии Ученого Совета ВНИИЛК от 9 – 17 февраля 1953. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 361 арк.
293. Протоколы заседания Ученого Совета ВНИИЛК за 1954 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 167 арк.
294. Протокол заседания XXXIX сессии Ученого Совета ВНИИЛК от 10 – 16 февраля 1954. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 294 арк.

295. Краткий научный отчет ВНИИЛК за 1954 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 245 арк.
296. Протоколы заседаний Ученого Совета за 1955 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 119 арк.
297. Протоколы заседания Ученого Совета ВНИИЛК созыва 1955 года от 14 – 21 февраля 1955. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 374 арк.
298. Протокол №1 заседания Ученого Совета ВНИИЛК от 2 февраля 1956. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 199 арк.
299. Протокол заседания сессии Ученого Совета ВНИИЛК созыва 1956 года от 13 – 16 февраля 1956. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 283 арк.
300. Протокол заседания сессии Ученого Совета ВНИИЛК созыва 1957 года от 19 – 23 февраля 1957. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 310 арк.
301. Протоколы заседаний Ученого Совета за 1957 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 199 арк.
302. Протокол заседания сессии Ученого Совета ВНИИЛК созыва 1958 года от 18 – 23 февраля 1958. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 271 арк.
303. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1958 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 179 арк.
304. Отчет о деятельности ВНИИЛК за 1958 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 162 арк.
305. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1959 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 190 арк.
306. Протокол заседания научно-методической конференции ВНИИЛК созыва 1959 года от 10 – 14 февраля 1959. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 280 арк.

307. Протокол заседания сессии Ученого Совета ВНИИЛК созыва 1960 года от 23 – 26 февраля 1960. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 247 арк.

308. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1960 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 250 арк.

309. Протокол заседания сессии Ученого Совета ВНИИЛК созыва 1961 года от 28 февраля по 2 марта 1961. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 256 арк.

310. Протокол заседаний Ученого Совета за 1961 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 140 арк.

311. Протоколы расширенного заседания Ученого Совета ВНИИЛК от 20 – 23 февраля 1962 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 313 арк.

312. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1962 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 225 арк.

313. Протоколы заседания Ученого Совета ВНИИЛК за 1963 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 400 арк.

314. Протокол сессии Ученого Совета ВНИИЛК созыва 18 – 21 февраля 1964 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 238 арк.

315. Протокол координационного совещания по рассмотрению тематического плана научно-исследовательских работ по проблеме «Увеличение производства и улучшение качества продукции конопли и кенафа» на 1864 – 1965 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 76 арк.

316. Протоколы заседаний Ученого Совета за 1964 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 135 арк.

317. Научный отчет за 1964 год (отдел механизации) № 454 (858). *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 80 арк.

318. Протоколы заседаний Ученого Совета за 1965 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 309 арк.

319. Протокол заседания сессии Ученого Совета ВНИИЛК созыва 23 – 26 февраля 1965 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 233 арк.

320. Протокол сессии Ученого Совета ВНИИЛК созыва 15 – 19 февраля 1966 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 243 арк.

321. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1966 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 269 арк.

322. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1967 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 230 арк.

323. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1968 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 203 арк.

324. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1969 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 178 арк.

325. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1970 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 151 арк.

326. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1971 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 187 арк.

327. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1972 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 119 арк.

328. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1973 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 161 арк.

329. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1974 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 132 арк.

330. Протокол заседания Координационного Совета по проблеме 04.07, состоявшегося 11 – 12 марта 1975 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 97 арк.

331. Краткие отчеты института за 1964, 1966, 1967 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 99 арк.
332. Отчет о научно-исследовательской работе за 1968 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 155 арк.
333. Краткий научный отчет за 1969 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 81 арк.
334. Отчет о научно-исследовательской работе за 1971 – 1973 годы. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 51 арк.
335. Отчет о научно-исследовательской работе за 1971 – 1974 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 62 арк.
336. Отчет о научно-исследовательской работе за 1966 год. Книга 1. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 363 арк.
337. Отчет о научно-исследовательской работе за 1967 год. Книга 2. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 262 арк.
338. Отчет о научно-исследовательской работе за 1967 год. Книга 1. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 268 арк.
339. Отчет о научно-исследовательской работе за 1967 год. Книга 2. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 253 арк.
340. Протокол и акт испытания машин для уборки сахарного тростника в Республике Куба 1964 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 119 арк.
341. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1975 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 176 арк.
342. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1976 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 145 арк.
343. Отчет о работе коноплеуборочных комбайнов в Румынии в 1976 году. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.
344. Отчет старшего научного сотрудника лаборатории агротехники ВНИИЛК Голобородько П. А. о командировке в Румынию в качестве

консультанта по выращиванию конопли в 1976 – 1977 гг. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

345. Отчет о результатах поездок в зарубежные командировки специалистов ВНИИЛК за 1976 – 1980 гг. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

346. Информация ВНИИЛК о внедрении разработок и рекомендаций, подготовленных в результате сотрудничества с ВНР, с 1976 по 1981 год, *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

347. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1977 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 101 арк.

348. Краткий отчет о командировке в Венгерскую Народную Республику, 1977 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 13 арк.

349. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1978 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 109 арк.

350. Краткий отчет в работе Международной Конференции по конопле, 21 – 27 августа 1978 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 17 арк.

351. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1979 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 99 арк.

352. Отчет о командировке в Социалистическую Республику Румынию по изучению опыта работы селекционеров и механизаторов, которые занимались выращиванием конопли в 1979 году. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 13 арк.

353. Отчет Бычко Анатолия Степановича о выполнении контрактных обязательств за период пребывания в Республике Куба, 1979 г., *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 53 арк.

354. Отчет о командировке советской делегации в составе Е.Г. Труш (ВНИИ льна) и Г.С. Степанова (ВНИИЛК) в ПНР с 25 мая по 3 июня 1979 г.

по теме: «Агротехника и селекция льна-долгунца и конопли», 1979 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 29 арк.

355. План совместных работ Всесоюзного научно-исследовательского института льна, ВНИИЛК МСХ СССР и Института отечественных натуральных волокон ПНР по теме: «Создание высокоурожайных с высоким качеством волокна сорта льна и конопли с коротким вегетационным периодом. Устойчивых к полеганию, вредителям и болезням и усовершенствовать технологию из возделывания на 1981 – 1985 годы» от 07.12.1979 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 3 арк.

356. Отчет о командировке в ВНР, 1979 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 9 арк.

357. Отчет о поездке в ВНР Бондаревой А. Г. 1979 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

358. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1980 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 331 арк.

359. Краткий отчет о командировке в Социалистическую Республику Румыния советской делегации в составе Руденко Г. Ф. (руководителя делегации), директора исследовательски-производственного хозяйства ВНИИЛК и Вировца В. Г., заведующего лабораторией селекции ВНИИЛК в 1980 году. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 3 арк.

360. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1981 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 191 арк.

361. Краткий отчет о результатах командирования ученых за границу по вопросам международных научно-технических связей, 1981 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 8 арк.

362. Протокол юбилейной сессии Ученого Совета ВНИИЛК, посвященной 50-летию со дня основания института, октябрь 1981 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 123 арк.

363. Отчет ВНИИЛК о выполнении плана научно-технического сотрудничества с ВНР за 1981 – 1984 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

364. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1982 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 253 арк.

365. Отчет о результатах командирования ученых за границу по вопросам международных научно-технических связей, 1982 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 19 арк.

366. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1983 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 259 арк.

367. Отчет о служебной командировке в ВНР, 1983 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 11 арк.

368. Полный отчет о результатах командировки ученых (А.М. Комарова – ВНИИ льна, Л.М. Горшковой – ВНИИ лубяных культур) за границу по линии международных научно-технических связей, 1983 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 9 арк.

369. Отчет Бычко Анатолия Степановича о выполнении контрактных обязательств за период пребывания в Республике Куба, 1983 г., *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 36 арк.

370. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1984 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 234 арк.

371. Техническое задание сотрудникам ВНИИЛК в ВНР. 1984 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

372. Программа пребывания венгерских специалистов во ВНИИЛК (17 по 22 сентября 1984 г.). *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

373. Протокол переговоров руководства ВНИИЛК (СССР) с делегацией ВНР от 20 сентября 1984 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 3 арк.

374. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1985 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 214 арк.

375. Техническое задание советскому специалисту, выезжающему за границу по линии международных научно-технических связей в 1985 году. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

376. План научной командировки Сенченко Г. И. (1985). *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 2 арк.

377. Отчет о заграничной командировке в ВНР, 1985 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 4 арк.

378. Отчет Голобородько П. А. заведующего отделом технологии выращивания конопли ВНИИЛК о заграничной командировке в Социалистическую Республику Румыния в 1986 году. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 3 арк.

379. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1986 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 207 арк.

380. Обращение организаторов выставки товаров Пенъкопрядильного объединения из Венгрии к гостям мероприятия, 1986 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 7 арк.

381. Протокол расширенного заседания Координационного Совета 6 – 7 августа 1986 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 86 арк.

382. Техническое задание советским специалистам, выезжающим за границу по линии международных научно-технических связей в ВНР в 1986 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 2 арк.

383. Отчет ВНИИЛК о научно-техническом сотрудничестве с зарубежными странами за 1986 – 1990 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 2 арк.

384. Отчет отдела механизации по научно-техническому сотрудничеству между СССР и ВНР за 1986 – 1988 гг. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 7 арк.

385. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1987 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 134 арк.
386. Протокол переговоров руководства ВНИИЛК с делегацией специалистов ВНР от 5 июня 1987 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 3 арк.
387. Отчет о приеме делегации во ВНИИЛК. 2 по 5 июня 1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 4 арк.
388. Отчет з заграничної командировке в ВНР, 1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 4 арк.
389. Протокол заседания Координационного Совета по вопросам селекции и семеноводства конопли 22 – 23 июня 1987 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 59 арк.
390. Письмо Сумскому обкому КПУ от 10.08.1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.
391. Отчет о пребывании болгарской делегации в г. Сумах и ВНИИЛК (г. Глухов) 1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 3 арк.
392. Программа пребывания во ВНИИЛК болгарской делегации, 15.07.1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.
393. Программа пребывания группы специалистов аграрно-промышленного комплекса и предприятия «Текстильные волокна» г. Бяла Слатина из Болгарии с 3 по 8 августа 1987 года, 28.07.1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 6 арк.
394. Техническое задание советским специалистам, выезжающим за границу по линии международных научно-технических связей в 1987 году. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.
395. Краткий отчет ВНИИЛК о выполнении плана научно-технического сотрудничества с ВНР за 1987 г. *ВАІЛКУААН*. 2 арк.
396. Состав научной делегации, посетившей ВНИИЛК 1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

397. Состав венгерской делегации, посетившей ВНИИЛК, 1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

398. Программа пребывания во ВНИИЛК специалистов в области коноплеводства Треста Венгерской пеньковой промышленности, 1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

399. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1988 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 167 арк.

400. Акт производственных испытаний КБ-0,5, ВНР в 1988 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

401. Отчет о командировке в Социалистическую Республику Румыния научного сотрудника ВНИИ Мигуна Николая Павловича 18 – 24 апреля 1988 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

402. Отчет о командировке за границу специалистов Глуховского РАПО Сумской области по вопросу прямых производственных, культурных и научно-технических связей в 1988 году. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 9 арк.

403. Рабочий план научно-технического сотрудничества ВНИИЛК (СССР), АПК «Скът» и предприятия «Текстильные волокна» (НРБ, г. Бела Слатина) на 1988 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 3 арк.

404. Протокол об осуществлении прямых производственных связей между ВНИИЛК, колхозом «Ленинский путь» Глуховского района Сумской области и АПК «Скът», заводом «Текстильное волокно» г. Бяла Слатина Мийловградской области НРБ, сентябрь 1988 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 4 арк.

405. Договор о научно-техническом сотрудничестве ВНИИЛК (СССР) с родственными предприятиями БНР – АПК «Скът» и заводом «Текстильные волокна» г. Бяла Слатина на 1988 – 1990 гг. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 4 арк.

406. Техническое задание командированных в НРБ по вопросам прямых производственных, культурных и научно-технических связей. 1988 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

407. Техническое задание советским специалистам, выезжающим за границу в ВНР (октябрь 1988 г.). *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

408. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1989 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 179 арк.

409. Отчет ВНИИЛК об итогах научно-технического сотрудничества с зарубежными странами за 1989 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

410. Протокол расширенного заседания Координационного Совета по решению научно-технической программы коноплеводства 0.СХ.22. от 14 – 16 февраля 1989 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 76 арк.

411. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1990 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 259 арк.

412. Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1991 год. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 159 арк.

413. Протокол расширенного заседания Координационного и Ученого Советов, посвященного 60-летию со дня основания ВНИИЛК 30 – 31 октября 1991 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 60 арк.

Інформативні довідки і листування з Міністерством сільського господарства УРСР та іншими організаціями

414. Лист МСГ СРСР № 301 від 5.03.1950 року «Про нагородження науковців ВНДІЛК Сталінською премією III ступеня. За розробку простої і складної молотарок». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

415. Письмо Зам. Министра сельского хозяйства СССР тов. Чубарову А.П., от 10.01.1956 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

416. Лист Міністерства сільського господарства СРСР №8 – 30 від 09.07.1965 р. «Про працевлаштування» Кацова І.І. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

417. Письмо Заместителя Министра сельского хозяйства СССР Г. Петрова от 02.02.1967 года №208-4 О предложении Главного Управления технических культур МСХ СССР, планом зарубежных командировок за 1968 год предусмотрено, направить в августе, сроком на 15 дней в Венгерскую Народную Республику директора ВНИИЛК Г.И. Сенченко, для обмена опытом в селекционно-семеноводческой работе с коноплей. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

418. Письмо Министерства сельского хозяйства СССР Государственной комиссии по сортоиспытанию сельскохозяйственных культур №319 от 30.11.1977 года. Об утверждении Сенченко Г.И. членом Государственной комиссии по сортоиспытанию сельскохозяйственных культур. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

419. Справка о работе ВНИИЛК за 1965 – 1978 года. 26.04.1979. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 6 арк.

420. Справка о результатах проверки работы ВНИИЛК МСХ СССР за 1975 – 1978 гг. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 8 арк.

421. Лист Міністерства сільського господарства СРСР №35-10 / 370 від 25.09.1975 року «Про розгляд скарги Кацова І.І.». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

422. Справка о выезде в Румынию научных сотрудников и специалистов ВНИИЛК за период с 1975 по 1980 гг. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

423. Справка о выезде румынских специалистов по ВНИИЛК за период с 1975 по 1980 гг. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

424. Лист ВНДІЛК № 933 і №934 від 09.07.1976 Кацову І.І. і Золотоношській дослідній станції «Про виплату компенсації І.І. Кацову за вимушений прогул». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

425. Справка о работе ВНИИЛК за 1971 – 1979 гг. от 17.04.1980 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 12 арк.

426. Справка ВНИИЛК о ходе выполнения постановления бюро Сумского обкома Компартии Украины и исполкома областного Совета народных депутатов №144 от 4 марта 1980 года «О состоянии и мерах по увеличению производства, заготовок и переработки льна-долгунца и конопли в области». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 7 арк.

427. Предложения по повышению эффективности научно-исследовательских учреждений области от 6.08.1981 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

428. Справка-характеристика о трудовых достижениях Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур от 08.07.1981 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 7 арк.

429. Справка для МСХ СССР от 11.01.1982 г. «О работе ВНИИЛК за 1979 – 1981 годы». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 10 арк.

430. Справка для сельскохозяйственного отдела обкома КПУ от 18.11.1982 г. О работе первичной партийной организации ВНИИЛК по повышению эффективности и ускорению внедрения в производство научных разработок. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 11 арк.

431. Справка для обкома КПУ от 22 – 24.11.1982 г. о выполнении научно-технических программ, планов по новой технике и внедрение

законченных разработок в производство коллективом ВСНИИЛК МСХ СССР. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

432. Письмо ВНИИЛК в МСХ СССР от 11.01.1982 г. с приложением «Справка о работе ВНИИЛК за 1979 – 1981 гг. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 6 арк.

433. Справка ВНИИЛК о выполнении программы научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ и внедрении научных разработок в производство за 1980 – 1981 годы. от 08.02.1982 выдана комиссии обкома Компартии Украины в связи с проверкой научного заведения. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 6 арк.

434. Информация для обкома Компартии Украины об основных показателях работы ВНИИЛК за 1980 – 1981 гг. от 08.02.1982 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

435. Справка о работе ВНИИЛК, г. Глухов Сумской области от 19.11.1982 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН* 12 арк.

436. Письмо Заместителю Министра сельского хозяйства СССР тов. Чубарову А.П. №41 от 11.01.1982 г. О проблемах сокращения в институте в связи с принятым Советом Министров СССР постановлением от 1 октября 1981 года № 960 «О мерах по ограничению роста и сокращению численности работников аппарата управления и некоторых отраслей непроизводственной сферы». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

437. Лист ВНДІЛК до Таракана М.І. № 725 від 03.05.1983 р. «Про невідповідність посаді і звільнення співробітника». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

438. Лист Заступнику начальника Головного управління сільськогосподарської науки і пропаганди МСГ СРСР Черепанову Ю.К. від 18. 05.1983 р. «Про зміну запису у трудовій книжці». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 3 арк.

439. Справка о проделанной работе коллективом сотрудников ВНИИЛК по оказанию помощи опытно-производственному хозяйству в 1982

году от 03.03.1983 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 2 арк.

440. Справка ВНИИЛК о проведенных и намечаемых мероприятиях по совершенствованию сети и структуры института. Отправлена в Главк хлопководства и лубяных культур 06.05.1983 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 3 арк.

441. Справка для ВО «Союзхлопколубпром» об основных достижениях ВНИИЛК от 19.01.1983 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 4 арк.

442. Справка для Сумского обкома партии и ВО «Союзхлопколубпром» об опытно-производственном хозяйстве ВНИИЛК от 29.05.1983 года. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 5 арк.

443. Справка о работе коллектива ВНИИЛК по осуществлению связи с сельскохозяйственным производством от 11.07.1983. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 11 арк.

444. Справка Всесоюзного объединения «Сельхоззагранпоставка» №571/8 от 29.07.1983 г. О пребывании Бычко А.С. на территории Республики Куба с 18.07.1981 по 23.07.1983 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

Накази і розпорядження по МСГ СРСР, ВАСГНІЛ і ВНДІЛК

445. Приказ № 1 по ВНИИЛК от 20.04.1944 г. О создании ВНИИЛК и его структуры с перечислением отдаленных подразделений и их руководителей. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

446. Приказ по Народному Комиссариату Земледелия СССР № 277 от 18.04.1944 г. Об организации Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

447. Распоряжение Совета Народных Комиссаров СССР № 7443-р от 05.04.1944 г. О создании сети опытных учреждений ВНИИЛК. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

448. Приказ №4 от 29.04.1944 г. Ташкент Об осуществлении мероприятий по подготовке к переезду Новолубининститута в г. Глухов. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

449. Приказ № 18 от 01.06.1944 г. О создании комиссии для передачи ВНИИЛК отобранного оборудования, материалов и других ценностей. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

450. Приказ №1 от 20.04.1944 года «О создании в г. Глухове ВНИИЛК и его сети и назначении директора института и подразделений. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

451. Приказ № 200 от 02.06.1944 г. по ВНИИЛК О переводе нижеперечисленных сотрудников института в г. Глухов Сумской области УССР к месту эвакуации института. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 2 арк.

452. Приказ № 122 по ВНИИЛК от 28.04.1945 г. Об утверждении штатного расписания и заработной платы сотрудников ВНИИЛК. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 4 арк.

453. Приказ по ВНИИЛК № 136 от 24.06.1946 «Об утверждении графика отпусков сотрудникам ВНИИЛК». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 3 арк.

454. Приказ № 127 от 17.05.1946 г. «О замещении вакантных должностей и оклады по ним». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 4 арк.

455. Приказ № 61 от 08.03.1948 г. «О премировании за хорошие результаты по выполнению тематического плана в 1947 году». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 2 арк.

456. Приказ № 28 от 13.01.1980 г. «О составе научных сотрудников ВНИИЛК на 1980 год». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 4 арк.

457. Правительственная телеграмма от 17.11.50 г. О переводе Н.Г. Городнего в Главное Управление Сельхозпропаганды, за подписью Зам.

Министра сельского хозяйства УССР Ключникова. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

458. Приказ по МСХ и заготовок СССР № 3108-к от 03.11.1953 г. О назначении П.А. Горшкова директором ВНИИЛК. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

459. Наказ №670 по МСГ УРСР, м. Київ від 01.11.1956 р. Про виплату авторської винагороди В.І. Буянову. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

460. Приказ по ВАСХНИЛ № 245-П от 23.12.1959 г. О возложении обязанностей директора ВНИИЛК на кандидата сельскохозяйственных наук Г.И. Сенченко и обязанностей заместителя директора по научной части ВНИИЛК на кандидата технических наук М.А. Тимонина. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

461. Приказ по ВАСХНИЛ № 117-П от 10.06.1960 г. О назначении Г.И. Сенченко директором ВНИИЛК. Основание: Постановление секретариата ЦК КПСС от 08.06.1960 г. № 153/П-гс. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

462. Приказ по МСХ СССР № 290-к от 21.06.1960 г. О назначении директором ВНИИЛК Г.И. Сенченко. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

463. Приказ МСХ СССР от 10.05.1960 г. №75. Про проведення насінницької роботи по зернових культурах, багаторічних травах і картоплі *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

464. Выписка из постановления Комитета Совета выставки достижений народного хозяйства СССР №125-н от 02.01.1964 г. О награждении участников Выставки достижений народного хозяйства СССР 1963 года по павильону «Технические культуры». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 3 арк.

465. Выписка из приказа по МСХ СССР №64/зк от 24.06.1967 г. О командировке в Польскую Народную Республику сроком на 5 дней для

участия в работе Международного совещания по селекции конопли Г.И. Сенченко – директора ВНИИЛК, доктора сельскохозяйственных наук. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

466. Выписка из приказа по МСХ СССР №90/зк от 08.09.1975 г. О командировке в Социалистическую Республику Румынию сроком на 10 дней для участия в уборке конопли на экспериментально-производственных участках Тарасова А.В. зав. отделом ВНИИЛК, кандидата сельскохозяйственных наук. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

467. Выписка из приказа по МСХ СССР №90/зк от 08.09.1975 г. О командировке в Социалистическую Республику Румыния сроком на 15 дней для участия в уборке конопли на экспериментально-производственных участках Ю.И. Власенко, В.Г. Биденко и В.С. Филипчука. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

468. Выписка из приказа ПО В/О «Союзсельхоззагранпоставка» МСХ СССР №43зк от 11.06.1976 г. О командировке в Социалистическую Республику Румынию сроком на 10 дней для работы в качестве консультанта и оказания помощи по возделыванию конопли Г.И. Сенченко. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

469. Наказ Госагропрома СССР от 16.07.1987 г. №1246-к про назначения директором П.А. Голобородька. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

470. Выписка из приказа по В/О «Союзсельхоззагранпоставка» МСХ СССР №22-зк от 01.04.1976 г. О заграничной командировке в Социалистическую Республику Румыния для оказания технического содействия в проведении экспериментально-производственных работ по возделыванию льна-долгунца сроком на 15 дней П.А. Голобородько. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

471. Выписка из приказа по ВНИИЛК №59 от 23.03.1977 г. О командировке Бычко А.С. зав. лаборатории защиты растений с женой Бычко

А.К. и двумя детьми в Республику Куба с 27.03.1977 г. сроком на два года. Основание: письмо №572-5/317 от 16.03.1977 г. зам. начальника В/О «Союзсельхоззагранпоставка» тов. Черемисина. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

472. Выписка из приказа по МСХ СССР №78/зк от 02.08.1978 г. О командировке в Польскую Народную Республику сроком на 10 дней Вировца В.Г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

473. Выписка из приказа по МСХ СССР №82/зк от 14.08.1978 г. О командировке в Венгерскую Народную Республику сроком на 6 дней Г.И. Сенченко – директора ВНИИЛК для участия в конференции по конопле. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

474. Выписка из приказа по МСХ СССР №59/зк от 08.06.1979 г. В соответствии с контрактом № 12641 от 05.06.1979 г. заключенным между В/О «Внештехника» и Венгерским внешнеторговым объединением «Тесно» направить в Венгерскую Народную Республику сроком на 12 дней Бондареву О.Г. для оказания технического содействия по вопросам внедрения технологии приготовления тресты конопли с многократным использованием сточных вод по замкнутому циклу. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

475. Выписка из приказа по МСХ СССР №19 от 05.02.1980 г. О премировании сотрудников за успехи в социалистическом соревновании 1979 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

476. Представление на имя Зам. министра сельского хозяйства СССР Чубарова А.П. О награждении старшего научного сотрудника ВНИИЛК Н.В. Рудникова знаком «Отличник социалистического сельского хозяйства» от 12.05.1981 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 2 арк.

477. Выписка из приказа № 110 от 01.07.1981 г. О командировке А.С. Бычко зав. лаборатории защиты растений в г. Москву в «Сельхоззагранпоставку» с 13 июля 1981 г. с последующим выездом в Республику Куба сроком на 2 года. Основание: письмо зам. начальника В/О

«Сельхоззагранпоставка» Е.И. Володина (№559-14/1138 от 17.06.1981 г.).
Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН. 1 арк.

478. Выписка из приказа по МСХ СССР № 75/зк от 08.07.1981 г. О командировке в Венгерскую Народную Республику сроком на 10 дней Г.И. Сенченко, А.П. Горшкова для выполнения работ по теме: «Создание новых сортов и гибридов однодомной конопли, не содержащей наркотических соединений, разработка технологии выращивания с учетом механизированной уборки». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

479. Выписка из постановления Главного Комитета выставки достижений народного хозяйства СССР № 673-к от 30.09.1981 г. Об утверждении участников Выставки достижений народного хозяйства 1980 года и награждении победителей широкого показа по экспозиции «Достижения СССР и союзных республик в десятой пятилетке» павильон «Технические культуры». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

480. Выписка из приказа по МСХ СССР №338 от 20.11.1981 г. О выплате вознаграждений авторам новых сортов и гибридов сельскохозяйственных культур. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

481. Приказ по МСХ СССР №24 от 29.04.1982 г. О премировании работников ВНИИЛК. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

482. Выписка из приказа по МСХ СССР №169 от 17.03.1982 г. О назначении кандидата сельскохозяйственных наук, старшего научного сотрудника В.Г. Вировца заместителем директора по научной работе ВНИИЛК. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН.* 1 арк.

483. Выписка из приказа по МСХ СССР Всесоюзного производственного объединения хлопчатника и лубяных культур

«Союзхлопколубпром» № 30 от 30.06.1983 г. О премировании работников ВНИИЛК. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

484. Справка об опытно-производственном хозяйстве ВНИИЛК 29.05.1983 г., *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 5 арк.

485. Выписка из приказа по МСХ СССР №45/зк от 14.06.1983 г. О командировке в Польскую Народную Республику сроком на 6 дней старшего научного сотрудника Л.М. Горшковой. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

486. Постановление Главного Комитета выставки достижений народного хозяйства СССР № 931-П от 25.11.1988 г. О награждении дипломами и медалями ВДНХ СССР участников основной экспозиции «Передовой опыт производства и первичной переработки лубяных культур и коконов тутового шелкопряда» открытой 26.09.1988 г. в павильоне «Технические культуры». *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

487. Постановление Главного Комитета выставки достижений народного хозяйства СССР № 1156-4 от 24.11.1988 г. О награждении участников Выставки достижений народного хозяйства СССР 1987 года по основной экспозиции «Основные направления развития механизации и электрификации отраслей агропромышленного комплекса» объединенных павильонов «Механизация сельскохозяйственного производства» открытой в июле 1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

488. Приказ Государственного агропромышленного комитета СССР (Госагропром СССР) № 869-к от 28.05.1987 г. О назначении В.П. Ситника заместителем директора по научной работе ВНИИЛК. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

489. Акт от 24.07.1987 г. О передаче руководства институтом П.А. Голобородько. Основание: Приказ Госагропрома СССР от 16.07.1987 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 7 арк.

490. Приказ №150-к от 24.07.1987 г. О назначении директором ВНИИЛК Голобородько П.А. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

491. Выписка из приказа по МСХ СССР №97/зк от 01.11.1989 г. О командировке в Венгерскую Народную Республику сроком на 9 дней В.П. Ситника и И.И. Щербаня для совместных работ. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 1 арк.

492. Контракт с директором ВНИИЛК П.А. Голобородько от 11.03.1991 г. *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*. 6 арк.

493. Журнал учета сотрудников ВНИИЛК (начат в 1961 году). *Відомчий архів Інституту луб'яних культур НААН*.

Авторські свідоцтва

494. А.с 1295197/30-15 СССР, МПК А 01f 11/02 Машина для обмолаа конопли и других сельскохозяйственных культур / Г.И. Гончаров, И.Л. Нечипоренко, С.С. Воловик, Н.В. Рудников, Ф.С. Дзюба. № 264051; заявл. 03.01.1969; опубл. 10.11.1970, Бюл. №8.

495. А.с. 2997561/30-15 СССР, МПК А 01 D 89/00 Подборщик для высокостебельных лубяных культур, например конопли / Г.И. Гончаров, В.С. Головий, Ю.И. Власенко, И.Л. Нечипоренко, Н.В. Рудников, В.В. Решетило, С.С. Воловик, А.П. Горшков, В.А. Гридякин, В.А. Бунин. № 906437; заявл. 29.10.80; опубл. 23.02.1982, Бюл. №7.

496. А.с. 299977561/30-15 СССР, МПК А 01 D 45/00 Коноплеуборочный комбайн / Г.И. Гончаров, Н.В. Рудников, С.С. Воловик, И.Л. Нечипоренко, В.С. Головий, В.В. Решетило, Ю.И. Власенко, В.А. Гридякин, В.А. Бунин. № 942620; заявл. 03.11.80; опубл. 15.07.1982, Бюл. 26.

497. А.с. 3275733/28-05 СССР, МПК D 01 C 1/04 Способ биологической водно-воздушной мочки лубяных культур / А.Г. Бондарева, А.Е. Жатова. № 1054463; заявл. 20.01.1981; опубл. 15.11.1983, Бюл. №42.

498. А.с 3942049/30-15 СССР, МПК А 01 D 45/00 Вязальный аппарат / Ю.И. Власенко, А.П. Горшков, В.С. Головий, И.Л. Нечипоренко, Н.В. Рудников, В.В. Решетило. №1342452; заявл. 05.08.1985; опубл. 07.10.1987, Бюл. 37.

499. А.с. 4701909/15 МПК А 01 D 45/06, 59/00 Сноповязальный аппарат / Ю.И. Власенко, Н.В. Рудников. №1766311; заявл. 06.06.1989; опубл. 07.10.1992, Бюл. 37.

500. А.с. 3679828/30-15 МПК А 01 D 89/00 Подборщик стеблей сельскохозяйственных культур / Г.И. Гончаров, В.С. Головий, А.П. Горшков. № 1187751; заявл. 27.12.1983; опубл. 30.10.1985, Бюл. 40.

Періодичні видання

501. Антиков А. Відновити роботу колгоспних хат-лабораторій. *За Перемогу*. 1947. 5 січня. (№ 2 (3146)). С. 2.

502. Антиков О. Колгоспна хата-лабораторія центр агрономічної культури на селі. *За Перемогу*. 1949. 18 березня. (№ 20 (3370)). С. 2 – 3.

503. Антиков О., Городній М. Наш кандидат. *За перемогу*. 1947. 22 січня. (№8 (3152)). С.1

504. Аринштейн Г. Насіння нових сортів конопель колгоспам. *За Перемогу*. 1955. 30 травня. (№ 46 (4025)). С. 3.

505. Аринштейн Г., Дьомкін А. Закласти насінники багаторічних трав. *За Перемогу*. 1949. 10 жовтня. (№ 74 (3424)). С. 3.

506. Бахірєва А., Оробій Л. Своєчасно зберемо плоскінь. *За Перемогу*. 1945. 13 листопада. (№ 80 (3028)). С. 3.

507. Ближче до великої мети (про Г.І. Гончарова). *За Перемогу*. 1951. 8 лютого. (№ 13 (3580)). С. 1.

508. Богменко Б. Академік М. Гришко (1901 – 1964 рр.). *Радянська школа*. 1991. (№1). С. 56 – 60.

509. Вертіль О. Льон – не лише волокно. Міжнародна науково-практична конференція в Інституті луб'яних культур УААН. *Урядовий кур'єр*. 2009. (№ 44). С.7.

510. Вертіль О. На шляху луб'яного прогресу. Вчені впритул наблизилися до практичного використання лляного та конопляного волокна в промисловості: 80-років із часу заснування Глухівського інституту луб'яних культур та фітофармацевтичної сировини. *Урядовий кур'єр*. 2011. 15 листопада. (№ 212). С.17.
511. Вировець В. На вершині творчого злету. *Народна трибуна*. 2009. (№93). С.4.
512. Вировець В. Слово про вчителя (До 90-річчя з дня народження вченого, селекціонера-конопляра Г.І. Сенченка). *Народна трибуна*. 2007. (№6). С.2.
513. Висоцький В. Вчений Василь Пильник. *Глухівщина*. 2005. (№94). С.3.
514. Воловик С. Весняна обробка ґрунту під коноплі. *За Перемогу*. 1955. 28 березня. (№ 27 (4006)). С. 3.
515. Воловик С. Механізувати догляд за широкорядними посівами конопель. *За Перемогу*. 1945. 1 червня (№ 37 (2985)). С. 2.
516. Воловик С. Нові конструкції машин. *За Перемогу*. 1952. 2 листопада. № 88 (3759). С. 3.
517. В'ячеслав Гаврилович Вировець (до 80-ти річчя від дня народження). *Генетичні ресурси рослин*. Київ, 2017. (№ 20). С. 107 – 108.
518. Гілязетдінов Р. Здобутки науковців лубінституту. *Глухівщина*. 2011. (№ 35). С.1.
519. Глухівські коноплі найкращі у світі. *Сумщина*. 2006. 24 травня. (№ 62). С.2.
520. Голобородько П. Інституту луб'яних культур 75 років. *Глухівщина*. 2006. (№ 74). С.1 – 2.
521. Голобородько П. Лубінститут розширює міжнародні зв'язки. *Глухівщина*. 2003. (№3). С.3.
522. Голобородько П. Наукові здобутки інституту. *Глухівщина*. 1997. 17 травня. (№ 24). С.2.

523. Голосова Г. Зустріч виборців з кандидатом в депутати Верховної Ради УРСР А.С. Хренніковим. *За Перемогу*. 1947. 18 січня. (№ 6 (3150)). С. 1.
524. Гончаров Г. Вчасне збирання врожаю конопель – результат праці колективу. *За Перемогу*. 1954. 26 жовтня. (№ 78 (3952)). С. 3.
525. Гончаров Г. Успіхи в механізації коноплярства. *За Перемогу*. 1953. 10 травня. (№ 38 (3804)). С. 2.
526. Городній М. Догляд за озимими культурами. *За Перемогу*. 1949. 28 грудня. (№ 102 (3452)). С. 2.
527. Городній М. На допомогу хатам-лабораторіям. *За Перемогу*. 1950. 8 лютого. (№ 14 (3469)). С. 2.
528. Горшков П. Вчасна обробка насіння конопель від шкідників. *За Перемогу*. 1956. 21 січня. (№ 6 (4091)). С. 3.
529. Горшков П. Норми внесення добрив під конопляні посіви. *За Перемогу*. 1954. 16 лютого. (№ 18 (3892)). С. 3.
530. Гребінник Я. Щільний зв'язок сільськогосподарського інституту з колгоспами. *Соборний майдан*. 2007. (№5). С. 4 – 5.
531. Григорій Іванович Сенченко: селекціонер, доктор сільськогосподарських наук. *Народна трибуна*. 2006. (№ 74). С.4.
532. Гурець М. До наукової спадщини Миколи Гришка. *Народна трибуна*. 2005. (№29). С.2.
533. Гурець М., Медвідь Н. Вчений зі світовим ім'ям: К.М. Тищенко – доктор фізіологічних наук, вчений. *Глухівщина*. 2001. (№51). С.2.
534. Демехіна Т. Протруєння насіння конопель «Церезаном». *За Перемогу*. 1945. 26 квітня. (№ 28 (2976)). С. 2.
535. Дьомкін А. За 12 центнерів насіння конопель з гектара. *За Перемогу*. 1948. 4 січня. (№ 2 (3242)). С. 2.
536. Дьомкін А. Об'єктивні дослідження в конопляних колгоспах. *За Перемогу*. 1955. 4 січня. (№ 1 (3980)). С. 3.
537. Дьомкін А. Організуємо дослідну роботу в колгоспах. *За Перемогу*. 1952. 21 вересня. (№ 76 (3747)). С. 3.

538. Дьомкін А. Передовики коноплярства. *За Перемогу*. 1947. 24 грудня. (№ 91 (3235)). С. 3.
539. Дьомкін А. Підвищити врожайність і товарність конопель. *За Перемогу*. 1951. 15 травня. (№ 40 (3607)). С. 3.
540. Дьомкін А. Сіяти коноплі новими способами. *За Перемогу*. 1951. 27 травня. (№ 44 (3611)). С. 3.
541. Єресь Я. Обладнаємо в колгоспах покращені мочильні водойми для конопель. *За Перемогу*. 1952. 23 лютого. (№ 16 (3687)). С. 3.
542. Єроха М. Інститут, який знають у світі. *Народна трибуна*. 2007. (№1). С.2.
543. Живалевський А. Нові сорти - перспективні сорти. *Глухівщина*. (№ 62). 2009. С.2.
544. Жуплатова Л. Жити – значить творити (3 нагоди 65-річчя та 20-ї річниці діяльності П.А. Голобородька на посаді директора лубінституту). *Народна трибуна*. 2007. (№68). С. 1 – 4.
545. Збори в Лубінституті (присвячені Лауреатам Сталінської премії). *За Перемогу*. 1950. 13 квітня. № 34 (3489). С. 3.
546. Зустріч виборців з кандидатом в депутати Верховної Ради УРСР А.С. Хренніковим в с. Дунаєць. *За Перемогу*. 1947. 18 січня. (№ 6 (3150)). С. 2.
547. Інститут луб'яних культур української академії аграрних наук: 75 років. *Народна трибуна*. 2006. 11 жовтня. (№ 77). С. 1 – 2.
548. Інституту луб'яних культур та фітофамацевтичної сировини НААН – 80: інтерв'ю з кандидатом сільськогосподарських наук В. Кабанцем. *Глухівщина*. 2011. 12 жовтня. (№74). С. 1 – 2.
549. Кабанець В. Для сучасного і майбутнього. *Народна трибуна*. 2010. (№ 34). С.1.
550. Кабанець В. Інститут луб'яних культур: здобутки та перспективи. *Глухівщина*. 2010. (№ 33). С.3.

551. Кабанець В. На вістрі наукового прогресу: Інституту луб'яних культур та фітофармацевтичної сировини НААН – 80. *Народна трибуна*. 2011. 15 жовтня. (№ 78). С. 3 – 4.
552. Кабанець В. Наукові розробки – у виробництво. *Народна трибуна*. 2009. (№36). С.5.
553. Кандидати Сталинського блоку. Котюхов Павло Володимирович. *За Перемогу*. 1951. 15 лютого. (№ 15 (3582)). С. 1.
554. Коваленко А. Високе визнання. *Народна трибуна*. 2004. (№8). С.1.
555. Кулакова В. Нове життя старого луб'я. *Пенсійний кур'єр*. 2005. (№ 10). С.9.
556. Лайко І., Жуплатова Л. Селекціонери – виробництву: Інститут луб'яних культур нагороджений Почесною грамотою, відзначені знаком якості «Вищою пробою України». *Народна трибуна*. 2008. (№36). С.2.
557. Лесик Б. Організація мочильного господарства в колгоспах. *За Перемогу*. 1950. (№ 22 (3477)). С. 2.
558. Лесик Б. Своєчасно підготуватися до первинної обробки в колгоспах. *За Перемогу*. 1951. 1 січня. (№ 1 (3568)). С. 2.
559. Лисенко Ю. Вчений зі світовим ім'ям. *Народна трибуна*. 1997. 22 січня. (№ 4). С. 2.
560. Лукашевич Є. Освоїти правильні сівозміни під коноплі. *За Перемогу*. 1948. 16 червня. (№ 47 (3294)). С. 2.
561. Лукашевич Є. Травопольні сівозміни – важливе міроприємство підвищення врожайності. *За Перемогу*. 1949. 22 лютого. (№ 60 (3410)). С. 2.
562. Ляшко В., Солдатенко В. Міцніють міжнародні зв'язки науковців. *Глухівщина*. 1998. 15 квітня. (№ 28). С.3.
563. Мажуга В. З історії Глухівського сільськогосподарського інституту. *Соборний майдан*. 2007. (№ 4). С. 4 – 5.
564. Овсянко Виставочний рік Лубінституту. *Глухівщина*. 2006. (№3). С.2.

565. Овсянко І. Заслужене визнання. *Народна трибуна*. 2006. (№ 32). С.1.
566. Оробій Л. Сортові посіви конопель – важливий чинник в піднесенні врожайності. *За Перемогу*. 1945. 5 квітня. (№ 23 (2971)). С. 3.
567. Пам'яті вченого П.А. Голобородько. *Глухівщина*. 2011. 4 січня. (№ 1). С. 4.
568. Пильник В. Швидше завершити зяблову оранку під коноплі. *За Перемогу*. 1948. 13 жовтня. (№ 81 (3328)). С. 2.
569. Потрібно об'єднати зусилля: Інститут луб'яних культур. *Народна трибуна*. 2009. (№14). С.2.
570. Преображенська К. Додаткова оплата праці колгоспникам за коноплі. *За Перемогу*. 1945. 17 травня. (№ 32 (2960)). С. 3.
571. Преображенська К. Організація праці в коноплеводстві колгоспів. *За Перемогу*. 1945. 17 травня. (№ 32 (2980)). С. 2.
572. Румянцев О. Передвиборні збори працівників Лубінституту. *За Перемогу*. 1950. (№ 24 (3479)). С. 2.
573. Рюміна Г. Творчо збагачувати досягнення Радянської науки (До підсумків 37 Вченої Ради Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур). *За Перемогу*. 1952. 5 жовтня. (№ 80 (3751)). С. 2.
574. Сенченко Г. Перспективні сорти конопель. *За Перемогу*. 1954. 26 жовтня. (№ 98 (3972)). С. 3.
575. Сенченко Г., Вировець В. Творчий шлях ученого, патріота. До 100-річчя з дня народження академіка М.М. Гришка. *Глухівщина*. 2001. (№1). С.3.
576. Сенченко М. Кандидати Сталінського блоку. Син народу П.В. Котюхов. *За Перемогу*. 1951. 18 лютого. (№ 16 (3583)). С. 1.
577. Сидоренко М. М. Наше сотрудничество с Венгерской Народной Республикой. *Народная трибуна*. 1987. 10 июня. (№12). С. 2.
578. Сидоренко М. та інші. Полум'яне серце ветерана: В.І. Пильник, ветеран Великої Вітчизняної війни, кандидат сільськогосподарських наук,

вчений, секретар Інституту луб'яних культур. *Народна трибуна*. 2009. 25 лютого. (№16). С. 2.

579. Ситник В. Аграрна наука – виробництву: Інституту луб'яних культур 70 років. *Народна трибуна*. 2001. 27 жовтня. (№62). С. 1 – 2.

580. Ситник В. Життя – віддане науці. (Про доктора сільськогосподарських наук, завідуючого відділу селекції конопель інституту луб'яних культур В.Г. Вировця. *Народна трибуна*. 1997. 19 березня. (№ 12). С. 2.

581. Ситник В., Жуплатова О. Невтомне служіння науці (До ювілею В'ячеслава Гавриловича Вировця). *Народна трибуна*. 2007. 3 березня. (№17). С. 2.

582. Смоляков Г. Підживлення посівів конопель. *За Перемогу*. 1950. 15 січня. (№ 5 (3460)). С. 3.

583. Смоляков Г. Своєчасно закласти насінники конопель. *За Перемогу*. 1947. 3 квітня. (№ 27 (3171)). С. 3.

584. Смоляков Г. Своєчасно підготувати насіннєвий матеріал. *За Перемогу*. 1950. 26 березня. (№ 29 (3484)). С. 2.

585. Солдатенко В. До нових здобутків. *Глухівщина*. 1998. 16 травня. (№ 20). С. 2 – 3.

586. Солдатенко В. За науковою мудрістю – до лубінституту. Досягнення колективу луб'яних культур в галузі льонарства і коноплярства. *Народна трибуна*. 1996. 18 вересня. (№ 36). С.3.

587. Солдатенко В. Знаний вчений, відважний воїн (до 90-річчя професора М.Г. Городнього). *Глухівщина*. 1998. 13 травня. (№ 21). С.2.

588. Тихонович В. Творчий успіх. *За Перемогу*. 1952. 7 грудня. (№ 98 (3769)). С. 3.

589. Тищенко К. Відзначили ювілей (75-річчя Інституту луб'яних культур). *Глухівщина*. 2006. (№75). С.1.

590. Тищенко К. Для розвитку галузей льонарства та коноплярство. *Глухівщина*. 2009. (№43). С. 1 – 2.

591. Тищенко К. За дотриманням технологій – високі врожаї: Науково-практична конференція на базі Інституту луб'яних культур. *Глухівщина*. 2009. (№ 62). С.2.
592. Тищенко К. Інститут луб'яних культур відкритий до співпраці. *Глухівщина*. 2010. (№ 76). С. 1 – 2.
593. Тищенко К. Конференція молодих учених. Ювілейна. *Глухівщина*. 2011. 14 грудня. (№92). С.1.
594. Тищенко К. Льон і коноплі – перспективні культури Поліського краю. *Глухівщина*. 2005. (№19). С.1.
595. Тищенко К. На полях лубінституту – перспективні культури. *Глухівщина*. 2006. (№ 32). С. 3.
596. Тищенко К. Науковцям – вітання і нагороди (до 80-річчя з дня заснування Інституту луб'яних культур). *Глухівщина*. 2011. 5 листопада. (№81). С.1 – 2.
597. Тищенко К. У лубінституті вже й льон почали сіяти. *Глухівщина*. 2008. (№26). С.1.
598. Ткаченко Д. Добрива на поля колгоспів. *За Перемогу*. 1951. 11 лютого. (№ 14 (3581)). С. 3.
599. Філаретова К. Боротьба за вологу в зимовий період. *За Перемогу*. 1949. 20 лютого. (№ 12 (3362)). С. 2.
600. Ханін М. Важливий агротехнічний захід. *За Перемогу*. 1950. 30 липня. (№ 64 (3519)). С. 3.
601. Ханін М. Додаткове опилення конопель. *За Перемогу*. 1950. 16 лютого. (№ 16 (3471)). С. 2.
602. Хреннікова Г. Добрий догляд розрідженим посівам конопель. *За Перемогу*. 1945. 9 вересня (№ 63 (3011)). С. 3.
603. Хреннікова Г. Насінні ділянки конопель повинен мати кожний коноплесіючий колгосп. *За Перемогу*. 1945. 13 квітня. (№ 25 (2973)). С. 2.
604. Хреннікова Г. Нові сорти дводомних конопель. *За Перемогу*. 1953. 20 лютого. (№ 18 (3784)). С. 3.

605. Чернов В. Повернення до лідерства. *Сумщина*. 2011. 12 жовтня. (№ 114). С. 3.

II. Опубліковані джерела

Бібліографічні серії: «Учені Інституту луб'яних культур НААН України» і «Біобібліографія вчених-аграріїв України УААН ЦНСГБ»

606. Пильник Василь Іванович: бібліографічний покажчик. Вип. 1 / укладачі В.Г. Вировець, М.М. Сидоренко; Інститут луб'яних культур УААН. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. 22 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

607. Вировець В'ячеслав Гаврилович: бібліографічний покажчик. Вип. 2. / укладачі: О.А. Жуплатова, І.М. Лайко, за ред. П.А. Голобородька; ІЛК УААН. Суми: ПП «Нота бене», 2007. 27 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

608. Гришко Микола Миколайович: бібліографічний покажчик. Вип. 3. / уклад.: О.А. Жуплатова, В.Г. Вировець, за редакцією П.А. Голобородька; ІЛК УААН. Суми: ПП «Нота бене», 2008. 23 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

609. Голобородько Павло Арсентійович: бібліографічний покажчик. Вип. 4. / уклад.: О.А. Жуплатова, Л.М. Жуплатова, за ред. М.Д. Мигалья; ІЛК УААН. Суми: ПП «Нота бене», 2007. 25 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

610. Горшкова Лідія Михайлівна: бібліографічний покажчик. Вип. 5 / уклад.: О.А. Жуплатова, Л.М. Жуплатова, І.М. Лайко, О.П. Чорноус, за ред. П.А. Голобородька; ІЛК УААН Суми: ПП «Нота бене», 2008. 20 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

611. Мигаль Микола Дмитрович: бібліографічний показчик. Вип. 6. / уклад.: О.А. Жуплатова, Л.М. Жуплатова, І.М. Лайко, за ред. П.А. Голобородька; ІЛК УААН. Суми: ПП «Нота бене», 2008. 26 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

612. Жатов Олексій Гнатович: бібліографічний покажчик. Вип. 7. / уклад.: О.А. Жуплатова, Л.М. Жуплатова, В.Г. Вировець, М.Д. Мигаль, за ред. В.М. Кабанця; ІЛК УААН, Суми: ПП «Нота бене», 2009. 21 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

613. Логінов Михайло Іванович: бібліографічний покажчик. Вип. 8. / уклад.: О.А. Жуплатова, Л.М. Жуплатова, І.О. Маринченко, за ред. В.М. Кабанця; ІЛК УААН. Суми: ПП «Нота бене», 2009. 28 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

614. Сенченко Григорій Іванович: бібліографічний показчик. Вип. 9. / уклад.: О.А. Жуплатова, В.Г. Вировець, В.П. Ситник, за ред. В.М. Кабанця; ІЛК НААН України. Суми: ПП «Нота бене», 2010. 30 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

615. Дьомкін Андрій Павлович: бібліографічний покажчик. Вип. 10. / уклад.: Ситник В.П., Жуплатова О.А., за ред. В.М. Кабанця; ІЛК НААН. Суми: Вид-во СумДУ, 2011. 27 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

616. Горшков Петро Олексійович: бібліографічний покажчик. Вип. 11. / уклад.: Жуплатова О.А., Жуплатова Л.М., Горшков А.П., за ред. Р.Н. Гілязетдінова; Дослідна станція луб'яних культур Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН. Суми. ПВКП «Корпункт», 2012. 23 арк. (Бібліографічна серія «Учені Інституту луб'яних культур УААН»).

617. Професор Лихвар Данило Федорович (1902 – 1986): бібліографічний покажчик Кн.3. / уклад. В.А. Вергунов, А.С. Щиголь, наук. ред. В.А. Вергунов; УААН ЦНСГБ. К.: Аграрна наука, 2002. 258 с.: портр. (Серія «Біобібліографія вчених-аграріїв України»)

618. Професор Городній Микола Григорович: бібліографічний покажчик наукових праць за 1933 – 1985 рр. до 100-річчя від дня народження. Кн. 24 / уклад. В.А. Вергунов [та інші], науковий ред. В.А. Вергунов; Вид. 2-ге. УААН, ДНСГБ, НАУ, НДІ агротехнологій та якості

продукції рослинництва. К.: Аграрна наука, 2008. 150 арк. (Серія «Біобібліографія вчених-аграріїв України»).

619. Професор Вировець Вячеслав Гаврилович (Мій шлях у науці): бібліографічний покажчик. Кн. 78 / уклад. В.А. Вергунов, С.Д. Коваленко, Л.А. Кириленко, С.Д. Дудукова, наук. ред. В.А. Вергунов; Інститут луб'яних культур, 2019. 263 арк.: портр. (Серія «Біобібліографія вчених-аграріїв України»).

620. За покликом серця. До 75-річчя від дня народження Павла Арсентійовича Голобородька / упорядник В. К. Олексієнко. К. 2017. 104 арк.

Монографії, наукові статті, збірки, брошури

621. Bazil Svitlana. Activity of P. Gorshkov at the position of the director of all-union scientific research Institute of Bast crops (1950 – 1960). *The 21st century challenges in education and science: матеріали до VI науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами*. 18 – 19 квітня 2018 р. Глухів, 2018. С. 227 – 231.

622. Bazil Svitlana. Professor G. Senchenko and activities of the all-union scientific research Institute of Bast crops (1938 – 1999). *The 21st century challenges in education and science: матеріали до V науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами*. 20 квітня 2017 р. Глухів, 2017. С. 180 – 183.

623. Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремленных системах. Москва, 1974. 271с.

624. Аллахвердян А.Г. Динамика научных кадров в Советской и Российской науке: Сравнительно-историческое исследование / науч. ред. Е.З. Мирская. Москва: Когито-Центр, 2014. 263 с.

625. Анисимова А.Э. Рецензия на монографию Алахвердяна А.Г. Динамика научных кадров в Советской и Российской науке: Сравнительно-историческое исследование. Москва. 2014. 13 с.

626. Базиль С.М. Внесок Галини Хреннікової у наукову діяльність інституту луб'яних культур. *Освіта, наука та виробництво: розвиток та*

перспективи: матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції.
19 квітня 2018 р. Шостка, 2018. С. 36 – 39.

627. Базиль С.М. Внесок Я.М. Толлочка у повоєнну відбудову Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (1944 – 1950 рр.). *Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції.* 19 квітня 2017 р. Шостка, 2017. С. 78 – 82.

628. Базиль С.М. Міжнародна співпраця Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур із науковими центрами Республіки Куба у 1960 – 80-х роках. *Історичні студії суспільного прогресу: електронне фахове видання.* 2018. №6. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/bazyl.pdf> (дата звернення 11.04.2020)

629. Базиль С.М. Міжнародна співпраця науковців ВНІДЛК і Польської Народної Республіки у другій половині XX століття. *Хімічна технологія: наука, економіка та виробництво: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції.* 14 – 16 листопада 2018. Шостка, 2018. С. 222 – 227.

630. Базиль С.М. Наукова діяльність Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (1951 – 1960 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу: електронне наукове фахове видання.* 2017. №5. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/010baz05.pdf> (дата звернення 11.04.2020)

631. Базиль С.М. Научно-организационная деятельность Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур в 1971 – 1983 годах XX века. *Научно-методический Вестник Минского городского института развития образования.* Минск. 2019. №4(40). С. 48–55.

632. Базиль С.М. Наукова співпраця вчених Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур і румунських науковців у 70 – 80-х

роках XX століття. Сіверщина в історії України: наукове видання. 2019. Вип. 12. С. 357 – 363.

633. Базиль С.М. Наукові досягнення співробітників Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур у галузі коноплярства (1944 – 1991 рр.). *Луб'яні та технічні культури: збірник наукових праць Інституту луб'яних культур*. Вип. 7 (12). 2019. С. 103 – 115.

634. Базиль С.М. Науково-організаційна діяльність Інституту луб'яних культур у 1970-х – 1980-х роках. *East European Scientific Journal. Warsaw, Poland*. 2020. №1(53). Вип. 6. С. 4 – 10.

635. Базиль С.М. Проблема наукового співробітництва ВНДІЛК і Болгарських аграріїв у 80-тих роках XX століття. Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції. 18 квітня 2019. Шостка, 2019. С. 84 – 87.

636. Базиль С.М., Крижанівський В.М. Співробітництво вчених ВНДІЛК і науковців Угорської Народної Республіки у другій половині 1970 – 1980-х рр. Сторінки історії: збірник наукових праць (Web of Science). Вип. 48. 2019. С. 171 – 186.

637. Бакута С.А., Зосимович І.Д., Костюк. Г.Г., та ін. // Хто є хто в Україні. К.: „Фенікс”, 1997. 600 с.

638. Белкин И. А. Изменение в структуре исследований НАН Украины: гендерный аспект Часть 1. Наука и науковедение, 2017. № 3. 78 арк.

639. Берлянд С.С. и др. Выращивание высоких урожаев конопли. Москва: Сельхозгиз. 1953. 78 с.

640. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень. Київ: АБУ, 2002. 480с.

641. Бляхман Л.С. Экономика научно-технического прогресса. Москва: Высшая школа. 1979. 272 с.

642. Буянов В.И., Воловик С.С., Гончаров Г.И., Ляшенко С.Н., Сидляренко В.В. Механизация коноплеводства. Москва: Сельхозгиз, 1956. 301 с.
643. Буянов В.И., Сидляренко В.В., Ляшенко С.Н. Механизация уборки, обмолота и первичной обработки конопли. Киев: Госсельхозиздат УССР, 1953. 116 с.
644. В путешествие по Сумщине: Сумы, Ахтырка, Глухов, Конотоп, Кролевец, Лебедин, Путивль, Ромны, Шостка. Путеводитель / подгот. В.А. Баранкин, В.А. Скакун, Г.Т. Петров и др.; 2-е изд., доп. и испр. Харьков: Прапор, 1984. 237 с., 24 л. ил., С. 79 – 80.
645. Вергунов В.А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки / В.А. Вергунов; УААН, ДНСГБ. К.: Аграрн. наука. 2010. ч. 1 – 4.
646. Вергунов В.А., Кірпаль З.П., Круть В.О., Гончаров В.С., Лузан К.О. Науковий потенціал Української академії наук: Монографія / За наук. редакцією акад. УААН М.В. Зубця. К.: Аграрна наука, 2005. 176 с.
647. Вергунов В.А., Скорченко С.Б. Коноплярство в Україні: Історичні аспекти розвитку. Погляд у минуле. Проблеми сьогодення. Перспективи. К.: Нора-Прінт, 2002. 143 с.
648. Вергунов В.А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект. Київ: Аграрна наука, 2012. 416 арк.
649. Вировець В.Г., Гошкова Л.М., Руденко Г.Ф. Конопля в Румунії. *Лен и конопля*. 1982. № 3. С. 36 – 37.
650. Вировець В.Г. Однодомная конопля в Польской Народной Республике. *Лен и конопля*. 1974. № 5. С. 36.
651. Вировець В.Г., Власенко Ю.И. Коноплеводство Венгрии. *Лен и конопля*. 1987. № 5. С. 47 – 48.
652. Вчені генетики і селекціонери у галузі рослинництва Книга 4. Київ: «Аграрна наука». 2000. Арк. 40 – 43.

653. Выращивание высоких урожаев конопли, кенафа и джута / под ред. Аринштейн А.И. Москва: Сельхозгиз, 1957. 112 с.

654. Гирич Я. М. Матеріали до Біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів. 2017. Вип. 5. С. 180 – 217.

655. Городний Н.Г. Агротехника конопли. Москва: Сельхозгиз. 1946. 110 с.

656. Горшков П.А. Лубяные культуры в Китайской народной республике. *Земледение*. 1953. № 6. С. 97.

657. Горшков П.А. Производство конопли в Югославии. *Лен и конопля*. 1958. № 3. С. 45.

658. Голобородько П.А. Сенченко Григорій Іванович. Вчені-генетики і селекціонери у галузі рослинництва: Серія «Українські вчені-аграрії ХХ століття»; засн. серії М.В. Зубець, В.П. Буркат. Книга 4. Київ: Аграрна наука, 2000. С. 256 – 258.

659. Даниленко В. Співробітництво країн-членів РЕВ: критичний аналіз проблем, Академія наук Української РСР. Інститут історії, Київ, 1989 р., 19 с.

660. Демкин А.П. Конопля в опытном хозяйстве института. *Лен и конопля*. 1962. №1. С. 24 – 27.

661. Дмитрієнко М.Ф. Джерела історичні. Енциклопедія історії України: Т.2: Г – Д / Редколегія: В.А. Смолій (голова) та інші НАН України. Київ: В-во «Наукова думка», 2004. 688 арк.

662. Дротянко Л.Г. Феномен фундаментального і прикладного знання (постнекласичне дослідження). Київ, 2000. 423 с.

663. Історія міст і сіл УРСР. Сумська область. Том 26 / ред. колегія Макухін І.Я. (гол. ред.), Гринченко І.Т. (заст. гол. редколегії), Долгін Г.С., Калітаєв К.Г., Кафтарян С.М., Козирєв П.В., Косяк О.О., Малкієль С.В.,

Підопригора А.Я., Полохов В.М., Сахарова Н.Ф. АН УРСР. Інститут історії. Київ: Головна ред. УРЕ АНУРСР, 1973. 696 с.

664. Історичне джерелознавство: підручник / авт.: Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко, Б. І. Корольов, М. Г. Палієнко, гол. ред. С.В. Головкин. Київ: Либідь, 2002. 488 арк.

665. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования. Москва: Наука, 2003. 486 с.

666. Конопля и лубяные культуры. Сборник научных работ по механизации уборки и технологии первичной обработки. Выпуск 23 / под ред. Б.В. Лесика. Москва: Сельхозгиз, 1956. 164 с.

667. Лев В.Т. Результаты изучения способов основной обработки почвы под кенаф в условиях Узбекской ССР. *Конопля и другие лубяные культуры. Труды Института лубяных культур*. Москва. 1959. Вып. 25. С. 20 – 25.

668. Лубяных культур институт. Большая Советская Энциклопедия. Т. 15 / ред. Прохоров А.М. Издание 3-е. Москва: Советская энциклопедия, 1974. С. 43.

669. Ляшенко С.Н. Механізація виробництва льону і конопель. Київ: Урожай, 1969. 148 с.

670. Ляшко В.П., Сидоренко Н.М., Сенченко Г.И. В тесной связи с производством. Сумы: Облполиграфиздат. 1981. 8 с.

671. Мартюшов Л.Н. Методы исторического исследования. Учебное пособие. Екатеринбург, 2016. 91 с.

672. Наука і наукознавство, 2015. №4; 2016, № 2; 2017, № 3,4.

673. Новые лубяные культуры / под общей ред. А.М. Краснощекова. Москва: Государственное издательство колхозной и совхозной литературы, 1934. 250 с.

674. Павленков Ф. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка. Москва, 1907. 200 с.

675. Панченко П.Ф., Хенников А.С., Гришко Н.Н. Конопля. Москва: Сельхозгиз, 1938. 498 с.
676. Пильник В.И., Лукашевич Е.С., Репях И.И. К вопросу освоения джута в Киргизской ССР. *Советская агрономия*. 1952. №1. С. 10 – 13.
677. Плотников С.И. Конопля. Москва: ОГИЗ. 1951. 303 с.
678. Пospelов Д.А. Системный подход к моделированию мыслительной деятельности. Проблемы методологии системного исследования. Москва, 1970. С.300 – 332.
679. Прогрессивная технология возделывания и уборки конопли (рекомендации) / за ред. Т. А. Тихонова. Москва: ВО Агропромиздат, 1987. 68 с.
680. Романець О.В. Періодизація розвитку генетики в Україні. *Science and Science of Science*, 2011. (№2). 17 арк.
681. Сенченко Г. И. Пути развития конопли и других лубяных культур. *Лен и конопля*. 1961. №11. С. 28 – 31.
682. Сенченко Г.И. Внедрение достижений науки – важный резерв дальнейшего подъема коноплеводства. *Лен и конопля*. 1960. №11. С. 14 – 17/
683. Сенченко Г.И. Новый метод в селекции конопли. *Лен и конопля*. 1957. №5. С. 32 – 34.
684. Сенченко Г.И., Гуржий Е.С. Селекционная работа по конопле в Советском Союзе. *Лен и конопля*. 1958. №10. С. 24 – 27.
685. Сенченко Г.И., Ляшко В.П. Достижения науки – производству. *Биология, возделывание и первичная обработка конопли и кенафа*. 1976. Выпуск 39. С. 3 – 10.
686. Сенченко Г.И. У селекционеров Венгрии. *Лен и конопля*. 1969. № 2. С. 36 – 39.
687. Сенченко Г.И. По пути научно-технического прогресса. *Лен и конопля*. 1981. № 5. С. 23 – 26.
688. Сенченко Г.І. Стан і перспективи розвитку коноплярства в Українській РСР. Київ: Укр. НДІНТІ, 1970. 14 с.

689. Сенченко Г.И. Международная конференция селекционеров. *Лен и конопля*. 1971. № 1. С. 35 – 39.
690. Сенченко Г.И. Международная конференция по конопле. *Лен и конопля*. 1979. № 2. С. 37 – 39.
691. Сенченко Г.И. От сохи до комбайна. *Лен и конопля*. 1987. №5. С. 8 – 12.
692. Славко Т. И. Математические методы в исторических исследованиях. Екатеринбург, 1995. 104 с.
693. Степин В.С., Горохов В.Г., Розов М.А. Философия науки и техники. Москва: Гардарика, 1996. 400 с.
694. Сумщина в іменах: енциклопед. довідник / ред. кол.: В.П. Щербань, М.О. Соколов, Л.С. Латишева та ін., гол. ред. В.Б. Звагельський. Суми: АС-Медіа, 2003. 624 арк.
695. Сустрина В.Э. Агротехника конопли. Пензенское областное издательство. 1952. 96 с.
696. Технічні культури / за ред. Г.І. Сенченка. Київ: Урожай, 1982. 176 арк.
697. Толлочко Я.М. Лубяные культуры. Конопля, кенаф, канатник, рами, джут, бамия. Москва: Государственное издательство сельскохозяйственной литературы. 1950. 400 с.
698. Труды ВНИИЛК. Выпуск XXIV. Сборник работ, посвященных 25-летию со дня основания института. Киев: Сельхозгиз, 1959. 336 с.
699. Украинская Советская Энциклопедия / редкол: Прохоров А.М. и др. Москва: «Советская энциклопедия», 1974. Т. 7. 568 с.
700. Хренников А.С., Толлочко Я.М. Коноплеводство. Москва: Государственное издательство сельскохозяйственной литературы. 1953. 447 с.

Електронні видання

701. Базиль С.М. Наукова діяльність Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (1951 – 1960 рр.). *Історичні студії суспільного*

прогресу: електронне наукове фахове видання. 2017. №5. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/010baz05.pdf> (дата звернення 11.04.2020).

702. Базиль С.М. Міжнародна співпраця Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур із науковими центрами Республіки Куба у 1960 – 80-х роках. *Історичні студії суспільного прогресу: електронне фахове видання.* 2018. №6. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/bazyl.pdf> (дата звернення 11.04.2020).

703. Бугара О.М. Арінштейн Ганна Йосипівна. *Енциклопедія сучасної України. Наука.* 2001. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43232 (дата звернення: 19.05.2020).

704. Голобородько П.А. Вировець В'ячеслав Гаврилович. *Енциклопедія сучасної України. Наука.* 2005. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34135 (дата звернення: 19.05.2020).

705. Жулпатова Л.М. Гончаров Григорій Іванович. *Енциклопедія сучасної України. Наука.* 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=30902 (дата звернення: 19.05.2020).

706. Писаренко В.М. Гуржій Євдокія Сидорівна. *Енциклопедія сучасної України. Наука.* 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24810 (дата звернення: 20.05.2020).

707. Жуплатова Л.М., Мохер Ю.В. Мигаль Микола Дмитрович. *Енциклопедія сучасної України. Наука.* 2018. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64312 (дата звернення: 19.05.2020).

708. Енциклопедичний словник. 2009. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk/%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA> (дата звернення: 19.05.2020).

709. Макаренко В.М. Горшков Петро Олексійович. *Енциклопедія сучасної України. Наука.* 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=31547 (дата звернення: 18.05.2020).

710. Малиновський А.С. Лесик Борис Васильович. *Енциклопедія сучасної України*. Наука. 2016. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=54417 (дата звернення: 18.05.2020).
711. Овсянко І.В. Голобородько Павло Арсентійович. *Енциклопедія сучасної України*. Наука. 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=25287 (дата звернення: 19.05.2020).
712. Павленков Ф. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка. С.Пб. 1907. URL: <https://www.twirpx.com/file/1173586/> (дата звернення: 19.05.2020).
713. Токарик Л.Б. Логінов Михайло Іванович. *Енциклопедія сучасної України*. Наука. 2016. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=56136 (дата звернення 17.05.2020).
714. Троценко В.І. Жатов Олексій Гнатович. *Енциклопедія сучасної України*. Наука. 2009. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18887 (дата звернення: 17.05.2020).
715. Сіренів А.В. Джерелознавство. 2015. URL: <https://stud.com.ua/43641/istoriya/dzhereloznavstvo> (дата звернення: 10.04.2020).
716. Сельскохозяйственный словарь-справочник. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/agriculture/1276/%D0%9A%D0%95%D0%9D%D0%94%D0%AB%D0%A0%D0%AC> (дата звернення: 21.12.2019).
717. Современная энциклопедия. 2000. URL: <http://niv.ru/doc/encyclopedia/modern/fc/slovar-202-4.htm#zag-4854> (дата звернення: 19.05.2020).
718. Словари и энциклопедии на академике. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/agriculture/1276/%D0%9A%D0%95%D0%9D%D0%94%D0%AB%D0%A0%D0%AC> (дата звернення: 18.05.2020).
719. Чирва В.Ф. Горшкова Лідія Михайлівна. *Енциклопедія сучасної України*. Наука. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=31550 (дата звернення: 19.05.2020).

720. Шевчук О.Я. Городній Микола Гаврилович. *Енциклопедія сучасної України*. Наука. 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=31440 (дата звернення: 19.05.2020).

721. Інтерв'ю з доктором сільськогосподарських наук Вировцем В.Г.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ С.М. БАЗИЛЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Базиль С. М. Наукова діяльність Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (1951–1960 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу: електронне наукове фахове видання*. 2017. №5. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/010baz05.pdf> (дата звернення 11.04.2020).

2. Базиль С. М. Міжнародна співпраця Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур із науковими центрами Республіки Куба у 1960–80-х роках. *Історичні студії суспільного прогресу: електронне фахове видання*. 2018. №6. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/bazyl.pdf> (дата звернення 11.04.2020).

3. Базиль С. М. Наукова співпраця вчених Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур і румунських науковців у 70–80-х роках ХХ століття. *Сіверщина в історії України: наукове видання*. 2019. Вип. 12. С. 357–363.

*Стаття у науковому виданні, що включене до категорії «А»
переліку наукових фахових видань України, проіндексованих у базі даних
Web of Science Core Collection*

4. Базиль С. М., Крижанівський В. М. Співпраця вчених Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур із науковцями Угорської Народної Республіки у другій половині 1970 – 1980-х рр. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. Вип. 48. 2019. С. 171–185. DOI: 10.20535/2307-5244.48.2019.176391 (Внесок дисертантки 65%).

Статті у зарубіжних наукових виданнях

5. Базиль С. М. Научно-организационная деятельность Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур в 1971–1983 годах

XX века. *Научно-методический Вестник Минского городского института развития образования*. Минск. 2019. №4(40). С. 48–55.

6. Базиль С. М. Науково-організаційна діяльність Інституту луб'яних культур у 1970-х – 1980-х роках. *East European Scientific Journal*. Warsaw, Poland. 2020. №1(53). Вип. 6. С. 4–10.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Базиль С. М. Внесок Я. М. Толлочка у повоєнну відбудову Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (1944–1950 рр.). *Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції*. 19 квітня 2017 р. Шостка, 2017. С. 78–82.

8. Bazil S. Professor G. Senchenko and activities of the all-union scientific research Institute of Bast crops (1938–1999). *The 21st century challenges in education and science: матеріали до V науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами*. 20 квітня 2017 р. Глухів, 2017. С. 180–183.

9. Bazil S. Activity of P. Gorshkov at the position of the director of all-union scientific research Institute of Bast crops (1950–1960). *The 21st century challenges in education and science: матеріали до VI науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами*. 18–19 квітня 2018 р. Глухів, 2018. С. 227–231.

10. Базиль С. М. Внесок Галини Хреннікової у наукову діяльність інституту луб'яних культур. *Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції*. 19 квітня 2018 р. Шостка, 2018. С. 36–39.

11. Базиль С. М. Міжнародна співпраця науковців ВНДІЛК і Польської Народної Республіки у другій половині XX століття. *Хімічна технологія: наука, економіка та виробництво: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. 14–16 листопада 2018. Шостка, 2018. С. 222–227.

12. Базиль С. М. Проблема наукового співробітництва ВНДІЛК і Болгарських аграріїв у 80-тих роках ХХ століття. *Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції*. 18 квітня 2019. Шостка, 2019. С. 84–87.

Опублікована праця, яка додатково відображає наукові результати дисертації

13. Базиль С. М. Наукові досягнення співробітників Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур у галузі коноплярства (1944–1991 рр.). *Луб'яні та технічні культури: збірник наукових праць Інституту луб'яних культур*. Вип.7(12). 2019. С. 103–115.

Додаток Б

Анкета для інтерв'ю

1. Представтеся будь-ласка.
2. У якому вузі Ви навчалися?
3. Чи закінчували Ви аспірантуру? Якщо так, то де?
4. З якого року Ви працюєте у Інституті луб'яних культур?
5. Якими були етапи Вашого кар'єрного росту?
6. Розкажіть про сферу Ваших наукових інтересів?
7. Які Ви маєте наукові досягнення, особисті розробки (авторські свідоцтва, патенти, нагороди, премії і т. ін.)
8. У якому відділі ВНДІЛК Ви працювали (працюєте)?
9. Що цікавого можете пригадати у Вашій роботі?
10. За період Вашої роботи в інституті змінилося декілька директорів. Чим запам'ятався кожний із них? Хто із керівників установи був на Вашу думку більш успішним?
11. Чи були у науково-дослідній установі політичні репресії? Якщо так, то в який період, і що було причиною?
12. У якому році Вами була захищена кандидатська (докторська) дисертація? На яку тему? Де? Хто був Вашим науковим керівником?
13. В які роки фінансування наукової установи було найбільш сприятливим?
14. Чи забезпечував ВНДІЛК житлом своїх співробітників? Яким чином?
15. Як була розвинута побутова інфраструктура інституту у XX столітті?
16. Співпраця із якими країнами близького і дальнього зарубіжжя була налагоджена у XX столітті?
17. Чи були у Вас особисто закордонні відрядження? Якщо так, то до яких країн? І з якою метою?
18. Які наукові видання видаються у ВНДІЛК?
19. Чи пов'язана доля Ваших рідних із ВНДІЛК і науковою діяльністю?
20. Скільки Ваших наукових праць вийшло із друку?
21. Які наукові досягнення вчених установи на Вашу думку стали науковими відкриттями світового масштабу? І хто із науковців до них причетний?

Додаток В₁

Список співробітників ВНДІЛК у 1944–1991 рр.

№ з/п	ПІБ, дата народження, національність	Освіта	Роки роботи у ВНДІЛК	Відділ	Посада
1	2	3	4	5	6
1	Аринштейн Ганна Йосипівна (канд. с.-г. наук) 06.11.1913 р. єврейка	Глухівський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІКО	01.05.1936 р. – 05.01.1940 р.	ВНДІКО	Аспірантка
			05.01.1940 р. – 26.05.1944 р.	Відділ селекції і насінництва ВНДІКО	Мол. науковий співробітник
			26.05.1944 р. – 08.10.1945 р.	Золотоношський опірний пункт	Ст. науковий співробітник
			08.10.1945 р. – 15.09.1949 р.	Відділ селекції і насінництва ВНДІЛК	Зав. відділом
			15.09.1949 р. – 24.08.1958 р.		Ст. науковий співробітник
			24.08.1958 р. – 22.01.1960 р.		Зав. відділом
			22.01.1960 р. – 23.03.1967 р.		
2	Артеменко Надія Михайлівна 03.02.1964 р. українка	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва	06.02.1989 р. – 24.05.1993 р.	Відділ економіки і організації коноплярства	Науковий співробітник
3	Андрійчук Анатолій Васильович 22.11.1936 р. українець	Харківський державний університет ім. О.М. Горького	01.03.1976 р. – 17.02.1978 р.	Відділ науково-технічної інформації	В.о. ст. наукового співробітника
4	Андрійченко (Харченко) Любов Іванівна 04.01.1957 р. українка	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва	26.02.1981 р. – 01.04.1990 р.	Сектор економіки коноплярства	Мол. науковий співробітник
			01.04.1990 р. – 31.08.1992 р.		В.о. ст. наукового співробітника
5	Андрієнко Володимир Григорович 11.09.1955 р. українець	Українська сільськогосподарська академія Аспірантура ВНДІЛК	08.01.1982 р. – 23.10.1984 р.	Лабораторія селекції і генетики конопель	Мол. науковий співробітник
			14.03.1983 р. – 23.10.1984 р.		Аспірант-заочник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
6	Баранник Віктор Григорович 09.03.1939 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва Аспірантура ХСГІ ім. В.В. Докучаєва (заочно)	16.07.1966 р. – 01.01.1973 р.	Відділ економіки	Мол. науковий співробітник
			01.01.1973 р. – 09.02.1993 р.		Ст. науковий співробітник
			09.02.1993 р. – 06.06.1995 р.		Зав. відділом
			06.06.1995 р. – 06.05.1999 р.	Відділ патентознавства та науково-технічної інформації	Ст. науковий співробітник
			06.05.1999 р. – 29.12.2001	Відділ стандартизації та патентно- ліцензійної роботи	
7	Басенець Ніна Миколаївна 09.09.1949 р. росіянка	Орловський державний педагогічний інститут	20.07.1976 р. – 19.11.1980 р.	Відділ науково- технічної інформації	Перекладач
			19.11.1980 р. – 01.04.1988 р.	Відділ науково- технічної інформації і патентознавства	
			01.04.1988 р. – 02.01.1993 р.	Лабораторія патентних і науково- інформаційних досліджень	Перекладач-бібліотекар
			02.01.1993 р. – 05.05.1999 р.	Відділ патентознавства і науково-технічної інформації	Перекладач-бібліотекар I категорії
			05.05.1999 р. – 01.01.2001 р.	Відділ економічних досліджень, патентознавства і науково-технічної інформації	
			01.01.2001 р. – 31.12.2003 р.	Відділ стандартизації та патентно- ліцензійної роботи	Інженер I категорії з обробки зарубіжної інформації

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
8	Басів Іван Михайлович 01.01.1953 р. українець	Тернопільський фінансово-економічний інститут	16.01.1978 р. – 01.01.1979 р.	Відділ економіки	Мол. науковий співробітник
			01.01.1979 р. – 14.09.1981 р.		Ст. науковий співробітник
			14.09.1981 р. - не відомо	Дослідне господарство ВНДІЛК	Заст. директора
9	Бедак Григорій Романович (канд. с.-г. наук) 01.01.1924 р. українець	Краснопахарський сільськогосподарський технікум Ворошиловградський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	01.03.1961 р. – 01.12.1963 р.	Лабораторія агрохімії	Аспірант
			02.12.1963 р. – 03.02.1968 р.		Мол. науковий співробітник
			03.02.1968 р. – 23.07.1968 р.	Лабораторія агрономії і фізіології рослин	В.о. зав. лабораторією
			23.07.1968 р. – 27.03.1984 р.		Зав. лабораторією
10	Берлянд Сигизмунд Соломонович (д-р біол. наук, проф.) 05.1905 р. єврей	Середньоазіатський державний університет Московський університет марксизму - ленінізму	01.06.1946 р. – 31.08.1946 р.	Відділ селекції	Ст. науковий співробітник за сумісництвом
			16.02.1948 р. – 24.04.1949 р.		
			12.09.1949 р. – 15.10.1953 р.	ВНДІЛК	Заст. директора з наукової частини
11	Бичко Анатолій Степанович (канд. біол. наук) 07.04.1937 р. українець	Херсонський сільськогосподарський інститут ім. А.Д. Цюрупи Аспірантура при ХСПІ	25.11.1974 р. -27.03.1977 р.	Лаб. захисту рослин	Зав. лабораторією
			27.03.1977 р. – 10.04.1979 р.		Відрядження до Республіки Куба (разом із родиною)
			10.04.1979 р. – 08.06.1981 р.	Лабораторія захисту рослин	Зав. лабораторією
			08.06.1981 р. – 01.07.1981 р.	Відділ агротехніки і захисту рослин	Зав. відділом
			18.07.1981 р. – 23.07.1983 р.		Відрядження до Республіки Куба (разом із родиною)
			29.07.1983 р. – 23.05.1988 р.	Лабораторія захисту рослин	Зав. лабораторією
			23.05.1988 р. – 31.07.1992 р.	Відділ землеробства і лабораторія агротехніки і захисту рослин	Зав. відділом і зав. лабораторією

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
12	Бондарева (Кузьміна) Олександра Герасимівна (канд. техн. наук) 28.05.1929 р. росіянка	Костромський текстильний інститут Аспірантура ВНДІЛК	14.08.1961 р. – 15.12.1964 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірантка
			17.12.1964 р. – 03.1965 р.		Мол. науковий співробітник
			03.1965 р. – 09.1967 р.	Лабораторія технології	В.о. зав. лабораторією
			09.1967 р. – 23.07.1968 р.	Лабораторія технології	Зав. лабораторією
			23.07.1968 р. – 06.07.1987 р.		
13	Бондаренко Антоніна Дем'янівна (канд. с.-г. наук) 09.04.1936 р. українка	Воздвиженський сільськогосподарський технікум Житомирський сільськогосподарський інститут	22.02.1960 р. – 01.03.1966 р.	Відділ селекції і насінництва	Ст. лаборант
			01.03.1966 р. – 01.04.1968 р.		Аналітик
			01.04.1968 р. – 08.1975 р.		Мол. науковий співробітник
			08.1975 р. – 31.12.1993 р.	Лабораторія насінництва і насіннєзнавства конопель	Ст. науковий співробітник
14	Борисенко Петро Тихонович (канд. с.-г. наук) 16.01.1923 р. українець	Конотопська сільськогосподарська школа Уманський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	22.03.1949 р. – 22.03.1952 р.	ВНДІЛК	Аспірант
			27.01.1953 р. – 27.09.1954	Трубчевська конопле насіннева станція	Ст. агроном
			24.04.1954 р. – 01.11.1962 р.	Відділ агротехніки	Мол. науковий співробітник
			01.11.1962 р. – 08.01.1964 р.		Зав. відділом
			08.01.1964 р. – 20.09.1965 р.		Ст. науковий співробітник
			20.09.1965 р. – 26.02.1988 р.		Ст. лаборант
15	Бородіна Катерина Іванівна 01.01.1949 р. українка	Житомирський сільськогосподарський інститут Українська ордену Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія Аспірантура ВНДІЛК	26.09.1972 р. – 01.01.1975 р.	Лабораторія селекції конопель	Мол. науковий співробітник
			01.01.1975 р. – 05.04.1982 р.		Аспірантка
			05.04.1982 р. – 05.04.1985 р.		Мол. науковий співробітник
			05.04.1985 р. – 02.01.1987 р.	Лабораторія селекції і генетики коноплі	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
16	Бунін Володимир Олексійович 04.09.1950 р. росіянин	Московський інститут інженерів сільськогосподарського виробництва ім. В.П. Горячкіна	07.09.1976 р. – 11.08.1981 р.	Лабораторія механізації збирання коноплі	Ст. інженер-конструктор
			28.01.1982 р. – 05.04.1982 р.	Експериментальна майстерня	Ст. інженер
			05.04.1982 р. – 30.12.1983 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Ст. науковий співробітник
			30.12.1983 р. – 31.08.1988 р.		
17	Бурая Валентина Іванівна 02.12.1950 р. росіянка	Вітебський технологічний інститут легкої промисловості	21.11.1984 р. – 01.01.1987 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Інженер-механік
			01.01.1987 р. – 01.08.1987 р.	Лабораторія механізації післязбиральних процесів у коноплярстві	
			01.08.1987 р. – 02.04.1991 р.	Лабораторія коноплезбиральних машин	Ст. інженер
			02.04.1991 р. – 29.12.1995 р.		Мол. науковий співробітник
18	Буянов Віктор Іванович 07.1914 р. росіянин	Харківський інститут механізації сільського господарства	20.01.1947 р. – 01.08.1948 р.	Відділ механізації первинної обробки	Мол. науковий співробітник
			01.08.1948 р. – 01.11.1964 р.		Зав. відділом
			01.11.1964 р. – 21.02.1973 р.		Ст. інженер-конструктор
			21.02.1973 р. – 01.03.1980 р.	Відділ механізації збирання кенафу	Зав. відділом
19	Василенко Єфросинія Дмитрівна (канд. с.-г. наук) 24.03.1929 р. українка	Ворошиловградський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	10.05.1962 р. – 10.05.1965 р.	Відділ агротехніки	Аспірантка
			10.05.1965 р. – 29.01.1969 р.		Мол. науковий співробітник
			29.01.1969 р. – 06.03.1987 р.		Ст. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
20	Вировець В'ячеслав Гаврилович (д-р с.-г. наук, проф.) 05.03.1937 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут ім.. В.В. Докучаєва Аспірантура ВНДІЛК (заочно)	10.07.1964 р. – 22.03.1965 р.	Відділ насінництва зернових культур	Мол. науковий співробітник
			22.03.1965 р. – 29.01.1969 р.	Відділ селекції і насінництва коноплі	Ст. науковий співробітник (аспірант)
			29.01.1969 р. – 24.12.1971 р.		
			24.12.1971 р. – 08.06.1981 р.	Лабораторія селекції	Зав. лабораторії
			08.06.1981 р. – 17.03.1982 р.		В.о. заст. директора з наукової роботи і зав лабораторії
			17.03.1982 р. – 28.05.1987 р.	ВНДІЛК	Заст. директора з наукової роботи і зав лабораторії
			28.05.1987 р. – 02.02.1992 р.	Лабораторія селекції і генетики коноплі	Зав. лабораторії і відділом селекції і насінництва коноплі
			02.02.1992 р. – 25.07.2001 р.	Відділ селекції і насінництва конопель	Зав. відділом
			30.07.2001 р. – 01.04.2002 р.		Ст. науковий співробітник
			01.04.2002 р. – 01.08.2008 р.		
			01.08.2008 р. – по даний час		Гол. науковий співробітник
21	Власенко Юрій Іванович 02.01.1942 р. українець	Глухівський технікум гідромеліорації і електрифікації Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства	04.01.1966 р. – 1971 р.	Експериментальна майстерня	Механік
			1971 р. – 19.11.1973 р.		Інженер-конструктор
			19.11.1973 р. – 07.07.1981 р.	Лабораторія механізації збирання коноплі	
			07.07.1981 р. – 28.03.1983 р.	Відділ механізації	Ст. інженер-конструктор
			28.03.1983 р. – 01.01.1986 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Ст. науковий співробітник
			01.01.1986 р. – 28.05.1987 р.		Провідний інженер
			28.05.1987 р. – 12.10.1988 р.	Лабораторія коноплезбиральних машин	Зав. відділом
			12.10.1988 р. – 09.02.1994 р.		Ст. науковий співробітник
			16.01.1995 р. – 29.12.1995 р.	Відділ механізації	

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
22	Воловик Самуїл Симонович (Лауреат Сталінської премії 3 ступеня 03.03.1950 року) 02.06.1911 р. єврей	Глухівський технікум механізації сільського господарства	25.10.1944 р. – 01.10.1945 р.	Відділ механізації	Мол. науковий співробітник
			01.10.1945 р. – 16.04.1949 р.		Зав. відділом
			16.04.1949 р. – 01.11.1964 р.		В.о. ст. наукового співробітника
			01.11.1964 р. – 27.01.1969 р.		Ст. інженер-конструктор
			27.01.1969 р. – 06.06.1969 р.		Ст. науковий співробітник
			06.06.1969 р. – 02.03.1984 р.	Відділ механізації коноплі	
23	Галушко Володимир Миколайович 05.02.1939 р. українець	Новосибирський сільськогосподарський інститут Аспірантура Українського науково- дослідного інституту економіки і організації сільського господарства ім. О.Г.Шліхтера (заочно)	18.07.1972 р. – 01.04.1975 р.	Відділ економіки	Мол. науковий співробітник
			01.04.1975 р. – 01.03.1983 р.		Ст. науковий співробітник
			15.10.1984 р. – 22.09.1988 р.	Сектор економіки коноплярства	
24	Гапич Іван Володимирович (канд. с.-г. наук) 23.06.1936 р. українець	Українська ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія Аспірантура ВНДЛК	15.09.1963 р. – 10.03.1966 р.	Відділ селекції і насінництва	Лаборант
			10.03.1966 р. – 10.03.1969 р.		Аспірант
			10.03.1969 р. – 28.02.1972 р.	Лабораторія насінництва і насіннєзнавства	Мол. науковий співробітник
			28.02.1972 р. – 23.07.1973 р.		Ст. науковий співробітник
			13.09.1985 р. – 19.11.1985 р.	Лабораторія захисту рослин	
			19.11.1985 р. – 16.10.1987 р.	Лабораторія насінництва і насіннєзнавства конопель	

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
25	Гілязетдинов Рубіль Нуртдинович (д-р. техн. наук) 24.02.1953 р. татарин	Костромський технологічний інститут Аспірантура ВНДІЛК	15.03.1981 р. – 19.04.1983 р.	Лабораторія стандартизації	Аспірант
			19.04.1983 р. – 17.09.1986 р.		Ст. науковий співробітник
			17.09.1986 р. – 04.03.1987 р.	Лабораторія технічного аналізу	В.о. зав. лабораторією
			04.03.1987 р. – 02.01.1990 р.		Зав. лабораторією
			02.01.1990 р. – 01.06.1991 р.	Відділ технології і стандартизації коноплепродукції	Зав. відділом і лабораторією
			01.06.1991 р. – 02.03.1992 р.	Відділ переробки коноплі, механізації заводських процесів і технологічного аналізу	Зав. відділом
			02.03.1992 р. – 01.02.1996 р.	Відділ переробки і технологічного аналізу	
			01.02.1996 р. – 04.01.1998 р.	Відділ технології і стандартизації	
			04.01.1998 р. – 01.01.2008 р.	Відділ механізації збирання та технології переробки	
			01.01.2008 р. – 21.12.2009 р.	Відділ переробки та технічного аналізу	
			21.12.2009 р. – 23.02.2012 р.	Інститут луб'яних культур Української академії аграрних наук	Заступник директора з наукової роботи
			23.02.2012 р. – 11.02.2014 р.	Дослідна станція луб'яних культур Інституту сільського господарства Північного Сходу Національної академії аграрних наук	Директор

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
26	Голобородько Павло Арсентійович (канд. с.-г. наук) 12.09.1942 р. українець	Сокиренський сільськогосподарський технікум Українська сільськогосподарська академія Аспірантура ВНДІЛК	15.04.1971 р. – 15.04.1974 р.	Відділ агротехніки	Аспірант
			15.04.1974 р. – 31.03.1975 р.		Ст. науковий співробітник
			31.03.1975 р. – 08.06.1981 р.	Лабораторія захисту рослин	Зав. лабораторією
			08.06.1981 р. – 16.07.1987 р.	Лабораторія агротехніки	
			16.07.1987 р. – 23.09.2006 р.	ВНДІЛК	Директор
			23.09.2006 р. – 07.10.2009 р.	Відділ землеробства	Зав. відділом
27	Головій Віталій Сергійович 15.02.1937 р. українець	Шосткинський хіміко- технологічний технікум	11.09.1962 р. – 26.02.1964 р.	Відділ механізації	Мол. науковий співробітник
			01.03.1964 р. – 05.05.1967 р.		Ст. інженер з електронного обладнання
			05.05.1967 р. – 10.05.1970 р.		Аспірант
		Горьківський політехнічний інститут ім. О.О.Жданова Аспірантура ВНДІЛК	11.05.1970 р. – 01.10.1971 р.	Лабораторія механізації збирання коноплі	Мол. науковий співробітник
			01.10.1971 р. – 01.02.1986 р.		Ст. науковий співробітник
			01.02.1986 р. – 01.01.1987 р.	Конструкторська лаб-я відділу механізації	Зав. лабораторією
			01.01.1987 р. – 05.05.1999 р.	Лабораторія механізації післязбиральних процесів у коноплярстві	Ст. науковий співробітник
28	Головій Тамара Миколаївна 10.02.1933 р. українка	Сумський державний педагогічний інститут ім. А.С. Макаренка	08.07.1963 р. – 11.1963 р.	Відділ механізації	Технік-кресляр
			20.04.1964 р. – 25.02.1974 р.		
			25.02.1974 р. – 19.11.1980 р.	Відділ науково- технічної інформації	Зав. бібліотекою Мол. науковий співробітник
			19.11.1980 р. – 01.01.1984 р.		Ст. інженер
			01.01.1984 р. – 01.08.1987 р.	Відділ патентних і науково-інформаційних досліджень	Ст. науковий співробітник Зав. бібліотекою

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
29	Гончаров Григорій Іванович (Лауреат Сталінської премії 3 ступеня 03.03.1950 року) (канд. техн. наук) 21.01.1915 р. росіянин	Глухівський технікум механізації сільського господарства Харківський механіко-машинобудівний інститут Здобувач ВНДІЛК	05.08.1947 р. – 01.01.1963 р.	Відділ механізації сільськогосподарських процесів	Мол. науковий співробітник
			01.01.1963 р. – 17.07.1969 р.		Ст. науковий співробітник
			17.07.1969 р. – 01.04.1980 р.	Відділ механізації	Зав. відділом
			16.10.1980 р. – 15.12.1980 р.	Відділ механізації збирання конопель	Ст. науковий співробітник
			01.02.1981 р. – 04.03.1981 р.		
30	Горбенко Петро Анатолійович (кан. екон. наук) 03.08.1930 р. українець	Українська сільськогосподарська академія Московська сільськогосподарська академія Український інститут економіки і організації сільського господарства	16.01.1978 р. – 30.07.1980 р.	Сектор економіки	Ст. науковий співробітник
			30.07.1980 р. – 02.02.1987 р.		Зав. сектором
31	Городній Микола Гаврилович (канд. с.-г. наук) 07.05.1908 р. українець	Чернігівський інститут технічних культур Аспірантура ВНДІКО	26.03.1932 р. – 04.05.1936 р.	ВНДІКО	Аспірант
			04.05.1936 р. – 03.11.1940 р.	Відділ хімізації ВНДІКО	Зав. відділом
			28.02.1946 р. – 15.03.1949 р.	Відділ агрохімії	
			15.03.1949 р. – 28.11.1950 р.	ВНДІЛК	Заст. директора з наукової частини
32	Горшков Анатолій Петрович (канд. техн. наук) 05.05.1935 р. росіянин	Воронізький сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	01.03.1966 р. – 01.03.1969 р.	Відділ механізації	Аспірант
			03.03.1969 р. – 06.06.1969 р.		Мол. науковий співробітник
			06.06.1969 р. – 01.05.1971 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Ст. науковий співробітник
			01.05.1971 р. – 04.10.1975 р.		
			01.09.1980 р. – 02.01.1987 р.		
					Зав. відділом

1	2	3	4	5	6
33	Горшков Петро Олексійович (д-р с.- г. наук, проф.) 28.12.1904 р. росіянин	Саратовський сільськогосподарський інститут Аспірантура Саратовського сільськогосподарського інституту	22.04.1950 р. – 1960 р.	ВНДІЛК	Директор
34	Горшкова Лідія Михайлівна (д-р с.- г. наук, проф.) 04.02.1938 р. росіянка	Українська ордена Трудового Червоного прапору сільськогосподарська академія Аспірантура ВНДІЛК	01.03.1966 р. – 01.03.1969 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірантка
			01.03.1969 р. – 18.03.1969 р.	Відділ науково- технічної пропаганди	
			18.03.1969 р. – 01.06.1972 р.	Відділ селекції	
			01.06.1972 р – 06.07.1990 р.	Лабораторія селекції і генетики коноплі	Ст. науковий співробітник
35	Гридякин Віктор Олександрович (канд. техн. наук) 03.03.1955 р. українець	Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства Аспірантура ВНДІЛК	21.11.1977 р. – 14.03.1983 р.	Лабораторія механізації збирання конопель	Ст. інженер-конструктор
			14.03.1983 р. – 13.03.1986 р.		Аспірант
			14.03.1986 р. – 01.01.1987 р.		Ст. науковий співробітник
			01.01.1987 р. – 28.05.1987 р.	Лабораторія механізації післязбиральних процесів у коноплярстві	Зав. лабораторією
			28.05.1987 р. – 12.10.1988 р.		
			12.10.1988 р. – 19.02.1991 р.	Відділ механізації збирання коноплі Лабораторія механізації післязбиральних процесів у коноплярстві	Зав. відділом і зав. лабораторією

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
36	Грицун Марія Миколаївна 21.09.1965 р. українка	Глухівський сільськогосподарський інститут	29.03.1965 р. – 31.03.1975 р.	Відділ насінництва зернових культур	Мол. науковий співробітник
			31.03.1975 р. – 26.02.1979 р.	Відділ насінництва зернових культур, трав і картоплі	Агроном
			26.02.1979 р. – 25.12.1980 р.		Ст. науковий співробітник
			25.12.1980 р. – 02.07.1984 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	
			17.07.1984 р. – 14.09.1984 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології рослин	
			03.03.1989 р. – 03.04.1989 р.	Відділ насінництва зернових культур, картоплі і трав	Робітниця
37	Гуржій Євдокія Сидорівна (канд. с.-г. наук) 1906 р. українка	Харківський інститут сільського господарства	15.11.1932 р. – 26.05.1933 р.	Відділ насінництва і селекції ВНДІКО (з 1944 р. ВНДІЛК)	Лаборант
			26.05.1933 р. – 01.06.1936 р.		Мол. науковий співробітник
			01.06.1936 р. – 31.12.1939 р.		Аспірантка
			31.12.1939 р. – 14.07.1941 р.		Науковий співробітник
			14.07.1941 р. – 01.12.1948 р.		Зав. відділом
			01.12.1948 р. – не відомо		Ст. науковий співробітник
38	Дорофєєв Федір Микитович 1888 р. росіянин	Ставропольський сільськогосподарський інститут	23.10.1945 р. – не відомо		Мол. науковий співробітник
39	Дишлевий Василь Арнавович (канд. с.-г. наук) 16.07.1944 р. українець	Українська ордена Трудового Червоного прапору сільськогосподарська академія	01.08.1973 р. – 20.06.1974 р.	Золотоношський опірний пункт	Ст. науковий співробітник
			20.06.1974 р. – не відомо	Золотоношська дослідна станція	Зав. станцією

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
40	Дишлева Галина Василівна 29.06.1950 р. українка	Українська ордена Трудового Червоного прапору сільськогосподарська академія	01.08.1973 р. – 01.04.1978 р.	Золотоношський опірний пункт	Мол. науковий співробітник
			01.04.1978 р. – 24.07.1987 р.	Золотоношська дослідна станція	Ст. науковий співробітник
			24.07.1987 р. – 03.02.1989 р.	Регіональний Золотоношський відділ селекції і насінництва конопель	
41	Дзюба Федір Семенович 05.10.1938 р. українець	Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства Аспірантура ВНДІЛК (заочно)	01.07.1966 р. – 06.06.1969 р.	Відділ механізації	Мол. науковий співробітник
			06.06.1969 р. – 01.10.1974 р.	Відділ механізації коноплі	Ст. інженер-конструктор
			17.03.1981 р. – 01.11.1982 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Ст. науковий співробітник
			01.11.1982 р. – не відомо	Дослідне господарство	Заст. директора з ідеологічної роботи
42	Деркач Алім Дмитрович 07.10.1936 р. українець	Українська ордена Трудового Червоного прапору сільськогосподарська академія	20.12.1960 р. – 06.06.1969 р.	Відділ агротехніки	Мол. науковий співробітник
			06.06.1969 р. – 01.05.1976 р.	Відділ механізації кенафу	Ст. інженер-конструктор
			01.05.1976 р. – 23.05.1988 р.		Ст. науковий співробітник
			23.05.1988 р. – 23.06.1993 р.	Лабораторія механізації післязбиральних процесів у коноплярстві	Науковий співробітник
			23.06.1993 р. – 07.08.1995 р.	Відділ механізації збиральних процесів	Ст. науковий співробітник
43	Дружиніна Любов Іванівна 31.10.1952 р. українка	Московський лісотехнічний інститут	11.07.1978 р. - не відомо	Лабораторія агротехніки, добрив і захисту рослин Золотоношської дослідної станції	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
44	Дьомкин Андрій Павлович (д-р с.-г. наук) 17.06.1906 р. росіянин	Московська сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва Аспірантура ВНДЛ	04.1935 р. – 08.1941 р.	ВНДІКО	Ст. науковий співробітник
			22.10.1945 р. – 09.1968 р.	Відділ насінництва	Зав. лабораторією
			09.1968 р. – 24.04.1980 р.	Лабораторія насінництва і насіннезнавства конопель	
			01.10.1980 р. – 29.11.1980 р.	Лабораторія селекції льону і генетики конопель і льону	Ст. науковий співробітник
			01.08.1981 р. – 01.11.1981 р.	Лабораторія насінництва і насіннезнавства конопель	Ст. науковий співробітник-консультант
45	Єгоров Володимир Олексійович 24.09.1960 р. росіянин	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучасва Аспірантура ВНДЛК	09.04.1985 р. – 08.04.1988 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	Аспірант
			11.04.1988 р. – 14.06.1988 р.		Мол. науковий співробітник
46	Єресь Лідія Павлівна 29.01.1915 р. українка	Глухівський технікум механізації сільського господарства Всесоюзний заочний інститут текстильної і легкої промисловості	25.07.1944 р – 29.01.1969 р.	Технологічна лабораторія	Мол. науковий співробітник
			29.01.1969 р. – 28.10.1981 р.		Ст. науковий співробітник
47	Жалніна Людмила Семенівна 27.12.1929 р. росіянка	Ленінградський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДЛК	15.02.1959 р. – 15.02.1962 р.	Лабораторія захисту рослин	Аспірантка
			20.02.1962 р. – не відомо		Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
48	Жатов Олексій Гнатович (д-р с.-г. наук, проф.) 25.03.1929 р. українець	Харківський ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	01.1956р. – 01.1959 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			25.03.1959 р. – 01.01.1963 р.		Мол. науковий співробітник
			01.01.1963 р. – 16.03.1965 р.		Ст. науковий співробітник
			11.02.1966 р. – 05.03.1979 р.	Лабораторія генетики і цитології	Зав. лабораторією
49	Жукова Діна Григорівна 04.04.1934 р. росіянка	Кримський сільськогосподарський інститут ім. М.І. Калініна	21.03.1964 р. – не відомо	Лабораторія агрохімії Павлоградської дослідної станції	Мол. науковий співробітник
50	Жуков Митрофан Степанович (д-р с.-г. наук) 15.06.1901 р. росіянин	Московська сільськогосподарська академія ім. К.О. Тімірязєва Аспірантура сільськогосподарської академії ім. К.О. Тімірязєва	01.01.1959 р. – 07.02.1968 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології рослин	Зав. лабораторією
51	Жуплатова Людмила Михайлівна (канд. техн. наук) (25.08.1954 р.) українка	Одеський державний університет Аспірантура ВНДІЛК (заочно)	08.1981 р. – 03.1982 р.	Лабораторія технології	Старший лаборант
			03.1982 р. - 27.07.1987 р.		Мол науковий співробітник
			14.03.1983 р. – 13.03.1987 р.	Аспірантура ВНДІЛК (заочно)	
			27.07.1987 р. - 02.01.1990	Лабораторія технології і стандартизації	Завідуюча лабораторією
			02.01.1990 – 01.06.1991 р.	Сектор технології приготування трести	Завідуюча сектором
			01.06.1991 р. – 02.01.1993 р.	Відділ технології і стандартизації коноплепродукції	Науковий співробітник
			02.01.1993 р.- 01.11.1993 р.		Старший науковий співробітник
			01.11.1993 р. і до наших днів	Лабораторія стандартизації	Завідуюча лабораторії

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
52	Загута Григорій Васильович 09.09.1958 р. українець	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва	08.09.1987 р. – 02.03.1989 р.	Лабораторія агротехніки	Мол. науковий співробітник
53	Зінькович Степан Іванович (канд. екон. наук) 13.08.1913 р. українець	Ленінградський сільськогосподарський інститут	03.10.1962 р. -13.12.1968 р.	Відділ економіки	Зав. відділом
54	Ізмалков Віталій Іванович (канд. с.-г. наук) 01.01.1933 р. росіянин	Білоруська ордену Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія Аспірантура ВНДІЛК	01.02.1963 р. – 10.03.1966 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			11.03.1966 р. – 22.10.1966 р.		Мол. науковий співробітник
			22.10.1966 р. – 01.02.1968 р.	Відділ насінництва зернових культур і картоплі	Зав. відділом
			01.02.1968 р. – 03.05.1972 р.	Лабораторія генетики і цитології	Ст. науковий співробітник
55	Каплунова Раїса Йосипівна 10.03.1915 р. єврейка	Глухівський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	15.07.1938 р. – 01.10.1940 р.	Відділ насінництва ВНДІКО	Мол. науковий співробітник
			20.08.1941 р. – 01.03.1946 р.	Відділ селекції ВНДІКО	Мол. науковий співробітник
			01.03.1946 р. - 15.04.1949 р.	Відділ селекції і насінництва ВНДІЛК	Аспірант
			15.04.1949 р. – 13.02.1950 р.		Мол. науковий співробітник
56	Карпов Юрій Віталійович 03.01.1947 р. росіянин	Костромський технологічний інститут	01.08.1988 р. – 05.06.1989 р.	Орловська експериментальна лабораторія з первинної обробки коноплі	Зав. лабораторією

1	2	3	4	5	6
57	Кацов Іван Іванович (канд. с.-г. наук) 25.12.1930 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	01.05.1962 р. – 01.05.1965 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			13.09.1965 р. - 20.06.1974 р.	Золотоношський опірний пункт	Зав. пункту
			20.06.1974 р. – 01.11.1974 р.		Ст. науковий співробітник
			01.11.1974 р. – 3.09.1975 р.	Відділ селекції і насінництва Золотоношської дослідної станції	Зав. відділом
58	Кашеев Віктор Миколайович 26.06.1961 р. росіянин	Орловський філіал Всесоюзного заочного машинобудівного інституту	01.08.1988 р. – 06.02.1989 р.	Орловська експериментальна лабораторія з первинної обробки коноплі	Мол. науковий співробітник
59	Коротя Катерина Яківна (канд. с.-г. наук) 15.08.1942 р. українка	Уманський сільськогосподарський інститут Аспірантура Уманського сільськогосподарського інституту	02.02.1986 р. – 24.06.1992 р.	Лабораторія агротехніки	Ст. науковий співробітник
			24.06.1992 р. - 02.01.1995 р.	Відділ землеробства	Зав. відділом
			02.01.1995 р. – 02.08.1995 р.	Лабораторія агротехніки	Зав. лабораторією
			02.08.1995 р. – 01.01.1998 р.	Відділ землеробства	Зав. відділом
			01.01.1998 р. – 01.06.2001 р.	Відділ селекції і насінництва конопель	Ст. науковий співробітник
			02.07.2001 р. – 01.01.2003р.		
			01.01.2003 р. – 12.06.2009 р.	Відділ землеробства	

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
60	Клещенко Любов Юріївна 25.29.1940 р. українка	Глухівський технікум механізації сільського господарства Житомирський сільськогосподарський інститут Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів народного господарства у галузі патентної роботи	04.1961 р. – 09.10.1967.р.	Відділ механізації	Технік-кресляр
			09.10.1967.р. – 04.1975 р.		Мол науковий співробітник
			04.1975 р. – 03.05.1978 р.	Лабораторія механізації і збирання кенафу	Ст. інженер-конструктор
			03.05.1978 р. – 26.06.1980 р.	Відділ науково- технічної інформації і патентознавства	Ст. науковий співробітник по патентній роботі
			26.06.1980 р. – 06.05.1999 р.		Зав. сектором патентознавства
			06.05.1999 р. – 02.01.2003 р.	Відділ стандартизації та патентно-ліцензійної роботи	Ст. науковий співробітник
61	Коваленко Ольга Іванівна 06.03.1954 р. українка	Харківський сільськогосподарський інститут ім.. В.В.Докучаєва	10.06.1986р. – 20.10.1986 р.	Лабораторія технології виращування коноплі Золотоношської дослідної станції	Молодший науковий співробітник
62	Коваленко Олексій Леонтійович (канд. техн. наук) 22.03.1931 р. українець	Мелітопольський інститут механізації сільського господарства Аспірантура ВНДІЛК	18.03.1960 р. – 01.04.1960 р.	Відділ механізації	Ст. науковий співробітник
			01.04.1960 р. – 01.04.1963 р.		Мол. науковий співробітник
			01.04.1963 р. – 16.03.1966 р.		Аспірант
			18.03.1966р. – 16.09.1967 р.		Мол. науковий співробітник
			16.09.1967 р. – 06.06.1969 р.		Ст. інженер-конструктор
			06.06.1969 р. – 5.09.1977 р.	Відділ механізації кенафу	Ст. науковий співробітник
63	Коверзньєва Зоя Григорівна 14.06.1959 р. росіянка	Харківський сільськогосподарський інститут ім.. В.В.Докучаєва	04.03.1981 р. – 12.04.1985 р.	Лабораторія захисту рослин	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
64	Колобов Олексій Миколайович (канд. с.-г. наук) 31.03.1911 р. росіянин	Івановський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІКО	09.1932 р. – 05.1936 р.	Відділ агротехніки ВНДІКО	Аспірант
			06.1936 р. – 05.1937 р.		Ст. науковий співробітник
			06.1937 р. – 08.1941 р.		Зав. відділом
			23.10.1945 р. – 31.10.1950 р.	Відділ агротехніки ВНДІЛК	
65	Колядко Іван Васильович (канд. с.-г. наук) 20.01.1940 р. росіянин	Харківський сільськогосподарський інститут ім.. В.В.Докучаєва Аспірантура ВНДІЛК	21.07.1967 р. – 18.03.1969 р.	Відділ селекції і насінництва	Мол. науковий співробітник
			18.03.1969 р. – 17.04.1972 р.		Аспірант
66	Колядко Ніна Андріївна 06.01.1942 р. українка	Харківський сільськогосподарський інститут ім.. В.В.Докучаєва Аспірантура ВНДІЛК	18.11.1968 р. – 01.09.1972 р.	Відділ економіки	Мол. науковий співробітник
67	Котюхов Павло Володимирович (Лауреат Сталінської премії 1950 р.) 23.12.1897 р. українець	Кролевецьке Вище початкове училище Покульська лісова школа (Чернігівська область) Шосткинське технічне училище	1936 р. – 1941 р.	ВНДІКО	Конструктор
			17.10.1945 р. - 01.07.1958 р	Відділ механізації ВНДІЛК	Мол. науковий співробітник
68	Крашенінніков Микола Олексійович (канд. с.-г. наук) 1899 р. росіянин	Московська сільськогосподарська академія ім. К.О. Тімірязєва	07.07.1949 р. – 03.1950 р.	Відділ агротехніки	Ст. науковий співробітник
			03.1950 р. – 05.12.1950 р.	Відділ економіки	Зав. відділом
			05.12.1950 р. – не відомо	Відділ агротехніки	
69	Кришталь Ольга Олександрівна 19.07.1910 р. українка	Глухівський сільськогосподарський інститут	12.09.1962 р. – не відомо	Відділ насінництва зернових культур	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
70	Кубишкін Сергій Вікторович 12.07.1961 р. росіянин	Орловський філіал Всесоюзного заочного машинобудівного інституту	01.08.1988 р. – 02.01.1990 р.	Орловська експериментальна лабораторія з первинної обробки коноплі	Мол. науковий співробітник
			02.01.1990 р. – 25.01.1991 р.		Зав. лабораторією
71	Кузьменко Людмила Олегівна (канд. хім. наук) 29.10.1955 р. українка	Львівський політехнічний інститут Аспірантура Львівського політехнічного інституту	04.11.1985 р. – 23.05.1988 р.	Лабораторія технології первинної обробки конопель	Ст. науковий співробітник
			23.05.1988 р. – 28.11.1991 р.	Лабораторія технології і стандартизації коноплепродукції	
72	Куриленко (Бортник) Ніна Іванівна 23.11.1948 р. українка	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В.Докучаєва	01.03.1971 р. – 02.08.1974 р.	Золотоношський опірний пункт	Мол. науковий співробітник
			02.08.1974 р. – 19.11.1985 р.	Лабораторія захисту рослин	Ст. науковий співробітник
			19.11.1985 р. – 23.05.1988 р.		
			23.05.1988 р. – 05.10.1988 р.	Лабораторія агротехніки і захисту рослин	Науковий співробітник
73	Лата Людмила Олександрівна 07.11.1944 р. українка	Житомирський сільськогосподарський інститут	25.03.1968 р. – 1972 р.	Відділ насінництва зернових культур	Мол. і ст.. науковий співробітник
			1972 р. – 17.02.1974 р.		В.о. зав. відділу
			17.02.1974 р. - 1981 р.		Ст. науковий співробітник
			1980 р. – 01.01.1998 р.	Відділ насінництва зернових культур, картоплі та багаторічних трав	Зав. відділом
			01.01.1998 р. – 23.08.2000 р.		Ст. наук. співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
74	Лайко (Аверкіна) Ірина Михайлівна (д-р с.-г. наук з 2013 р.) 02.08.1959 р. мордовка	Мордовський державний університет ім. М.П. Огарьова м. Саранськ	1982 р. – 1985 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірантка
			1985 р. – 2002 р.	Відділ селекції і генетики	Молодший науковий співробітник
			01.04.2002 р. – 20.09.2007 р.		Зав. відділом
			20.09.2007 р. – 05.05.2009 р.	ВНДІЛК	Заст. директора з наукової роботи
			05.05.2009 р. – до сьогодні	Відділ насінництва конопель	Зав. відділом
75	Лахаданова Людмила Павлівна 07.11.1948 р. росіянка	Омський політехнічний інститут	22.10.1984 р. – 01.01.1986 р.	Відділ механізації	Ст. інженер
			01.01.1986 р. – 21.06.1988 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Ст. інженер-конструктор
76	Лев Василь Тарасович 23.03.1927 р. росіянин	Ташкентський сільськогосподарський інститут	01.10.1954 р. – не відомо	Узбецька дослідна станція	Мол. науковий співробітник
77	Лесик Борис Васильович 02.06.1915 р. українець	Глухівський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	12.02.1946 р. – 16.02.1946р.	Відділ технології	Ст. науковий співробітник
			16.02.1946р. – 15.07.1949 р.	ВНДІЛК	Помічник директора з адміністративно-господарської частини
			05.05.1946 р. – 01.01.1950 р.		Аспірант-заочник
			15.07.1949 р. – 16.08.1949 р.	Лабораторія технології	Мол. науковий співробітник
			16.08.1949 р. – 01.04.1954 р.		Зав. лабораторією
			20.01.1954 р. – 20.12.1959 р.	ВНДІЛК	Заступник директора з наукової частини

1	2	3	4	5	6
78	Лепська Любов Антонівна (канд. біол. наук) 12.06.1942 р. українка	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В. В. Докучаєва Аспірантура ВНДЛК	01.07.1966 р. – 05.04.1971 р.	Лабораторія захисту рослин	Мол. науковий співробітник
			05.04.1971 р. – 05.04.1974 р.		Аспірантка
			05.04.1974 р. – 03.01.1977 р.	Лабораторія селекції	Мол. науковий співробітник
			03.01.1977 р. – 26.06.1980 р.	Лабораторія захисту рослин	Ст. науковий співробітник
			26.06.1980 р. – 01.01.1985 р.		
			01.01.1985 р. – 02.10.1989 р.	Лабораторія селекції і генетики коноплі	
79	Лішутанов В'ячеслав Васильович 09.05.1948 р. росіянин	Пензенський сільськогосподарський технікум Пензенський сільськогосподарський інститут	02.1975 р. – 02.1978 р.	Відділ селекції і насінництва Пензенської обласної державної сільськогосподарської дослідної станції	Агроном
			02.1978 р. - 02.1979 р.		Старший агроном
			02.1979 р. - 23.01.1980 р.	Група коноплі	Агроном-насіннєзнавець
			23.01.1980 р. – 24.10.1985 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології	Мол. науковий співробітник
80	Лисиця Олександр Іванович 08.04.1934 р. українець	Українська академія сільськогосподарських наук (м. Київ)	23.10.1980 р. – 08.04.1994 р.	Відділ механізації і збирання коноплі	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
81	Логінов Михайло Іванович (д-р с.-г. наук) 14.11.1939 р. росіянин	Дніпропетровський сільськогосподарський інститут	03.1970 р. – 04.1970 р.	Відділ науково- технічної інформації	Мол. науковий співробітник
			04.1970 р. – 06.1974 р.		Зав. відділом
			07.08.1981 р. – 15.11.1985 р.	Лабораторія насінництва і насіннезнавства коноплі	Ст. науковий співробітник
			15.11.1985 р. – 02.03.1992 р.	Лабораторія секції і насінництва льону	Зав. лабораторією
			02.03.1992 р – 02.01.2001 р.	Відділ селекції і насінництва льону	Зав. відділом
			04.01.2001 р. – 01.02.2009 р.		Зав. відділом
			01.02.2009 – 31.08.2011 р.		Провідний науковий співробітник
82	Логінов Андрій Михайлович (канд. с.-г. наук) 05.06.1964 р. росіянин	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва	01.03.1988 р. – 04.03.1989 р.	Науково-виробнича система «льон і конопля»	Ст. агроном-технолог
			25.03.1992 р. – 12.1994 р.	Відділ селекції і насінництва льону	Мол. науковий співробітник
			02.01.1995 р. – 05.05.1999 р.		Ст. науковий співробітник
83	Логвін Надія Василівна 22.01.1935 р. українка	Білоцерківський сільськогосподарський інститут	26.03.1970 р. – 01.05.1970 р.	Відділ агротехніки	Мол. науковий співробітник
			01.05.1970 р. – не відомо	Золотоношський опірний пункт ВНДІЛК	
84	Лукашевич Євген Степанович (канд. с.-г. наук) 08.1897 р. росіянин	Московська сільськогосподарська академія ім. К.О. Тімірязєва	23.08.1944 р. – 10.03.1949 р.	Відділ агротехніки	Ст. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
85	Лупач Світлана Максимівна 26.08.1957 р. українка	Українська сільськогосподарська академія	02.06.1980 р. – 18.01.1981 р.	Лабораторія агротехніки добрив	Мол. науковий співробітник
			18.01.1981 р. – 01.09.1982 р.	Лабораторія селекції і насінництва	Старший лаборант
			01.09.1982 р. – 28.03.1983 р.		Мол. науковий співробітник
			28.03.1983 р. – 10.09.1987 р.	Лабораторія селекції і насінництва Золотоношська дослідна станція	Мол. науковий співробітник
86	Ляшенко Сергій Никанорович (канд. с.-г. наук) 17.11.1903 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут	01.1932 р. – 30.06.1941 р. 03.1949 р. – 01.1970 р.	Відділ механізації	Зав. відділом
			01.1970 р. – 03.1971 р.		Зав. лабораторії збирання і переробки кенафу
			03.1971 р. – 01.12.1981 р.		Ст. науковий співробітник
87	Ляшенко Іван Миколайович 24.04.1952 р. українець	Калинівський радгосп- технікум Курської області Хомутовського району Харківський сільськогосподарський інститут ім.. В.В.Докучаєва (курси підвищення кваліфікації)	10.02.1983 р. -10.07.1986 р.	Дослідне господарство ВНДІЛК	Бригадир рілльничої бригади
			11.07.1986 р. – 01.01.1987 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	Мол. науковий співробітник
			01.01.1987 р. – 22.03.1988 р.		Ст. інженер
88	Ляшко Валентин Павлович 25.12.1993 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут Вища партійна школа при ЦК КПРС України	02.12.1974 р. – 05.05.1999 р.	Відділ науково- технічної інформації і патентування	Зав. відділом

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
89	Макаєв Володимир Іванович (канд. техн. наук) 31.08.1963 р. росіянин	Роменський сільськогосподарський технікум Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства	02.09.1982 р. – 01.11.1982 р.	Експериментальна майстерня	Технік-кресляр
			01.11.1982 р. – 01.01.1984 р.		Ст. лаборант
			01.01.1984 р. – 18.10.1984 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Інженер-механік
			31.12.1986 р. – 02.04.1991 р.	Лабораторія коноплезбиральних машин	Ст. інженер
			02.04.1991 р. – 02.01.1995 р.		Мол. науковий співробітник
			02.01.1995 р. – 17.06.2003 р.	Відділ механізації збиральних процесів	Науковий співробітник
			22.08.2003 р. – 01.01.2008 р. 01.01.2008 р. – 04.08.2011 р.	Відділ механізації збирання та технології переробітку	
90	Марков Борис Олександрович 23.06.1950 р. росіянин	Орловський філіал Всесоюзного заочного машинобудівного інституту	09.03.1989 р. – 20.03.1992 р.	Орловська експериментальна лабораторія з первинної обробки коноплі	Мол. науковий співробітник
91	Мачульський Микола Миколайович 08.04.1964 р. українець	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва	03.09.1988 р. – 28.03.1991 р.	Лабораторія агротехніки і захисту рослин	Мол. науковий співробітник
92	Мачульський Григорій Миколайович 08.04.1964 р. українець	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва	03.09.1988 р. – 30.03.1990 р.	Відділ насінництва зернових культур, картоплі і трав	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
93	Мащенко Володимир Павлович 09.03.1962 р. українець	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва	01.02.1988 р. – 13.07.1988 р.	Лабораторія селекції і генетики коноплі	Молодший науковий співробітник
94	Медведь Сергій Степанович 04.11.1957 р. росіянин	Воронізький ордена Леніна державний університет ім. Ленінського комсомолу	05.09.1985 р. – 29.01.1986 р.	Лабораторія стандартизації	Ст. науковий співробітник
95	Медведко Валерій Іванович (канд. екон. наук) 26.11.1924 р. українець	Сумський педагогічний інститут	26.12.1972 р. – 01.02.1977 р.	Відділ економіки	Ст. науковий співробітник
96	Мигаль Микола Дмитрович (д-р біол. наук, проф.) 24.05.1931 р. українець	Харківський ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	10.02.1963 р. – 10.02.1966 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			12.02.1966 р. – 1969 р.	Лабораторія генетики і цитології	Мол. науковий співробітник
			1969 р. – 1988 р.		Ст. науковий співробітник
			01.01.1981 р. – 23.05.1988 р.	Відділ селекції і генетики коноплі і льону	Керівник
			25.03.1988 р. – 02.03.1992 р.	Відділ селекції і генетики конопель	Провідний науковий співробітник
			02.03.1992 р. – 02.01.1996 р.	Лабораторія біотехнології і генетики конопель	
			02.01.1996 р. – 01.07.1999 р.	Лабораторія селекції і насінництва конопель	
			10.12.2002 р. – 29.12.2002 р. 01.01.2003 р. – 31.03.2015 р.	Відділ насінництва зернових культур, картоплі і трав	Ст. науковий співробітник Провідний науковий співробітник

1	2	3	4	5	6
97	Мигун Микола Павлович (канд. с.-г. наук) 24.12.1953 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут ім.. В.В.Докучаєва Аспірантура ВНДЛК	04.07.1977 р. – 01.03.1979 р.	Лабораторія селекції	Мол. науковий співробітник
			01.03.1979 р. – 02.06.1980 р.	Відділ селекції і насінництва коноплі	Аспірант
			02.06.1980 р. – 01.01.1981 р.	Лабораторія селекції	Мол. науковий співробітник
			01.01.1981 р. - 28.03.1983р.	Відділ селекції і генетики конопель і льону	
			28.03.1983 р. – 02.03.1992 р.	Лабораторія селекції і генетики конопель	Ст. науковий співробітник
			02.03.1992 р. – 02.01.1996 р.	Лабораторія біотехнології і генетики	Зав. лабораторією
			02.01.1996 р. – 01.01.1998 р.	Відділ селекції і насінництва льону	Ст. науковий співробітник
			01.01.1998 р. – 31.07.2002 р.	Відділ насінництва зернових культур, картоплі і трав	Зав. відділу
98	Митькин Сергій Миколайович 08.03.1960 р. росіянин	Брянський сільськогосподарський інститут	24.08.1990 р. – 06.02.1991 р.	Лабораторія селекції льону і насінництва луб'яних культур	Мол. науковий співробітник

1	2	3	4	5	6
99	Муковоз Валентина Юріївна (Оніщенко) 07.11.1949 р. українка	Полтавський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	30.08.1971 р. – 16.01.1981 р.	Відділ насінництва зернових культур, трав і картоплі	Мол. науковий співробітник
			16.01.1981 р. – 01.09.1981 р.	Сектор економіки	Старший лаборант
			01.09.1981 р. – 06.09.1984 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	Мол. науковий співробітник
			06.09.1984 р. – 01.02.1988 р.		Ст. науковий співробітник
			20.04.1993 р. – 16.02.1996 р.	Відділ селекції і насінництва льону	Науковий співробітник
			16.02.1996 р. – 28.02.1999 р.		Аспірантка
			25.03.1999 р. – 01.01.2002		Мол. науковий співробітник
			01.01.2002 – 31.12.2004 р.		Науковий співробітник
100	Невинних Василь Олексійович (д-р с.-г. наук) 31.07.1900 р. росіянин	Горський сільськогосподарський інститут	11.1945 р. – 01.03.1947 р.	Північно-Кавказький філіал ВНДІЛК Відділ селекції і насінництва	Ст. науковий співробітник
			01.03.1947 р. – не відомо		Зав. відділом
101	Непомняща Людмила Іванівна 29.07.1957 р. росіянка	Одеський технологічний інститут харчової промисловості ім. М.В. Ломоносова Херсонський індустріальний інститут	08.09.1981 р. – 28.05.1982 р.	Лабораторія технології	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
102	Нечипоренко Іван Ловинович 16.09.1928 р. українець	Київський ордену сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	26.08.1957 р. – 01.03.1960 р.	Відділ механізації	Ст. науковий співробітник
			01.03.1960 р. – 01.05.1962 р.		Мол. науковий співробітник
			01.05.1962 р. – 01.05.1965 р.		Аспірант
			03.05.1965 р. – 01.03.1966 р.		Мол. науковий співробітник
			01.03.1966 р. – 06.06.1969 р.		Інженер-конструктор
			06.06.1969 р. – 31.03.1980 р.	Відділ механізації коноплі	Ст. науковий співробітник
			31.03.1980 р. – 9.04.1987 р.		Керівник відділу
103	Нечипоренко Ольга Савівна (канд. с.-г. наук) 30.10.1928 р. українка	Київський ордену Трудового Червоного Прапору сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	01.03.1958 р. – 30.12.1961 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології рослин	Аспірантка
			30.12.1961 р. – 01.04.1963 р.		Ст. науковий співробітник
			01.04.1963 р. – 26.04.1971 р.		Мол. науковий співробітник
			26.04.1971 р. – 18.06.1974 р.	Лабораторія токсикології	Дублер зав. лабораторії
			18.06.1974 р. – 01.01.1985 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології рослин	Ст. науковий співробітник
			01.01.1985 р. – 01.04.1988	Лаб-я насінництва і насіннезнавства коноплі	Ст. науковий співробітник
104	Оберемок Наталія Степанівна 03.02.1959 р. українка	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім.. В.В. Докучаєва	17.09.1984 р. – 07.07.1985 р.	Сектор економіки	Мол. науковий співробітник
105	Оберемок Євген Володимирович 18.11.1958 р. українець	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім.. В.В. Докучаєва Аспірантура ВНДІЛК	05.04.1984 р. – 07.01.1985 р.	Лабораторія агротехніки	Аспірант

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
106	Овсієнко Володимир Васильович 20.09.1939 р. українець	Житомирський сільськогосподарський інститут	11.01.1988 р. – 01.03.1988 р.	Лабораторія насінництва і насіннезнавства коноплі	Ст. науковий співробітник
			03.07.1989 р. – 27.11.1989 р.	Відділ економіки і організації коноплярства	Економіст
107	Овсянко Ірина Василівна 10.06.1962 р. росіянка	Херсонський індустріальний інститут	16.09.1988 р. – 06.05.1999 р.	Лабораторія технології первинної обробки і стандартизації коноплепродукції	Ст. лаборант
			06.05.1999 р. – 10.07.2000 р.	Відділ стандартизації та патентно-ліцензійної роботи	Інженер I категорії
			10.07.2000 р. – 28.04.2005 р.		
			28.04.2005 р. – 30.12.2005 р.	Відділ стандартизації продукції льону та конопель	Інженер I категорії
			30.12.2005 р. – 04.08.2011 р.		Мол. науковий співробітник
108	Орлова Людмила Георгіївна 05.03.1952 р. росіянка	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва	01.09.1975 р. – 20.01.1978 р.	Відділ агротехніки добрив і захисту рослин	Ст. лаборант
			20.01.1978 р. – 01.10.1979 р.	Лабораторія селекції і насінництва	Мол. науковий співробітник
			01.10.1979 р. – 04.09.1980 р.		Ст. науковий співробітник
			04.09.1980 р. – 05.03.2007 р.	Відділ селекції Золотоношської дослідної станції	Ст. науковий співробітник
			12.03.2007 р. – 31.03.2011 р.	Золотоношський відділ селекції та насінництва конопель	Ст. науковий співробітник

1	2	3	4	5	6
109	Останков Георгій Олександрович 05.07.1913 р. росіянин	Глухівський технікум механізації сільського господарства Інститут удосконалення керівних і інженерно- технічних працівників	07.19.1946 р. - 05.1954 р.	Лабораторія технічного аналізу	Мол. науковий співробітник
			17.04.1957 р. – 04.05.1968 р.	Лабораторія технології і технічного аналізу	Ст. інженер по технологічному обладнанню
			04.05.1968 р. – 01.10.1970 р.		Ст. науковий співробітник
			01.10.1970 р. – 01.07.1972 р.		Зав. лабораторією
			01.07.1972 р. – 28.01.1976 р.		
110	Павлова (Прима) Людмила Іванівна 13.08.1964 р. росіянка	Костромський технологічний інститут	03.08.1987 р. – 01.06.1990 р.	Лабораторія стандартизації	Мол. науковий співробітник
			01.06.1990 р. – 13.06.1994р.	Відділ технології і стандартизації	
111	Пашин Євген Львович (д-р тех. наук) 24.02.1953 р. росіянин	Костромський технологічний інститут	28.07.1978 р. – 01.01.1979 р.	Лабораторія стандартизації	Мол. науковий співробітник
			01.01.1979 р. – 01.10.1979 р.		Ст. науковий співробітник
			01.10.1979 р. – 24.04.1987 р.		Зав. лабораторією
			24.04.1987 р. – 29.08.1988 р.	Відділ технології і стандартизації коноплепродукції	Зав. відділом
			29.08.1988 р. – 02.01.1990 р.		Заст. директора ВНДІЛК з наукової роботи і Зав відділом
			02.01.1990 р. – 01.06.1991 р.	ВНДІЛК	Заст. директора з наукової роботи
			01.06.1991 р. – 15.01.1996 р.	Відділ технології і стандартизації коноплепродукції	Зав. відділом

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
112	Пашина (Фоміна) Лідія Володимирівна (канд. с.-г. наук) 10.10.1951 р. росіянка	Московська сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва Аспірантура ВНДІЛК	01.08.1973 р. – 24.01.1974 р.	Відділ насінництва зернових культур, трав і картоплі	Мол. науковий співробітник
			24.01.1974 р. – 05.04.1977 р.	Лабораторія селекції	
			05.04.1977 р. – 05.04.1980 р.		Лабораторія селекції і генетики коноплі
			07.04.1980 р. – 01.01.1981 р.	Мол. науковий співробітник	
			01.01.1981 р. – 01.03.1982 р.		
			19.07.1982 р. – 11.03.1986 р.	Лабораторія селекції і насінництва льону	Ст. науковий співробітник
			11.03.1986 р. – 02.03.1992 р.		
02.03.1992 р. – 23.10.1995 р.	Лабораторія біотехнології і генетики				
113	Переверзєв Григорій Антонович (канд. с.-г. наук) 12.04.1905 р. росіянин	Кубанський сільськогосподарський інститут	19.11.1945 р. – 01.03.1947 р.	Відділ селекції	Ст. науковий співробітник
			01.03.1947 р. – не відомо	Відділ селекції і насінництва Узбецької дослідної станції	Зав. відділом
114	Печена Валентина Олександрівна 20.07.1938 р. українка	Київський технологічний інститут легкої промисловості	08.07.1974 р. – 20.12.1974 р.	Відділ технології і стандартизації	Мол. науковий співробітник
			20.12.1974 р. – 03.06.1977 р.		Ст. лаборант
			03.06.1977 р. – 01.01.1980 р.		Мол. науковий співробітник
			01.01.1980 р. – 04.09.1981 р.	Лабораторія технології і первинної обробки	Мол. науковий співробітник
			04.09.1981 р. – 17.09.1986 р.	Лабораторія технічного аналізу	Зав. лабораторією
115	Положий Володимир Миколайович 07.09.1937 р. українець	Львівський сільськогосподарський	03.10.1962 р. – 02.07.1966 р.	Відділ економіки	Мол. науковий співробітник

1	2	3	4	5	6
116	Попов Олександр Володимирович 06.07.1956 р. росіянин	Орловський машинобудівний технікум	21.11.1988 р. – 01.02.1989 р.	Орловська лабораторія ВНДІЛК	Інженер
117	Пильник Василь Іванович 27.02.1914 р. українець	Глухівський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК (Заочно)	17.06.1946 р. – 01.03.1947 р.	Відділ насінництва	Мол. науковий співробітник
			01.03.1947 р. – 01.06.1949 р.	Золотоношський опірний пункт	Мол. науковий співробітник
			01.06.1949 р. – 06.03.1956 р.	Відділ агротехніки Чуйської дослідної станції	
			06.03.1956 р. – 11.1958 р.	Відділ агротехніки ВНДІЛК	
			11.1958 р. – 14.07.1962 р.		Вчений секретар
			14.07.1962 р. – 10.10.1980 р.	ВНДІЛК	Ст. науковий співробітник
			08.01.1985 р. – 07.03.1985 р.	Відділ агротехніки	
			09.01.1986 р. – 07.03.1986 р.	Відділ патентних і науково-інформаційних досліджень	
118	Пустовий Микола Іванович (канд. екон. наук) 05.05.1939 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва	23.09.1980 р. – 07.09.1988 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Ст. науковий співробітник
119	Пявка Іван Михайлович 08.08.1936 р. українець	Полтавський сільськогосподарський інститут Вища партійна школа	09.11.1987 р. – 25.02.1988 р.	Сектор економіки	Ст. науковий співробітник
			25.02.1988 р. – 23.05.1988 р.	Відділ економіки і енергозберігаючих ресурсів коноплярства	
			23.05.1988 р. – 03.10.1988 р.	Лабораторія економіки і організації коноп-ва	
			03.10.1988 р. – 02.03.1992 р.	Відділ економіки і організації коноп-ва	Зав. відділом
			02.03.1992 р. – 09.02.1993 р.	Відділ економіки	

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
120	Реп'ях Ірина Іванівна (канд. с.-г. наук) 21.07.1918 р. українка	Харківський державний університет ім. О. М. Горького Аспірантура ВНДІЛК	23.09.1943 р. – 31.03.1946 р.	Лабораторія агрохімії	Мол. науковий співробітник
			01.04.1946 р. – 31.05.1949 р.		Аспірант
			01.06.1949 р. – 08.10.1952 р.	Лабораторія агрохімії Чуйської дослідної станції ВНДІЛК	Мол. науковий співробітник
			09.10.1952 р. – 15.01.1954 р.	Лабораторія агрохімії Чуйської дослідної станції ВНДІЛК	Зав. лабораторією
			01.02.1954 р. – 12.09.1955 р.	Лабораторія агрохімії ВНДІЛК	Мол. науковий співробітник
			12.09.1955 р. – 31.12.1958 р.		Зав. лабораторією
			31.12.1958 р. – 02.12.1963 р.		Мол. науковий співробітник
			02.12.1963 р. – 16.03.1984 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології рослин	Ст. науковий співробітник
121	Решетило Василь Васильович 05.01.1935 р. українець	Українська академія сільськогосподарських наук Аспірантура ВНДІЛК	05.09.1960 р. – 03.05.1966 р.	Відділ механізації	Мол. науковий співробітник
			03.05.1966 р. – 03.05.1969 р.		Аспірант
			03.05.1969 р. – 01.01.1971 р.		Мол. науковий співробітник
			01.01.1971 р. – 31.03.1980 р.	Лабораторія механізації збирання коноплі	
			31.03.1980 р. – 15.02.1994 р.	Відділ механізації	Ст. науковий співробітник
			12.10.1994 р. – 30.12.1994 р.		
122	Романенко Василь Іванович (канд. с.-г. наук) 07.02.1937 р. українець	Дніпропетровський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	01.04.1968 р. – 01.04.1971 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			01.04.1971 р. – 01.01.1973 р.	Лабораторія генетики селекції і насінництва конопель	Мол. науковий співробітник
			01.01.1973 р. - 14.03.1981 р.		Ст. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
123	Рибицька Віра Іванівна 15.12.1953 р. українка	Дніпропетровський хіміко-технологічний інститут ім. Ф.Е.Дзержинського Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів народного господарства в галузі патентної роботи	03.09.1981 р. – 09.11.1981 р.	Лабораторія генетики і селекції коноплі	
			09.11.1981 р. – 26.12.1985 р.	Відділ механізації збирання коноплі	Ст. лаборант
			26.12.1985 р. – 28.11.1988 р.		Ст. інженер
124	Росновський Микола Григорович (канд. с.-г. наук) 01.09.1952 р. українець	Житомирський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК Московська орден Леніна і орден Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія ім. К.О.Тимірязєва (факультет підвищення кваліфікації зі спеціалізації економіка і організація сільськогосподарського виробництва)	15.03.1976 р. – 15.03.1979 р.	Лабораторія селекції	Аспірант
			15.03.1979 р.- 05.05.1980 р.		Ст. науковий співробітник
			05.05.1980 р. – 01.01.1981 р.	Лабораторія насінництва і насіннезнавства конопель і льону	
			01.01.1981 р. – 18.12.1984 р.	Лабораторія селекції і насінництва льону	
			18.12.1984 р. – 01.01.1985 р.	Лабораторія насінництва і насіннезнавства конопель	
			01.01.1985 р. – 04.03.1987 р.	Група збереження енергоресурсів	
			04.03.1987 р. – 04.10.1988 р.	Відділ економіки і енергозберігаючих ресурсів	Зав. відділом
			04.10.1988 р. -	Дослідно-виробниче господарство ВНДІЛК	Заст. директора з ідеологічної роботи і веденню особистих підсобних господарств

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
125	Рудніков Микола Васильович 11.08.1937 р. українець	Глухівський технікум механізації сільського господарства Курський сільськогосподарський інститут ім. І.І. Іванова	07.1958 р. – 11.1958 р.	Експериментальна майстерня	Слюсар
			04.1961 р. – 08.1962 р.		
			11.08.1962 р. – 26.02.1964 р.	Відділ механізації	Технік-кресляр
			26.02.1964 р. – 16.11.1973 р.		Ст. науковий співробітник
			16.11.1973 р. - 01.01.1978 р.		Ст. інженер-конструктор
			01.01.1978 р. – 1991 р.	Відділ механізації збирання луб'яних культур	Ст. науковий співробітник
			1991 р. – 04.01.1998 р.	Відділ механізації збиральних процесів	Зав. відділом
			04.01.1998 р. – 05.05.1999 р.	Відділ механізації збирання та технології переробки	Ст. науковий співробітник
126	Руссу Валентина Валентинівна 04.11.1971 р. українка	Харківський державний університет	08.1988 р. – 02.1989 р.		Робітниця ВНДІЛК
			02.1989 р. – 07.1992 р.	Лабораторія селекції і генетики конопель	В.о. лаборанта
			07.1992 р. – 01.1998 р.	Лабораторія біотехнології та генетики	Лаборант
			01.1998 р. – 05.05.1999 р.	Відділ селекції і насінництва льону	Ст. лаборант
127	Руденко Григорій Пилипович 07.02.1941 р. українець	Українська ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія Аспірантура ВНДІЛК (заочно)	02.1971 р. – 07.1977 р.	Дослідно-виробниче господарство ВНДІЛК	Головний бухгалтер
			07.1977 р. - 10.06.1983 р.		Зав. господарством
			10.06.1983 р. – 08.07.1983 р.	Сектор економіки коноплярства	Науковий співробітник
			08.07.1983 р. – 31.07.1984 р.		Ст. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
128	Рудников Василь Миколайович 03.1908 р. українець	Глухівський сільськогосподарський інститут	25.02.1946 р. – 01.05.1953 р.	Відділ економіки і тех. пропаганди	Мол. науковий співробітник
			01.05.1953 р. – 19.01.1954 р.		Зав. відділом
			19.01.1954 р. – 01.09.1961 р.		Мол. науковий співробітник
			01.09.1961 р. – 03.10.1962 р.	Відділ економіки	Зав. відділом
			03.10.1962 р. – не відомо		Мол. науковий співробітник
129	Румянцев Олексій Харитонович (канд. с.-г. наук) 23.10.1904 р. росіянин	Ленінградський текстильний інститут Здобувач ВНДІЛК	16.09.1946 р. – 01.04.1958 р.	Контрольно- технологічна лабораторія	Зав. лабораторією
			01.04.1958 р. – 18.07.1969 р.	Лабораторія технології і технічного аналізу	Ст. інженер-технолог Зав. лабораторією
130	Рябцев Олексій Артемович 20.05.1920 р. українець	Полтавський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	20.03.1949 р. – 11.10.1949 р.	Відділ селекції і насінництва	Мол. науковий співробітник
			11.10.1949 р. – 13.04.1950 р.	Підсобно- експериментальне господарство	Керуючий
			13.04.1950 р. – 01.12.1950 р.		Агроном
			01.12.1950 р. – 01.12.1953 р.	Відділ агротехніки	Аспірант
			01.01.1954 р. – 30.03.1954 р.		Мол. науковий співробітник
			03.04.1963 р. – 29.01.1969 р.		Ст. науковий співробітник
131	Савост'янова (Дзебісова) Ірина Віталіївна 12.03.1966 р. росіянка	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва	29.01.1969 р. – 22.05.1980 р.	Лабораторія агротехніки і фізіології рослин	Ст. науковий співробітник
			01.02.1988 р. – 05.09.1988 р.	Лабораторія захисту рослин	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
132	Сажко Марія Михайлівна 22.10.1924 р. українка	Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка	15.08.1953 р. – 27.01.1969 р.	Лабораторія агрохімії	Мол. науковий співробітник
			27.01.1969 р. – 29.04.1988 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології рослин	Ст. науковий співробітник
			21.11.1988 р. – 30.12.1988 р.	Лабораторія агрохімії і агробіологічних аналізів	
			12.01.1989 р. – 10.03.1989 р.		
			03.04.1989 р. – 13.06.1990 р.		
133	Самарін Олег Олексійович 25.09.1985 р. росіянин	Курський сільськогосподарський інститут ім. проф. І.І. Іванова	21.03.1985 р. – 26.12.1985 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	В.о. мол. наукового співробітника
			26.12.1985 р. – 11.03.1986 р.	Лабораторія селекції і насінництва льону	
			11.03.1986 р. – 12.09.1986 р.		Мол. науковий співробітник
134	Сенченко Григорій Іванович (д-р с.-г. наук, проф.) (03.11.1967 р. – Лауреат Державної премії СРСР, Заслужений діяч науки УРСР) 23.01.1917 р. українець	Глухівський сільськогосподарський інститут Аспірантура Глухівського сільськогосподарського інституту	25.12.1945 р. – 24.08.1958 р.	Відділ селекції	Ст. науковий співробітник
			24.08.1958 р. – 14.12.1959 р.	Відділ селекції і насінництва	Зав. відділом
			14.12.1959 р. – 30.01.1960 р.		ВНДІЛК
			30.01.1960 р. – 16.07.1987 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	
			07.09.1987 р. – 05.11.1987 р.		В. о. ст. наукового співробітника
			11.11.1987 р. – 28.07.1999 р.		Ст. науковий співробітник-консультант
135	Сенченко Марія Григорівна 25.12.1910 р. росіянка	Глухівський сільськогосподарський інститут	01.04.1944 р. – 12.06.1944 р.	Відділ економіки	Мол. науковий співробітник
			12.06.1944 р. – 13.04.1950 р.	Відділ селекції	
			13.04.1950 р. – 29.01.1969 р.	Відділ селекції і насінництва	Ст. лаборант
			29.01.1969 р. – 16.03.1971 р.		Ст. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
136	Сидоренко Микола Михайлович (канд. с.-г. наук) 10.06.1939 р. українець	Білоцерківський сільськогосподарський інститут	02.1971 р. - 02.1974 р.	Дослідно-виробниче господарство ВНДІЛК	Головний агроном
			01.03.1974 р. – 01.03.1977 р.	Лабораторія цитології і генетики	Аспірант
			01.03.1977 р. – 01.01.1978 р.	Лабораторія селекції	Мол. науковий співробітник
			01.01.1978 р. – 18.10.1980 р.		Ст. науковий співробітник
			18.10.1980 р. – 01.06.2001 р.	ВНДІЛК	Вчений секретар інституту
137	Скоропад Володимир Григорович 01.07.1941 р. українець	Запорізький машинобудівний інститут ім. В.Я. Чубаря	15.12.1969 р. – 15.04.1971 р.	Лабораторія механізації коноплі	Інженер-конструктор
			15.04.1971 р. – 19.04.1976 р.		Ст. інженер-конструктор
			24.01.1984 р. – 01.07.1988 р.	Дослідно-виробниче господарство ВНДІЛК	Головний інженер
			05.07.1988 р. – 02.01.1996 р.	Експериментальна майстерня ВНДІЛК	Зав. майстерні
			02.01.1996 р. – 05.04.2002 р.	Лабораторія по виготовленню та випробовуванню нової техніки	Зав. лабораторією
			10.04.2002 р. – 14.08.2006 р.		
138	Солодушко Микола Миколайович 27.12.1961 р. українець	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім.. В.В. Докучаєва	01.02.1988 р. – 14.05.1990 р.	Лабораторія селекції і генетики коноплі	Мол. науковий співробітник
			04.06.1990 р. – 31.01.1992 р.		

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
139	Ситник Василь Петрович (канд. с.-г. наук) 02.01.1950 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва Аспірантура ВНДІЛК	17.02.1971 р. – 05.04.1971 р.	Лабораторія селекції коноплі	В.о. мол. наукового співробітника
			05.04.1971 р. – 19.05.1971 р.		Аспірант
			29.06.1972 р. – 01.04.1973 р.		Мол. науковий співробітник
			02.04.1973 р. – 03.04.1976 р.		Аспірант
			03.04.1976 р. – 09.11.1976 р.		Мол науковий співробітник
			09.11.1976 р. – 24.04.1980 р.		Ст. науковий співробітник
			24.04.1980 р. – 24.12.1985 р.	Відділ насінництва конопель, льону, зернових культур і картоплі. Лабораторія насінництва і насіннезнавства конопель і льону	Зав. відділом і зав. лабораторією
			24.12.1985 р. – 08.06.1987 р.	Лабораторія насінництва і насіннезнавства конопель Відділ насінництва коноплі і зернових культур	Зав. лабораторією і відділом
			08.06.1987 р. – 1988 р.	Лабораторія насінництва і насіннезнавства конопель ВНДІЛК	Заст. директора з наукової роботи і зав. лабораторією
			01.1988 р. – 01.06.2007 р.	ВНДІЛК	Заст. директора з НР
			01.06.2007 р. – 02.01.2010 р.	Відділ селекції і насінництва льону- довгунцю	Ст. науковий співробітник
			01.02.2010 р. - 07.03.2011 р.		Зав. відділом

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
140	Ситник Тамара Іванівна 14.12.1951 р. росіянка	Московська ордена Леніна і ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва	01.08.1973 р. – 01.09.1981 р.	Лабораторія селекції і генетики конопель	Мол. науковий співробітник
			25.11.1983 р. – 02.12.1985 р.		
141	Склярів Василь Іванович 23.07.1960 р. українець		07.04.1986 р. – 22.01.1987 р.	Відділ патентних і науково-інформаційних досліджень	В.о. мол. наукового співробітника
			22.01.1987 р. – 08.04.1988 р.	Лабораторія захисту рослин	
142	Сліпущко Віра Петрівна 06.04.1958 р. українка	Київський інститут культури ім. О.І. Корнійчука	14.07.1987 р. – 25.02.1988 р.	Відділ патентних, науково-інформаційних досліджень і втілення	В.о. ст. наукового співробітника
			25.02.1988 р. – 08.04.1988 р.		Ст. науковий співробітник
143	Солдатенко (Великолуг) Надія Григорівна 30.04.1956 р. українка	Полтавський сільськогосподарський інститут Полтавський державний педагогічний інститут ім. В.В. Короленка	27.09.1983 р. – 01.01.1984 р.	Відділ науково- технічної інформації і патентознавства	Старший інженер
			01.01.1984 р. – 11.10.1989 р.	Відділ патентних і науково-інформаційних досліджень	Мол. науковий співробітник
144	Солдатенко Володимир Андрійович 24.06.1940 р. українець	Мічурінський університет Марксизму-Ленінізму Тамбовської області Мічурінський плодово- овочевий інститут ім. І.В. Мічурина	07.03.1978 р. – 01.01.1979 р.	Відділ науково- технічної інформації	Мол. науковий співробітник
			01.01.1979 р. – 01.01.1984 р.		Ст. науковий співробітник
			01.01.1984 р. – 02.01.1996 р.	Відділ патентних і науково-інформаційних досліджень	
			02.01.1996 р. – 07.07.2000 р.		

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
145	Солодушко Віра Пилипівна 02.09.1963 р. українка	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва	02.03.1987 р. – 12.05.1987 р.	Лабораторія селекції і генетики картоплі	Мол. науковий співробітник
			12.05.1987 р. - не відомо	Синельниківська селекційно-дослідна станція	Ст. науковий співробітник
146	Сорока Володимир Петрович (канд. біол. наук) 20.04.1936 р. українець	Уманський ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарський інститут ім. О. Горького Курський державний педагогічний інститут Аспірантура ВНДІЛК	16.03.1967 р. – 16.03.1970 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			16.03.1970 р. – 01.04.1972 р.	Відділ науково- технічної інформації і патентування	Мол. науковий співробітник
			01.04.1972 р. – 16.01.1973 р.		Ст. науковий співробітник
			16.01.1973 р. – 05.06.1980 р.	Лабораторія генетики і цитології	
147	Степанов Геннадій Степанович (канд. с.-г. наук) 02.01.1938 р. чуваш	Чуваський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	21.03.1964 р. – 21.03.1967 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			21.03.1967 р. – 29.01.1969 р.		Мол. науковий співробітник
			29.01.1969 р. – 26.07.1973 р.	Лабораторія селекції коноплі	Ст. науковий співробітник
			26.07.1973 р. – 05.03.1979 р.		
			05.03.1979 р. – 01.01.1981 р.	Лабораторія селекції льону і генетики конопель і льону	Зав. лабораторією
			01.01.1981 р. – 06.08.1985 р.	Лабораторія селекції і насінництва льону	Зав. лабораторією

1	2	3	4	5	6
148	Степченко Олександр Григорович 21.11.1949 р. росіянин	Московська ордена Леніна і ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва Аспірантура ВНДІЛК	09.03.1976 р. – 09.03.1979 р.	Лабораторія селекції і генетики	Аспірант
			09.03.1979 р. – 12.05.1982 р.		Ст. науковий співробітник
			12.05.1982 р. – 16.08.1985 р.	Лабораторія селекції і насінництва льону	Зав. лабораторією
			16.08.1985 р. – 21.10.1985 р.		
			21.10.1985 р. – 24.08.1988 р.	Дослідно-виробниче господарство ВНДІЛК	Заст. директора з ідеологічної роботи і розвитку особистих підсобних господарств
			24.08.1988 р. – 09.03.1992 р.		
			17.03.1992 р. – 01.04.1993 р.	Відділ селекції і насінництва льону	Директор господарства
149	Ступаков Іван Олександрович (канд. с.-г. наук) 11.01.1932 р. росіянин	Дагестанський сільськогосподарський інститут Іванівський сільськогосподарський інститут Московська ордена Леніна і ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва Аспірантура ВНДІЛК	01.04.1993 р. – 08.04.1993 р.		В.о. наукового співробітника
					Науковий співробітник
149			05.03.1965 р. – 01.02.1968 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			01.02.1968 р. – 12.04.1972 р.	Відділ насінництва зернових культур і картоплі	Зав. відділом

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
150	Тарасов Анатолій Васильович (канд. с.-г. наук) 14.03.1932 р. росіянин	Московська сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва Аспірантура ВНДІЛК	01.03.1961 р. – 01.03.1964 р.	Відділ агротехніки	Аспірант
			01.03.1964 р. – 13.09.1965 р.		Мол. науковий співробітник
			13.09.1965 р. – 11.10.1979 р.		Зав. відділом
			11.10.1979 р. – 08.06.1981 р.	ВНДІЛК	Заст. директора з наукової роботи
151	Таракан Микола Іванович (канд. біол. наук) 13.05.1937 р. українець	Уманський ордену Трудового Червоного Прапору сільськогосподарський інститут ім. О.М.Горького Курський державний педагогічний інститут Аспірантура ВНДІЛК	17.10.1960 р. – 17.09.1965 р.	Відділ насінництва зернових культур	Мол. науковий співробітник
			17.09.1965 р. – 26.03.1966 р.	Відділ насінництва зернових культур і картоплі	Зав. відділом
			26.03.1966 р. – 24.03.1969 р.		Аспірант
			24.03.1969 р. – 01.01.1972 р.	Відділ генетики, селекції і насінництва	Мол. науковий співробітник
			01.01.1972 р. – 05.06.1974 р.		Ст. науковий співробітник
			05.06.1974 р. – 01.01.1980 р.	Відділ насінництва зернових культур, трав і картоплі	Зав. відділом
			01.01.1980 р. – 06.01.1981 р.	Лабораторія насінництва, зернових культур, картоплі і багаторічних трав	Зав. лабораторією
			06.01.1981 р. – 16.03.1982 р.	Лабораторія селекції і генетики конопель	Ст. науковий співробітник
152	Тарасова Ліна Семенівна 13.10.1934 р. українка	Московська ордена Леніна і ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва	05.05.1967 р. – 10.12.1973 р.	ВНДІЛК	Мол. науковий співробітник з пропаганди
			10.12.1973 р. – 19.11.1980 р.	Відділ науково- технічної інформації	Мол. науковий співробітник
			19.11.1980 р. – 12.09.1983 р.	Відділ науково- технічної інформації і патентознавства	Ст. інженер

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
153	Тимоніна Галина Геннадіївна 01.03.1950 р. росіянка	Костромський сільськогосподарський інститут	26.06.1972 р. – 22.04.1985 р.	Відділ насінництва зернових культур, трав і картоплі	Мол. науковий співробітник
			22.04.1985 р. – 10.06.1986 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	В.о. ст. наукового співробітника
			10.06.1986 р. – 01.09.2002 р.		Ст. науковий співробітник
			01.09.2002 р. – 28.02.2005 р.	Відділ насінництва зернових культур, картоплі та трав	Зав. відділом
			01.04.2005 р. – 31.03.2006 р.		Ст. науковий співробітник
154	Тимонін Михайло Олександрович (доктор. техн. наук, професор) 08.10.1914 р. росіянин	Костромський текстильний інститут Аспірантура ВНДІЛК	18.01.1947 р. – 29.01.1947 р.	Лабораторія механізації первинної обробки	Мол. науковий співробітник
			29.01.1947 р. – 03.1948 р.	Лабораторія технології	
			09.1948 р. – 10.1951 р.		Ст. науковий співробітник
			23.12.1952 р. – 01.04.1954 р.		Лабораторія технології і технічного аналізу
			01.04.1954 р. – 01.04.1958 р.		
			01.04.1958 р. – 26.03.1959 р.	Лабораторія технології	Заст. директора з наукової роботи
			26.03.1959 р. – 23.12.1959 р.	Лабораторія технології	
			23.12.1959 р. – 26.09.1979 р.	ВНДІЛК	
155	Тищенко Василь Іванович 15.08.1930 р. українець	Українська ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія	30.12.1961 р. – 16.09.1967 р.	Відділ механізації	Мол. науковий співробітник
			16.09.1967 р. – 06.06.1969 р.		Ст. інженер-конструктор
			06.06.1969 р. – 15.08.1990 р.	Відділ механізації кенафу	Ст. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
156	Ткалич Павло Павлович (канд. біол. наук) 12.06.1923 р. українець	Львівський лісотехнічний інститут Аспірантура ВНДІЛК (заочно)	01.04.1959 р. – 13.09.1965 р.	Лабораторія захисту рослин	Мол. науковий співробітник
			13.09.1965 р. – 20.06.1974 р.		Зав. лабораторією
			20.06.1974 р. – 01.07.1985 р.		Ст. науковий співробітник
157	Томашевський Дмитро Пилипович 05.02.1917 р. росіянин	Глухівський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК (заочно)	01.01.1950 р. – 01.01.1954 р.	Агротехнічний відділ	Аспірант
158	Толлочко Яков Михайлович (д-р с.-г. наук, проф.) 07.09.1899 р. росіянин	Московський механічний інститут ім. М.В.Ломоносова Інститут особової аспірантури всесоюзної академії сільськогосподарських наук	05.1944 р. – 22.04.1950 р.	ВНДІЛК	Директор
159	Трет'як Василь Миколайович 18.05.1961 р. українець	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва	01.08.1988 р. – 05.03.1993 р.	Лабораторія механізації післязбиральних процесів в коноплярстві	Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
160	Туголукова Віра Яківна (канд. техн. наук) 11.09.1918 р. росіянка	Костромський текстильний інститут Аспірантура ВНДІЛК	06.09.1949 р. – 01.12.1950 р.	Лабораторія технології	Мол. науковий співробітник
			01.12.1950 р. – 01.03.1954 р.		Аспірант
			01.04.1954 р. – 07.03.1970 р.		Мол. науковий співробітник
			07.03.1970 р. – 01.05.1975 р.		Ст. науковий співробітник
			24.10.1978 р. – 23.05.1980 р.	Лабораторія теханалізу	В.о. зав. лабораторією
			02.06.1980 р. – 01.10.1980 р.		Ст. науковий співробітник
			10.11.1980 р. – 01.01.1981 р.		Мол. науковий співробітник
			12.01.1981 р. – 11.02.1981 р.		
			12.09.1983 р. – 10.11.1983 р.		
			30.12.1983 р. – 01.05.1985 р.	Лабораторія технології первинної обробки коноплі	Ст. науковий співробітник
161	Тулайкова Клавдія Петровна (канд. біол. наук) 14.11.1902 р. росіянка	Ленінградський сільськогосподарський інститут	28.09.1949 р. – 28.09.1958 р.	Лабораторія агрохімії	Ст. науковий співробітник
162	Федорченко Олександр Степанович українець	Харківський державний університет ім. О.М. Горького	24.12.1984 р. – 02.02.1986 р.	Відділ механізації і збирання коноплі	Ст. науковий співробітник

1	2	3	4	5	6
163	Федченко Микола Васильович (канд. с.-г. наук) 11.05.1917 р. українець	Глухівський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	04.1939 р. – 07.1939 р.	Відділ селекції ВНДІКО	Мол. науковий співробітник
			08.02.1946 р. – 01.09.1946 р.	Починківське дослідне поле	
			01.09.1946 р. – 01.04.1949 р.	Відділ селекції і насінництва	Аспірант
			01.04.1949 р. – 01.08.1953 р.		Мол. науковий співробітник
			01.08.1952 р. – 06.07.1954 р.	Північнокавказька дослідна станція ВНДІЛК	Директор
			30.09.1954 р. – 05.09.1966 р.	Відділ економіки	Мол. науковий співробітник
164	Фесенко Михайло Іванович 14.11.1959 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва Аспірантура ВНДІЛК	04.03.1981 р. – 25.04.1981 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології рослин	Мол. науковий співробітник
			21.01.1983 р. – 13.03.1983 р.		Ст. лаборант
			14.03.1983 р. – 13.03.1986 р.		Аспірант
			14.03.1986 р. – 01.1987 р.		Мол. науковий співробітник
			01.1987 р. – 10.10.1989 р.		Науковий співробітник
165	Хамраєв Сатикжан Садикович 09.12.1940 р. уйгур	Ташкентський інститут легкої і текстильної промисловості Аспірантура ВНДІЛК	03.05.1971 р. – 10.10.1973 р.	Лабораторія стандартизації	Аспірант
			10.10.1973 р. – 25.11.1980 р.		Ст. науковий співробітник

1	2	3	4	5	6
166	Хренніков Анатолій Сергійович (канд. с.-г. наук, проф.) 03.1881 р. росіянин	Ново- Олександрівський сільськогосподарський інститут (3 курси) Нансінський університет (агрономічний факультет) (Франція)	1932 р. – 1937 р.	Відділ агротехніки ВНДІКО	Зав. відділом
			1937 р. – 1941 р.	ВНДІКО	Заст. директора з наукової частини
			1941 р. – 1944 р.	ВНДІКО (період евакуації у с. Починки, Горьківська обл. РРСФР)	Директор інституту
			01.1944 р. – 10.1945 р.	Відділ агротехніки ВНДІЛК	Зав. відділом
			10.1945 р. – 15.03.1949 р.	ВНДІЛК	Заст. директора з наукових питань
			15.03.1949 р. – 1951 р.	Відділ агротехніки	Ст. науковий співробітник
167	Хреннікова Галина Анатоліївна (канд. с.-г. наук) 23.10.1912 р. росіянка	Московський зоотехнічний інститут птахівництва Аспірантура ВНДІЛК	10.1934 р. – 07.1935 р.	Лабораторія агрохімії ВНДІКО	Лаборант - агрохімік
			07.1935 р. – 03.1939 р.	Відділ хімізації ВНДІКО	Мол. науковий співробітник
			03.1939 р. – 08.1941 р.	Відділ насінництва ВНДІКО	Мол. науковий співробітник
			08.1941 р. – 03.1944 р.	Відділ селекції насінництва ВНДІКО	Мол. науковий співробітник
			03.1944 р. – 04.1946	Відділ селекції і насінництва ВНДІЛК	Мол. науковий співробітник
			04.1946 р. – 04.1949 р.		Аспірант
			04.1949 р. – 22.01.1960 р.		Мол. науковий співробітник
			22.01.1960 р. – 10.04.1975 р.		Ст. науковий співробітник

1	2	3	4	5	6
168	Черевань (Калькова) Олександра Дмитрівна 12.03.1954 р. українка	Українська ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія	01.06.1978 р. – 01.07.1987 р.	Золотоношська дослідна станція Лабораторія селекції і насінництва	Мол. науковий співробітник
			01.07.1987 р. – 17.05.1988 р.	Золотоношський відділ селекції і насінництва конопель	
169	Черкасов Олексій Михайлович 24.08.1948 р. росіянин	Курський сільськогосподарський інститут ім. проф. І. Іванова Аспірантура ВНДЛК (заочно)	01.04.1987 р. – 31.03.1991 р.	Відділ технології вирощування конопель	Аспірант
170	Чухнов Василь Якович 09.01.1950 р. росіянин	Кубанський сільськогосподарський інститут Аспірант ВНДЛК (заочно)	09.03.1976 р. – 09.03.1980 р.	ВНДЛК	Аспірант
171	Шавша Олексій Миколайович 11.03.1961 р. українець	Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва Аспірантура ВНДЛК	01.02.1988 р. – 01.06.1988 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	Мол. науковий співробітник
			10.04.1989 р. - 02.03.1992 р.	Відділ селекції і генетики конопель	
			02.03.1992 р – 02.01.1995 р.	Лабораторія	
			02.01.1995 р. – 01.03.1996 р.	біотехнології і генетики	Науковий співробітник
			01.03.1996 р. – 21.11.1997 р.		Аспірант

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
172	Шапкін Юрій Андрійович (канд. техн. наук) 15.05.1937 р. росіянин	Ташкентський текстильний інститут Аспірантура ВНДІЛК	24.08.1965 р. – 03.05.1966 р.	Лабораторія технології	Мол. науковий співробітник
			03.05.1966 р. – 03.05.1969 р.		Аспірант
			05.05.1969 р. – 21.02.1972 р.		Мол. науковий співробітник
			21.02.1972 р. – 29.07.1982 р.	Лабораторія стандартизації	Ст. науковий співробітник
173	Шатун Борис Іванович 29.08.1937 р. українець	Українська ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія Аспірантура ВНДІЛК	16.03.1967 р. – 16.03.1970 р.	Лабораторія агрохімії і фізіології рослин	Аспірант
			16.03.1970 р. – 26.08.1975 р.		Мол. науковий співробітник
			26.08.1975 р. – 27.03.1984 р.		Ст. науковий співробітник
			27.03.1984 р. – 01.04.1991 р.		Зав. лабораторією
			01.04.1991 р. – 25.11.1997 р.	Відділ землеробства	Ст. науковий співробітник
174	Шамін Володимир Борисович 16.07.1964 р. росіянин	Костромський ордена Трудового Червоного прапору технологічний інститут	01.08.1989 р.- 02.01.1990 р.	Лабораторія технології первинної обробки і стандартизації коноплепродукції	Мол. науковий співробітник
			02.01.1990 р. – 01.06.1991 р.		Зав. відділом
			01.06.1991 р. – 01.07.1993 р.	Відділ технології і стандартизації коноплепродукції	Мол. науковий співробітник
			01.07.1993 р. – 18.10.1993 р.	Лабораторія стандартизації	В.о. зав. лабораторією
			18.10.1993 р. – 02.01.1995 р.	Відділ переробки і технічного аналізу	Мол. науковий співробітник
			02.01.1995 р. – 01.07.1995 р.		Науковий співробітник
			01.07.1995 р. – 06.11.1995 р.		Мол. науковий співробітник

Продовження додатку В₁

1	2	3	4	5	6
175	Шестерненко Сергій Іванович 28.05.1961 р. українець	Глухівський технікум гідромеліорації і електрифікації сільського господарства ім. С.А. Ковпака Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства	13.02.1989 р. – 11.03.1990 р.	Відділ механізації збирання конопель	Технік-конструктор- випробувач I категорії
			11.03.1990 р. – 12.12.1995 р.		Мол. науковий співробітник
176	Шубенко Григорій Петрович 18.08.1947 р. українець	Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва Аспірантура ВНДІЛК	18.04.1988 р. – не відомо	Науково-виробнича система «Льон і коноплі» по Ямпільському району	Ст. агроном-технолог
177	Щербань Іван Іванович (канд. с.-г. наук) 15.10.1937 р. українець	Роменський сільськогосподарський технікум Білоцерківський сільськогосподарський інститут Аспірантура ВНДІЛК	16.03.1970 р. – 16.03.1973 р.	Лабораторія селекції конопель	Аспірант
			16.03.1973 р. – 03.05.1975 р.		Мол. науковий співробітник
			03.05.1975 р. – 02.01.2003 р.	Лабораторія насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав	Ст. науковий співробітник
			08.01.2003 р. – 20.06.2011 р.		
178	Щьокіна (Макарова) Наталія Іванівна 19.04.1962 р. росіянин	Костромський ордена Трудового Червоного прапору технологічний інститут	05.04.1989 р. – не відомо	Орловська експериментальна лабораторія з первинної обробки конопель	Мол. науковий співробітник

Додаток В₂
Аспіранти, здобувачі і докторанти ВНДІЛК

№	ПІБ аспіранта	Роки навчання в аспірантурі	Тема наукового дослідження	Науковий керівник	Рік і місце захисту
1	2	3	4	5	6
Аспіранти і здобувачі ВНДІКО, які захищали дисертаційні роботи у довоєнний час і продовжили працювати після війни у ВНДІЛК					
1	Колобов Олексій Миколайович	1932 – 1936 рр.	Кандидатська дисертація на тему: «Сравнительная отзывчивость сортов конопли на нормы минеральных удобрений»	Не відомо	19.01.1937 р. Всесоюзна академія сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна (канд. с.-г. наук)
2	Городній Микола Гаврилович	1932 – 1936 рр. Аспірант ВНДІКО	Кандидатська дисертація на тему: «Зміни основних якостей ґрунту і врожаїв коноплі під впливом органічних і мінеральних добрив»	Не відомо	15.02.1940 р. Воронізький сільськогосподарський інститут
		1960 – 1972 рр.	Докторська дисертація на тему: «Біологічні особливості і живлення гречки»	Академік АН УРСР і ВАСНІЛ П.О. Власюк	26.10.1973 р. Українська Ордену трудового червоного прапору сільськогосподарська академія (д.р с.-г. наук)
3	Гуржій Євдокія Сидорівна	1936 – 1939 рр. Аспірант ВНДІКО «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Спадковість заразихостійкості у конопель»	Не відомо	26.10.1940 Київський сільськогосподарський інститут (канд. с.-г. наук)
		1970 р.	Докторська дисертація на тему: «Методи і підсумки виведення дводомних і одnodомних сортів конопель»		10.02.1970 р. НДІ рослинництва, селекції і генетики ім. В.Я. Юр'єва (д-р с.-г. наук)

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
4	Аринштейн Ганна Йосипівна	1936-1940 рр. Аспірант ВНДІКО «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: Якісні ознаки насіння коноплі, їх мінливість і характер наслідування»		26.10.1940 р. Київський сільськогосподарський інститут
		1960 – 1965 рр. Докторант ВНДІЛК «Селекція і насінництво	Докторська дисертація на тему: «Изменение пола у конопли в целях выведения однопольных и одновременно созревающих конопель»		1965 р. д-р с.-г. наук
5	Невинних Василь Олексійович	1937 р.			Присуджене звання кандидата сільськогосподарських наук
		1966 р.			Присуджене звання доктора сільськогосподарських наук на підставі наукових робіт (за клопотанням ВНДІЛК)
6	Всевожська Галина Костянтинівна	1940 – 1943 рр. Здобувач ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Роль удобрений в повышении урожайности конопли»		1943 р. канд. с.-г. наук

Аспіранти і здобувачі , які захищали дисертаційні роботи у повоєнний час					
1	2	3	4	5	6
1	Дьомкін Андрій Павлович	Аспірант інституту льону м. Торжок			04.03.1946 р. Московська сільськогосподарська академія ім. К. Тимірязєва (канд. с.-г. наук)
		1935 – 1965 рр. (ВНДІЛК)	Докторська дисертація на тему: «Біологічні і агротехнічні основи насінництва конопель»	д-р с.-г. наук, професор Горшков Петро Олексійович, д-р с.-г. наук, професор Городній Микола Гаврилович	05.02.1968 р. Українська ордену Трудового Червоного прапору сільськогосподарська академія
2	Лукашевич Євген Степанович	Здобувач, здав кандидатські іспити при ВНДІЛК у 1945-1946 рр.	«Порівняльне вивчення суперфосфату, фосфатної муки і нейтральних суперфосфатів під коноплю»		23.02.1946 р. Київський сільськогосподарський інститут канд. с.-г. наук
3	Сенченко Григорій Іванович	З 3.05.1939 по 08.1941р. В аспірантурі Глухівського сільськогосподарського інституту	Кандидатська дисертація на тему: «Вплив відбору на підвищення вмісту волокна в стеблах коноплі»		29.02.1952 р. Харківський сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва канд. с.-г. наук
		1965 р.	Докторська дисертація на тему: «Високоволокнисті сорти конопель і методи їх створення»		Захист 1965 рік в Інституті рослинництва ім. М.І. Вавилова д-р с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
4	Лесик Борис Васильович	Аспірант без відриву від виробництва при ВНДІЛК 1946 (поновлений після війни) - 1949	Кандидатська дисертація на тему: «Изменение технологических свойств стебля и волокна конопли в зависимости от условий выращивания»	Професор, доктор с.-г. наук Толлочко Я.М., повсякденне керівництво зав. лабораторією технології Бахирева А.З.	28.12.1951 р. Білоруська РСР м. Горки, Білоруська сільськогосподарська Академія канд. с.-г. наук
		1962 р.	Докторська дисертація на тему: «Роль условий выращивания и способов приготовления сырья в повышении качества волокна конопли»		09.03.1962 р. Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва д-р. с.-г. наук
5	Базилевич Федір Костянтинович	1946-1951 р.р. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Способы посева конопли в зависимости от рельефа местности»	канд. с.-г. наук, Колобов Олексій Миколайович	1951 р. канд. с.-г. наук
6	Федченко Микола Васильович	1946 – 1949 р.р. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Методы повышения содержания масла в семенах местных сортов конопли в процессе селекционной и семеноводческой работы»	д-р. біол. наук, професор Берлянд Сигизмунд Соломонович канд. с.-г. наук, Гуржій Євдокія Сидорівна	11.04.1952 р. Харківський сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва канд. с.-г. наук
7	Каплунова Раїса Йосипівна	1946 – 1949 рр.	Кандидатська дисертація на тему: «Изменчивость и наследование процента выхода и урожая волокна у конопли»	канд. с.-г. наук, Невинних Василь Олексійович Матвеев І.І. д-р с.-г. наук	1949 р. канд. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
8	Реп'ях Ірина Іванівна	1946 – 1949 рр. Аспірант ВНДІЛК «»	«Формирование урожая конопли в зависимости от сочетания навоза и минеральных удобрений»	канд. с.-г. наук Румянцев Олександр Харитонович Старший науковий співробітник Фанстиль Василь Федорович	04.03.1963 р. Українська академія сільськогосподарських наук канд. с.-г. наук
9	Хреннікова Галина Анатоліївна	1946-1949 р.р. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Агробиологическая характеристика сортов канатника в условиях средней полосы Союза»	канд. с.-г. наук, Невинних Василь Олексійович	20.10.1952 р. Київський ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарський інститут канд. с.-г. наук
10	Чудиновська Галина Олександрівна	1946 – 1949 рр. Аспірант ВНДІЛК «Технічні культури»	Кандидатська дисертація	Професор, доктор с.-г. наук Толлочко Яків Михайлович	1956 р. канд. с.-г. наук
11	Ери Лідія Миколаївна	1946 – 1949 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація	канд. с.-г. наук, Михайлова К.М. доктор біол. наук І.Романов	1951 р. канд. с.-г. наук
12	Домбровський Андрій Павлович	1946 – 1949 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Технічні культури»	Кандидатська дисертація	канд. с.-г. наук, Колобов Олексій Миколайович	Не має відомостей
13	Бородаєв Олександр Іванович	1946 – 1951 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	«Эффективность применения двух разновременно созревающих сортов конопли в колхозах средней полосы коноплесейания СССР»	канд. с.-г. наук Дьомкин Андрій Павлович	Не має відомостей

1	2	3	4	5	6
14	Алпатов Фрол Титович	1946 – 1951 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Попередники конопель і її місце в сівозмінах»	канд. с.-г. наук, Колобов Олексій Миколайович	1957 р. канд. с.-г. наук
15	Смоляков Григорій Іванович.	1947 – 1950 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние норм высева и способов семеноводческих посевов конопли на урожай»	канд. с.-г. наук Дьомкин Андрій Павлович	Не має відомостей
16	Пильник Василь Іванович	1948-1955 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Эффективность бобово-злаковых травосмесей в севообороте с лубяными культурами Чуйской долины Киргизской ССР»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	28.06.1955 р. Киргизський сільськогосподарський інститут ім. К.І. Скрябіна канд. с.-г. наук
17	Ткаченко Дмитро Пилипович	1948 – 1951 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Использование люпина на зеленое удобрение под коноплю»	канд. с.-г. наук, Городній Микола Гаврилович	1953 р. канд. с.-г. наук
18	Рюмина Галина Аркадіївна	1948-1951 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему «Подбор пар сортов конопли для получения высокоурожайных гибридов»	канд. с.-г. наук, Берлянд Сигизмунд Соломонович	1952 р. канд. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
19	Тимонін Михайло Олександрович.	1948 – 1951 рр. Аспірант ВНДІЛК «Технологія луб'яних культур»	Кандидатська дисертація на тему «Разработка химического способа выделения из луба канатника волокна, пригодного для промышленного использования»	Професор, доктор с.-г. наук Толлочко Яків Михайлович	27.11.1952 р. Московський текстильний інститут канд. техн. наук
			Докторська дисертація на тему: «Інструментальні методи оцінки якості лубоволокнистої сировини»		23.04.1971р. Рішенням ВАК присуджена ступінь доктора техн. наук
20	Алпатова Кіра Леонідівна	Аспірант без відриву від виробництва Починківського дослідного поля	«Влияние доз и соотношений минеральных удобрений на урожай и качество волокна и семян конопли, на фоне пласта бобово- злаковой травосмеси»	канд. с.-г. наук, Городній Микола Гаврилович	1952 р. канд. с.-г. наук
21	Ханін Мойсей Давидович	1949 – 1952 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація	канд. с.-г. наук, Городній Микола Гаврилович	1956 р. канд. с.-г. наук
22	Борисенко Петро Тихонович	1949 – 1952 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Предшественники конопли в Полесских районах Украины »	проф. Хренников Анатолій Сергійович	1962 р. канд. с.-г. наук
23	Аробелідзе Ш.Е.	1949 – 1952 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Селекція рамі в умовах вологих субтропіків»	канд. с.-г. наук Йоффе Ревекка Яківна	Не має відомостей про захист

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
24	Берайя Я.К.	1949 – 1952 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Питання агротехніки рамі у вологих сутропіках»	канд. с.-г. наук Йоффе Ревекка Яківна	Не має відомостей про захист
25	Захаренко Яків Петрович	1949 – 1952 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение влияния условий питания зародышей конопля и других лубяных культур на формирование признаков и свойств взрослых растений»	д-р біол. наук, професор, Берлянд Сигизмунд Соломонович	1955 р. канд. с.-г. наук
26	Кондратенко Анатолій Федорович	1949 – 1952 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Способы размножения кендыря для целей практической селекции»	д-р біол. наук, професор, Берлянд Сигизмунд Соломонович	Не має відомостей
27	Лялюшкін Володимир Іванович	1949 – 1952 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Розробка методів визначення вмісту волокна в стеблах коноплі з метою селекції і насінництва»	д-р біол. наук, професор, Берлянд Сигизмунд Соломонович	1963 р. канд. с.-г. наук
28	Рябцев Олексій Артемович	1950 – 1953 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Час внесення гнію під коноплю»	проф. Хренников Анатолій Сергійович Крашенінников Микола Олексійович канд. с.-г. наук	Не захистився. Працював у ВНДІЛК до 22.05.1980 р. на посаді ст. наукового співробітника
29	Туголукова Віра Яківна	1950 – 1953 рр. Аспірант ВНДІЛК «Технологія первинної обробки луб'яних культур»	Кандидатська дисертація на тему «Сида багаторічна, як новий вид волокнистої сировини»	проф. Сивцов Анатолій Миколайович	28.05.1958 р. Московський текстильний інститут канд. техн. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
30	Румянцев Олександр Харитонович	1950 – 1962 рр. (Здобувач ВНДІЛК)	Кандидатська дисертація на тему: «Технологическая оценка сырья зоны пенькозавода»	Не призначався	18.03.1963 р. Українська ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія канд. с.-г. наук
31	Суслопарова Люція Володимирівна	1950 – 1963 рр. Аспірант ВНДІЛК «Механізація процесів первинної обробки луб'яних культур»	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование процесса трепания конопляного волокна в односекционных трепальных машинах»	канд. техн. наук Тимонін Михайло Олександрович	1969 р. канд. техн. наук
32	Шейніна Марія Іллівна	1951 – 1954 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Приемы подготовки компостов, биологически обогащенных питательными веществами и применение их под коноплю»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	Не має відомостей
33	Айходжаєв Туран Тураходжаєвич	1951 – 1954 рр. Аспірант ВНДІЛК «Технічні культури»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение биологии цветения и плодообразования кендыря»	канд. с.-г. наук Переверзєв Григорій Антонович	1956 р. канд. с.-г. наук
34	Угринович Григорій Антонович	1951-1954рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Способы посева кенафа в Запорожской области»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	Не має відомостей
35	Рибальська Галина Дмитрівна	1951 – 1954 рр. Аспірант ВНДІЛК «Технічні культури»	Кандидатська дисертація на тему: «Создание исходного материала для селекции конопли методом гибридизации»	д-р біол. наук, професор, Берлянд Сигизмунд Соломонович	Не має відомостей

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
36	Томашевський Дмитро Пилипович	1952 – 1956 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Ефективність посіву в умовах Сумської області травосуміші багаторічних трав по чорному пару і обробленому жнивув»	проф. Хренников Анатолій Сергійович Крашенінников М.О.. канд. с.-г. наук	1958 р. канд. с.-г. наук
37	Сивороткіна Євдокія Романівна	1952 – 1955 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение и подбор устойчивых травосмесей для севооборота с лубяными культурами в условиях Узбекистана»	Йоффе Ревекка Яківна зав. відділу агротехніки Узбецької дослідної станції інституту	Не має відомостей
38	Лев Василь Тарасович	1952 – 1955 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Основная обработка лугово- болотных почв под кенаф»	д-р с.-г. наук, професор Єрьоменко В.Є.	1959 р. канд. с.-г. наук
39	Буровнікова Любов Іванівна	1952 – 1955 р. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему «Биологические возможности создания собственной семенной базы южных сортов конопли в районах возделывания на зеленец	канд. с.-г. наук, Городній Микола Гаврилович	Не має відомостей
40	Шевель Марія Гордіївна	1952-1955 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему «Изучение методов получения исходного материала для селекции конопли на качество»	д-р с.-г. наук Аринштейн Ганна Йосипівна	Не має відомостей

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
41	Полторацький Іван Григорович	1952 – 1955 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему «Способы повышения урожая семян южной конопли в условиях Днепропетровской области»	канд. с.-г. наук, Городній Микола Гаврилович	Не має відомостей
42	Берзак Йосип Абрамович	1952-1955 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему «Влияние калия на формообразование волокна конопли»	д-р с.-г. наук Горшков Петро Олексійович	1958 р. канд. с.-г. наук
43	Мінішева Світлана Тимофіївна	1953 – 1956 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Выявление перспективных сортов конопли при двухстороннем и волокнистом направлении для коноплесеющих районов Западной Украины»	канд. с.-г. наук, Аринштейн Ганна Йосипівна	Не має відомостей
44	Лосев Сергій Іванович	1953- 1956 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Нормы и способы посева южной конопли на волокно в зависимости от фонов плодородия почвы»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	1964 р. канд. с.-г. наук
45	Лосева Зоя Євстафіївна	1953 – 1956 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	«Выявление условий способствующих повышению и закреплению однодомности у однодомной конопли»	канд. с.-г. наук, Аринштейн Ганна Йосипівна	1950 р. канд. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
46	Веселов Віктор Іванович	1953 – 1956 рр. Аспірант ВНДІЛК «Первинна обробка текстильної сировини»	Кандидатська дисертація на тему «Исследование процесса трепания пенькового волокна в зависимости от изменения рабочих органов и скоростных режимов в машинах двухстороннего действия»	Сивцов О.М., професор Мішин М.М., канд. с.-г. наук	1958 р. канд. техн. наук
47	Жмудь Валентина Арсентіївна	1954 – 1957 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	«Изучение обработки почвы под коноплю по способу Мальцева на темно-сером слабооподзоленном лесном суглинке Полесских районов Украины»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	Не має відомостей
48	Тихонович Василь Якович	1954 – 1957 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Система обработки чистых паров на черноземных почвах Сумской области»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	Не має відомостей
49	Ляшенко Сергій Никанорович	1954 – 1959 рр. Здобувач ВНДІЛК «Механізація сільськогосподарських процесів»	Кандидатська дисертація		17 квітня 1961 р. Українська Академія сільськогосподарських наук канд. с.-г. наук
50	Пилипенко Андрій Іванович	1954 – 1957 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Гибридизация двудомных и однодомных сортов конопли с использованием их в селекции»	канд. с.-г. наук Аринштейн Ганна Йосипівна	1960 р. канд. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
51	Назирів Хабібула Назирович	1954 – 1957 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Биология роста и развития джута в зависимости от условий выращивания»	канд. с.-г. наук Переверзев Григорій Антонович	1962 р. канд. біол. наук
52	Пак-Су Сан	1954 – 1958 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Опыты получения высокого урожая стебля кенафа и джута на примере колхоза им. Свердлова Верхне Чирчикского района Ташкентской области»	канд. с.-г. наук Йоффе Ревекка Яківна	1964 р. канд. с.-г. наук
53	Бабченко Надія Сергіївна	1955-1958 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Полевое травосеяние в Сумской области»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	Не має відомостей
54	Заворотниченко Іван Степанович	1956 – 1959 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Применение удобрений под коноплю на торфяно-болотных почвах»	д-р с.-г. наук Горшков Петро Олексійович	1968 р. канд. с.-г. наук
55	Жатов Олексій Гнатович	1956 – 1959 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние условий выращивания на формирование хозяйственно-ценных признаков конопли»	канд. с.-г. наук Сенченко Григорій Іванович	01.06.1962 р. Харківський ордену Трудового Червоного Прапора сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва канд. с.-г. наук
		1975 р.	Докторська дисертація на тему: «Методи отримання похідного матеріалу і селекція конопель»	д-р. с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	1975 р. Всесоюзний ордена Леніна НДІ рослинництва ім. М.І. Вавилова д-р. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
56	Жатова Анастасія Юхимівна	1956 – 1959 рр. Аспірант ВНДІЛК «Мікробіологія»	Кандидатська дисертація на тему: «Мікробіологія мочки конопли в регенерованной мочильной жидкости»	канд. біол. наук Крутікова Л.П.	1974 р. канд. біол. наук
57	Саїтов М.М.	1956 – 1958 Аспірант ВНДІЛК «Економіка»	Переведений до Всесоюзного науково- дослідного інституту економіки	Переведений до аспірантури ВНДІ економіки	Не має відомостей
58	Задорожний Олександр Михайлович	1957 – 1960 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насіництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние основного веса семян на рост, развитие и урожайность конопли»	канд. с.-г. наук Дьомкин Андрій Павлович	1962 р. канд. с.-г. наук
59	Скугарєв Іван Іванович	1957 – 1960 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Вопросы агротехники южной однодомной конопли на пойменных землях Белорусской области»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	Не має відомостей
60	Прищенко Лідія Олексіївна	1957 – 1961 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние условий выращивания на урожай и качество волокна однодомной конопли»	канд. с.-г. наук Лесик Борис Васильович	Не має відомостей
61	Чамов Юрій Сергійович	1957 – 1961 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние однолетних кормовых культур как предшественников на урожай конопли в кормово-технических севооборотах Полесья УССР»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	1962 р. канд. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
62	Геращенко Василь Дмитрович	1957 – 1961 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Подбор пожнивных сидератов под коноплю и сахарную свеклу в районах свеклосеяния Сумской области»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	Не має відомостей
63	Нечипоренко Ольга Савівна	1958 – 1961 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія і фізіологія рослин»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние длительного применения удобрений на формирование урожая конопли и его качество»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	26.06.1970 р. Харківський ордену Трудового Червоного Прапору сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва канд. с.-г. наук
64	Якименко Микола Петрович	1958 – 1961 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Применение гербицидов для борьбы с сорняками в посевах конопли»	канд. с.-г. наук Пильник Василь Іванович	1962 р. канд. с.-г. наук
65	Максименко Лідія Іванівна	1959 – 1963 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Сроки и способы внесения удобрений под коноплю на темно-серых лесных почвах Орловской области»	канд. с.-г. наук Горшков Петро Олексійович	1969 р. канд. с.-г. наук
66	Ковальчук Петро Васильович	1958 – 1961 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение условий ефективного применения извести под коноплю»	д-р с.-г. наук Жуков Митрофан Степанович	Не має відомостей

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
67	Проскурін Олексій Павлович	1958 – 1961 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація	д-р с.-г. наук Жуков Митрофан Степанович	Не має відомостей
68	Гольцева Ольга Федорівна	1959 – 1962 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Эффективность доз калийных удобрений под конопля в зависимости от содержания обменного калия в почве»	д-р с.-г. наук Жуков Митрофан Степанович	1969 р. канд. с.-г. наук
69	Забродський Олександр Євгенович	1959 – 1962 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Эффективность познивных посевов в звеньях кормово- технического оборота»	канд. с.-г. наук Крашенінніков М.О.	1964 р. канд. с.-г. наук
70	Жалніна Людмила Семенівна	1959 – 1962 рр. Аспірант ВНДІЛК «Фітопатологія»	Кандидатська дисертація на тему: «Фузаріоз конопель і міри боротьби з ним»	д-р біол. наук Пересипкін В.Ф.	21.11.1966 р. Українська ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарська академія канд. біол. наук
71	Ткалич Павло Павлович	1959 – 1963 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Ентомологія»	Кандидатська дисертація на тему: «Стеблевой мотылек и меры борьбы с ним на конопле»	д-р біол. наук, професор Теленга М.О. д-р біол. наук, професор Дяченко М.П.	16.03.1973 р. Українська ордену Трудового Червоного Прапора сільськогосподарська академія канд. біол. наук
72	Петренко Петро Юхимович	1959 – 1962 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Наследование признаков и свойств у растений конопля при вегетационной гибридизации»	канд. с.-г. наук Аринштейн Ганна Йосипівна	Не має відомостей

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
68	Люшинский Володимир Володимирович	1960 – 1963 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Биологическая и хозяйственная оценка коллекции сортов конопли и ее значение для селекции»	канд. с.-г. наук Аринштейн Ганна Йосипівна	1969 р. канд. с.-г. наук
73	Бедак Григорій Романович	1960 – 1963 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Определение потребности конопли в фосфорных удобрениях в зависимости от содержания фосфора в почве»	д-р с.-г. наук Жуков Митрофан Степанович	03.12.1965 р. Білоцерківський сільськогосподарський інститут канд. с.-г. наук
74	Тукіна Ганна Іванівна	1960 – 1963 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Приемы повышения качества волокна»	канд. с.-г. наук Алпатов Фрол Титович	Не має відомостей
75	Геращенко Василь Дмитрович	1960 – 1964 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Приемы окультуривания полесских почв под коноплю»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	Не має відомостей
76	Тарасов Анатолій Васильович	1961 – 1964 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Эффективность симазина и атрозина в борьбе с сорняками на семеноводческих посевах конопли»	канд. с.-г. наук Пильник Василь Іванович	26.05.1965р. Української ордену Трудового Червоного Прапора сільськогосподарської академії канд. с.-г. наук
77	Ісаєва Леліт Григорівна	1961 – 1964 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение сложных удобрений под коноплю»	канд. с.-г. наук Городній Микола Григорович	01.11.1963 р. Відрахована із аспірантури

1	2	3	4	5	6
78	Яшкова Лідія Петрівна	1961 – 1964 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Технология водно-воздушной мочки конопли»	д-р с.-г. наук Жуков Митрофан Степанович	Не має відомостей
79	Задорожна Галина Авксентіївна	1961 – 1964 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Разработка методики селекции на устойчивость сортов конопли к болезням»	канд. с.-г. наук Аринштейн Ганна Йосипівна	
80	Губський Федір Матвійович.	1961 – 1965 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Економіка»	Кандидатська дисертація на тему: «Экономическая эффективность производства конопли в колхозах полесских районов Сумской области (на примере Ямпольского района)»	канд. економ. наук Дубінов П.Г.	Не має відомостей
81	Бондарева Олександра Герасимівна	1961-1964 рр. Аспірант ВНДІЛК «Технологія луб'яних культур»	Кандидатська дисертація на тему: «Технология водно-воздушной мочки конопли»	канд. техн. наук Дербеньов Сергій Іванович	16.05.1967 р. Костромський технологічний інститут канд. техн. наук
82	Грабовський Микола Петрович	1962 – 1965 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние длительного систематического применения удобрений на изменение плодородия почвы при возделывании бессменной конопли»	д-р с.-г. наук Жуков Митрофан Степанович	Не має відомостей

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
83	Нечипоренко Іван Логвинович	1962 – 1965 рр. Аспірант ВНДІЛК «Сільськогосподарські машини»	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование процесса сушки семян конопли комбайновой уборки с целью установления оптимального режима сушки»	канд. с.-г. наук Ляшенко Сергій Никанорович	Не захистився
84	Василенко Єфросинія Дмитрівна	1962 – 1965 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	«Влияние сроков и способов посева кормовых бобов на их продуктивность и урожай последующей конопли в условиях полесья УССР»	канд. с.-г. наук Крашенінніков Микола Олексійович	27.10.1972 р. Білоруська сільськогосподарська академія
85	Кацов Іван Іванович	1962 – 1965 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему «Влияние норм высева и способов посева конопли на урожай семян и волокна на разных фонах удобрений»	канд. с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	25.04.1968р. Одеський сільськогосподарський інститут канд. с.-г. наук
86	Покозій Віктор Трохимович	1962 – 1965 рр. Аспірант ВНДІЛК «Захист рослин і ентомологія»	Кандидатська дисертація на тему: «Усовершенствование химического метода борьбы с конопляной блохой на конопле»	Д-р біол. наук, професор Медведєв Сергій Іванович Зав. кафедри ентомології Харківського державного університету	1966 р. канд. біол. наук
87	Жуков Митрофан Степанович	1963 – 1966 рр. Докторант ВНДІЛК «Агрохімія»	Докторська дисертація на тему: «Значение состава катионов почвы и удобрений в жизни и продуктивности растений»		1966 р. д-р с.-г. наук

1	2	3	4	5	6
88	Козинець Ніна Іванівна	1963 – 1966 рр. Аспірант ВНДІЛК «Фітопатологія і захист рослин»	Кандидатська дисертація на тему: «Клеверная листовертка и другие малоизученные вредители конопли и меры борьбы с ними»	канд. с.-г. наук Дмитрієв Георгій Володимирович	Не має відомостей
90	Сустріна Віра Ернстівна (науковий співробітник Пензенської державної сільськогосподарської станції)	Протокол №17 від 11-15 грудня 1962 року. Клопотання при призначення ступеня канд. с.-г. наук без захисту дисертації, або із захистом але без випробувальних іспитів кандидатського мінімуму»	«Работы по агротехнике, селекции и семеноводству конопли (По совокупности опубликованных работ)»	Вчена рада ВНДІЛК підтримує клопотання Пензенської державної сільськогосподарської дослідної станції при присудження ступеня канд. с.-г. наук без захисту дисертації кандидатського мінімуму.	1967 р канд. с.-г. наук
91	Гончаров Григорій Іванович	1963 – 1967 рр. Здобувач ВНДІЛК	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование, разработка и внедрение в производство новых коноплеуборочных машин и технологических процессов комплексной механизации уборки конопли»	Не призначався	24.01.1968 р. Рада ВНДІ сільськогосподарського машинобудування ім. В.П. Горячкина канд. техн. наук
92	Коваленко Олексій Леонтійович	1963 – 1966 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агротехніка»	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование процесса механической дефолиации и ее влияние на выделение луба из свежесрезанных стеблей кенафа»	канд. с.-г. наук Ляшенко Сергій Никанорович	30.10.1974р. Всесоюзний НДІ сільськогосподарського машинобудування ім. В.П. Горячкина. канд. техн. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
93	Євтушенко Валентина Семенівна	1963 – 1966 рр. Аспірант ВНДІЛК «Первинна обробка текстильної сировини»	Кандидатська дисертація на тему: «Технологическое обоснование зависимостей между физико-механическими свойствами конопляного сырья и его качеством»	канд. техн. наук Тимонін Михайло Олександрович	Не має відомостей
94	Ізмалков Віталій Іванович	1963 – 1966 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Отзывчивость селекционных сортов конопли на удобрение»	д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	24.04.1967 р. Білоцерківський сільськогосподарський інституту канд. с.-г. наук
95	Архипов Віктор Семенович	1963 – 1966 рр. Аспірант ВНДІЛК «Первинна обробка текстильної сировини»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение процессов механического удаления влаги из мокрой конопляной тресты»	канд. техн. наук Тимонін Михайло Олександрович Веселов Віктор Іванович	Не має відомостей
96	Мигаль Микола Дмитрович	1963 – 1966 рр. Аспірант ВНДІЛК «Фізіологія рослин»	Кандидатська дисертація на тему: «Вивчення морфологічних і фізіологічних особливостей пилку конопель у зв'язку із питаннями гібридизації»	д-р с.-г. наук Аринштейн Ганна Йосипівна	05.03.1968 р. Інститут фізіології рослин АН УРСР канд. біол. наук
		1994 р. Докторант ВНДІЛК «Фізіологія рослин»	Докторська дисертація		03.06.1994 р. Селекційно-генетичний інститут УААН д-р. біол. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
97	Гетманов Петро Іванович	1963 – 1966 рр. Здобувач ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние калийных удобрений и микроудобрений на урожай и качество конопли на пойменных торфянистых почвах р. Неруссы»»	Академік Якушкін І.В.	1966 р. канд. с.-г. наук
98	Варченко Іван Гнатович	1964 – 1965 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Продолжительность использования сорта конопли с повышенным содержанием волокна в стеблях»	канд. с.-г. наук Сенченко Григорій Іванович	Переведений до Сибірського НДІХІ
99	Матвієнко Антоніна Василівна	1964 – 1967 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние соотношений минеральных удобрений на урожай и формирование волокна кенафа»	канд. с.-г. наук Лев Василь Тарасович	1971 р. канд. с.-г. наук
100	Папсуй Ілля Якович	1964 – 1968 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение доз и соотношений минеральных удобрений под коноплю на пойменных почвах»	канд. с.-г. наук Реп'ях Ірина Іванівна	Не має відомостей
101	Агишев Фатих Зарифович	1964 – 1967 рр. Аспірант ВНДІЛК «Первинна обробка текстильної сировини»	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование процесса лубовыделения из стеблей конопли»	канд. с.-г. наук Веселов Віктор Іванович	Не має відомостей

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
102	Горшков Анатолій Петрович	1964 – 1966 рр. Докторант ВНДІЛК	Кандидатська дисертація на тему: «Дослідження процесу сепарації і обґрунтування технологічної схеми очистки насіння конопель»	канд. с.-г. наук Ляшенко Сергій Никанорович	17.01.1974 р. Воронізький сільськогосподарський інститут ім. К.Л. Глінки канд. техн. наук
103	Степанов Геннадій Степанович	1964 – 1967 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Терміни збирання нових селекційних сортів конопель»	канд. с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	26.06.1968 р. Кубанський ордену Трудового Червоного Прапора сільськогосподарський інститут канд. с.-г. наук
104	Зинькович Степан Іванович (здобувач)	1965-1966 рр. Здобувач ВНДІЛК	Кандидатська дисертація на тему: «Размещение и производство конопли в Украинской ССР»		06.12.1967 р. Український науково-дослідний інститут економіки і організації сільського господарства канд. економ. наук
105	Положий Володимир Миколайович	1965 – 1966 рр. Здобувач ВНДІЛК «Економіка»	Кандидатська дисертація на тему: «Оплата труда в коноплярстве и пути ее совершенствования»	канд. екон. наук Нижній М.І.	1966 р. канд. економ. наук
106	Горбатюк Віктор Семенович	1965 – 1968 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение эффективности сроков и способов внесения удобрений под коноплю»	д-р с.-г. наук Жуков Митрофан Степанович	Не має відомостей
107	Гапич Іван Володимирович	1965 - 1969 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Вплив окремих прийомів агротехніки на посівні і врожайні якості насіння коноплі»	канд. с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	Полтавський сільськогосподарський інституту 29.12.1970 канд. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
108	Ступаков Іван Олександрович	1965 – 1968 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Вплив попередників на врожай конопель і врожайність грунту»	канд. с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	24.11.1970 р. Український НДІ рослинництва, селекції і генетики ім. В.Я. Юр'єва канд. с.-г. наук
110	Таракан Микола Іванович	1966 – 1969 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Дослідження первинного і вторинного волокна у конопель у зв'язку із питаннями селекції»	д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	10.05.1971 р. Всесоюзний НДІ рослинництва ім. М.І. Вавилова канд. біол. наук
111	Решетило Василь Васильович	1966 – 1969 рр. Аспірант ВНДІЛК «Механізація сільськогосподарського виробництва»	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование первичных аппаратов для выделения семян из продуктов обмолота конопли»	канд. с.-г. наук Ляшенко Сергій Никанорович	Не має відомостей
112	Сорока Володимир Петрович	1967 – 1970 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Сравнительное цитозмбриологическое исследование двудомной и однодомной конопли»	Канд. с.-г. наук Жатов Олексій Гнатович	15.09.1977 р. Донецький ботанічний сад АН УРСР канд. біол. наук
113	Логінов Михайло Іванович	1967 – 1970 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Вивчення взаємозв'язку між основними ознаками рослин конопель з селекційною метою»	д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	15.05.1972 р. Всесоюзний науково- дослідний інститут рослинництва ім. М.І. Вавілова канд. с.-г. наук
			Докторська дисертація на тему: «Создание высокопродуктивных сортов льна-долгунца, пригодных для индустриально-поточной технологии производства»		08.07.2009 р. Інститут зернового господарства УААН д-р с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
114	Шапкін Юрій Андрійович	1966 – 1969 рр. Аспірант ВНДІЛК «Матеріалознавство»	Кандидатська дисертація на тему: «Действие света и атмосферных условий на волокно и канатную пряжу конопли»	канд. техн. наук Тимонін Михайло Олександрович	15.05.1981 р. Каунаський політехнічний інститут ім. Антанаса Снечкуса канд. техн. наук
115	Горшкова Лідія Михайлівна	1966-1969 рр. Аспірант відділу селекції і генетики конопель ВНДІЛК	Кандидатська дисертація на тему: «Фізіолого-біохімічні особливості конопель різної статі дводомних і однодомних форм»	Лебедєв Сергій Іванович – професор, доктор біологічних наук	26.02.1971р. Українська сільськогосподарська академія канд. біол. наук
			Докторська дисертація на тему: «Біологічні основи формування каннабіноїдних сполук у коноплях та розробка методів виявлення їх вмісту в селекційних цілях»		22.06.1994 р. Інститут землеробства УААН д-р. с.-г. наук
116	Гавриченко Іван Федорович	1966 – 1970 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Генетическое изучение гибридов конопли»	канд. с.-г. наук Аринштейн Ганна Йосипівна	Не має відомостей
117	Головій Віталій Сергійович	1967 – 1970 рр. Аспірант ВНДІЛК «Механізація сільськогосподарського виробництва»	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование процесса сепарирования конопляного вороха на грохоте»	канд. с.-г. наук Ляшенко Сергій Никанорович	Не захистився
118	Коваленко Валентин Михайлович	1967 – 1970 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Изучение влияния ионизирующих излучений и химических мутагенов на рост, развитие и наследственность конопли»	канд. с.-г. наук Жатов Олексій Гнатович	1972 р. канд. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
119	Шатун Борис Іванович	1967 – 1970 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація «Вивчення підвищення ефективності добрив під коноплі»	канд. с.-г. наук Жуков Митрофан Степанович канд. с.-г. наук Бедак Григорій Романович	Не захистився
120	Посохов Олексій Васильович	1967 – 1971 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація «Агротехнические и химические меры борьбы с сорняками в специальных севооборотах»	канд. с.-г. наук Тарасов Анатолій Васильович	1971 р. канд. с.-г. наук
121	Романенко Василь Іванович	1968 – 1971 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние продолжительности и условий хранения на всхожесть и урожайные свойства семян конопли»	канд. с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	03.07.1973 р. Українського ордену Леніна НДІ рослинництва, селекції і генетики ім. В.Я. Юр'єва канд. с.-г. наук
122	Ким Юрій Мойсейович	1968 – 1971 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Вивчення дії іонізуючих випромінювань на зріст, розвиток, насінневу продуктивність і змінність кенафу »	канд. с.-г. наук Переверзев Григорій Антонович	1980 р. канд. с.-г. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
123	Вировець В'ячеслав Гаврилович	1968 – 1971 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Вивчення продуктивності різних репродукцій насіння конопель»	д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	13.12.1971 р. Всесоюзний ордену Леніна науково- дослідний інститут рослинництва ім. М.І. Вавилова канд. с.-г. наук
		1989 – 1992 рр. «Селекція і насінництво»	Докторська дисертація на тему: «Создание высокопродуктивных сортов конопли, не обладающих наркотической активностью»	д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	20.11.1992 р. Інститут цукрових буряків УААН (м. Київ) д-р с.-г. наук
124	Тарчоков Хасан Шамсадинович	1969 – 1972 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Меры борьбы с аррозией в посевах конопли в условиях Кабардино-Балканской АРСР»	канд. с.-г. наук Тарасов Анатолій Васильович	1972 р. канд. с.-г. наук
125	Колядко Іван Васильович	1969 – 1972 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Разработка методики выведения зазасихоустойчивых сортов конопли»	д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	23.10.1973 р. Ульяновський сільськогосподарський інститут канд. с.-г. наук
126	Умаров Абдувахаб Рашидович	1969 – 1972 рр. Аспірант ВНДІЛК «Первинна обробка текстильної сировини»	Кандидатська дисертація на тему: «Взаимосвязь внешних морфологических признаков стеблей кенафа с содержанием и качеством волокна кенафа»	канд. с.-г. наук Тимонін Михайло Олександрович	1982 р. канд. техн. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
127	Вировець Алла Олександрівна	1970 – 1971 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Эффективность доз азотных удобрений под коноплю в зависимости от содержания подвижного фосфора в почве»	канд. с.-г. наук Бедак Григорій Романович	Відраховану у зв'язку зі смертю
128	Гончарова Клавдія Дем'янівна	1970 – 1971 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Генетика»	Кандидатська дисертація на тему: «Цитолого- эмбриологическое изучение ядерной мужской стерильности у конопли»	канд. біол. наук Мигаль Микола Дмитрович	1977 р. канд. біол. наук
129	Щербань Іван Іванович	1970 – 1973 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Статеві типи однодомних конопель як похідний матеріал для селекції»	д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	30.01.1984 р. Українська ордена Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія канд. с.-г. наук
130	Сабодашов Микола Михайлович	1970 – 1974 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Економіка і організація сільськогосподарського виробництва»	Кандидатська дисертація на тему: «Рентабельность коноплеводства и пути ее повышения»	канд. с.-г. наук Забродський Олександр Юрійович	Не має відомостей
131	Хамраєв Сатикжан Садикович	1971 – 1973 рр. Аспірант ВНДІЛК (з 1973 року заочно) «Первинна обробка луб'яної сировини»	Кандидатська дисертація на тему «Изучение технологических свойств соломы тресты и волокна новых сортов конопли убранной на волокно и семена»	канд. техн. наук Тимонін Михайло Олександрович	Помер

1	2	3	4	5	6
132	Лепська Любов Антонівна	1971 – 1974 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Стеблевой мотылек и конопляная блошка на конопле и меры борьбы с ними»	канд. с.-г. наук, доцент З.П. Борисова	03.04.1981 р. Харківський ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва канд. біол. наук
133	Ситник Василь Петрович	1971 – 1974 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Мутація жовтостебельності як похідний матеріал для селекції конопель»	д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	04.06.1979 р. Українська сільськогосподарська академія канд. с.-г. наук
134	Голобородько Павло Арсентійович	1971-1974 рр. Аспірант ВНДІЛК	Кандидатська дисертація на тему: «Хімічна дефоліація і десикація конопель»	канд. с.-г. наук Тарасов Анатолій Васильович	23.02.1977 р. Всесоюзний науково- дослідний інститут рослинництва ім. М.І. Вавилова канд. с.-г. наук
135	Матохіна Галина Михайлівна	1973 – 1976 рр. Аспірант ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Изменение агрофизических свойств почвы в пропашном звене севооборота в зависимости от приемов ухода»	канд. с.-г. наук Тарасов Анатолій Васильович	Не має відомостей
136	Дзюба Федір Семенович	1973 – 1977 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Механізація сільськогосподарського виробництва»	Кандидатська дисертація на тему: «Дослідження фізико-механічних якостей луб'яних культур, вибір і обґрунтування робочих органів селекційної молотарки»	канд. техн наук Гончаров Григорій Іванович	Не має відомостей

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
137	Руденко Григорій Пилипович	1973 – 1977 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Економіка і організація сільськогосподарського виробництва»	Кандидатська дисертація на тему: «Організація і оплата праці механізованих ланок у коноплярстві»	д-р с.-г. наук професор Курського сільськогосподарського інституту Ванін Дмитро Юхимович	Не має відомостей
138	Орлов Микола Михайлович	1973 – 1977 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Использование физиологически активных веществ при получении исходного коллекционного материала конопли»	д-р с.-г. наук Жатов Олексій Гнатович	1986 р. канд. с.-г. наук
139	Сидоренко Микола Михайлович	1974 – 1977 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Тетраплоидная однодомная конопля как исходный материал для селекции»	д-р с.-г. наук Жатов Олексій Гнатович	1984 р. канд. с.-г. наук
140	Скоропад Володимир Григорович	1974 – 1978 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Сільськогосподарські машини»	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование и обоснование рабочих органов подборщика для подбора стеблей конопли из расстила»	канд. техн. наук Гончаров Григорій Іванович	Не має відомостей
141	Петров Анатолій Олександрович	1974 – 1978 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Технічні культури»	Кандидатська дисертація на тему: «Способы посева и нормы высева однодомной конопли для механизированной уборки в условиях Пензенской области»	д-р с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	Не має відомостей

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
142	Росновський Микола Григорович	1976 – 1979 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Продуктивность льна-долгунца в зависимости от сроков уборки в условиях северо-восточной части УССР»	д-р с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	18.01.1982 р. Українська ордену Трудового Червоного Прапору сільськогосподарська академія канд. с.-г. наук
143	Бондаренко Антоніна Дем'янівна	1975 -1978 рр. Здобувач ВНДІЛК «Рослинництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Сроки посева, нормы высева и сроки уборки однодомной конопли в районах среднерусской зоны коноплесейания»	д-р с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	1978 р. канд. с.-г. наук
144	Степченко Олександр Григорович	1976 – 1979 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Біологічна і господарська характеристика колекції льону в умовах північно-східної зони Полісся УРСР»	д-р с.-г. наук Дьомкін Андрій Павлович	Не має відомостей
145	Чухнов Василь Якович	1976 – 1980 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Загальне землеробство»	Кандидатська дисертація на тему: «Усовершенствование мер борьбы с сорняками на семенных посевах конопли в условиях Краснодарского края»	канд. с.-г. наук Тарасов Анатолій Васильович	Не має відомостей

1	2	3	4	5	6
146	Пашина (Фоміна) Лідія Володимирівна	1977 – 1980 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Вивчення спадковості основних господарсько-цінних ознак льону-довгунцю в системі діалельних схрещень з метою створення нового похідного матеріалу»	Заслужений діяч науки УРСР, д-р с.-г. наук, професор Сенченко Григорій Іванович	26.11.1991 р. Всесоюзна академія сільськогосподарських наук ім. В.І Леніна (канд. с.-г. наук)
147	Мигун Микола Павлович	1979 – 1982 рр. Аспірант ВНДІЛК (з 1980 року – заочно) «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Взаємозв'язок каннабіноїдів і господарсько-цінних ознак конопель»	канд. с.-г. наук Вировець В'ячеслав Гаврилович	10.10.1995 р. Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва УААН канд. с.-г. наук
148	Пявка Ганна Іванівна	1979 – 1983 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Цитологические и генетические изменения семян конопли в зависимости от продолжительности и условий их хранения»	д-р с.-г. наук Жатов Олексій Гнатович	Не має відомостей
149	Пашин Євген Львович	1979 – 1983 рр. Здобувач ВНДІЛК «Обробка текстильної сировини»	Кандидатська дисертація на тему: «Исследование способа дифференцированного скользящего изгиба стеблей соломы конопли в целях создания аппаратуры для определения их качества»	канд. техн. наук, доцент Левитський І.М.	1984 р. канд. техн. наук
		«Первинна обробка текстильної сировини»	Докторська дисертація: «Основи инструментальной оценки технологического качества стеблей и волокна конопли»		1991 р. д-р техн. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
150	Дишлевий Василь Арнанович	1981 – 1986 рр. Здобувач ВНДІЛК «Технічні культури»	Кандидатська дисертація на тему: «Урожай и качество однодомной конопли в зависимости от доз и способов применения минеральных удобрений на слабовищелаченых черноземах лесостепи УССР»	канд. с.-г. наук Бедак Григорій Романович	1986 р. канд. с.-г. наук
151	Дишлева Галина Василівна	1981 – 1986 рр. Здобувач ВНДІЛК «Технічні культури»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние приемов интенсивной технологии возделывания на продуктивность однодомной конопли в условиях левобережной лесостепи УССР»	канд. с.-г. наук Голобородько Павло Арсентійович	1989 р. канд. с.-г. наук
152	Гілязетдинов Рубіль Нуртдинович	1981 – 1984 рр. Аспірант ВНДІЛК	Кандидатська дисертація на тему: «Выделение волокна конопли посредством низкорослого скользящего нагиба»	д-р техн. наук Тимонін Михайло Олександрович	01.06.1993 р. Костромський технологічний інститут канд. техн. наук
153		2010 р.	Докторська дисертація		20.05.2010 р. Херсонський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України д-р техн. наук
154	Бородіна Катерина Іванівна	1982 – 1985 рр.	Кандидатська дисертація	канд. біол. наук Мигаль Микола Дмитрович	

Продовження додатку В₂

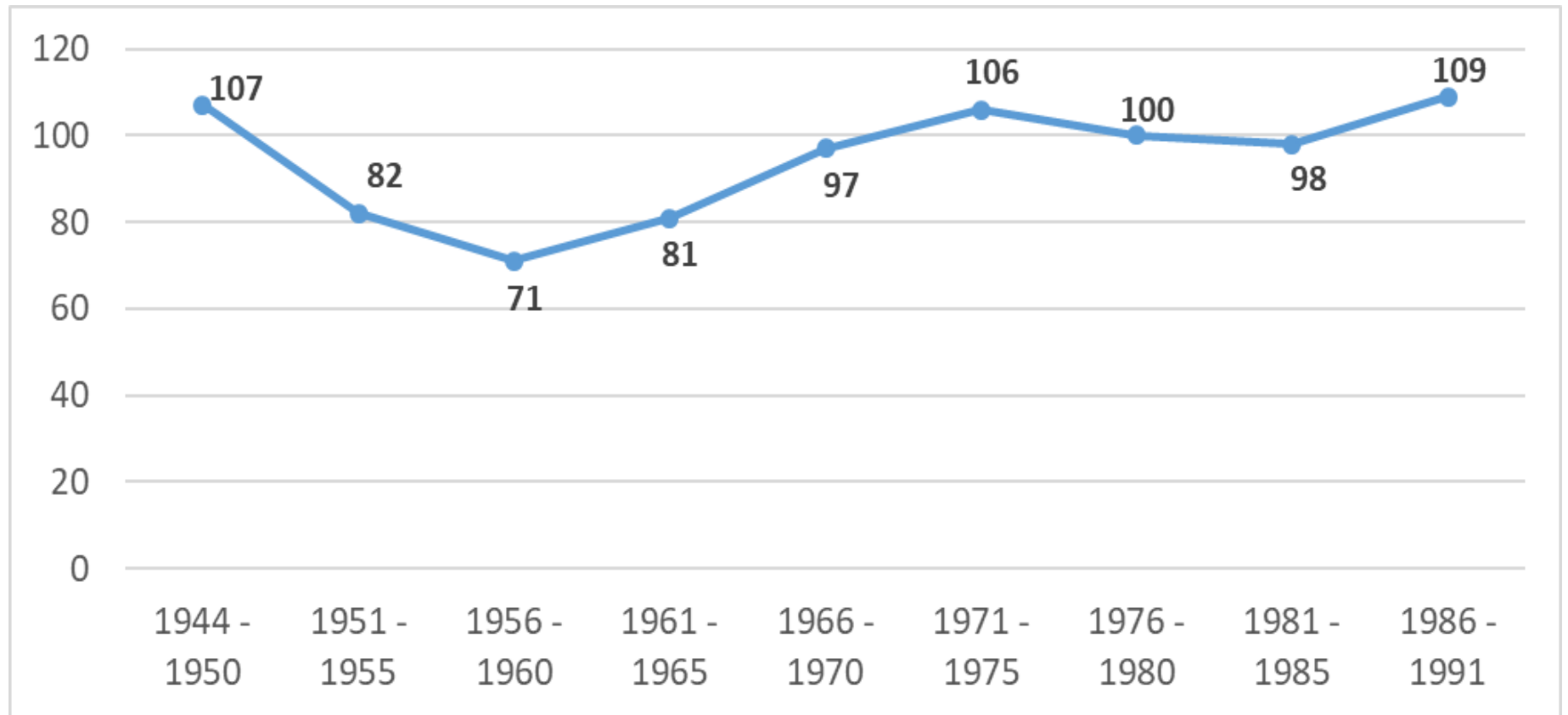
1	2	3	4	5	6
155	Лайко (Аверкіна) Ірина Михайлівна	1982 – 1985 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація «Изучение биологических и хозяйственных признаков и свойств новых сортов и сортообразцов конопли в селекционных целях»	канд. с.-г. наук Вировець В'ячеслав Гаврилович	28.02.1995 р. Інститут ефіроолійних і лікарських рослин УААН канд. с.-г. наук
156	Андрієнко Володимир Григорович	1983 – 1984 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Генетичне дослідження листів рослин конопель у зв'язку із їх продуктивністю»	канд. біол. наук Мигаль Микола Дмитрович	Відрахований 23 жовтня 1984 року
157	Фесенко Михайло Іванович	1983 – 1986 рр. Аспірант ВНДІЛК «Агрохімія»	Кандидатська дисертація на тему: «Эффективность применения минеральных удобрений под коноплю на эрозированных темно-серых лесных почвах»	канд. с.-г. наук Бедак Григорій Романович	Не має відомостей
158	Гридякін Віктор Олександрович	1983 – 1986 рр. Аспірант ВНДІЛК «Механізація сільськогосподарського виробництва»	Кандидатська дисертація на тему: «Обоснование параметров технологического процесса очистки семян кенафа на вибрационной семяочистительной машине»	д-р техн. наук, проф. П.М.Заїка, канд. техн. наук Горшков Анатолій Петрович	25.01.1990 р. Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства канд. техн. наук
159	Жуплатова Людмила Михайлівна	1983 – 1987 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Первинна обробка текстильної сировини» Здобувач ВНДІЛК до 1995 р.	Кандидатська дисертація на тему: «Розробка прискореного інструментального методу оцінки ступеня вилежування льно-трести»	д-р. техн. наук Пашин Євген Львович канд. техн. наук Бондарєва Олександра Герасимівна	19.10.1995 р. Херсонський індустріальний інститут канд. техн. наук

Продовження додатку В₂

1	2	3	4	5	6
160	Оберемок Євген Володимирович	1984 – 1988 рр. Аспірант ВНДІЛК (з 1985 р. заочно) «Технічні культури»	Кандидатська дисертація на тему: «Влияние основной обработки на питательный и водный режимы, агрофизические свойства почвы и продуктивность конопли »	канд. с.-г. наук Голобородько Павло Арсентійович	Не має відомостей про захист
161	Єгоров Володимир Олексійович	1985 – 1988 рр. Аспірант ВНДІЛК «Селекція і насінництво»	Кандидатська дисертація на тему: «Разработка приемов гибридизации конопли с целью повышения устойчивости признака однодомности»	канд. біол. наук Мигаль Микола Дмитрович	Відрахований із аспірантури 09.04.1988 р.
162	Черкасов Олексій Михайлович	1987 – 1991 рр. Аспірант-заочник ВНДІЛК «Технічні культури»	Кандидатська дисертація на тему «Особенности интенсивной технологии возделывания конопли в условиях юго-западной части Орловской области»	канд. с.-г. наук Голобородько Павло Арсентійович	Не має відомостей

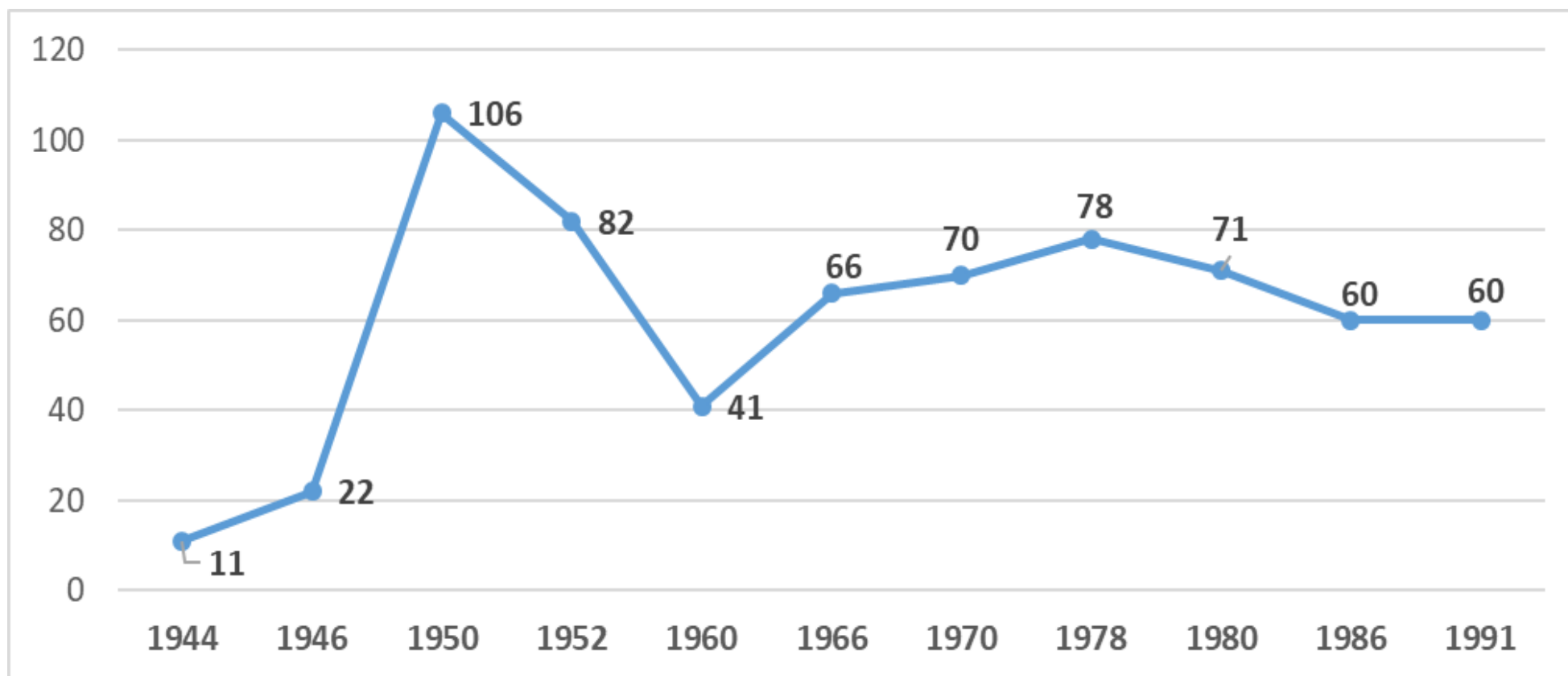
Додаток В₃

Динаміка зміни чисельності науковців ВНДІЛК за п'ятирічками упродовж 1944–1991 рр.

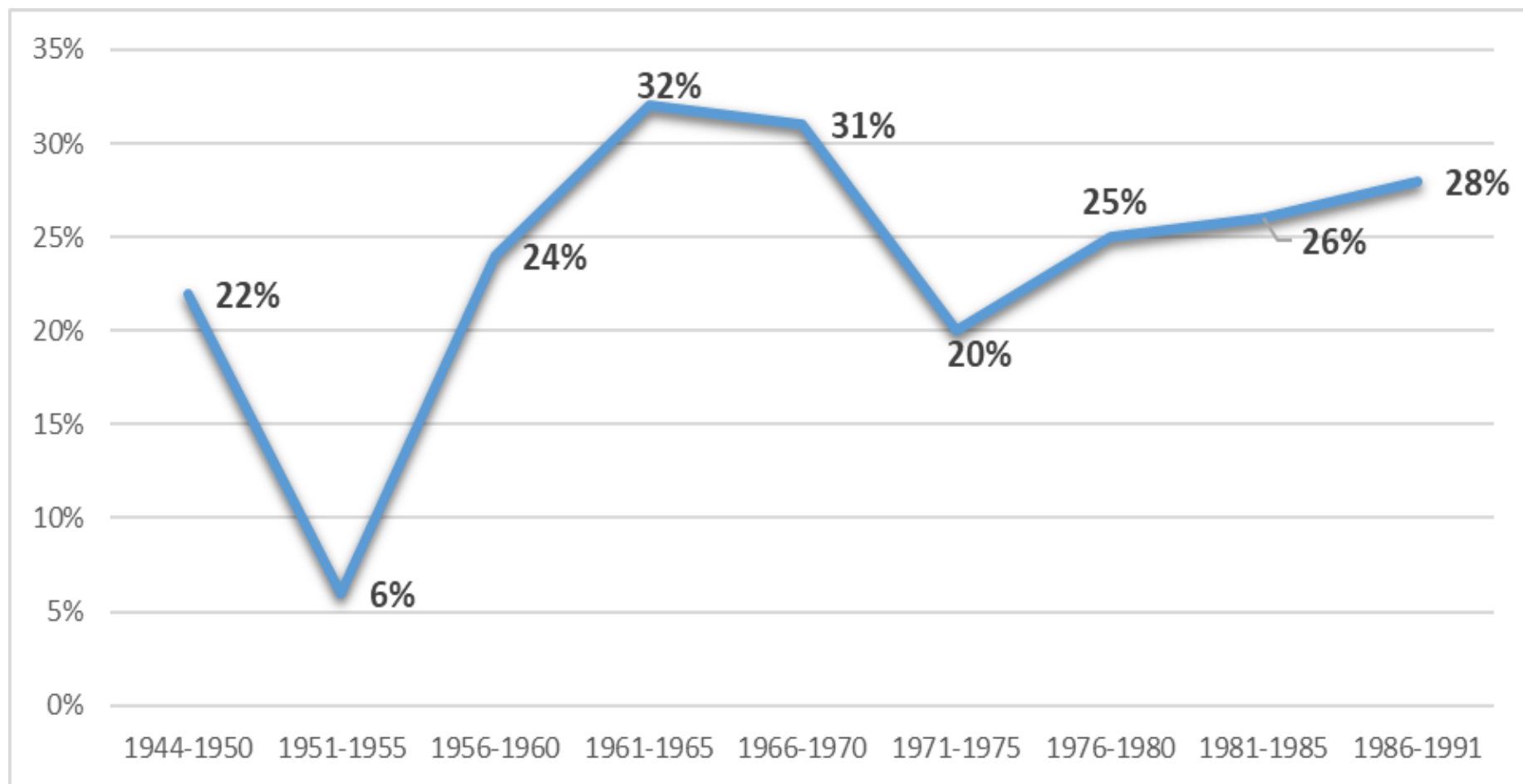
Додаток В₄

Динаміка зміни чисельності наукових кадрів за роками упродовж 1944–1991 рр.

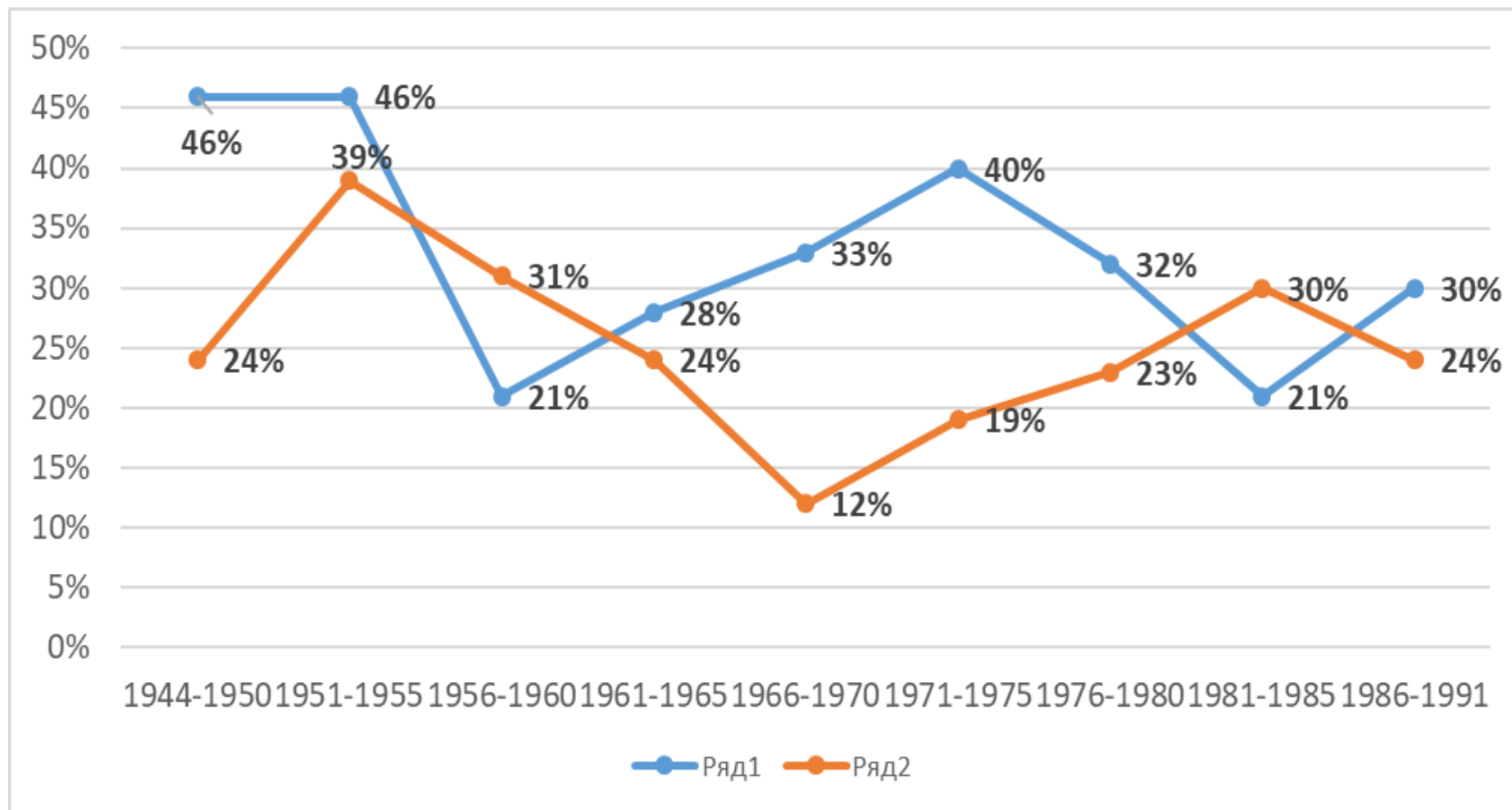
Додаток В₅

Динаміка чисельності молодих науковців у складі ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр.

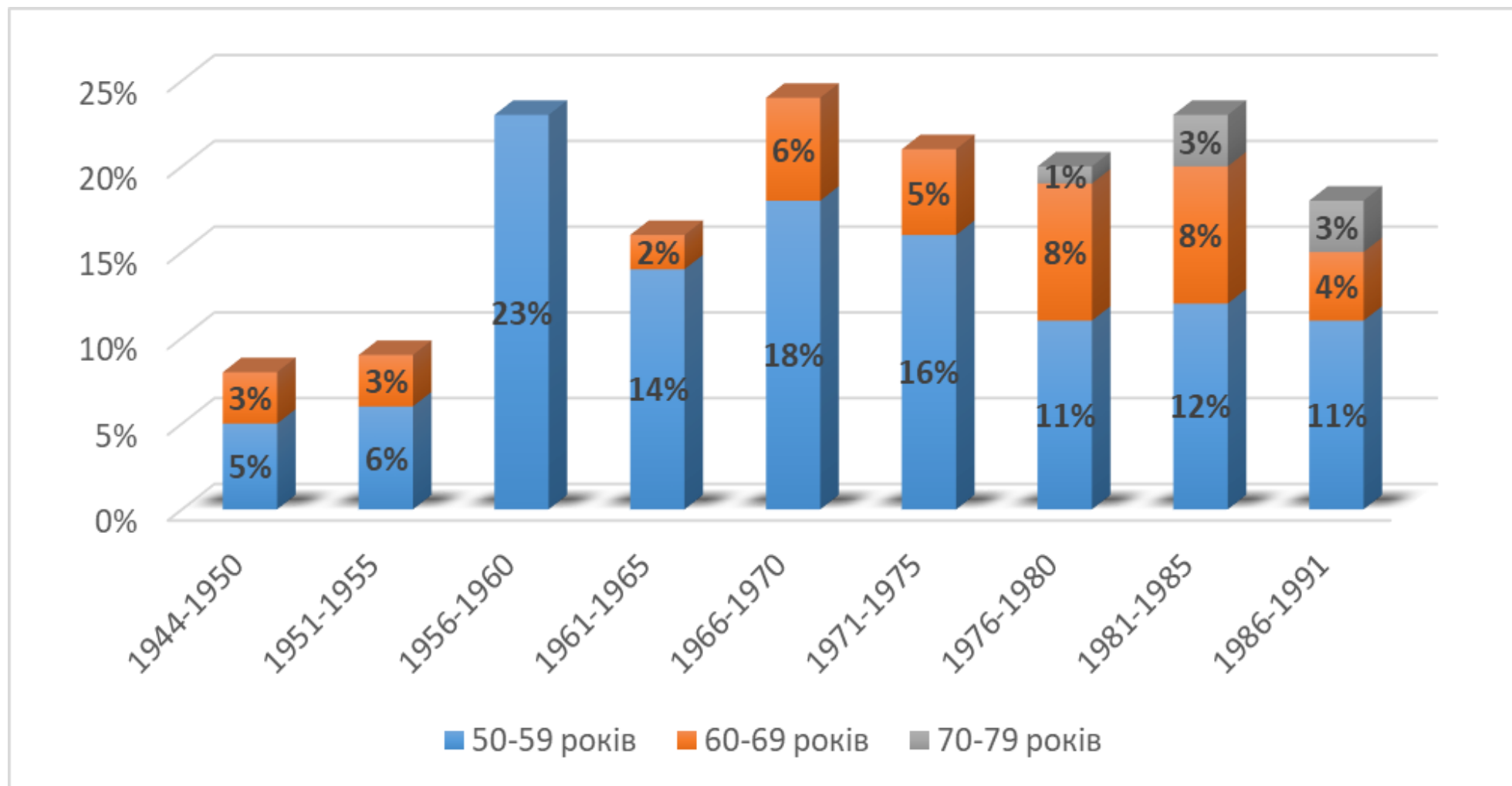
Додаток В₆

Динаміка чисельності вчених середнього віку у складі ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр.

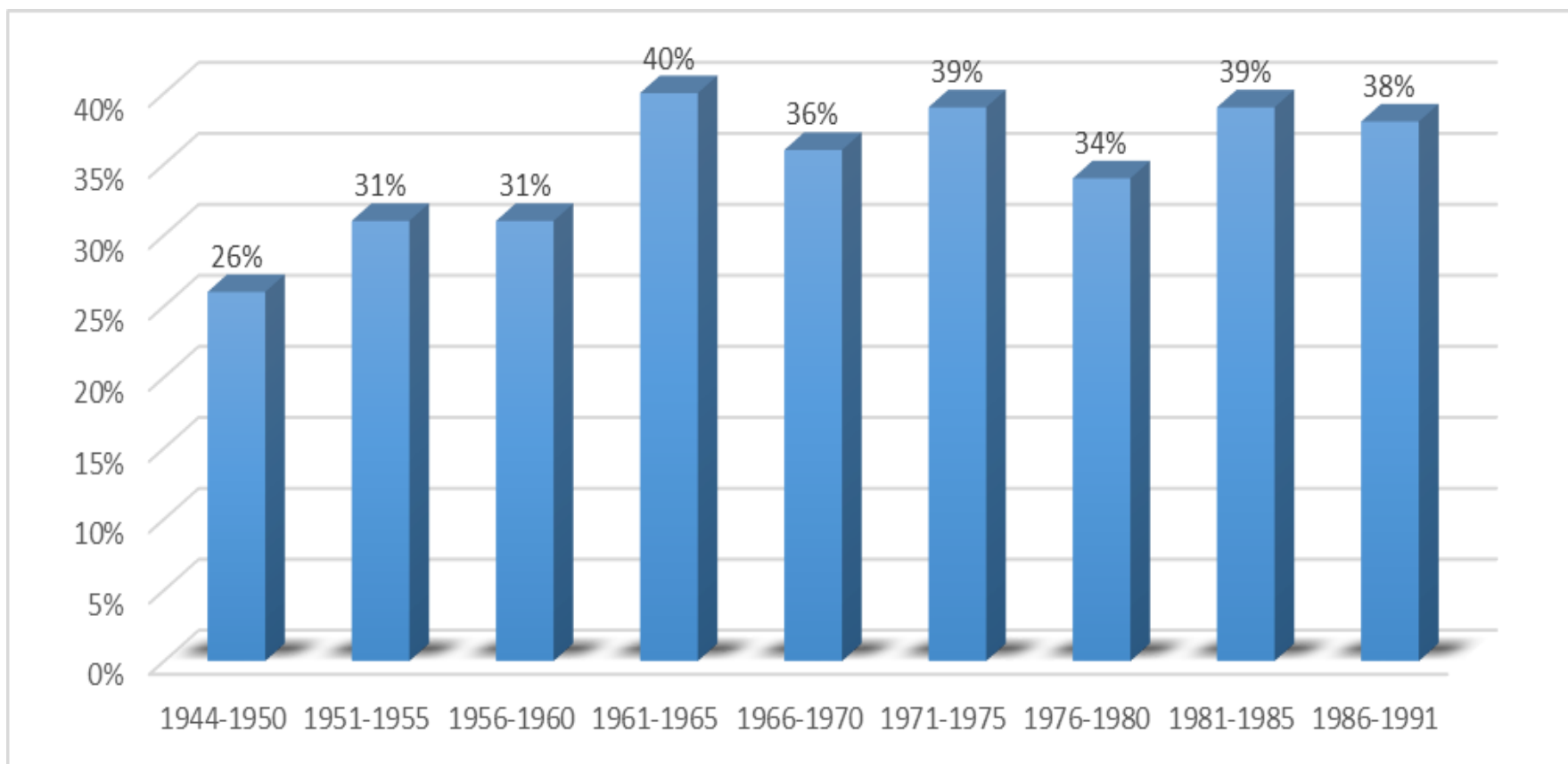
Додаток В₇

Динаміка чисельності вчених старшого віку у складі ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр.

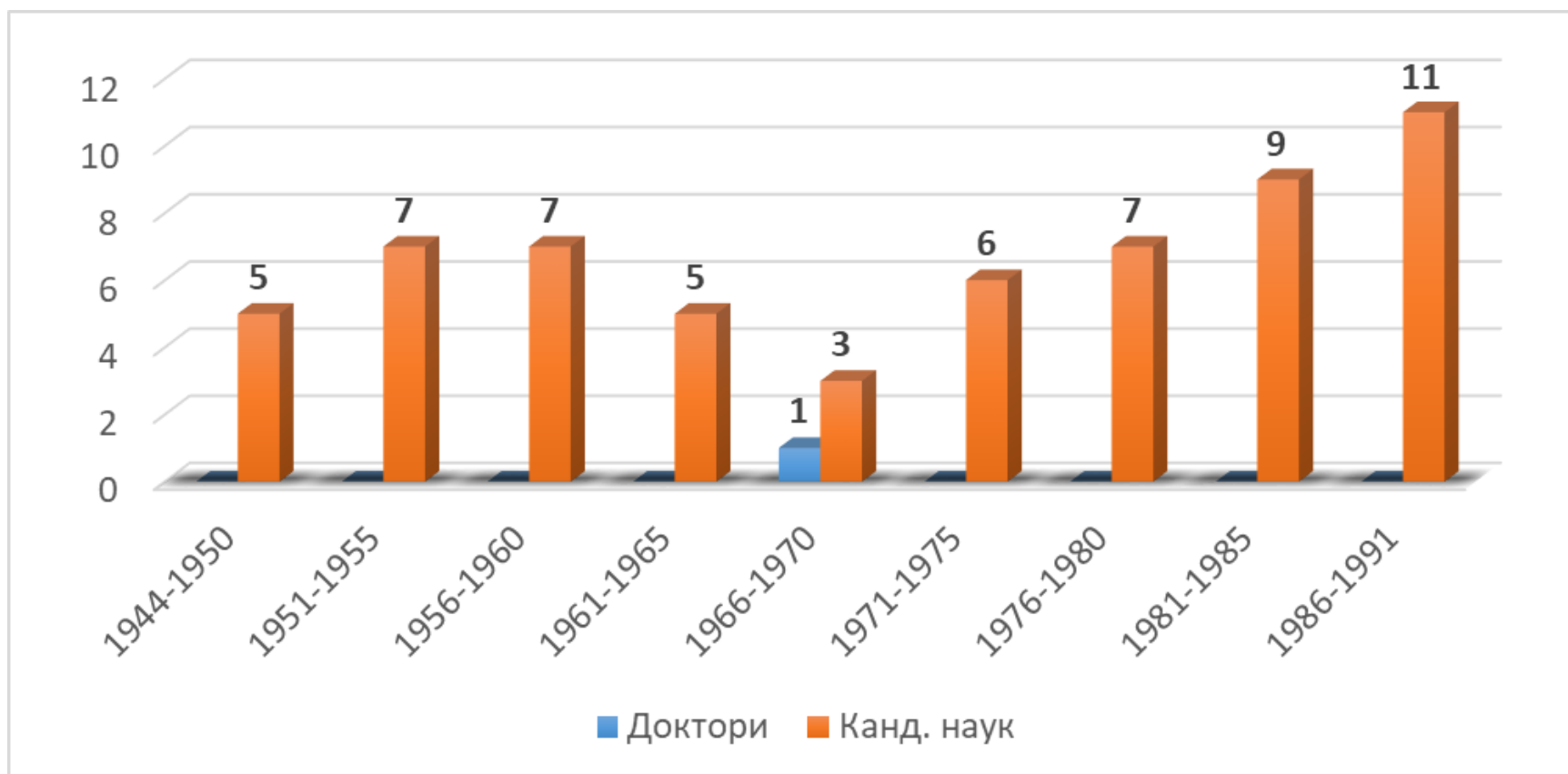
Додаток В₈

Частка жінок-науковців у колективі ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр.

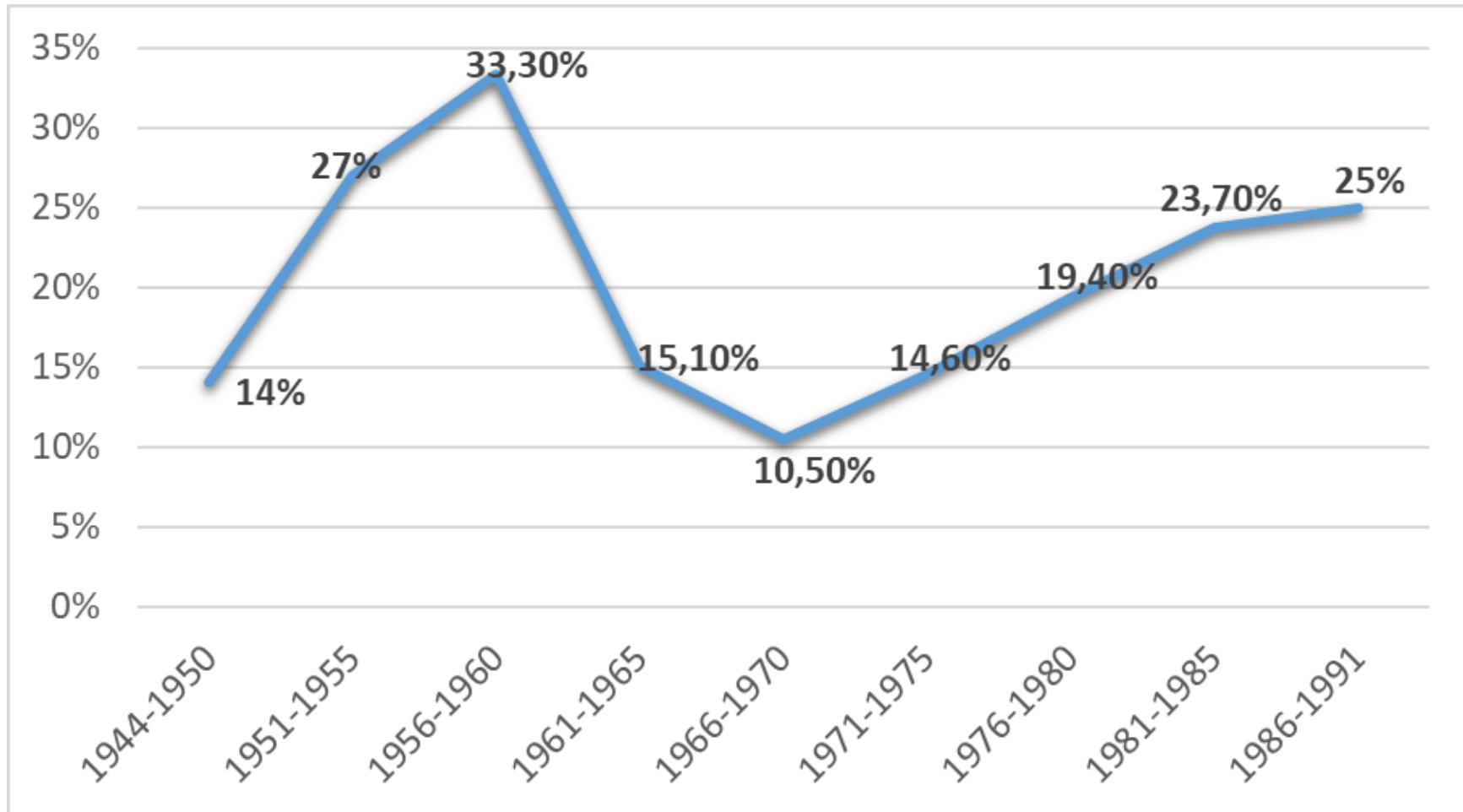

Додаток В₉

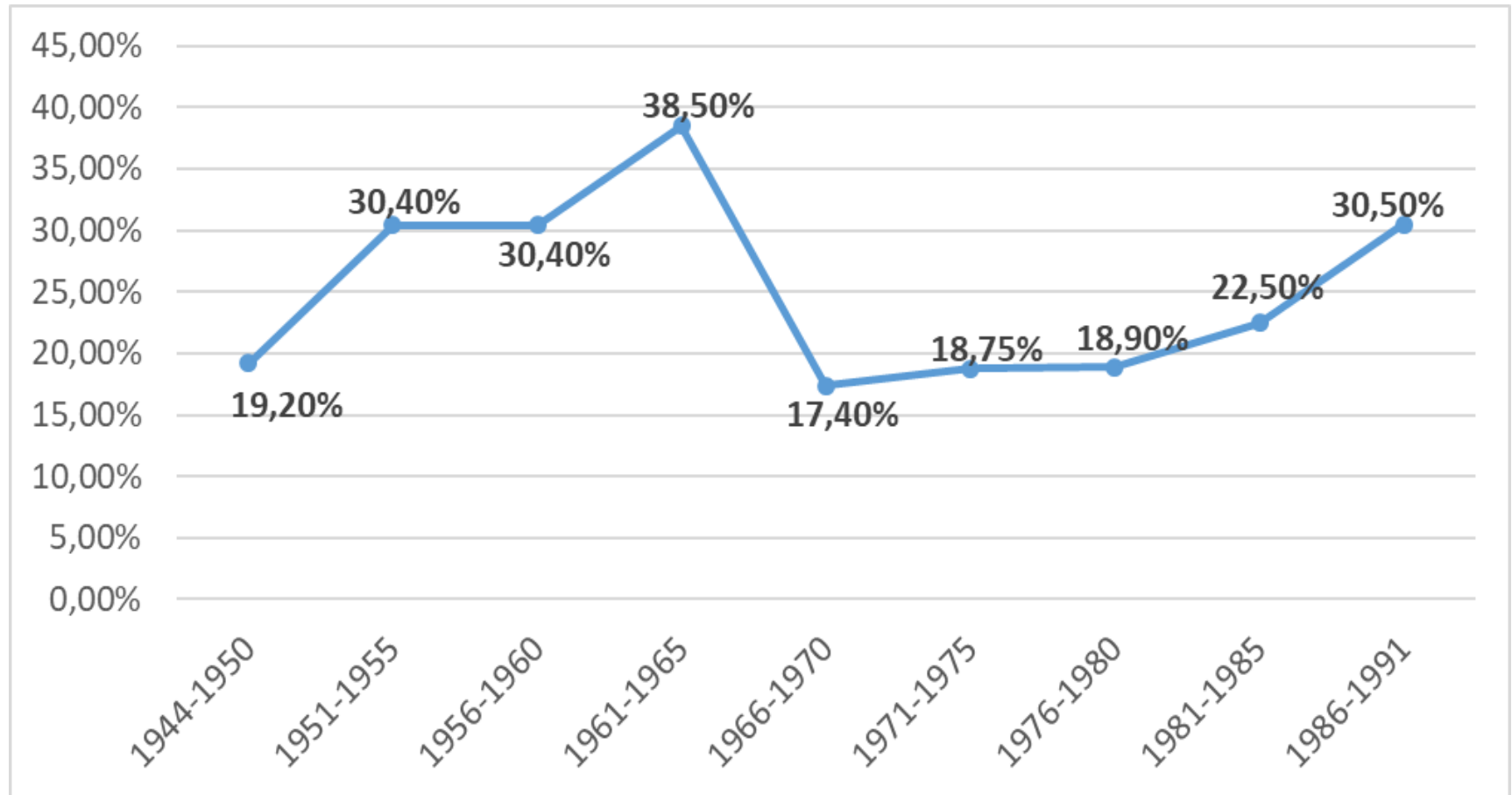
Динаміка змін кількості жінок, що мали науковий ступінь доктора і кандидата наук у 1944–1991 рр.

Частка жінок з вченим ступенем серед всіх працюючих жінок-науковців, 1944–1991 рр.

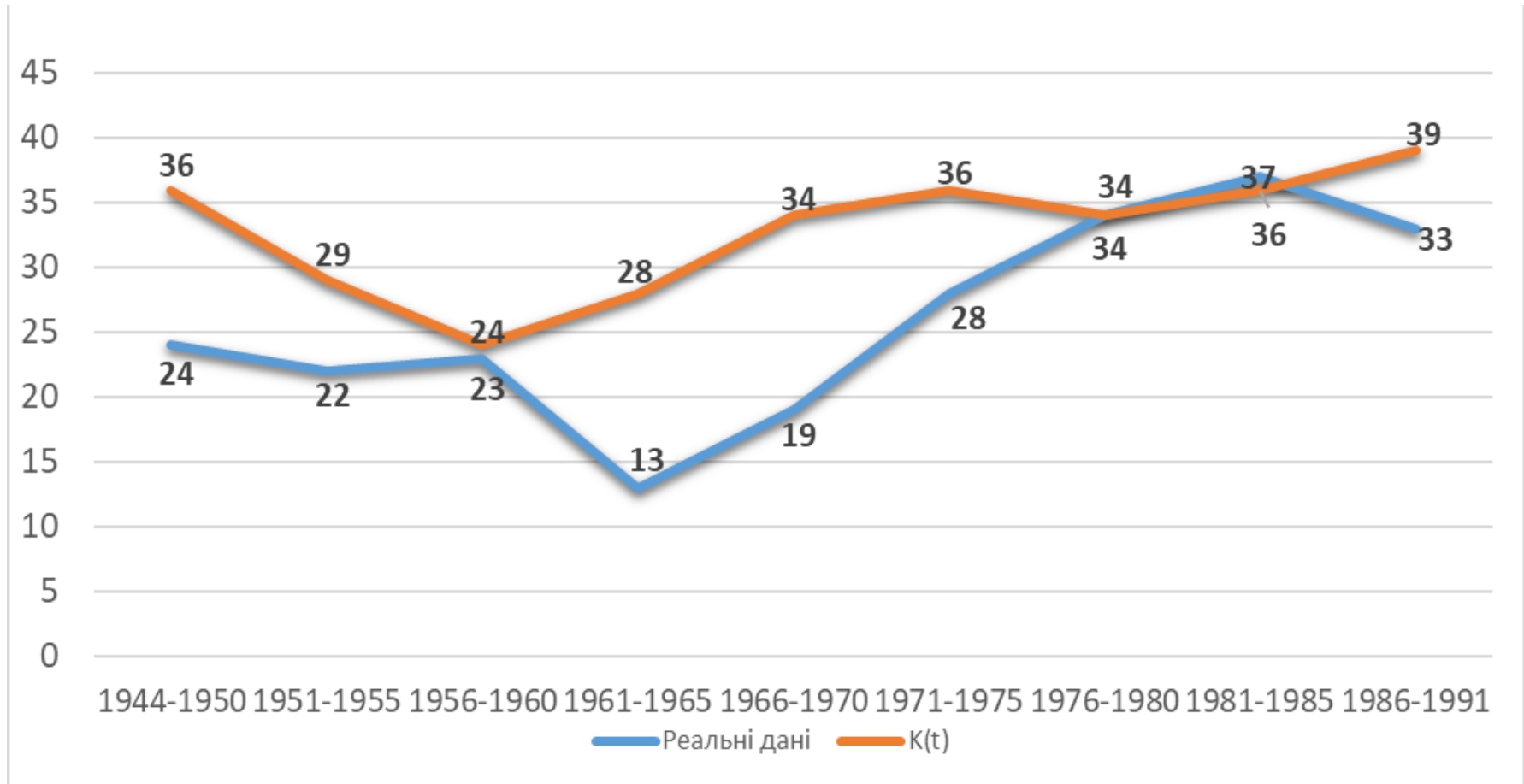

Частка жінок серед загальної кількості докторів і кандидатів наук ВНДІЛК, 1944–1991 рр.

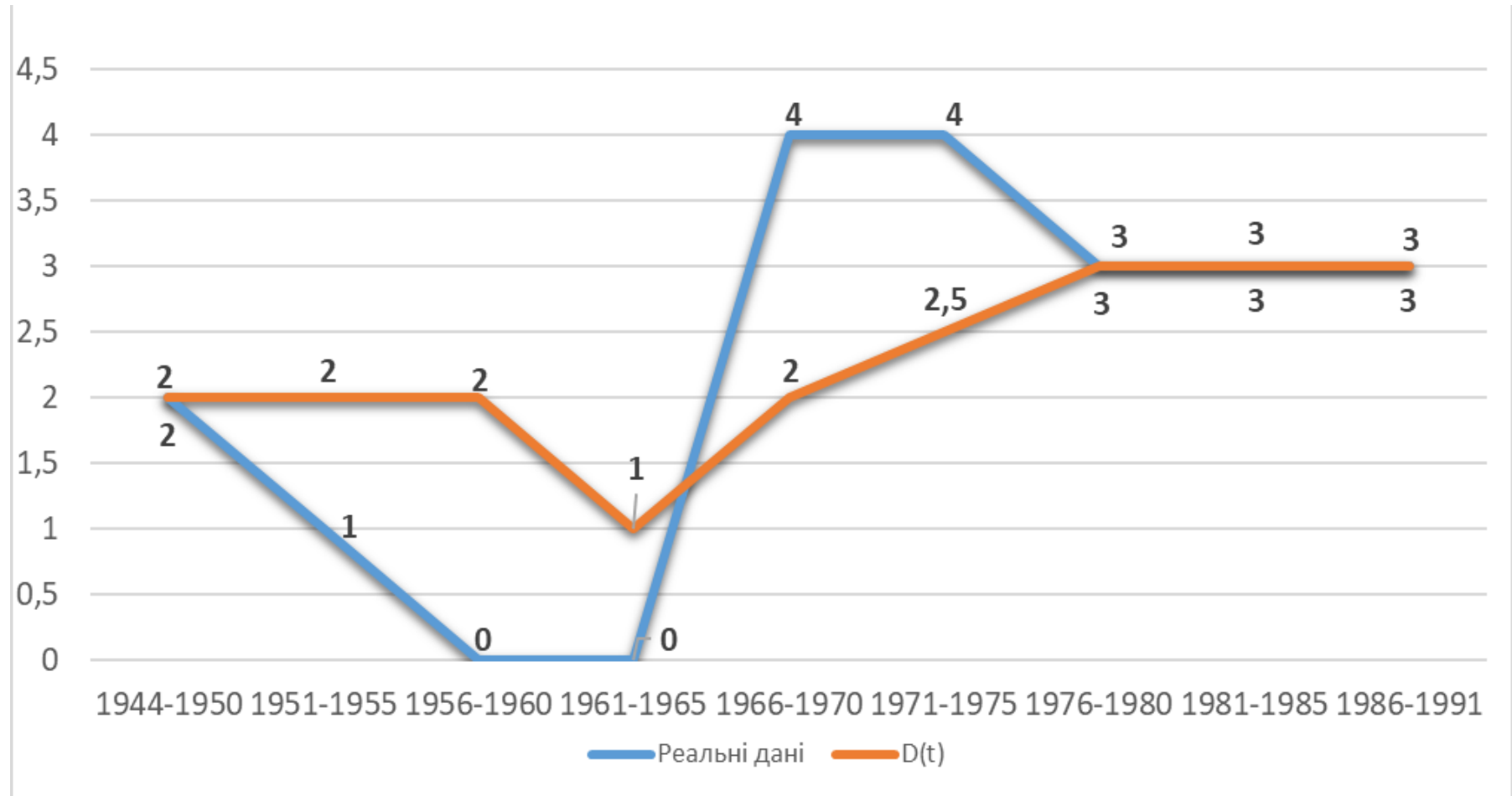
Додаток В₁₂

Порівняльний аналіз підрахованих даних $K(t)$ з реальними даними

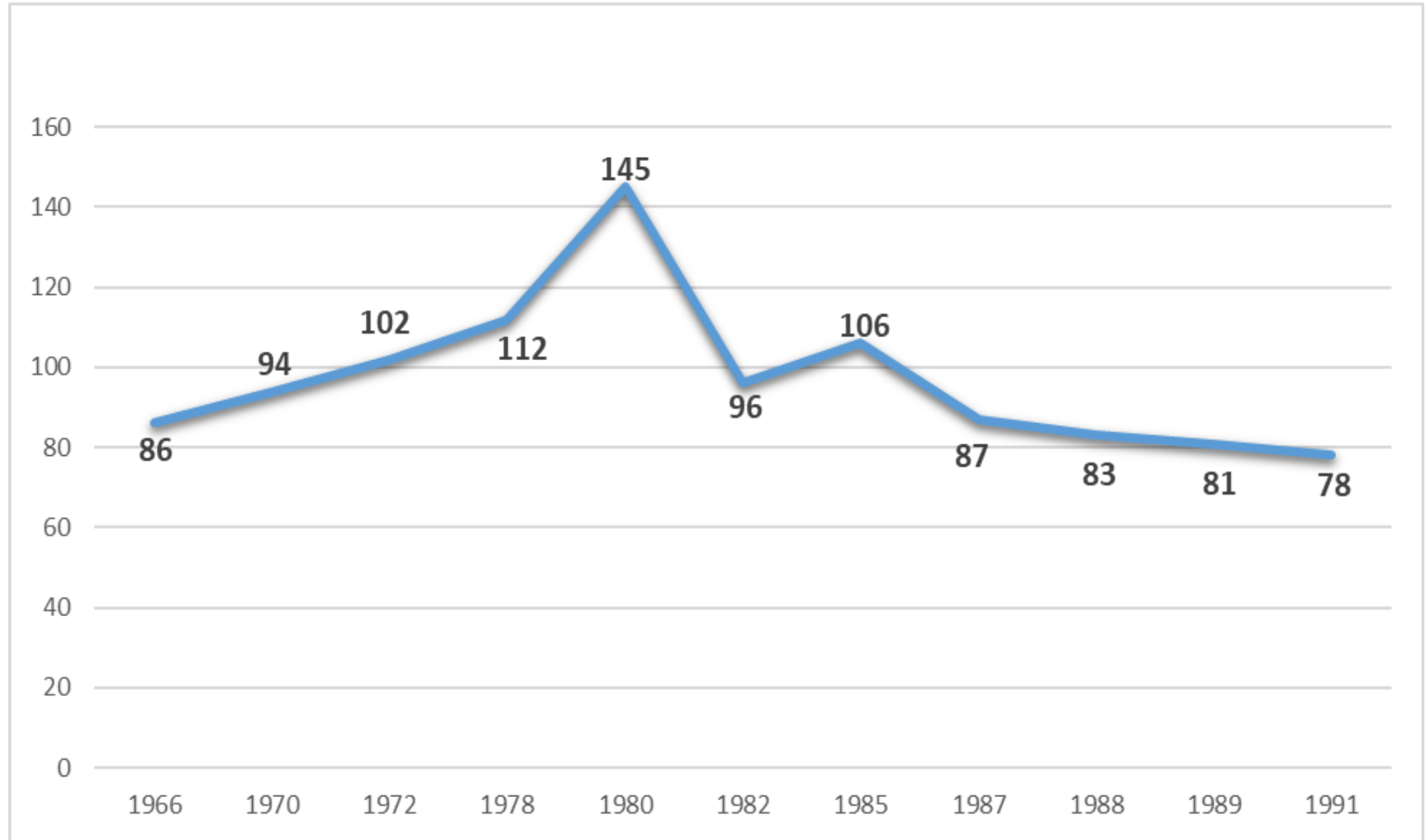
Додаток В₁₃

Порівняльний аналіз підрахованих даних $D(t)$ з реальними даними

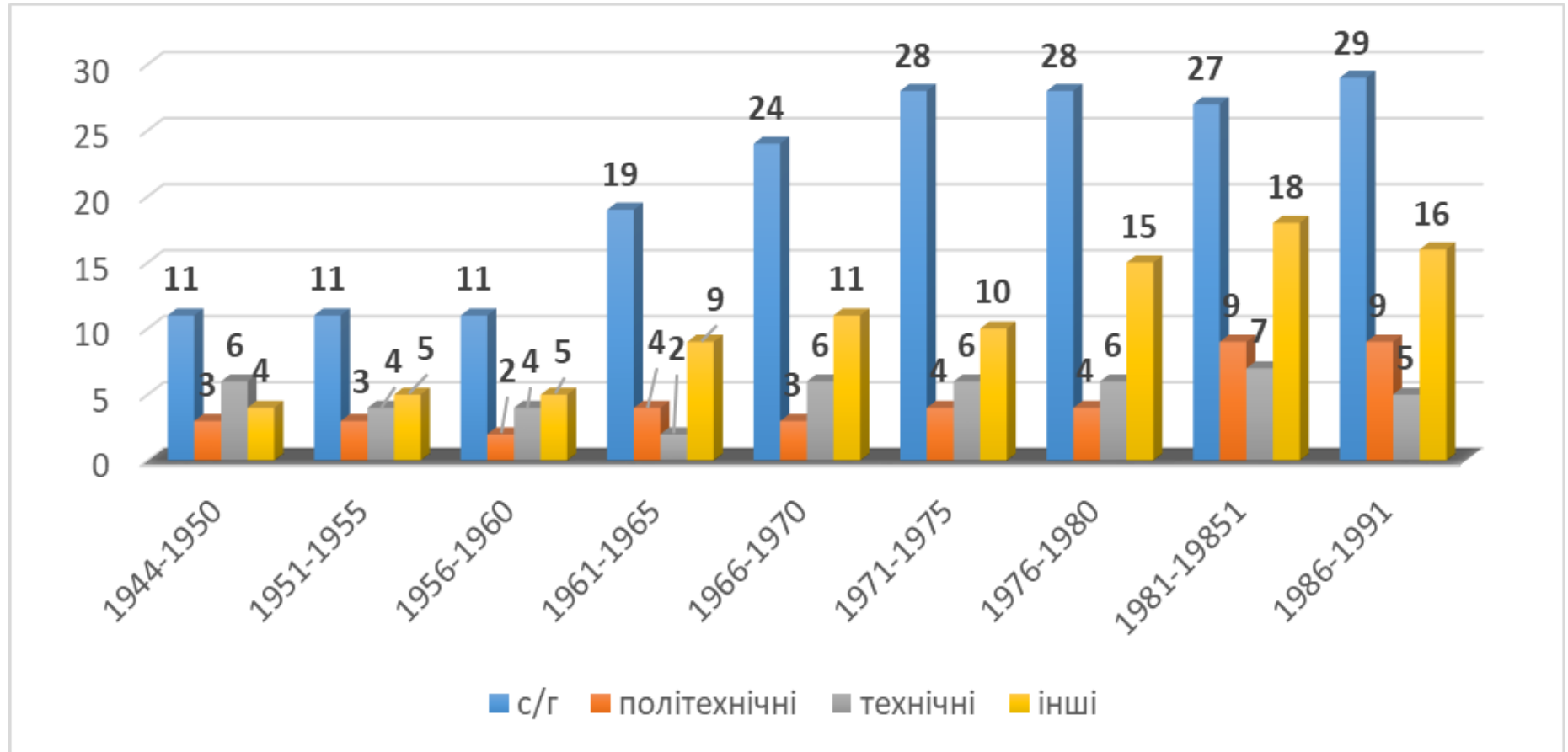

Додаток В₁₄

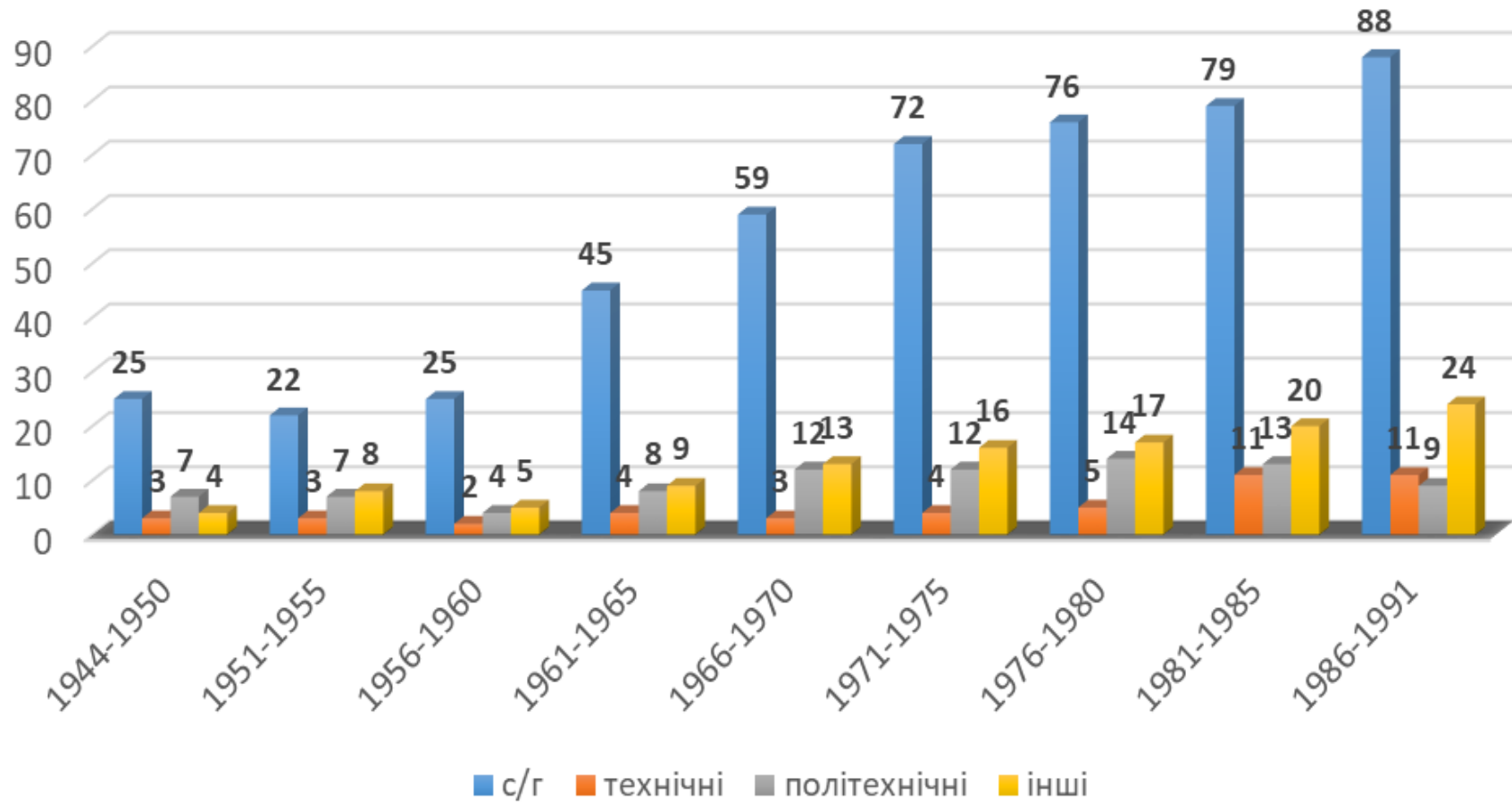
Динаміка змін ЗКР в окремі роки за період 1944–1991 рр.

Динаміка кількості закладів вищої освіти, у яких навчалися співробітники ВНДІЛК

Кількість випускників закладів вищої освіти, які працювали у ВНДІЛК упродовж 1944–1991 рр.

Додаток В₁₇

**Перелік закладів вищої освіти, випускники яких працювали у ВНДІЛК
упродовж 1944–1991 рр., складено автором за матеріалами особових справ
наукових співробітників**

УРСР	РРФСР	Інші республіки
1	2	3
Глухівський сільськогосподарський інститут	Ставропольський сільськогосподарський інститут	Середньоазійський державний університет
Уманський сільськогосподарський інститут	Московська сільськогосподарська академія ім. К.О. Тимірязєва	Горський сільськогосподарський інститут
Харківський інститут механізації сільського господарства	Всесоюзний заочний інститут текстильної і легкої промисловості	Нансінський університет (Франція, м. Нансі)
Глухівський технікум механізації сільського господарства	Іванівський сільськогосподарський інститут	Ташкентський сільськогосподарський інститут
Харківський механіко- машинобудівний інститут	Інститут удосконалення керівних і інженерно- технічних працівників	Білоруська сільськогосподарська академія
Чернігівський інститут технічних культур	Кубанський сільськогосподарський інститут	Чуваський сільськогосподарський інститут
Харківський інститут сільського господарства ім. В.В. Докучаєва	Ленінградський текстильний інститут	Дагестанський сільськогосподарський інститут
Шосткинське технічне училище	Костромський текстильний інститут	Ташкентський текстильний інститут
Харківський державний університет ім. О.М. Горького	Московський механічний інститут ім. М.В. Ломоносова	Вітебський технологічний інститут легкої промисловості
Полтавський сільськогосподарський інститут	Ленінградський сільськогосподарський інститут	Мордовський державний університет
Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка	Московський зоотехнічний інститут птахівництва	
Українська сільськогосподарська академія	Саратовський сільськогосподарський інститут	
Мелітопольський інститут механізації сільського господарства	Курський сільськогосподарський інститут ім. І.І. Іванова	
Київський сільськогосподарський інститут	Ворошиловградський сільськогосподарський інститут	
Львівський лісотехнічний інститут	Горьківський політехнічний інститут ім. О.О. Жданова	

Продовження додатку В₁₇

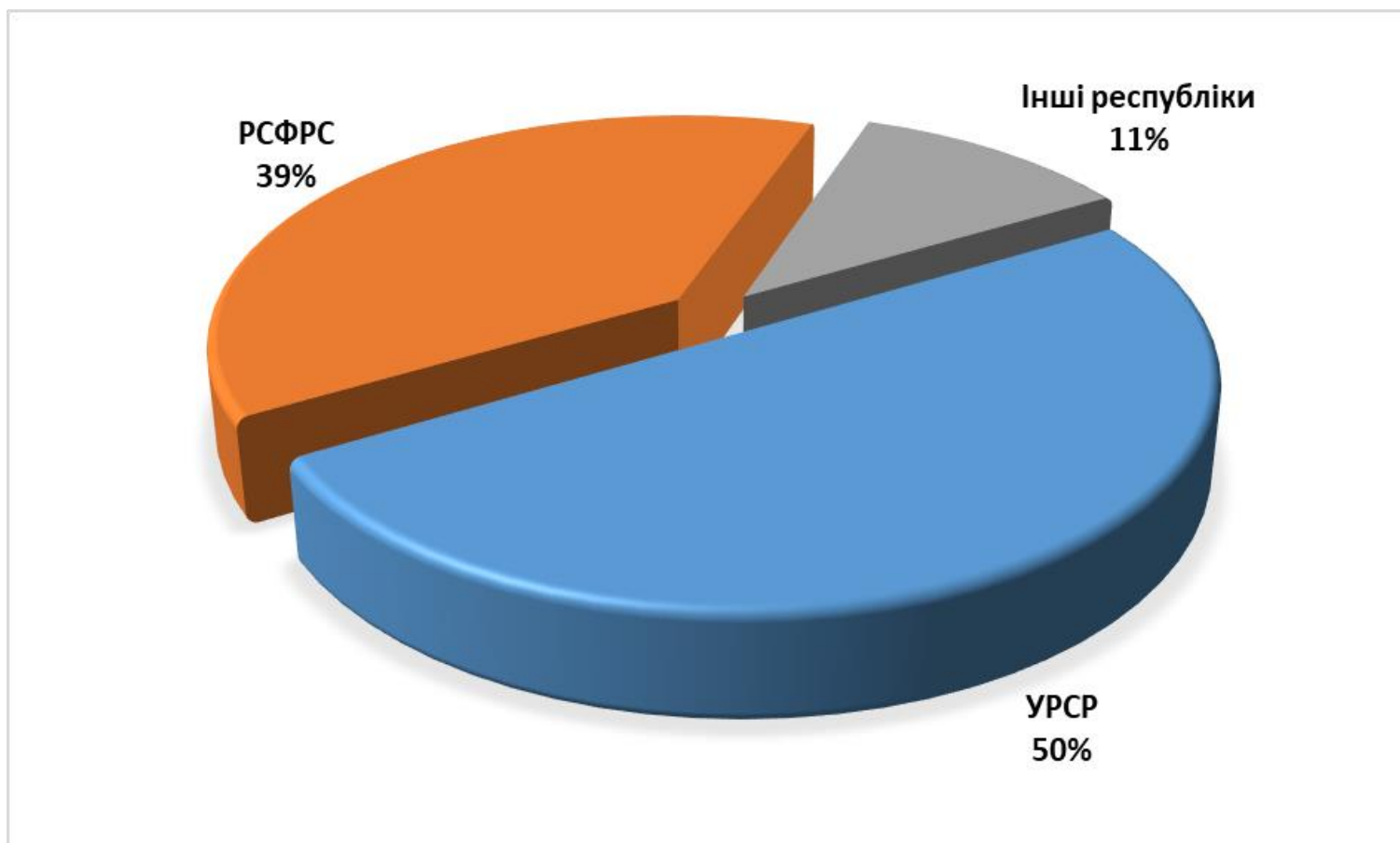
1	2	3
Краснопахарський сільськогосподарський технікум	Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів народного господарства у галузі патентної роботи	
Воздвиженський сільськогосподарський технікум	Всесоюзний інститут заочної освіти	
Житомирський сільськогосподарський інститут	Заочний фінансово- економічний інститут	
Шосткинський хміко- технологічний технікум	Воронізький сільськогосподарський інститут	
Сумський державний педагогічний інститут ім. А.С. Макаренка	Новосибірський сільськогосподарський інститут	
Кримський сільськогосподарський інститут ім. М.І. Калініна	Пензенський сільськогосподарський технікум	
Львівський сільськогосподарський інститут	Пензенський сільськогосподарський інститут	
Глухівський технікум гідромеліорації і електрифікації	Курський державний педагогічний інститут	
Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства	Костромський сільськогосподарський інститут	
Дніпропетровський сільськогосподарський інститут	Орловський державний педагогічний інститут	
Запорізький машинобудівний інститут ім. В.Я. Чубаря	Московський інститут інженерів сільськогосподарського виробництва ім. В.П. Горячкіна	
Роменський сільськогосподарський технікум	Московський лісотехнічний інститут	
Білоцерківський сільськогосподарський інститут	Мічурінський університет Марксизму-Ленінізму Тамбовської області	
Херсонський сільськогосподарський інститут	Мічурінський плодово- овочевий інститут	

Продовження додатку В₁₇

1	2	3
Сокиренський сільськогосподарський технікум	Омський політехнічний інститут	
Вища партійна школа ЦК КПРС України	Калиновський радгосп- технікум Курської області	
Київський технологічний інститут легкої промисловості	Воронізький університет ім. Ленінського комсомолу	
Одеський сільськогосподарський інститут	Орловський філіал Всесоюзного машинобудівного інституту	
Тернопільський фінансово- економічний інститут	Орловський машинобудівний технікум	
Український інститут економіки і організації сільського господарства		
Сумський філіал Харківського сільськогосподарського інституту		
Львівський політехнічний інститут		
Одеський технологічний інститут промисловості ім М.В. Ломоносова		
Херсонський індустріальний інститут		
Полтавський державний педагогічний інститут		
Одеський державний університет		
Львівський політехнічний інститут		
Дніпропетровський хіміко- технологічний інститут ім. Ф.Е. Дзержинського		
Київський інститут культури		

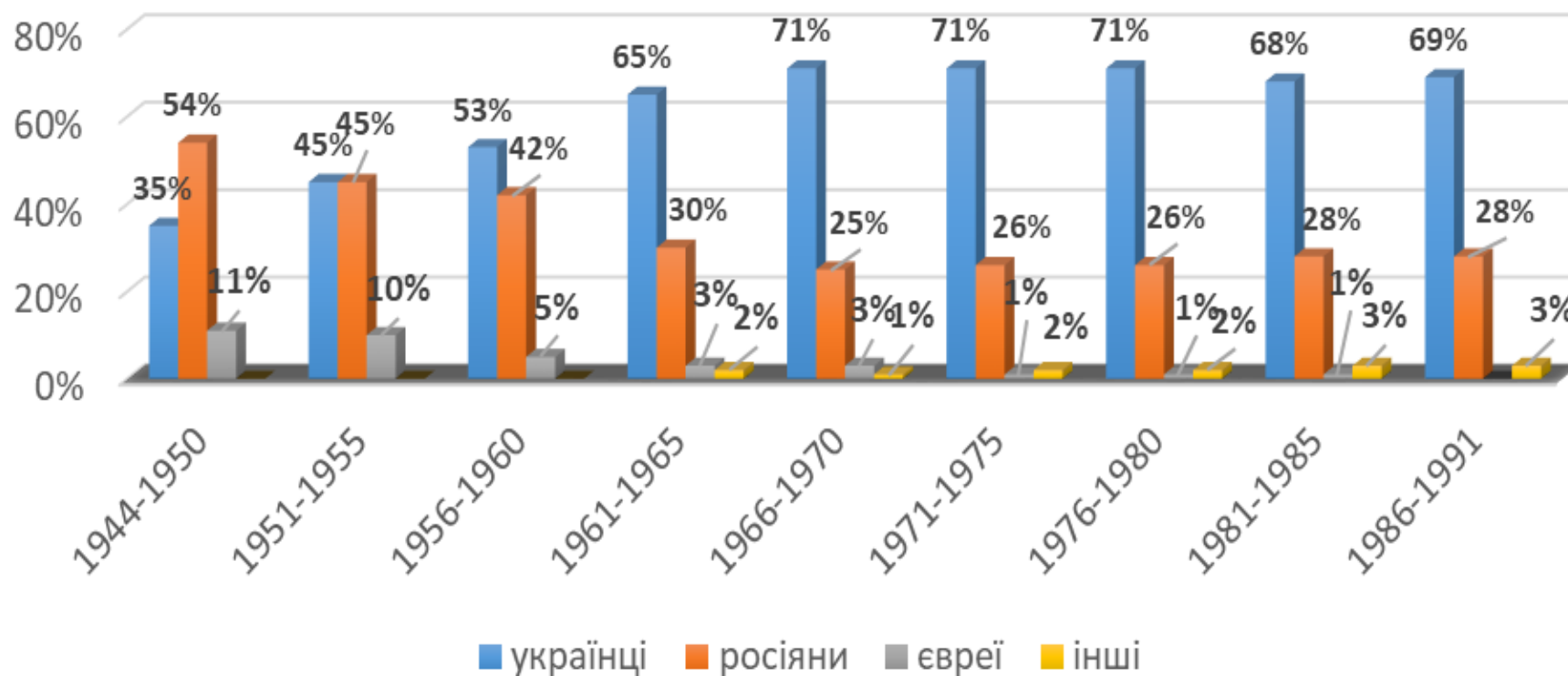
Додаток В₁₈

Кількість закладів вищої освіти у республіках СРСР, де навчались науковці ВНДЛК

Додаток В₁₉

Національний склад працівників ВНДЛК

Додаток В₂₀

Список співробітників ВНДІЛК, які працювали в установі терміном до 5 років, складено автором за матеріалами особових справ наукових співробітників

№	ПІБ	Період роботи в установі
1	2	3
1	Лев Василь Тарасович	1954 – 1954 (0,5 року)
2	Кришталь Ольга Олександрівна	1962 – 1962 (0,5 року)
3	Положий Володимир Миколайович	1962 – 1966 (4 роки)
4	Логвін Надія Василівна	1970 – 1970 (0,5 року)
5	Медведко Валерій Іванович	1972 – 1977 (5 років)
6	Дишлевий Василь Арнавович	1973 – 1974 (1 рік)
7	Андрійчук Анатолій Васильович	1976 – 1978 (2 роки)
8	Чухнов Василь Якович	1976 – 1980 (4 роки)
9	Дружиніна Любов Іванівна	1978 – 1978 (менше року)
10	Басів Іван Михайлович	1978 – 1981 (3 роки)
11	Коверзєва Зоя Григорівна	1981 – 1985 (4 роки)
12	Непомняща Людмила Іванівна	1981 – 1982 (1 рік)
13	Андрієнко Володимир Григорович	1982 – 1984 (2 роки)
14	Лахаданова Людмила Павлівна	1984 – 1988 (4 роки)
15	Оберемок Наталія Степанівна	1984 – 1985 (1 рік)
16	Оберемок Євген Володимирович	1984 – 1985 (1 рік)
17	Єгоров Володимир Олексійович	1985 – 1988 (3 роки)
18	Федорченко Олександр Степанович	1984 – 1986 (2 роки)
19	Медведь Сергій Степанович	1985 – 1986 (1 рік)
20	Самарін Олег Олександрович	1985 – 1986 (1 рік)
21	Коваленко Ольга Іванівна	1986 – 1986 (0,5 року)
22	Склярів Василь Іванович	1986 – 1988 (2 роки)
23	Загута Григорій Васильович	1987 – 1989 (2 роки)
24	Пявка Іван Михайлович	1987 – 1992 (4 роки)
25	Сліпушко Віра Петрівна	1987 – 1988 (2 роки)
26	Солодушко Віра Пилипівна	1987 – 1987 (0,5 року)
27	Черкасов Олексій Михайлович	1987 – 1991 (4 роки)
28	Карпов Юрій Віталійович	1988 – 1989 (1 рік)
29	Кашеев Віктор Миколайович	1988 – 1989 (1 рік)
30	Кубишкін Сергій Вікторович	1988 – 1991 (3 роки)
31	Мачульський Микола Миколайович	1988 – 1991 (3 роки)
32	Мачульський Григорій Миколайович	1988 – 1990 (2 роки)
33	Мащенко Володимир Павлович	1988 – 1988 (0,5 року)
34	Овсієнко Володимир Васильович	1988 – 1989 (1 рік)
35	Попов Олександр Володимирович	1988 – 1989 (1 рік)
36	Савост'янова Ірина Віталіївна	1988 – 1988 (0,5 року)
37	Солодушко Микола Миколайович	1988 – 1992 (4 роки)
38	Трет'як Василь Миколайович	1988 – 1993 (5 років)
39	Шубенко Сергій Іванович	1988 – 1988 (0,5 року)
40	Марков Борис Олександрович	1989 – 1992 (3 роки)
41	Щокіна Наталія Іванівна	1989 – 1989 (0,5 року)
42	Митькін Сергій Миколайович	1990 – 1991 (1 рік)

Додаток В₂₁

Дані про терміни захисту докторів наук ВНДІЛК, складено автором за матеріалами особових справ наукових співробітників

№	ПІБ	Роки захисту (кандидатська / докторська дисертації)	Термін підготовки роботи
1	2	3	4
1	Городній Микола Гаврилович	1940/1973	33 роки
2	Дьомкін Андрій Павлович	1940/1968	28 років
3	Гуржій Євдокія Сидорівна	1940/1970	30 років
4	Сенченко Григорій Іванович	1952/1965	13 років
5	Лесик Борис Васильович	1951/1962	11 років
6	Тимонін Михайло Олександрович	1952/1971	19 років
7	Жатов Олексій Гнатович	1962/1975	13 років
8	Мигаль Микола Дмитрович	1968/1994	26 років
9	Логінов Михайло Іванович	1972/2009	37 років
10	Горшкова Лідія Михайлівна	1971/1994	23 роки
11	Вировець В'ячеслав Гаврилович	1971/1992	21 рік
12	Пашин Євген Левович	1984/1991	7 років
13	Гілязетдинов Рубіль Нуртдинович	1993/2010	17 років